

Народна банка на Република Македонија

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ

ЗА 2007 ГОДИНА

Скопје, април 2008 година

СОДРЖИНА

Обраќање на Гувернерот	3
I. Економски движења во светот	8
1.1. Развиените земји во 2007 година	11
Прилог 1: Како големите централни банки реагираа на кризата на финансиските пазари? .	13
1.2. Земјите во транзиција во 2007 година	16
II. Економски движења во Република Македонија	19
2.1. Економска активност	19
2.1.1. Домашна понуда	19
2.1.2. Домашна побарувачка	20
2.2. Инфлација	23
Прилог 2: Процесот на ценовна конвергенција и неговиот ефект врз инфлацијата	34
2.3. Пазар на работна сила и плати	41
2.4. Надворешен сектор	41
2.4.1. Биланс на плаќања	41
2.4.1.1. Надворешно трговска размена	43
Прилог 3: Индекс на светски извозни цени за Република Македонија	49
2.4.1.2. Осиганати комјоненти на шековната сметка	52
2.4.1.3. Квалитетна и финансиска сметка	54
2.4.2. Надворешен долг	56
2.5. Јавни финансии	60
III. Монетарни движења во Република Македонија	70
3.1. Монетарни инструменти	73
Прилог 4: Хронологија на промените во регулативата за монетарните инструменти и	75
девизниот пазар во 2007 година	75
3.2. Девизни резерви и девизен курс	76
3.3. Монетарни агрегати	76
3.3.1. Вкупни депозити	85
3.4. Пасмани на банките	83
3.5. Каматни стапки	95
IV. Пазар на капитал	103
V. Други активности на НБРМ	108
5.1. Платниот систем во Република Македонија	108
5.1.1. Улогата на НБРМ во платниот систем	108
5.1.2. Показатели за работењето на платниот систем во Република Македонија	110
5.2. Трезорско работење	112
5.2.1. Големи пари во оптек	112
5.2.2. Снабдување на банките со големи пари	113
5.2.3. Обработка и понистување на банкноти	114
5.2.4. Експертиза на сомнителни / фалсификувани банкноти	114
5.2.5. Печатење на банкноти и други вредносници	115
5.2.6. Осиганати дејности во трезорот	115
5.3. Внатрешна ревизија	116
5.4. Подобравање на институционалниот капацитет на НБРМ	117
VI. Финансиски извештаи за 2007 година	123

Почитувани,

Глобалната економија во 2007 година се соочи со два големи предизвика: интензивен раст на цените на храната и натамошно забрзување на растот на цената на енергентите, како и големи турбуленции на финансискиот пазар во САД коишто се проширија и врз останатите економии. Тоа предизвика глобална неизвесност и песимистички прогнози во врска со финансирањето и натамошниот раст на економиите.

Процесот на трговска и финансиска интеграција, низ кој поминува македонската економија, бездруго носи предности, како во поглед на поделбата и диверзификацијата на ризиците, така и во поглед на поддршката на потрошувачката и инвестициите, како нужен услов за економски раст. Но, истовремено овој процес носи и ризици, пред сè преку зголемувањето на чувствителноста на домашната економија на негативните екстерни шокови и на промените во ставот на странските инвеститори. Токму оваа година, дел од тие ризици негативно се одразија и врз македонската економија. Тоа, во прв ред, се однесува на светските цени на храната и енергијата, коишто во последниот квартал на годината предизвикаа силни инфлациски притисоци, со истовремено влошување на условите на размена, влошувајќи ја екстерната позиција на нашата економија. „Подгреаните“ инфлациски очекувања и неизвесноста, во комбинација со некои други фактори, придонесоа и за забавување на приливите преку приватните трансфери и на портфолио-инвестициите, што, пак, од своја страна, создаде притисоци на девизниот пазар.

Народната банка, и во 2007 година, продолжи да ја спроведува стратегијата на таргетирање на девизниот курс, заради одржување на ценовната стабилност како крајна монетарна цел. Во 2007 година, просечната инфлација изнесуваше 2,3% и е во рамките на согледувањата за ниска и стабилна инфлација. Сепак, годишната инфлација од 6,1% во декември јасно го покажа трендот на пораст на цените во последните месеци од годината, којшто во најголем дел произлезе од растот на цените на храната и енергијата. Ваквите промени, во голема мера, се резултат на факторите на страната на домашната понуда - сушниот период и зголемениот извоз, во услови на зајакната надворешна побарувачка, како и на притисоците од увезената инфлација врз домашната инфлација. Сепак, умерениот раст на базичната инфлација, во текот на годината, што во просек, во 2007 година, изнесуваше 0,7% укажа и на делумното влијание на побарувачката врз инфлацијата. Идното движење на светските цени на храната и енергијата, како и потенцијалните притисоци врз цените предизвикани од реалната конвергенција, се краткорочни и среднорочни ризици, што НБРМ јасно ги согледува. Притоа, во согласност со својот мандат, НБРМ е цврста во намерата да продолжи да води монетарна политика, што ќе ги спречи секундарните ефекти од цените на храната и енергијата и ќе ги стабилизира среднорочните и долгорочните инфлациски очекувања. Во овој контекст, девизниот курс и натаму останува номинално сидро, чијашто стабилност има позитивни ефекти врз „заузднување“ на инфлацијата и инфлациските очекувања.

Во 2007 година, економскиот раст беше во рамки на очекувањата. Од тој аспект минатата година беше посебно успешна, бидејќи реалната стапка на раст на БДП од 5,1% е, досега, највисоко остварување на македонската економија. Ваквата стапка на раст, несомнено, придонесува за побрза реална конвергенција кон ЕУ, а комбинацијата на успешни структурни реформи и макроекономска стабилност е клуч за зголемување на продуктивноста на економијата и, следствено, за зголемување на потенцијалниот раст. Во 2007 година, најголем дел од растот беше предизвикан од

услужниот сектор, односно од трговијата и телекомуникациите. Со тоа македонската економија почна да ги следи истите фази на развој како и кај останатите растечки економии. Меѓутоа, клучниот предизвик на среден рок е алокацијата на инвестициите во секторот на разменливи добра и зголемувањето на неговата продуктивност, што на Македонија, како мала и отворена економија, ќе ѝ овозможи поголема конкурентност на странските пазари, намалување на трговскиот дефицит и намалување на чувствителноста на екстерниот сектор. Поголемиот придонес на вкупните инвестиции за економскиот раст во последните две години, секако е охрабрувачки сигнал, што укажува на можност за среднорочно зголемување на потенцијалот на економијата. Но сепак, доминантната улога на личната потрошувачка, како и негативниот придонес на нето-извозот упатуваат на потребата од побалансиран раст, односно на потребата од приближување на придонесот на домашната и надворешната побарувачка во вкупниот раст на економијата. Со вакви поместувања во структурата на растот може да се очекува забрзан среднорочен раст на продуктивноста на економијата, што заедно со јакнењето на институционалната инфраструктура, флексибилизацијата и развојот на пазарите, особено пазарот на работна сила, како и натамошната финансиска интеграција ќе го олеснат процесот на реална конвергенција кон ЕУ.

Одржливите екстерни движења за малите и отворени економии, каква што е македонската, претставуваат клучен столб на макроекономската стабилност. Високиот трговски дефицит, којшто во последните седум години, во просек, е околу 19% од БДП, јасно укажува на потребата од структурни поместувања што ќе доведат до промена на извозната структура и поттикнување на продуктивноста во секторот на разменливи добра. Имено, динамиката на трговскиот дефицит е под големо влијание на екстерни фактори, како што се цените на енергијата и, во последно време, цените на храната, како и на движењата на пазарот на метали, во услови кога металната индустрија е доминантен извозен сектор. Во 2007 година, одржувањето поволна конјunktura на светскиот пазар на метали, особено во првата половина од годината, придонесе за натамошен раст на позитивното салдо кај оваа категорија, што во голема мерка ги неутрализира негативните поместувања во останатите сегменти, вклучувајќи ја и размената на енергија. Оттука, и покрај растот на светските цени на енергентите, цените на храната, како и растот на увозот на стоките за широка потрошувачка, а особено увозот на храна, во еден дел заради порастот на цените, поддржан со рапидниот раст на кредитирањето, трговскиот дефицит во 2007 година, се продлабочи за еден процентен поен и достигна 21% од БДП. Меѓутоа, проширувањето на дефицитот во тековната сметка беше поизразено, од 0,9% на 3,1% од БДП, покажувајќи го ефектот од забавениот раст на приватните трансфери, главно условен од негативната динамика на раст во последниот квартал на годината. Иако големината на тековниот дефицит, сама по себе, не е особено загрижувачка¹, сепак високата чувствителност на извозот на флукуациите на цените на светските берзи и досегашното одржување низок тековен дефицит преку приливите од приватни трансфери, чијашто подложност на брзи пресврти во трендот, во услови на зголемена неизвесност, се потврди кон крајот на 2007 година, јасно ги посочува ризиците во екстерниот сектор. За изминатата година е карактеристичен зголемен прилив на директни инвестиции, 4,5% од БДП, коишто заедно со портфолио-инвестициите придонесоа за зголемување на девизните резерви, коишто достигнаа 1.524 милиони евра, или покриеност од 3,8 месеци на увозот на стоки и услуги, планирани за следната година. Алоцирањето на овие инвестиции во секторот на разменливи добра е важно за подобрување на надворешнотрговската размена и за позитивен тренд во тековните трансакции со странство, на среден рок.

¹ На пример, Моделот на регионална конвергенција на ММФ, за Македонија дава централна проекција на одржлив дефицит во тековната сметка од 7% од БДП. Извор: ММФ, Светски економски и финансиски извештај, Регионален економски преглед за Европа, април 2008 година.

Од аспект на монетарната политика, во 2007 година, предизвиците беа главно концентрирани во втората половина на годината. Имено, првата половина на годината претставуваше продолжување на движењата од претходниот период: ниска инфлација, високи девизни приливи и ниска буџетска потрошувачка, како главни карактеристики на амбиентот во кој се спроведуваше монетарната политика. Вториот дел од годината беше одбележан со повисоки притисоци врз домашната инфлација предизвикани, главно, од растот на увозните цени на храната, драстичното намалување на приливите врз основа на портфолио-инвестициите, започнување на трендот на годишно намалување на приватните трансфери, раст на буџетската потрошувачка во последниот квартал на годината. Тоа значеше целосен пресврт во околностите во кои се спроведува монетарната политика. Во услови на стратегија на фиксен девизен курс, падот на девизните приливи и растот на инфлацијата и инфлациските очекувања, во прв ред, се одразија на девизниот пазар, каде што по долг период на високи износи на нето-откуп на девизи, во последните два месеца, откупот на девизи од страна на Народната банка речиси запре. Во 2007 година, и покрај растот на домашната инфлација, при истовремен стабилен номинален девизен курс, реалниот ефективен девизен курс депрецира заради побрзиот раст на странските цени, со што овој показател на промените во конкурентноста сè уште не упатува на проблеми во овој домен.

И покрај промената на трендот во последните месеци, имајќи предвид дека во најголемиот дел од 2007 година девизните приливи врз основа на приватни трансфери, портфолио-инвестиции и странски инвестиции непрекинато растеа, НБРМ на девизниот пазар откупи девизи во висина од 6,4% од БДП, наспроти 4,8% од БДП во претходната година. Со тоа, интервенциите на девизниот пазар го неутрализираа ефектот врз девизните резерви од големите предвремени отплати на јавниот долг кон Парискиот клуб на кредитори, Светската банка, ММФ и ЕИБ. Иако во текот на првите три квартали, значаен дел од потребата за стерилизирање на ликвидносните ефекти беше поддржан преку кумулирањето на средства на сметката на државата кај НБРМ, сепак концентрирањето на најголем дел од фискалните трошења во последниот квартал наложи целосно преземање на товарот за стерилизација преку монетарните инструменти во овој период. Во 2007 година, преку благајничките записи на НБРМ беше повлечена дополнителна ликвидност од 3,4% од БДП, наспроти 1,7% од БДП во претходната година.

Вообичаено, потребата за стерилизација на девизни приливи води и кон пораст на каматните стапки заради зголемување на интересот за вложување на дополнителната ликвидност кај централната банка. Во нашиот случај, и во 2007 година, повисоката побарувачка за хартии од вредност на НБРМ во однос на понудата доведе до тренд на намалување на каматната стапка на благајничките записи, којашто во декември 2007 година се сведе на 4,77%, наспроти 5,74% во декември 2006 година. Ова говори за релативно сиромашна лепеза на инвестициски можности и на високата привлечност на благајничките записи, и покрај намалениот принос. Ваквите промени во референтната каматна стапка се пренесоа и на меѓубанкарскиот пазар на пари, каде што просечната каматна стапка забележа годишен пад од 1,8 процентни поени и во декември, изнесуваше 3,1%. Во банкарскиот систем, каматните поместувања може да се каже дека беа под доминантно влијание на притисоците од конкуренцијата. Политиката на банките за зголемување на пазарниот удел во вкупните кредити и депозити доведе до тренд на намалување на активните каматни стапки, коишто, во просек, изнесуваа 10,2%, или годишен пад од 1 процентен поен, и пораст на пасивните каматни стапки, коишто во просек изнесуваа 4,9%, или годишен пораст од 0,2 процентни поена.

Финансискиот систем има клучна улога во процесот на конвергенција и интеграција на македонската економија со економијата на ЕУ. Во 2007 година, финансиското посредување во Македонија продолжи со интензивно темпо. Но, како и во останатите растечки економии, вака брзата динамика на финансиско продлабочување, покрај предностите, носи и многу ризици, како за финансиската стабилност, така и за макроекономската стабилност. Пребрзиот раст на кредитите, подразбира ризици од потенцијално влошување на кредитното портфолио на среден рок, како и поддршка на агрегатната побарувачка над прагот којшто обезбедува ценовна стабилност и надворешна рамнотежа. Потенцијалните ризици секако се доволна причина, динамиката на финансиското продлабочување внимателно да се следи, со истовремено создавање систем од инструменти, што најбезболно би ги коригирал евентуалните дебаланси предизвикани од кредитниот раст. Во 2007 година, во Македонија беше остварена, досега, највисока годишна стапка на раст на кредитите од 39,1%. Ваквите стапки на раст не се невообичаени за економиите коишто се во т.н. фаза на експанзија, со високи капитални приливи, зголемен дефицит во тековната сметка, раст на потрошувачката на неразмнливи добра. Сепак, фактот што овој раст претставува над седум процентни поени годишно зголемување на учеството на кредитите во БДП, со што тие достигнаа речиси 37% од БДП, а околу половина од него е создаден од кредитирањето на населението, покажува дека задржувањето на слична динамика и структура на кредитен раст може да предизвика потенцијални проблеми. Од друга страна, имајќи ја предвид ниската појдовна основа, ваквата активност на банките значи голема поддршка на инвестициите и потрошувачката. Воедно, за разлика од некои други економии во транзиција, кредитниот раст во Македонија најмногу е финансиран од повисоката монетизација - годишен пораст на депозитите во 2007 година од речиси 30%, нивно учество во БДП од 38%, а многу помалку преку надворешното задолжување на банките, што говори дека таквиот раст на кредитите директно не ја загрозува надворешната одржливост на економијата.

Одржувањето на макроекономската стабилност, а пред сè на стабилноста на цените, е една од главните карактеристики на македонската економија подолг временски период и е, несомнено, многу важен предуслов за нормално функционирање на економијата. Во 2007 година, се соочивме со предизвик со кој се соочуваат најголем дел од економиите во светот, а тоа е забрзувањето на инфлацијата предизвикана од глобалниот раст на цените на храната и енергијата. Неизвесноста околу тоа, колку долго ќе трае придвижувањето на овие цени, дали ќе создаде секундарни ефекти, какви ќе бидат влијанијата врз платите и дали, можеби, тоа нема да значи побрз раст на платите во однос на продуктивноста се дилеми со кои во моментов се соочуваат голем број централни банки во светот. За сите нив, исто како и за нас, е јасно дека монетарната власт мора да преземе сè што е во нејзиниот домен да ја одржи инфлацијата на прифатливо ниво. За разлика од некои други економии, чиј втор предизвик со кој во моментов се соочуваат е забавувањето на растот, заради проблемите на финансиските пазари, за нас вториот главен пункт е екстерниот сектор. Иако, дефицитот во тековната сметка и понатаму е низок, а бруто надворешниот долг е на ниво од околу 49% од БДП и не упатува на проблеми, чувствителноста на надворешната трговија на надворешните ценовни шокови, неизвесноста околу динамиката на приватните трансфери, како и можните нагли промени во ставот на инвеститорите, секако се показатели за потенцијални ризици во надворешната позиција. Оттука, заклучоците за правецот по кој треба да се движиме не се разликуваат многу од досегашните заклучоци, ниту пак се многу различни од оние што се однесуваат на другите растечки економии, особено оние што веќе се во ЕУ, или се на патот кон оваа интеграција. Прво, структурните реформи во насока на поповолно деловно окружување, несомнено, се клучни за зголемување на потенцијалниот раст и за негово одржување. Второ, макроекономскиот менаџмент,

односно монетарната и фискалната политика, треба соодветно да одговорат на ризиците што ја загрозуваат макроекономската стабилност, а особено на оние што предизвикуваат екстерни дебаланси. Трето, растот на продуктивноста е клучен фактор што може да обезбеди здрав и одржлив раст на економијата, а нејзината динамика треба да е побрза од динамиката на платите, со што не би се создале големи ценовни притисоци и намалување на конкурентноста на нашата економија. Четврто, натамошното развивање и спроведување соодветна регулативна и добро осмислена рамка е важен услов за здрав и отпорен финансиски систем, што би можел без поголеми проблеми да ги претрпи потенцијалните шокови.

Се разбира листата на насоки и препораки може да биде многу подетална и подолга, но оваа генерална рамка е доволна да ни покаже во кој правец треба да се движиме за да може непречено да продолжиме со постепено приближување кон ЕУ, а притоа да имаме капацитет, без поголеми турбуленции, да се соочиме со потенцијалните ризици. Народната банка, во сегментите што се во нејзиниот домен, постојано прави напори да го даде својот придонес за побрза европска интеграција. Имено, ќе продолжиме да водиме сигурна монетарна политика, во функција на одржување ниска и стабилна инфлација, како најповолен амбиент за постигнување одржлив економски развој. Ќе продолжиме со зголемувањето на ефикасноста на супервизијата на банкарскиот сектор и унапредувањето на платните системи, како и со забрзано хармонизирање на целокупната регулатива и практика со онаа на Европската унија. Притоа, уверени сме дека Народната банка на Република Македонија ќе биде рамноправен член на Системот на европските централни банки, подеднакво способна за вршење на своите одговорни задачи.

Гувернер
и претседател на
Советот на НБРМ

Скопје, мај 2008 година

м-р Петар Гошев

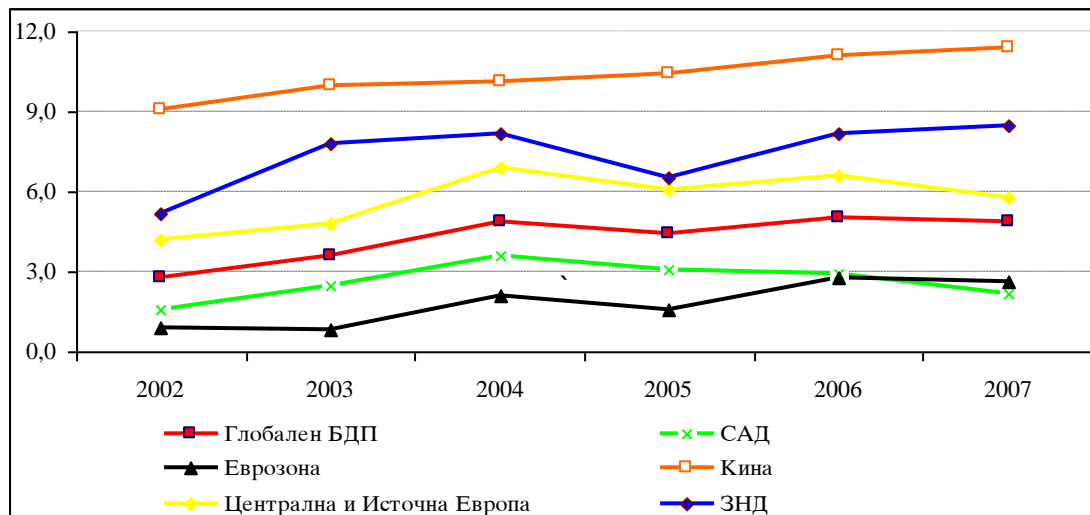
I. Економски движења во светот

Глобалната економска експанзија, карактеристична за последните четири години, продолжи и во текот на 2007 година². Имено, стапката на раст на глобалниот БДП изнесува 4,9%, што во споредба со претходната година претставува минимално забавување на динамиката на раст од 0,1 процентен поен. Главни носители на економскиот раст во 2007 година се дел од брзорастечките економии - Кина, Индија и Русија, кои придонесуваат со речиси една половина од растот на глобалниот БДП. Притоа, нивниот раст се должи главно на силната домашна побарувачка, водењето на дисциплинирана макроекономска политика, како и на порастот на цените на одредени извозни сировини (нафта, метали и храна), што особено важи за Русија. Така, растот на овие економии, во одредена мерка, го неутрализира позабавениот раст во САД во текот на 2007 година, предизвикан главно од финансиската криза на пазарот на ризични (sub-prime) хипотекарни кредити, којашто предизвика преносни ефекти врз сите сегменти на финансиските пазари не само во САД, туку и во западноевропските земји и се одрази со забавување на нивниот раст во втората половина на годината.

Анализирано од аспект на кварталната динамика, најинтензивен пораст на светскиот БДП беше остварен во првиот квартал на 2007 година, додека во следните квартали, стапката на раст беше забавена делумно поради интензивниот пораст на цените на суровата нафта, храната, металите, но и од влијанието на финансиската криза во САД.

Графикон 1

Реален пораст на БДП по групации земји и одделни држави
(во %)

Извор: Светски економски преглед на ММФ, април 2008 година (IMF, World Economic Outlook).

Од аспект на одделните економии во светот, за прв пат најголем придонес кон порастот на светскиот БДП имаше Кина со годишна реална стапка на раст од 11,4%. Дополнително висок придонес имаа и Индија и Русија со стапки на раст од 9,2% и 8,1%, соодветно. Висок годишен пораст е регистриран и кај некои од земјите од Јужна Америка (Бразил и Аргентина со стапки на раст од 5,4% и 8,7%, соодветно), како и земјите од Блискиот Исток. Имено, порастот на цените на суровата нафта на светските берзи им овозможи високи приливи на средства на земјите-извознички на

² Анализата главно се темели врз Светскиот економски преглед на ММФ (WEO), октомври 2007 година, јануари и април 2008 година; Месечен извештај на ЕЦБ (ECB Monthly Report), декември 2007 година и јануари 2008 година.

нафта, што ја поттикна домашната побарувачка преку зголемување на јавната и приватната потрошувачка. Релативно помал придонес во растот на глобалниот БДП во споредба со претходната година имаа САД со стапка на раст од 2,2%, еврозоната и Јапонија (поработ од 2,6% и 2,1%, соодветно).

Табела 1
Показатели за светската економија

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
	(во проценти)					
<i>Реален пораст на бруто домашниот производ</i>	2,8	3,6	4,9	4,4	5,0	4,9
Развиени земји	1,6	1,9	3,2	2,6	3,0	2,7
САД	1,6	2,5	3,6	3,1	2,9	2,2
Еврозона	0,9	0,8	2,1	1,6	2,8	2,6
Кина	9,1	10,0	10,1	10,4	11,1	11,4
Индија	4,6	6,9	7,9	9,1	9,7	9,2
Централна и Источна Европа	4,2	4,8	6,9	6,1	6,6	5,8
ЗНД*	5,2	7,8	8,2	6,5	8,2	8,5
Русија	4,7	7,3	7,2	6,4	7,4	8,1
<i>Пораст на светската трговија</i>	3,5	5,4	10,7	7,6	9,2	6,8
<i>Стапка на инфлација</i>						
Развиени земји	1,5	1,8	2,0	2,3	2,4	2,2
САД	1,6	2,3	2,7	3,4	3,2	2,9
Еврозона	2,3	2,1	2,1	2,2	2,2	2,1
Кина	-0,8	1,2	3,9	1,8	1,5	4,8
Индија	4,3	3,8	3,8	4,2	6,2	6,4
Централна и Источна Европа	16,4	10,1	6,3	5,1	5,4	5,6
ЗНД*	14,0	12,3	10,4	12,1	9,5	9,7
Русија	15,8	13,7	10,9	12,7	9,7	9,0
<i>Годишна промена на цените</i>						
Нафта	2,5	15,8	30,7	41,3	20,5	10,7
Примарни производи	1,9	5,9	15,2	6,1	23,2	14,0
	(во проценти од БДП)					
<i>Стапка на штедење</i>	20,5	20,8	21,9	22,5	23,3	23,7
<i>Инвестиции</i>	20,8	21,1	21,9	22,4	23,0	23,3
<i>Номинален девизен курс (САД-долар/ ЕУР)</i>	0,946	1,131	1,244	1,244	1,256	1,371

Извор: ММФ, Светски економски преглед, април 2008 година и Еуростат, јануари 2008 година.

*Вклучена е и Монголија, иако не е членка на ЗНД (Заедница на независни држави).

**Прикажана е просечната годишна стапка на инфлација.

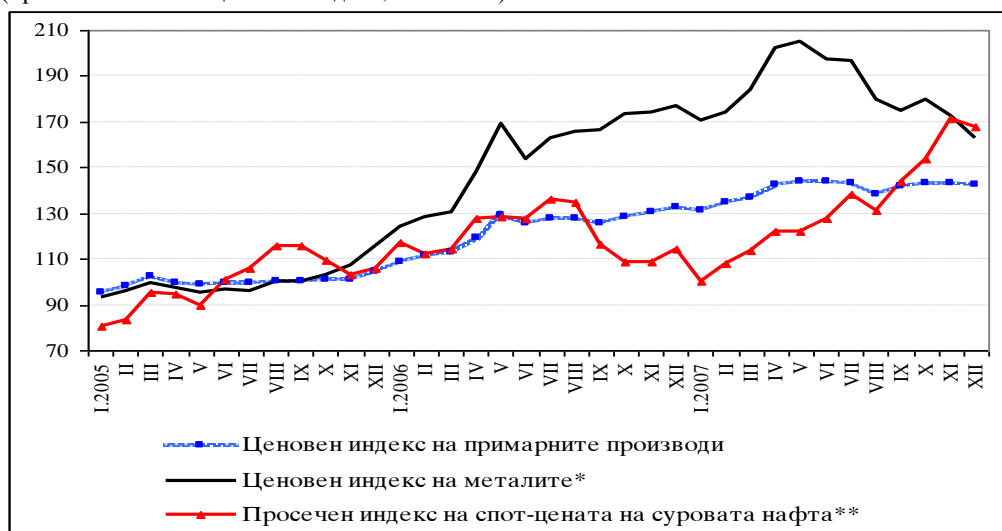
Од аспект на монетарната политика, во текот на 2007 година централните банки на развиените земји (освен САД) преминаа кон водење порестриктивна монетарна политика преку зголемување на клучните каматни стапки. Така, бран на зголемување на клучните каматни стапки следеше од страна на централните банки на Канада, Нов Зеланд, Австралија, Јапонија, Англија и Европската централна банка (ЕЦБ). ЕЦБ ја зголеми основната каматна стапка на двапати, во март и во јуни, за 0,25 процентни поени, соодветно, при што на крајот на 2007 година таа изнесуваше 4%. Причините за зголемувањето на референтната каматна стапка се во зголемените инфлациски притисоци предизвикани од порастот на цените на храната, нафтата, зголемувањето на ДДВ во Германија на почетокот на годината, но и силниот раст на домашната потрошувачка поддржан од порастот на вработеноста и платите. Во текот на 2007 година, Банката на Англија ја зголеми клучната каматна стапка за 0,5

процентни поени и на крајот на годината таа изнесуваше 5,5%. Во иста насока и Банката на Јапонија ја зголеми клучната каматна стапка во февруари за 0,35 процентни поени којашто на крајот на 2007 година изнесуваше 0,75%. Од друга страна, централната банка на САД (Federal Reserve, FED), поради значителното забавување на економскиот раст ја намали клучната каматна стапка во текот на 2007 година за 1 процентен поен, со што на крајот на годината таа изнесуваше 4,25%.

Номиналните цени на примарните производи, коишто имаат значително поголемо учество во светската трговија во однос на нафтата, остварија годишен пораст од 14%, што во најголем дел беше предизвикано од зголемувањето на цените на металите и храната на светските берзи. Така, индексот на цените на храната се зголеми за 15% на годишна основа, главно заради порастот на цените на сојата, пченката, месото и пченицата. Порастот на цените на сојата и пченката во најголем дел е условен од зголеменото производство на биогорива во светот, додека порастот на цените на останатите прехранбени продукти потекнува од зголемената побарувачка од Кина, но и намаленото производство на храна што произлегува од неповолните временски услови во одредени делови во светот. Релативно висок годишен пораст од 17,4% остварија и номиналните цени на металите. Анализирани од динамички аспект, цените на металите остварија интензивен пораст во текот на првата половина од годината, достигнувајќи историски највисоко ниво во мај 2007 година, додека во втората половина од годината забележаа постепено намалување. Притоа, највисок годишен пораст за приближно двапати е забележан кај ураниумот, како резултат на зголемената побарувачка за производство на нуклеарна енергија во светот, како и кај оловото. Висок пораст е забележан и кај цените на лимот и никелот за 65,6% и 53,9%, соодветно.

Графикон 2

Движење на индексот на светските цени на примарните производи и суровата нафта (просечен месечен ценовен индекс, 2005=100)

* Ценовниот индекс на металите претставува пондерирани просек од спот-цените на бакарот, алуминиумот, железната руда, лимот, никелот, цинкот, оловото и ураниумот.

** Спот-цената на суровата нафта претставува просек од следните видови нафта: „дејтид брент“ (Dated Brent), „вест тексас интермидијет“ (West Texas Intermediate) и „дубаи фатех“ (Dubai Fateh).

Извор: ММФ, база на податоци на Светскиот економски преглед, јануари 2008 година.

Во текот на 2007 година, номиналната просечна цена на суровата нафта на светските берзи се зголеми за 10,7%, на годишна основа, при што во ноември го достигна историски највисокото ниво. Причините за годишниот пораст лежат во факторите, како на страната на понудата, така и на побарувачката, но и во факторите од шпекулативна природа. Врз понудата делуваше затворањето на одредени нафтени

капацитети во Нигерија и намаленото производство на нафта од страна на Мексико, поради започнување на сезоната на урагани во Мексиканскиот Залив. Дополнителни фактори коишто делуваа на страната на понудата на нафта беа и намалувањето на залихите кај земјите-членки на ОЕЦД, во првата половина од годината, и строгата производствена дисциплина од страна на ОПЕК, што доведе до намалување на залихите на нафта во САД, во втората половина од годината. На страната на побарувачката за нафта делуваа зголемените потреби, особено од страна на брзорастечките економии Кина и Индија. Дополнителен придонес врз порастот на цените на нафтата имаа и факторите од шпекулативна природа предизвикани од геополитичките тензии во Блискиот Исток, како и слабиот девизен курс на САД-доларот во однос на еврото во текот на годината. Во текот на 2008 година се очекува цените на нафтата да продолжат да растат поради продолжување на темпото на раст на побарувачката на нафта од страна на Кина и Индија, намалувањето на темпото на раст на понудата на нафта поради строгата производна политика од страна на ОПЕК, како и ограничените нафтени полиња на Норвешка и Обединетото Кралство. Релативно високиот пораст на цените на суровата нафта, храната и металите во текот на 2007 година, се оценува како фактор број еден во светот којшто делуваше негативно врз глобалниот економски развој поради зголемувањето на инфлациските притисоци.

1.1. Развиените земји во 2007 година

Во 2007 година, динамиката на раст на БДП во развиените економии изнесуваше 2,7%, што во споредба со претходната година претставува забавување од 0,3 процентни поени, предизвикано главно од финансиската криза во САД на пазарот на ризични хипотекарни кредити, којшто предизвика повеќекратни последици врз американската економија и посредно врз Европската унија. Како одговор на ваквите настани, со цел да се стабилизираат краткорочните каматни стапки на кредитите преку ноќ и да се намалат ликвидносните проблеми во финансискиот сектор, централните банки на САД, Англија и Европската централна банка, во август, интервенираа со инјектирање ликвидност на пазарот на пари преку операциите на отворен пазар. Дополнителен фактор којшто делуваше врз забавувањето на динамиката на раст претставуваше и порастот на цените на нафтата, храната и металите.

Табела 2

Економски показатели за развиените земји

	БДП (реален пораст во %)			Инфлација (во %)			Стапка на невработеност (во %)			Салдо на консолидиран буџет (% од БДП)			Салдо на тековната сметка на билансот на плаќања (% од БДП)		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Развиени земји	2,6	3,0	2,7	2,3	2,4	2,2	6,0	5,6	/	-3,5	-2,6	-2,2	-1,3	-1,5	-1,2
Евროзона	1,6	2,8	2,6	2,2	2,2	2,1	8,8	8,2	7,4*	-2,6	-1,4	-0,6	0,2	-0,1	-0,2
Германија	0,8	2,9	2,5	1,9	1,8	2,3	10,6	9,8	8,4	-3,4	-1,6	-0,2	4,6	5,0	5,6
Франција	1,7	2,0	1,9	1,9	1,9	1,6	9,3	9,2	8,3	-3,0	-2,5	-2,4	-0,9	-1,3	-1,3
Италија	0,6	1,8	1,5	2,2	2,2	2,0	7,7	6,8	6,0	-4,2	-3,4	-1,9	-1,6	-2,6	-2,2
Грција	3,8	4,2	4,0	3,5	3,3	3,0	9,9	8,9	8,3	-5,1	-2,5	-2,7**	-7,4	-11,0	-13,9
САД	3,1	2,9	2,2	3,4	3,2	2,9	5,1	4,6	4,6	-3,6	-2,6	-2,5	-6,1	-6,2	-5,3
Јапонија	1,9	2,4	2,1	-0,3	0,3	0,1*	4,4	4,1	3,9	-5,0	-3,8	-3,4	3,6	3,9	4,9

Извор: ММФ, Светски економски преглед, април 2008 година.

*Извор ЕЦБ, Месечен извештај, март 2008 година.

** Процена.

***Прикажана е просечната годишна стапка на инфлација.

Анализирано од аспект на одделните економии, најголемо забавување во економскиот раст оствари САД од 0,7 процентни поени, во однос на претходната година, како последица на финансиската криза на пазарот на ризични хипотекарни кредити, којашто директно услови пад на цените на недвижностите и доведе до намалување на приватната потрошувачка и купувањето на недвижности од страна на секторот „население“. Како реакција, Централната банка на САД ја намали клучната каматна стапка со цел да го поттикне економскиот раст. Сепак, и покрај намалувањето на стапката на раст на БДП, стапката на невработеност и буџетскиот дефицит останаа на непроменето ниво од претходната година. Позитивни промени се забележани кај дефицитот на тековната сметка којшто изнесуваше 5,3% од БДП и во споредба со претходната година се намали за 0,9 процентни поени како резултат на понатамошната депрецијација на САД-доларот и зголемениот нето-извоз. Во услови на забавување на домашната потрошувачка, инфлацијата во САД остана на непроменето ниво од претходната година и покрај зголемувањето на инфлаторните притисоци, заради порастот на цените на примарните производи и нафтата, како и намалувањето на клучната каматна стапка на ФЕД.

Трендот на депрецијација на девизниот курс на САД-доларот во однос на еврото продолжи и во текот на 2007 година. Така, просечниот годишен номинален девизен курс долар/евро³ изнесуваше 1,37, при што во споредба со претходната година американскиот долар депрецира за 9,1%. Како главни фактори коишто предизвикаа депрецијација на американскиот долар се наведуваат турбуленциите на финансиските пазари во САД, остварените подобри макроекономски резултати во еврозоната во однос на САД и повисоката инфлација во САД.

Слично на американската економија, по релативно високиот раст на БДП во текот на првиот квартал од годината, економските активности во Јапонија бележат значително забавување. Имено, стапката на раст на БДП во 2007 година изнесуваше 2,1% и, во споредба со претходната година, е пониска за 0,3 процентни поени, што се должи на намалувањето на инвестициите и на забавувањето на растот на домашната потрошувачка. Сепак, и покрај послабите економски остварувања, стапката на невработеност во вториот и третиот квартал забележа намалување. Во текот на првите три квартали од годината, јапонската економија повторно влезе во зоната на дефлација (0,1%), но како резултат на зголемувањето на цената на земјиштето и на цените на нафтата и примарните производи во светот инфлацијата во четвртиот квартал достигна 0,5%, при што годишната инфлација изнесуваше 0,1% наспроти 0,3% во 2006 година.

Економскиот раст во рамки на ЕУ и еврозоната за 2007 година⁴ е проценет на 2,9%, односно 2,6%, соодветно. Анализирано од динамички аспект, растот во рамките на еврозоната беше релативно висок во текот на првата половина од годината, додека во втората половина забележа значително забавување главно поради преносните ефекти предизвикани од финансиската криза во САД, при што, на годишна основа, стапката на раст се намали за 0,2 процентни поена. Растот во еврозоната беше поттикнат од домашната побарувачка (приватната потрошувачка и инвестициите) и од порастот на извозот. Стапката на невработеност во еврозоната продолжи да се намалува во текот на 2007 година и го достигна историски најниското ниво (7,4% и во споредба со 2006 година се намали за 0,8 процентни поени⁵).

Во 2007 година, просечната годишна стапка на инфлација во рамките на еврозоната изнесуваше 2,1% и се задржа во рамките на таргетот на Европската

³ Извор: ЕУРОСТАТ.

⁴ Извор: Европска комисија, претходни проекции, февруари 2008 година

⁵ Извор: Месечен извештај на ЕЦБ, јануари 2008 година. Стапката на невработеност е прилагодена за сезонските влијанија.

централна банка. Во текот на првите три квартали од годината, годишната стапка на инфлација изнесуваше 1,9%, додека во четвртиот квартал инфлациските притисоци беа најизразени, при што стапката на инфлација достигна 2,9%. Како главни фактори кои делуваа врз порастот на нивото на цените, особено во четвртиот квартал од годината, беа зголемувањето на цените на енергијата (нафтата за домаќинство и горивата) и цените на храната. Базичната стапка на инфлација на годишно ниво се зголеми за 0,5 процентни поени и во 2007 година изнесуваше 2%. Причините за нејзиниот годишен пораст се во зголемувањето на ДДВ во Германија од почетокот на годината, на цените на преработената храна како и на дел на цените на услугите.

Во рамки на земјите од еврозоната коишто претставуваат најзначајни трговски партнери на Република Македонија, највисока годишна стапка на раст на БДП во 2007 година остварија Грција и Германија од 4% и 2,5% соодветно. Растот во Германија е предизвикан главно од порастот на инвестициите во фиксни средства, градежните активности и извозот. Од друга страна, позабавена динамика на раст во 2007 година е забележана во Италија, пред сè поради намалувањето на индустриското производство и домашната потрошувачка. Стапките на инфлација кај овие земји беа во рамките на просекот од еврозоната, при што значително повисока стапка од 3% е забележана во Грција. Во текот на 2007 година кај овие земји е забележан тренд на намалување на стапките на невработеност, при што во Германија е забележан највисок пад на стапката на невработеност од 1,4 процентни поени. Во Германија во 2007 година се зголеми суфицитот на тековната сметка од билансот на плаќања за 0,6 процентни поени, додека во Грција дојде до продлабочување на дефицитот и тој изнесуваше 13,9% од БДП.

Прилог 1

Како големите централни банки реагираа на кризата на финансиските пазари?

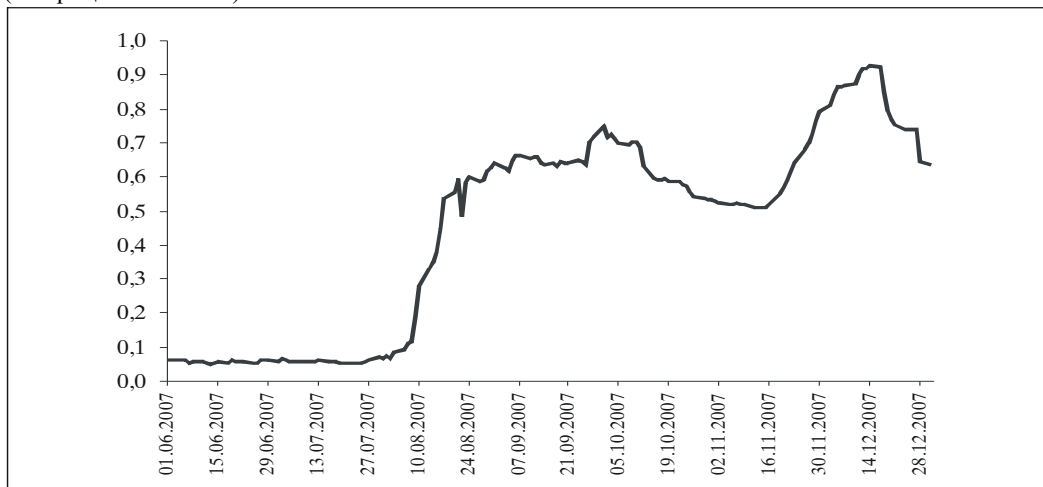
Турбулентните движења на глобалниот финансиски пазар во втората половина на 2007 година поттикнаа значајни предизвици за големите централни банки, пред сè, Европската централна банка (ЕЦБ), Федералниот систем на резерви (ФЕД) и Банката на Англија (БА). Имено, во нормални услови, централните банки се насочени кон обезбедување на соодветното ниво на ликвидност во финансискиот систем во насока на неутрализирање на притисоците врз референтната каматна стапка и нејзино одржување на соодветното ниво. Притоа, за успешна реализација на монетарните цели, е неопходно исполнувањето на два основни предуслови: а) банките, коишто влегуваат во директни трансакции со централната банка (преку операциите на отворен пазар) да вршат ефикасна распределба на ликвидноста кај пазарните учесници; и б) постоење на стабилна врска помеѓу референтната каматна стапка на централната банка, од една страна, и каматните стапки на инструментите со подолг рок на достасување, како фактор што влијае врз агрегатната побарувачка, од друга страна.

Кризата со ризичните хипотекарни кредити (subprime mortgages markets) во САД го наруши функционирањето на финансиските пазари, доведувајќи до нарушување на претходно воспоставените стабилни врски, проширување на јазот помеѓу каматните стапки на обезбедените и необезбедените финансиски инструменти и речиси целосно исцрпување на пазарот за терминско финансирање на подолг рок. Кривата на принос стана понестабилна, правејќи го неизвесен ефектот од промената на референтната каматна стапка врз економијата. Обемот на присутните финансиски разлики најдобро се согледува преку динамиката на каматната маргина помеѓу ЛИБОР и каматната стапка за своп со иста рочност, индексирани за каматната стапка преку ноќ (overnight

indexed swap - OIS)⁶, којашто забележа значајно проширување во периодот август - декември 2007 година.

Графикон 3

Каматна маргина помеѓу ЕУРО ЛИБОР (3 месеци) и своп индексиран со ЕОНИА (EONIA) (3 месеци)
(во процентни поени)

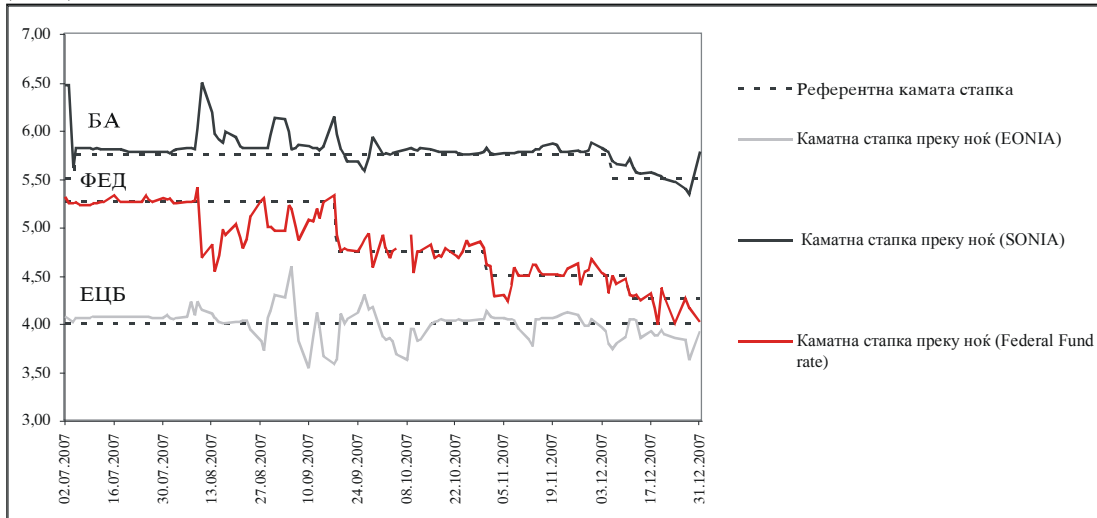

Извор: www.bba.org.uk, www.eoniaswap.org.

Во вакви услови, големите централни банки беа принудени да реагираат за смирување на финансиските пазари. Притоа, нивните реакции, во голема мера, беа условени од макроекономските специфики на земјата во којашто дејствуваат. Така, согласно со присутните показатели за забавување на економскиот раст во американската економија, ФЕД пристапи кон редефинирање на монетарната политика во функција на ублажување на ефектите од заострените услови на кредитирање од страна на банките. Следствено, ФЕД изврши намалување на референтната каматна стапка на неколкупати. Од друга страна, ЕЦБ и БА преминаа кон водење порестриктивна монетарна политика заради задржување на ценовната стабилност, во услови на растечки тренд на цените на храната и суровата нафта. Така, во периодот јануари-јули 2007 година, ЕЦБ и БА извршија зголемување на референтните каматни стапки (ЕЦБ на двапати, а БА на трипати). Во втората половина на годината, и покрај натамошното задржување на инфлациските притисоци, ЕЦБ и БА не интервенираа со промена на каматните стапки, заради смирување на финансиските пазари и полесно надминување на ликвидносните проблеми на банките. Во декември 2007 година, БА изврши намалување на референтната каматна стапка, како превентивна мерка против зголемените надолни ризици врз економската активност.

⁶ OIS претставува своп договор, кој базира на размена на флексибилна каматна стапка (EONIA) за фиксна каматна стапка, која е дефинирана со своп договорот. Фиксната каматна стапка се нарекува своп камата и истата ги рефлектира очекувањата на инвеститорите за динамиката на каматната стапка преку ноќ до рокот на достасување на свопот.

Графикон 4
Референтни и ефективни каматни стапки
(во %)

Извор: Интернет-страници на централните банки.

Појавата на првите финансиски дебаланси предизвика несигурност кај депозитните институции од потенцијално влошување на нивните биланси. Следствено, дојде до значаен пораст на побарувачката на краткорочни ликвидни средства, на што ЕЦБ и ФЕД реагираа со обезбедување дополнителна ликвидност преку операциите на отворен пазар. Со тоа, овие централни банки придонесоа за стабилизирање на пазарот на пари, избегнувајќи позначајни флукуации кај краткорочните каматни стапки. Од друга страна, БА, првично одлучи да не презема дополнителни мерки и интервенира преку расположливите инструменти (standing facilities), што предизвика и повисоки каматни стапки.

Во текот на четвртиот квартал, додека се вршеше проценка на потенцијалните финансиски загуби, управувањето со ликвидноста остана во фокусот на деловните банки. ЕЦБ, ФЕД и БА продолжија со активно управување со понудата согласно со промените во побарувачката на ликвидни средства, којашто и натаму се одржуваше на релативно високо ниво. Притоа, беа извршени и промени во оперативните рамки, во насока на проширување на спектарот на финансиски инструменти со функција на колатерал, а беше воведена и можност за позајмување на подолг рок (од три и повеќе месеци), главно преку операциите на отворен пазар. ФЕД воспостави и привремени термински аукции (Term Auction Facility-TAF), како форма на колатерализирани кредити со подолг рок на достасување.

Одлуката за воведување на новиот монетарен инструмент (TAF) беше објавена на 12 декември 2007 година, во заедничка акција со уште четири централни банки (Банката на Канада, Банката на Англија, ЕЦБ и Банката на Швајцарија), коишто преку соопштенија, претставија група мерки за нормализирање на финансиските текови. Така, ФЕД објави дека до крајот на годината, со посредство на програмата TAF, планира да емитира 40 милијарди САД-долари во финансискиот систем. Истовремено, дополнителни 24 милијарди САД-долари беа ставени на располагање на европските банки преку девизни своп-линии, договорени со ЕЦБ и Банката на Швајцарија. БА истакнува дека ќе продолжи со обезбедување краткорочни и долгорочни репо-заеми, прифаќајќи ги речиси сите понудени финансиски инструменти како колатерал, додека Банката на Канада, покрај планираното зголемување на фреквентноста на репо-аукциите, изјавува дека е подготвена за прифаќање на хартии од вредност осигурани со хипотека (mortgage backed securities)

како колатерал. Ова покажува дека наведените централни банки имаат изградено флексибилен пристап кон ликвидносниот проблем и дека заеднички ги следат движењата на финансиските пазари.

Извор: *Gray S. and Stella P.*, (2008) "IMF Assesses Central Banks' Reaction" IMF Survey Magazine: Policy, International Monetary Fund; *Mishkin F.*, "The Federal Reserve's Tools for Responding to Financial Disruptions", Speech at the Tuck Global Markets Conference, Tuck School of Business, Dartmouth College, Hanover, New Hampshire, January 15, 2008; **интернет-страници:** www.ecb.int, www.bankofengland.co.uk, www.federalreserve.gov, www.bba.org.uk, www.eoniaswap.org.

1.2. Земјите во транзиција во 2007 година

Во 2007 година, стапката на реален раст на БДП кај земјите во транзиција⁷ се проценува да достигне 7%, што воедно претставува највисока стапка на пораст од почетокот на транзицискиот период. Ваквиот интензивен раст, карактеристичен за последните неколку години, укажува на процес на реална конвергенција кон развиените земји и особено кон земјите од еврозоната. Главни фактори за економскиот раст кај транзициските економии претставуваат силната домашна побарувачка, релативно високиот прилив на странски директни инвестиции и приватните трансфери, сето тоа поддржано од зголеменото кредитирање од страна на банкарскиот сектор. Дополнителен поттикнувачки фактор на растот претставува и порастот на извозот, што особено важи за земјите богати со природни ресурси.

Табела 3

Економски показатели за земјите во транзиција

	БДП			Инфлација		
	(реален пораст во %)			(пораст во %)		
	2005	2006*	2007**	2005	2006*	2007**
Земји во транзиција	5,8	6,9	7,0	6,5	6,5	7,0
<i>Централноисточна</i>	4,9	6,2	6,0	3,2	3,6	4,6
<i>Југоисточна Европа</i>	4,8	6,4	6,1	5,6	5,7	4,4
<i>Заедница на независни држави</i>	6,7	7,5	7,8	9,2	8,7	9,3

Извор: Извештај на ЕБРД за транзицијата во 2007 година

* Проценка

** Проекција

*** Извор на податоците за Република Македонија се соодветните официјални институции.

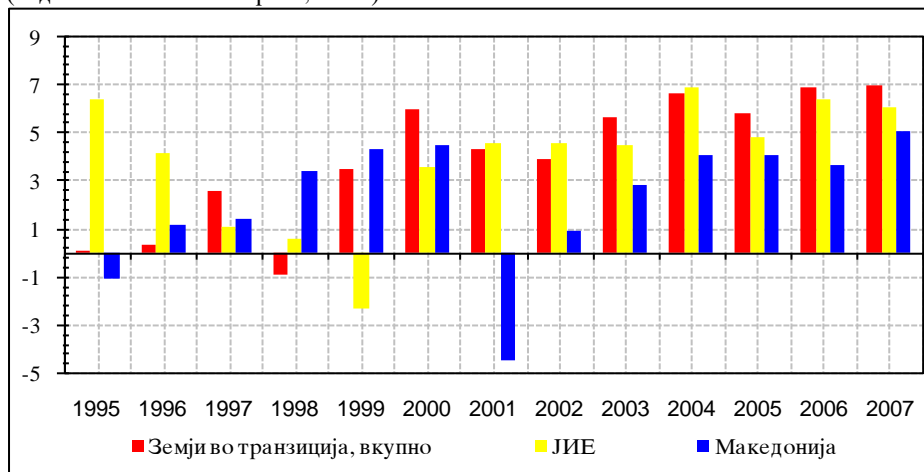
Анализирано од аспект на одделните групации земји во рамки на транзициските економии, и во текот на 2007 година највисока стапка на реален пораст на БДП од 7,8% се проценува да остварат земјите од Заедницата на независни држави (ЗНД). Економскиот раст кај дел од земјите од ЗНД богати со природни ресурси е предизвикан главно од зголемениот девизен прилив врз основа на извозот на природни ресурси (нафта, гас и метали), што директно влијеше врз засилување на домашната побарувачка и градежништвото, додека кај земјите коишто не се богати со природни ресурси, економскиот раст беше поттикнат од девизните приливи како резултат на приватните трансфери од странство. Стапката на раст кај групата земји од Централноисточна Европа и балтичките земји (ЦЕБ) во 2007 година се проценува

⁷ Се однесува на земјите од Централноисточна Европа и балтичките земји (ЦЕБ), Југоисточна Европа (ЈИЕ) и на Заедницата на независни држави вклучително и Монголија (ЗНД). Анализата главно се заснова врз Извештајот на ЕБОР за транзицијата во 2007 (EBRD Transition Report 2007 година).

да достигне 6%, што претставува намалување на интензитетот на пораст за 0,2 процентни поена во однос на 2006 година. Како главни фактори на растот кај оваа група земји се наведуваат домашната побарувачка поттикната преку порастот на инвестициите во нови производни капацитети, приватната потрошувачка поддржана преку порастот на платите, вработеноста и кредитната експанзија на банкарскиот сектор, како и порастот на извозот. Слично на земјите од ЦЕБ, стапката на раст кај групата земји од Југоисточна Европа (ЈИЕ) се проценува да достигне 6,1%, што претставува намалување во однос на претходната година од 0,3%. Растот кај оваа група земји произлегува главно од домашната побарувачка, од приватните трансфери од странство, но и од приливот на странски директни инвестиции, што ја одразува зголемената политичка стабилност во регионот поради зачленувањето на Бугарија и Романија во ЕУ, како и зголемените напори за приближување и на останатите земји од ЈИЕ кон ЕУ. Од аспект на одделните земји од ЈИЕ, релативно високи стапки на пораст остварија Романија и Бугарија од 6,5% и 6%, соодветно. Сепак, стапката на раст во Романија е намалена за 1,2 процентни поена, во споредба со 2006 година, поради водењето порестриктивна фискална политика. Во групата земји од Западен Балкан, највисока стапка на раст од 7% се очекува да оствари Црна Гора, што произлегува од високите приходи остварени од туризмот и порастот на извозот. Релативно високи стапки на раст од 6% се очекува да остварат и Албанија и Србија, додека проценетиот раст во Република Македонија е 5,1%.

Графикон 5

Движење на бруто домашниот производ
(годишни стапки на пораст, во %)

Извор: Извештај на ЕБОР за транзицијата во 2007 година.

Имајќи ја предвид високата инфлација на почетокот на транзицискиот период и согласно со тоа, водењето макроекономски политики насочени кон нејзино намалување, во последните неколку години во земјите од ЈИЕ е забележан тренд на намалување на инфлацијата и сведување на едноцифрено ниво. Така, инфлацијата кај земјите од ЈИЕ во 2007 година се намали за 1,3 процентни поени во споредба со 2006 година и се сведе на 4,4%, при што во рамките на земјите од Западен Балкан, најзабележително намалување на стапката на инфлација има во Србија и Босна и Херцеговина, додека Република Македонија со години е меѓу најуспешните земји во поглед на одржувањето на ценовната стабилност. Сепак, доколку се анализира целата група земји во транзиција, во 2007 година се забележува одредено засилување на инфлацијата. Имено, како резултат на зголемената потрошувачка во транзициските економии во последните неколку години и нивната економска експанзија, но и поради порастот на цените на примарните производи и нафтата на светските берзи во 2007 година, стапката на инфлација се зголеми и достигна 7%. Треба да се има предвид дека ценовниот ефект од цените на храната кај земјите во транзиција во основа е

појак, во споредба со ефектот кај развиените земји, бидејќи кај транзициските економии храната има поголемо учество во ценовниот индекс, согласно со структурата на нивната потрошувачка кошница, којашто главно е одраз на животниот стандард. Истовремено, треба да се има предвид дека ценовниот раст во земјите во транзиција вклучува и ефекти од ценовната конвергенција кон развиените земји, при што динамиката на овој процес може да варира од земја до земја.

Во текот на 2007 година, земјите во транзиција ги продолжија структурните и институционалните реформи, но со позабавено темпо во однос на претходните години. Така, во текот на 2007 година, најголем напредок е постигнат кај земјите од ЈИЕ и ЗНД, додека реформи со помал интензитет се направени кај земјите од ЦЕБ. Причините за позабавеното темпо на реформи во 2007 година се во тоа што почетната фаза на реформи⁸ кај земјите од ЦЕБ, но и кај најголемиот дел од земјите од ЈИЕ е речиси завршена, освен кај Албанија, Босна и Херцеговина, Србија и Црна Гора, кои сè уште во одредени сегменти заостануваат во реформите зад другите земји од ЈИЕ⁹. Генерално, кај земјите од ЈИЕ, најголем напредок е постигнат во однос на зајакнувањето на конкуренцијата и создавањето антимонополски агенции, кај инфраструктурата и кај банкарскиот сектор. Кај земјите од Западен Балкан, најголеми реформи се направени во Босна и Херцеговина, во областа на приватизацијата на големи претпријатија преку продажба на Телекомот и Нафтената рафинерија, како и во политиката на конкуренција со зајакнување на агенциите за антимонополска моќ. Реформи со сличен интензитет се направени и во Црна Гора, во областа на трговскиот и девизен систем со потпишување на Договорот за стабилизација и асоцијација со ЕУ, прогресот остварен во зачленувањето во Светската трговска организација и со влезот во ЦЕФТА. Дополнителни реформи се направени и во областа на политиката на конкуренција, преку усогласување на законските норми со ЕУ. Во Република Македонија, со оглед на тоа дека почетната фаза на реформите е завршена, во текот на 2007 година се направени реформи во политиката на конкуренција, преку измени и подобрувања во Законот за конкуренција.

Табела 4
Транзициски показатели за 2007 година

	Претпријатија			Пазари и трговија			Финансиски институции		Инфраструктура
	Приватизација на големи претпријатија	Приватизација на мали претпријатија	Корпоративно управување и реструктурирање на претпријатија	Либерализација на цените	Трговски и девизен систем	Политика на конкуренција	Реформи на банките и либерализација на каматните стапки	Пазарите на хартии од вредност и небанкарски финансиски институции	Инфраструктурни реформи
Албанија	3	4	2+	4+	4+	2	3-	2-	2+
Босна и Херцеговина	3	3	2	4	4-	2	3-	2-	2+
Македонија	3+	4	3-	4+	4+	2	3-	2+	2+
Србија	3-	4-	2+	4	3+	2	3-	2	2
Хрватска	3+	4+	3	4	4+	3-	4	3	3
Црна Гора	3+	4-	2	4	4	2-	3-	2-	2

Извор: Извештај на ЕБОР за транзицијата во 2007 година.

⁸ Почетната фаза на реформи опфаќа либерализација, стабилизација и приватизација на малите и средните претпријатија, додека втората, понапредна фаза се однесува на подобрувањето на конкурентноста, реструктурирањето на претпријатијата, развојот на финансиските институции и инфраструктурни реформи.

⁹ Согласно со Извештајот на ЕБОР за транзицијата во 2007 година.

II. Економски движења во Република Македонија

2.1. Економска активност¹⁰

Економскиот раст на Република Македонија во 2007 година забележа интензивирање и достигна 5,1% (наспроти 4% во 2006 година). Остварената стапка на економски раст е во согласност со очекувањата и воедно е повисока од остварувањата во претходните години.¹¹

Растот на БДП е поддржан од интензивирањето на личната побарувачка, во услови на намален трошок и олеснет пристап до кредити, како и пораст на платите во економијата. Воедно, зголемената јавна и инвестициска потрошувачка, исто така беше во насока на поттикнување на домашната побарувачка. Придонесот на фискалната политика се одрази и преку мерките за поттикнување на понудата, главно преку преземените даночни реформи за намалување на стапките кај данокот на доход и данокот на добивка, заради поттикнување на поефикасна алокација на ресурсите, односно зголемување на вработеноста и пораст на инвестициите. Интензивираната динамика на влез на странските директни инвестиции е исто така еден од факторите коишто одеа во прилог на забрзувањето на економскиот раст, иако целокупните ефекти од нив можат да се согледаат на подолг рок.

Во 2007 година, надворешните фактори имаа дивергентни ефекти врз македонската економија. Негативиот шок од порастот на цената на нафтата на светските берзи и на електричната енергија се пренесе на домашната економија, додека порастот на цената на металите на светските берзи позитивно влијаеше на македонскиот извоз. Сепак, и покрај значителниот раст на надворешната побарувачка за домашни производи, под притисок на увозната зависност на производството и зголемената побарувачка, увозот на стоки забележа значителен раст, што го продлабочи трговскиот дефицит и негативно се одрази врз растот на БДП (особено од втората половина на годината).

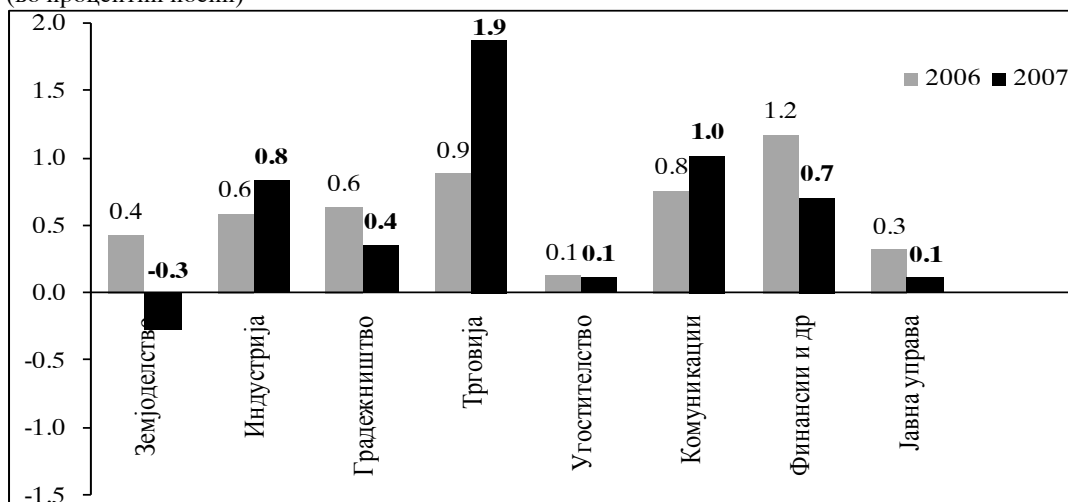
2.1.1. Домашна понуда

Во 2007 година продолжи доминацијата на услужните сектори во создавањето на БДП. Така, во услови на засилен раст на финалната потрошувачка, три четвртини од растот на БДП беа создадени од зголемената активност во домашната трговија, секторот „сообраќај и врски“, и секторот на финансиско посредување. Зголемената надворешна побарувачка услови раст на индустриската активност во РМ, којашто создаде околу 16% од растот на БДП, додека и покрај засилувањето на инвестициската активност, градежниот сектор сè уште го задржува нискиот придонес во растот на БДП (од 8%). Единствен исклучок од позитивните трендови претставува активност во земјоделскиот сектор, којашто при неповолни временски услови забележа пад (особено од втората половина на годината) и со тоа негативно се одрази врз растот на БДП.

¹⁰ Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија и пресметки на НБРМ. Кварталните пресметки за БДП се изразени по постојани цени, во денари, од 1997 година. Структурата е дадена според Националната класификација на дејности (НКД).

¹¹ Тренд-стапката изнесува 2,3% и е пресметана врз основа на регресијата на реалните вредности на БДП на трендот, за периодот од 1995 до 2007 година и ја претставува просечната стапка на економски раст, изолирана од краткорочните флукутации.

Графикон 6
Придонеси кон порастот на БДП
(во процентни поени)

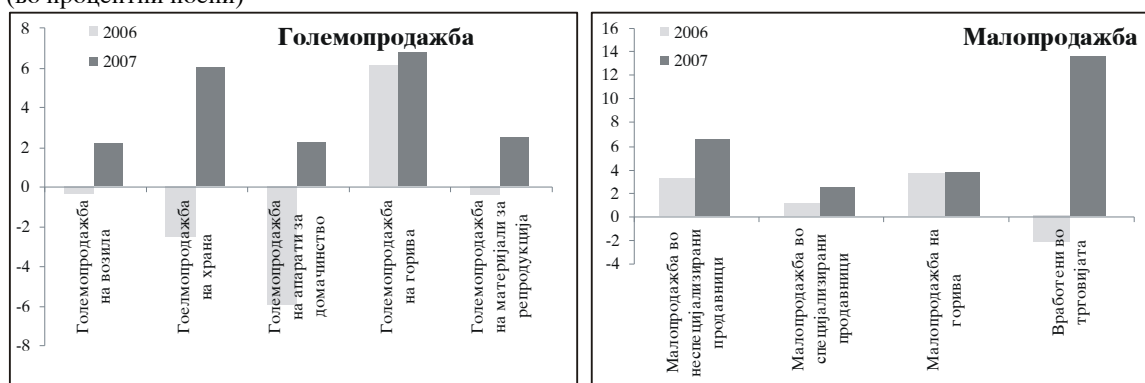

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија и пресметки на НБРМ.

Подобрената економска клима во РМ во 2007 година и влезот на значајни странски директни инвестиции во областа на телекомуникациите и преработувачката индустрија, како и рестартирањето на два рударски капацитета се дел од факторите на растот во 2007.

Во 2007 година, најголем дел од растот на БДП (37%) беше предизвикан од зголемениот обем во *домашнија пирџовија*, каде што додадената вредност забележа реален годишен раст од 14%. Динамизирање на прометот забележа и трговијата на големо (стапка на годишен раст од 29,4%) и трговијата на мало (стапка на раст од 17%). Порастот на прометот во големопродажбата, во најголема мера, се должи на зголемениот промет на храна и горива, но и на предмети за домаќинство, возила и репродукциски материјали. Слични трендови се присутни и кај трговијата на мало, каде што е забележан значаен раст на прометот во неспецијализираните продавници (за храна и сл.) и на горивата, и во помал дел кај специјализираните продавници (за облека и сл.). Воедно, зголемената активност во овој сектор предизвика побарувачка за работна сила, што се одрази со зголемување на бројот на вработени лица во трговијата (за 13,6% на годишна основа).

Графикон 7
Придонеси кон растот на трговијата на големо и трговијата на мало
(во процентни поени)

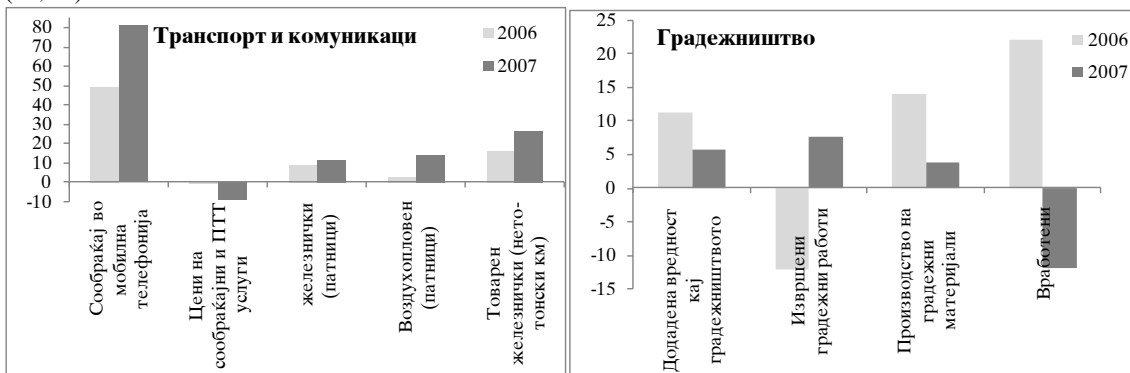
Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Динамичниот развој во телекомуникациите, којшто продолжи и во текот на 2007 година, заедно со поволните остварувања во транспортот се одрази со реален годишен раст од 12,5% на додадената вредност во секторот „сообраќај и врски“. Понатамошната либерализација на телекомуникацискиот пазар (започнувањето со работа на третиот мобилен оператор) услови намалување на цените на овие услуги и со тоа ја поттикна побарувачката за нив. Согласно со зголемувањето на активноста, бројот на вработени во овој сектор забележа годишен раст од 18,2% (со засилен интензитет од втората половина на годината, по започнувањето со работа на ново претпријатие). Воедно, во областа на транспортот, значаен годишен раст бележи товарниот железнички превоз (за 27%), авионскиот превоз (за 14%) и железничкиот патнички сообраќај (за 12%).

Заживувањето на инвестициската активност во РМ во 2007 година се одрази со пораст на активноста во *градежништво*, каде што додадената вредност забележа реален годишен раст од 5,8%. Позитивните тенденции во овој сектор условија пораст на домашното производство на градежни материјали (за 3,8% на годишна основа) и ја зголемија увозната побарувачка за нив (за 11%). Сепак, во овој сектор бројот на вработени лица забележа годишно намалување (за 12%), што е изненадувачки и упатува на висока споредбена основа од претходната година.

Графикон 8

Годишни стапки на раст кај комуникациите и градежништвото (во, %)

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

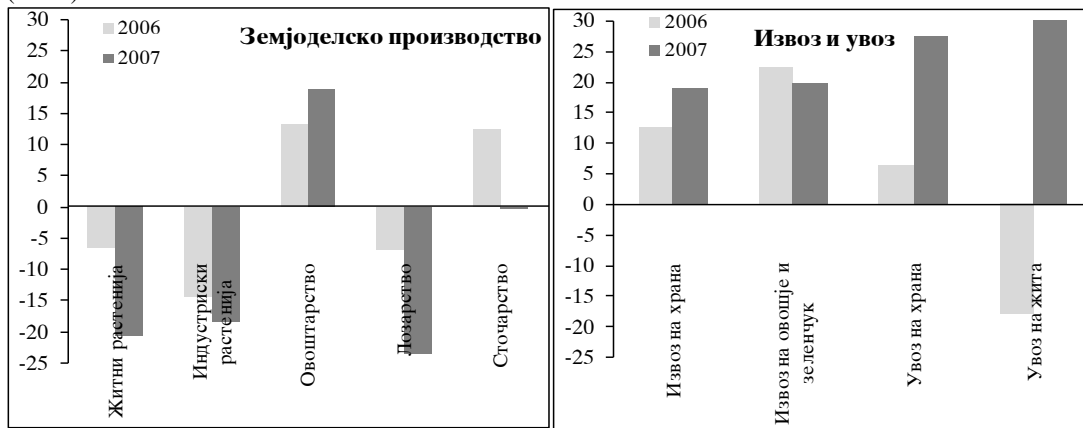
Поволните економски движења во 2007 година се одразија и врз активноста во секторот *хотели и ресторани*, каде што додадената вредност забележа реален годишен пораст од 6,8%. Прометот во угостителството годишно се зголеми за 13,6%, а позитивни промени беа присутни и во туризмот, каде што е забележан повисок прилив на странски туристи (за 13,7% на годишна основа) и зголемен број на ноќевања (за 17% на годишна основа). Заради зголемениот број на туристи, девизниот прилив врз основа на туризам во 2007 година е повисок за 32%, во однос на 2006 година.

Позитивните остварувања во повеќето сектори од економијата беа делумно релативизирани од неповолните движења во *земјоделство*, каде што во услови на високи температури и недоволни количества на врнежи, производството беше значајно намалено. Реалниот годишен пад на додадената вредност од 2,9% во секторот „земјоделство, шумарство и рибарство“, во најголем дел го отсликува падот на земјоделското производство (пад од 5,1% според првичните податоци), којшто во најголем дел е предизвикан од намаленото производство на индустриски, житни растенија и на грозје. Од друга страна, сточарското производство беше на нивото од претходната година, додека висок пораст на производството е забележан кај овоштарството. Движењата кај домашното земјоделско производство се одразија во

движењата на надворешната трговија и воедно врз домашното ценовно ниво. Така, падот на вкупното земјоделско производство услови висок годишен пораст на увезените количества прехранбени производи¹² (за 33%), во чии рамки доминираше увозот на жито и преработки од жито (годишен раст од 83%), којшто при повисока увозна цена (за 13%, како одраз на глобалните светски трендови), се одрази на поскапувањето на брашното и лебот. Од друга страна, зголеменото количество на извозот на храна (за 21% на годишна основа), во чии рамки доминираше извозот на овошје и зеленчук¹³ (годишен раст за 23%), услови намалена понуда на овие производи на домашниот пазар и со тоа, нивни повисоки цени.

Графикон 9

Годишни стапки на раст кај земјоделството
(во %)

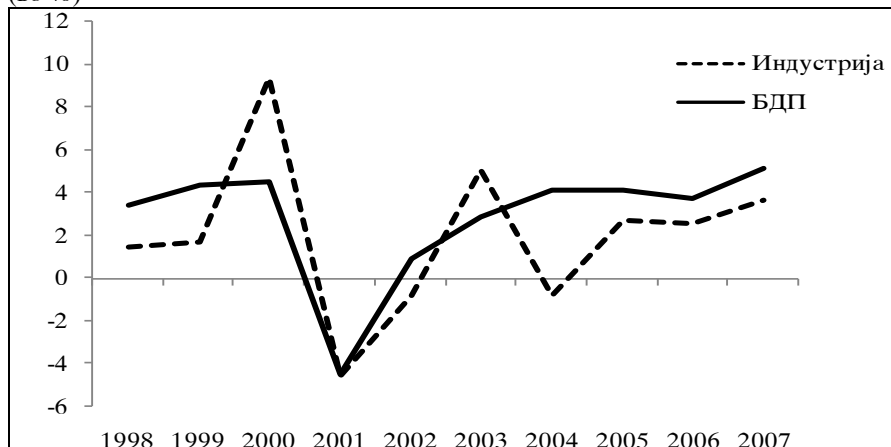

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

И покрај динамичниот раст на услужните сектори во РМ, вкупните економски резултати во најголем дел се условени од остварувањата кај индустријата, којашто претставува доминантна дејност во создавањето на БДП. Резултатите во овој сектор, во текот на 2007 година, можат да се опишат како поволни и охрабрувачки, имајќи предвид дека растот на додадената вредност на индустријата од 3,7% е највисок во последните четири години.

Графикон 10

Годишни стапки на реален раст на додадената вредност во индустријата и БДП
(во %)

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

¹² Податоците се според класификацијата СМТК.

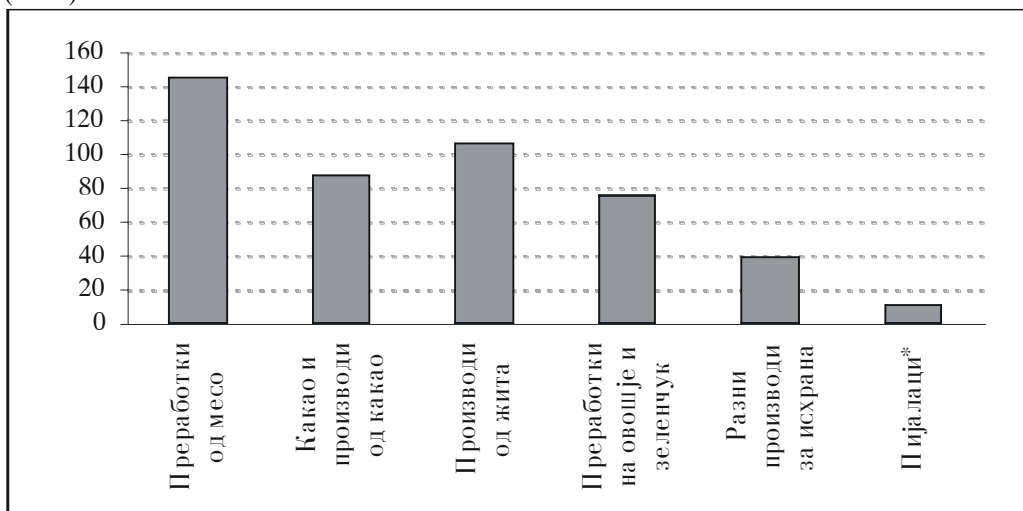
¹³ Зголемиот извоз е реализиран во услови на умерен пад на производството на градинарски култури.

Двигател на вкупните трендови во индустријата е преработувачкиот сектор, којшто има најголемо учество во вкупното индустриско производство (од 84%). Во 2007 година, активноста на преработувачкиот сектор забележа солиден реален раст од 5,2%, предизвикан од зголемената активност во дванаесет индустриски гранки (коишто формираат две третини од индустриското производство). Во рамки на преработувачкиот сектор е доминантно *производството на основни метали*, коешто во 2007 година се зголеми за 34%, во однос на 2006 година. Имено, поволната конјunktура на пазарот на метали во светот беше проследена со зголемување на активноста на неколку големи домашни субјекти, производители на железо, фероникел и челик. Воедно, зголемената надворешна побарувачка за метални конструкции услови динамичен раст на домашното производство на метални производи во *металопреработувачката фаза* (за 46% на годишна основа).

Во 2007 година, со значаен реален пораст од 7,7% се одликуваше и *прехранбената индустрија*. Иако еден дел од активноста во оваа дејност е условен од зголемениот извоз на прехранбени производи, во чии рамки доминира извозот на пијалаци, преработки од овошје и зеленчук, преработки од месо и разни готови производи за исхрана, прехранбената индустрија сè уште е насочена кон задоволување на потребите на домашниот пазар.

Графикон 11

Годишни стапки на реален раст на извозот на преработки од храна
(во %)

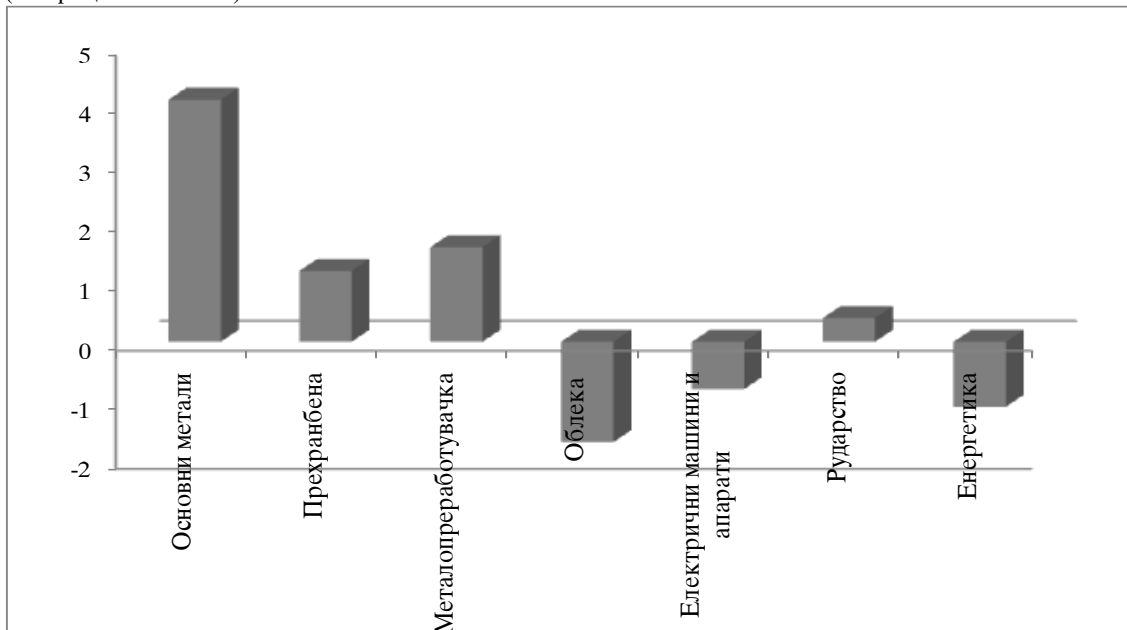

Извор: Народна банка на Република Македонија.

*Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Во рамки на преработувачкиот сектор, наспроти позитивните движења кај повеќето гранки, годишно намалување на производството е забележано во индустријата за *облека* (каде што се вработени најмногу работници). Падот на обемот на производство од 15,3%, се јавува во услови на висок пораст на извозот на облека (од 13,2% на годишна основа) и пораст на вработените во оваа преработувачка гранка (од 14,8% на годишна основа). Сепак, и покрај зголемената извозна побарувачка, во 2007 година е регистриран и висок годишен раст на увозот на облека (од 14,4%, главно од Грција и Турција), којшто во значаен дел претставува супституцијата на домашното производство. Покрај намалувањето на производството на облека, во 2007 година, значаен негативен ефект врз вкупниот раст на индустријата имаше производството на *електрични машини и апарати* (висок годишен реален пад од 24,4%), заради проблемите во работењето на најзначајниот субјект од оваа дејност.

Графикон 12
Придонеси на одделни индустриски гранки кон порастот на индустриското производство
(во процентни поени)

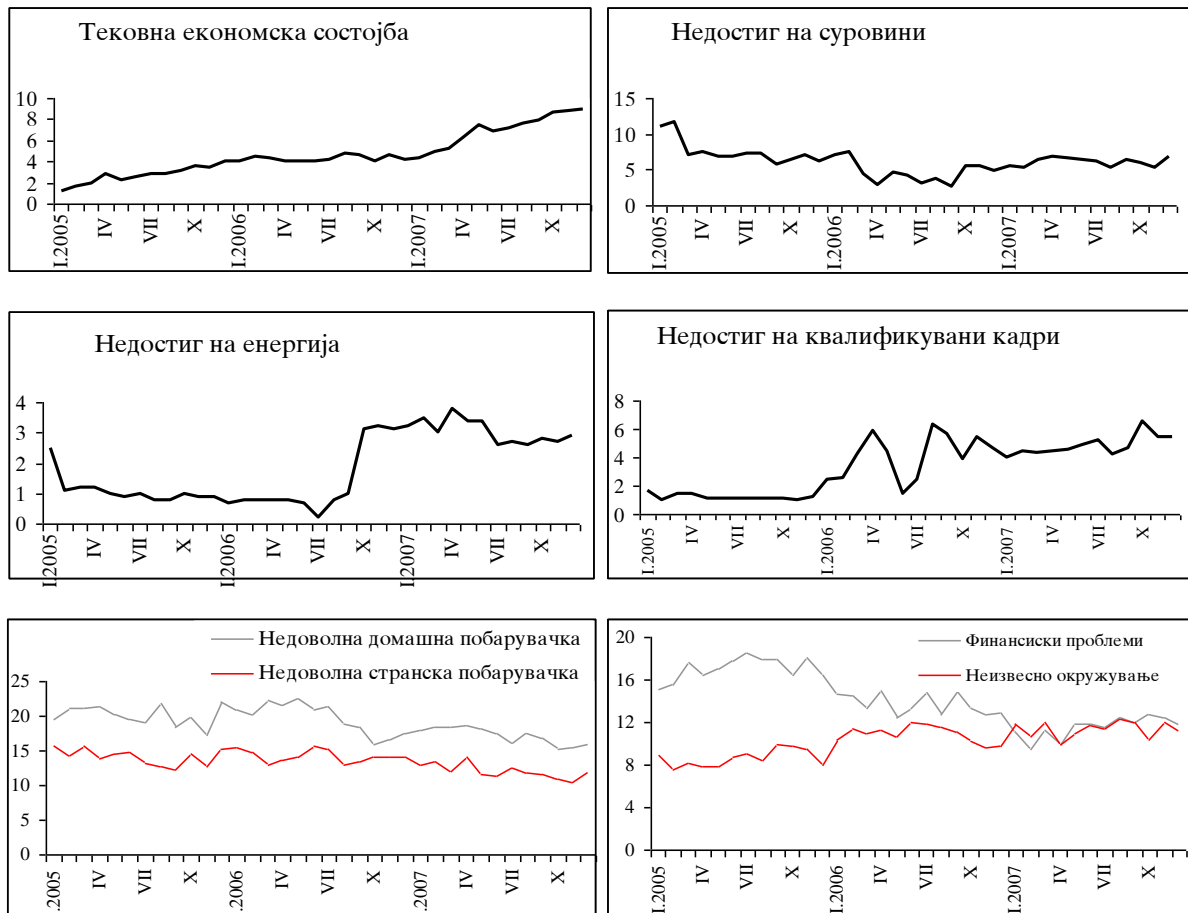
Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија и пресметки на НБРМ.

Рестартирањето на еден значаен рударски капацитет во средината на 2006 година и на два рудника во 2007 година се одрази со пораст на обемот на производство во рударскиот сектор (годишен раст од 9,8%). Растот во овој сектор е предизвикан од вадењето на руди на метали и на јаглен, додека годишно намалување бележи вадењето на руди на неметали. Со интензивирање на рударската активност се подобри и извозот на руди, којшто во 2007 година е значително повисок од 2006 година (за 1,2 пати).

Во 2007 година, спротивно на зголемениот обем на производство со обработка и екстракција, производството во *енергетскиот сектор* забележа значаен годишен пад (од 9,5%). Намалувањето на производството на електрична енергија е резултат на намалениот обем на работа на хидроелектричните центри, предизвикан од малото количество на врнежи. Во согласност со заживеаната економија, зголемената потрошувачка на електрична енергија, во услови на намалена домашна понуда, беше задоволена со значителен увоз, кој во 2007 година е двојно повисок од оној во 2006 година.

Според Анкетата за деловните тенденции во преработувачката индустрија на Државниот завод за статистика, согледувањата на менаџерите за подобрената деловна состојба во индустријата соодветствуваат со постигнатите резултати на индустрискиот сектор. Промените во врска со актуелностите во работењето укажуваат на структурни подобрувања во индустријата. И покрај мислењето дека значајни ограничувачки фактори на работењето претставуваат слабата домашна и странска побарувачка, значењето на овој фактор постојано се намалува. Слична тенденција имаат и финансиските ограничувања, за кои се смета дека заземаат сè помала улога во работењето, додека расте значењето на недостигот на сировини, енергија и квалификувана работна сила, како ограничувачки фактори.

Графикон 13
Одговори од Анкетата за деловни тенденции во индустријата

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

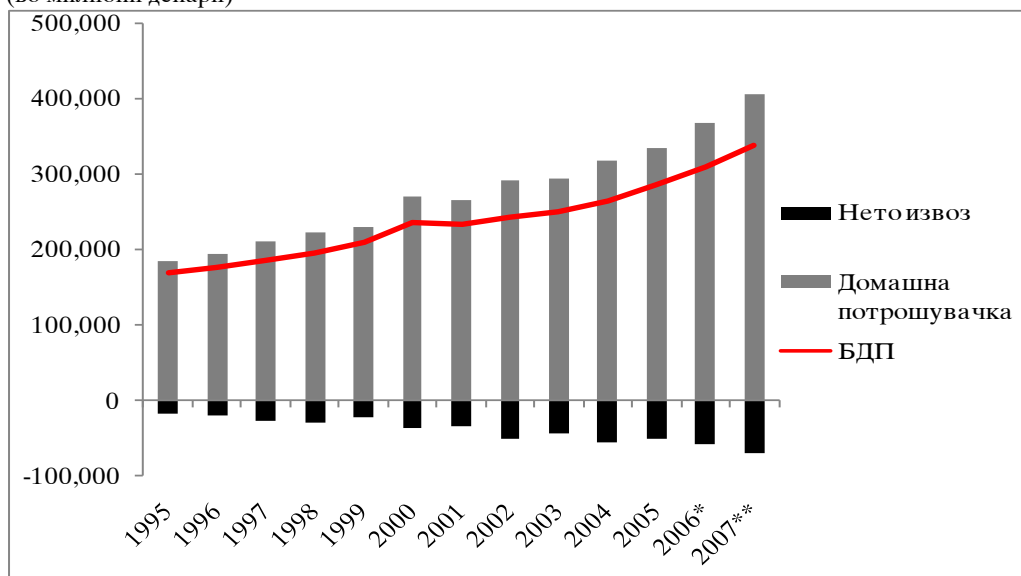
2.1.2. Домашна побарувачка

Зголемувањето на агрегатната побарувачка¹⁴ во 2007 година услови пораст на агрегатната понуда и предизвика дополнителни инфлаторни притисоци кон крајот на годината. Интензивниот раст на личната потрошувачка, проследен со зголемување на јавната потрошувачка и заживувањето на приватната и државната инвестициска потрошувачка создадоа притисоци во екстерниот сектор, што услови проширување на трговскиот дефицит.

¹⁴ Државниот завод за статистика во март 2008 година објави податоци за главните расходни агрегати на БДП на квартална основа. Податоците се однесуваат на финалната потрошувачка, бруто-инвестициите, извозот и увозот на стоки и услуги за 2006 и 2007 година и ја опфаќаат кварталната дистрибуција и годишните нивоа. Во новата структура на податоците не се прикажани податоците за поткомпонентите на финалната потрошувачка (лична и јавна потрошувачка) и на бруто-инвестициите (инвестиции во основни средства, залихи), поради што е направена оценка на поткомпонентите врз основа на движењето на одделни индикативни варијабли.

Графикон 14

Домашна побарувачка, дефицит во надворешната трговија и БДП
(во милиони денари)

*За 2006 година претходни податоци.

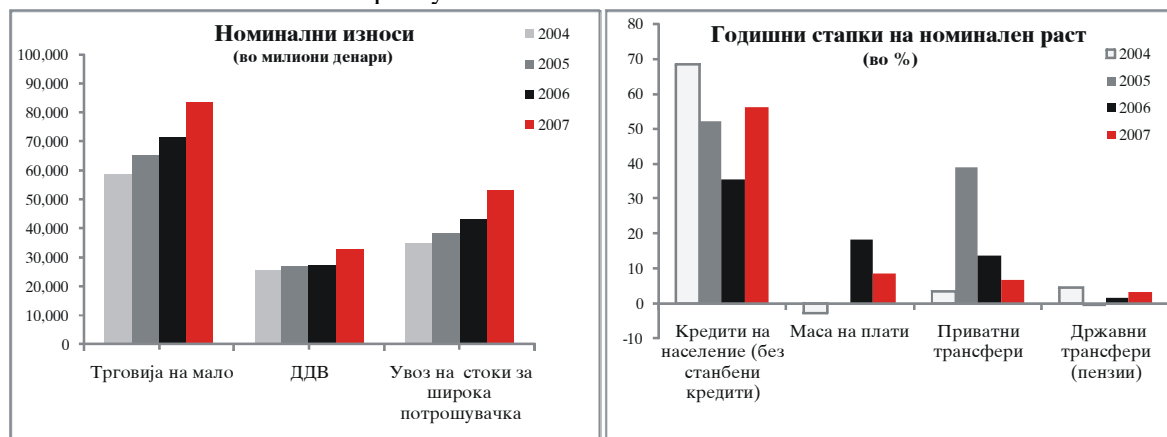
** За 2007 година проценети податоци.

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Домашната побарувачка во 2007 година забележа номинален раст од околу 11% на годишна основа, што претставува продолжување на остварувањата од 2006 година (номинален годишен раст од 10%). И покрај засиленото инвестициско трошење, две третини од растот на домашната побарувачка е предизвикан од финалната потрошувачка, којашто забележа номинален раст од 8%. Најголемиот дел од финалната потрошувачка се однесува на личната потрошувачка, којашто особено во третиот и четвртиот квартал на годината забележа високи стапки на номинален раст. Во отсуство на комплетни статистички податоци, оценката за растот на личната потрошувачка е изведена од движењето на одделни индикативни варијабли. Така, високиот годишен раст на обемот на тргување на мало (за 17%) и зголемениот увоз на стоки за широка потрошувачка (за 23%, при намалено домашно производство на производите за широка потрошувачка), укажува на пораст на личната потрошувачка. Во согласност со ваквите движења, нивото на приходи од ДДВ во државниот буџет во 2007 година е повисоко за 21% во споредба со 2006 година.

Графикон 15

Показатели за личната потрошувачка

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија и Министерство за финансии.

Трендот на раст на личната потрошувачка соодветствува со растот на компонентите на расположливиот доход на домаќинствата¹⁵, со зголемиениот оптимизам на потрошувачите и со поволните услови за кредитирање. Така, од почетокот на 2007 година, зголеменото картично работење и порелаксираните услови на кредитирање условија значителен пораст на потрошувачките кредити на населението¹⁶ (за 56%), со што банкарскиот систем значајно ја поддржа личната потрошувачка. Притоа, порастот на платите во економијата (номинален годишен раст на нето-масата на плати за околу 9%) и најавеното етапно зголемување на платите на јавната администрација (започнувајќи од октомври 2007 до 2009 година, по 10%) и на пензиите (во јануари 2008 година во просек за 15%) придонесе кон позитивни очекувања кај домаќинствата за движењето на идниот доход. Така, доколку се имаат предвид наведените очекувања за личните примања и воедно, ако се задржи трендот на интензивна кредитна поддршка, би можело да се очекува понатамошно поттикнување на личната потрошувачка. Воедно, значајна компонента на расположливиот доход на домаќинствата се и приватните трансфери, коишто во 2007 година, и покрај забавената динамика на раст, се повисоки за околу 7% во однос на претходната година.

Во услови на поизразено зголемување на приливите во државниот буџет, од втората половина на 2007 година е забележано релаксирање на јавната потрошувачка.¹⁷ Порастот на јавната потрошувачка, во голема мера, го одразува зголемувањето на платите во јавната администрација (за 10% од октомври 2007 година) и повисоките трошења за стоки и услуги во последниот квартал на годината.

Во последните два квартала на 2007 година, паралелно со порастот на личната и јавната потрошувачка, интензивирање забележа и инвестициската потрошувачка. Така, бруто-инвестициите растеа со стапки од 24% и 52% во третиот и четвртиот квартал на годината, додека годишниот раст изнесува 21% (номинален раст). Ваквата динамика соодветствува со динамиката на инвестициите во машини и опрема, коишто во третиот квартал на годината (последен расположлив податок) забележаа годишен раст од 38%¹⁸. Ова имаше поволен одраз и врз домашното производство на капитални производи, коешто во 2007 година е зголемено за околу 8%, во однос на 2006 година, а воедно пораст забележа и додадената вредност во секторот „градежништво“ (5,8%).

Зголемената инвестициска потрошувачка и, врз таа основа, зголемената побарувачка на капитал беше поддржана од банкарскиот систем, којшто во 2007 година го зголеми износот на одобрени долгорочни кредити на претпријатијата за значајни 44% (наспроти зголемувањето од 35% во 2006 година). Покрај инвестициите на приватниот сектор, еден дел од зголемената инвестициска потрошувачка ги одразува државните инвестиции насочени кон изградба на капитални објекти и набавка на основни средства. Имено, средствата префрлени од државниот буџет за изградба на станбени и спортски објекти и за набавка на автобуси, во последниот квартал на годината, условија државните капитални расходи да го надминат за трипати нивото од истиот квартал од претходната година, што сигнализира отпочнување на поинтензивна инвестициска активност во 2008 година. На годишна основа, нивото на капиталните државни расходи е повисоко за 48%.

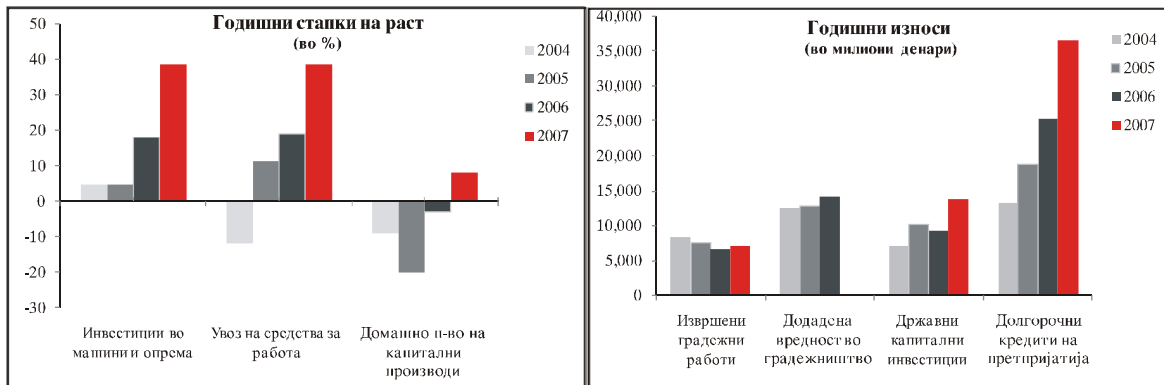
¹⁵ Во отсуство на официјални податоци, НБРМ оствари активности за пресметка на расположливиот доход на домаќинствата. Во отсуство на неопходните официјални податоци, сè уште не се направени финални пресметки за 2006 и 2007 година, а во периодот 2000-2005 година, расположливиот доход на домаќинствата бележи постојан тренд на пораст.

¹⁶ Како потрошувачки кредити се земени вкупните кредити одобрени на населението без станбените кредити.

¹⁷ Врз основа на објавените податоци за јавната потрошувачка во првите три квартала и проценка за последниот квартал, се проценува годишен раст на јавната потрошувачка во 2007 година од околу 10% (наспроти 7% во 2006 година).

¹⁸ Врз основа на објавените податоци за инвестициите во машини и опрема во првите три квартала и проценка за последниот квартал, се проценува годишен раст на оваа компонента во 2007 година од околу 39%.

Графикон 16
Показатели за инвестициите

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

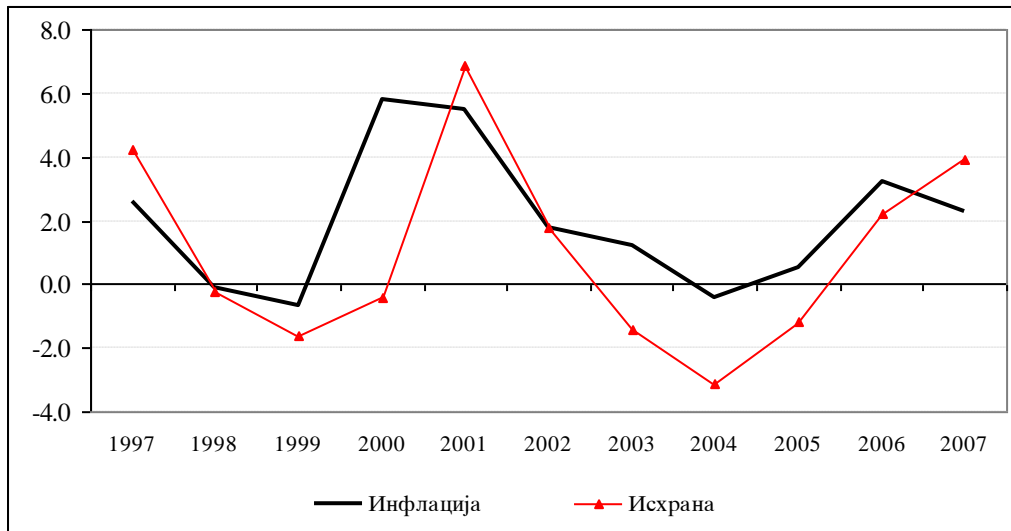
Врз основа на движењата на одделните расходни компоненти на БДП може да се заклучи дека засилувањето на домашната потрошувачка произлегува како од зголемената финална потрошувачка, така и од засилената инвестициска активност. Во услови на неможност за нејзино задоволување од домашното производство, расте увозот и се продлабочува трговскиот дефицит. Сепак, имајќи го предвид значењето на инвестициската потрошувачка за зголемувањето на производниот капацитет на економијата на подолг рок, сметаме дека притисокот врз увозот создаден преку овој канал е од привремен карактер. Од друга страна, потребно е внимателно следење на стапката на раст на личната потрошувачка, затоа што натамошниот забрзан раст на потрошувачката може да предизвика дополнителен притисок врз ценовното ниво во економијата.

2.2. Инфлација

Во 2007 година стапката на инфлација¹⁹ во Република Македонија изнесуваше 2,3%, со што и натаму се одржа во зоната на ниска и стабилна стапка на инфлација којашто обезбедува поволен макроекономски амбиент. Неповолните временски услови, коишто директно ја намалија домашната понуда на земјоделски производи, глобалниот раст на цените на храната во втората половина на годината, како и промените кај цените на електричната и топлинската енергија делуваа како главни фактори за инфлациските движења во нашата земја. Исклучувањето на влијанието на овие фактори врз официјалната инфлација покажува значително пониска инфлација, што упатува на отсуство на фактори од монетарна природа кај инфлацијата. Анализирани од динамички аспект, засилувањето на инфлацијата започнува во август 2007 година, што претставува слично движење со инфлацијата во земјите во еврозоната, укажувајќи на присуството на фактори од глобален карактер. И покрај зголемувањето на цените на храната кон крајот на годината, просечната стапка на инфлација во 2007 година е пониска во однос на стапката остварена во претходната година за 0,9 п.п.

¹⁹ Мерка за инфлацијата претставува индексот на трошоци на животот (индекс на потрошувачки цени). Почнувајќи од јануари 2007 година, овој индекс се пресметува врз основа на пондерите изведени од Анкетата за потрошувачка на домаќинствата од 2005 година. Воедно, во 2007 година е направена промена во структурата на индексот од аспект на главните категории, преку додавање две нови ставки: „ресторани и хотели“ и „останати услуги“, коишто учествуваат со 5,2% во индексот. За сметка на тоа, поизразено намалување на учеството бележат категориите: „исхрана“, „гутун и пијалаци“, „облека и обувки“ и „сообраќајни средства и услуги“. Пресметките за стапката на инфлација на квартална основа се направени во НБРМ, врз основа на податоци од Државниот завод за статистика.

Графикон 17
Движењето на инфлацијата и трошоците за исхрана
(годишни стапки, во %)

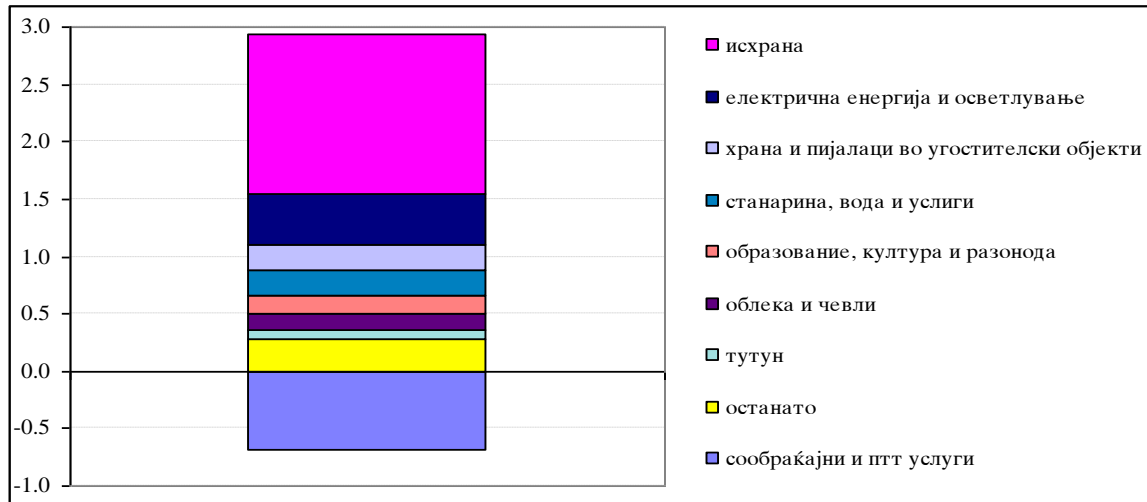
Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Анализата на структурата на инфлацискиот индекс укажува на регистриран ценовен пораст кај сите главни категории во рамки на индексот, освен кај цените на телекомуникациските услуги коишто имаат значајно дефлаторно влијание, поради зголемената конкуренција во овој сектор.

Најголем придонес (1,4 п.п.) за годишниот пораст на потрошувачките цени имаат повисоките цени на храната, главно предизвикани од неповолните временски услови (суша) во нашата земја и пошироко, но и зголемена извозна побарувачка, што доведе до намалена домашна понуда на земјоделски производи. Исто така, во 2007 година е забележан значителен пораст на цените на одредени инпути во земјоделското производство, како што се семенскиот материјал, енергијата и добиточната храна. Дополнителен фактор за порастот на домашните цени на храната претставува и глобалниот тренд на пораст на овие добра, поради зголемената глобална побарувачка на одредени земјоделски култури коишто се користат за производство на биогорива, што во нашата економија се пренесе преку увозот на производи за исхрана.

Графикон 18

Придонес на одделните категории од инфлациониот индекс за просечната стапка на инфлација во 2007 година (придонеси во п.п.)

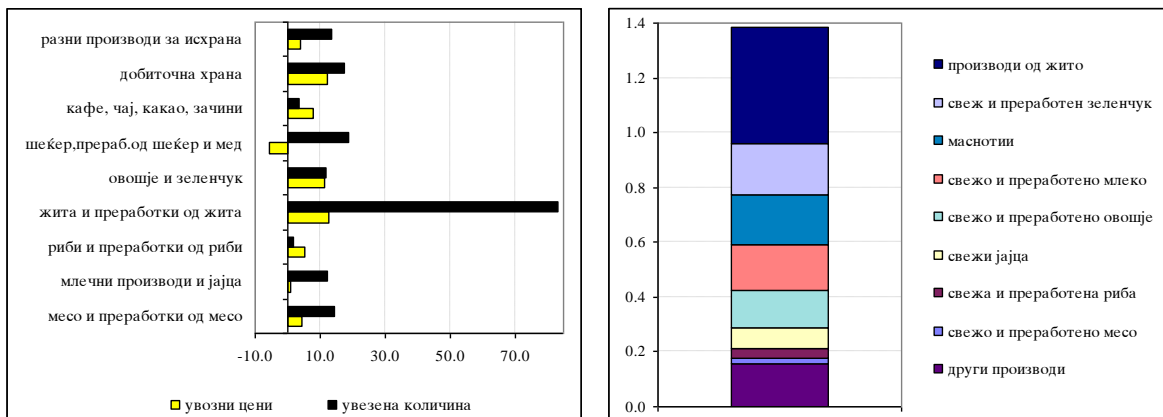

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Повисоките цени на храната произлегуваат од комбинираното влијание на повисоките увозни цени и намалената домашна понуда на прехранбени производи, условена од неповолните временски услови во земјата, но и од зголемена извозна побарувачка за одредени категории на производи (главно зеленчук и овошје). Неповолниот ефект од сушниот период, што доведе до намалена домашна понуда на одредени земјоделски производи (главно кај житните култури), како и потребата за надополнување на недоволната домашна понуда во услови на зголемен извоз, доведе до зголемување на увозот на овие производи во текот на 2007 година. Зголемеиот увоз, во услови на поголема глобална побарувачка и глобален раст на цените на храната, доведе до годишно зголемување кај увозните цени на одделни производи за храна, од кои најмногу кај житата, овошјето и зеленчукот, месото, како и кај млечните производи. Зголемеиот увоз на споменатите производи услови висок преносен ефект врз домашните цени на прехранбените производи и предизвика најголеми инфлаторни притисоци.

Графикон 19

Годишна промена на увозните цени и увезеното количество на производите за исхраната за просечната стапка на инфлација (придонеси во п.п.)

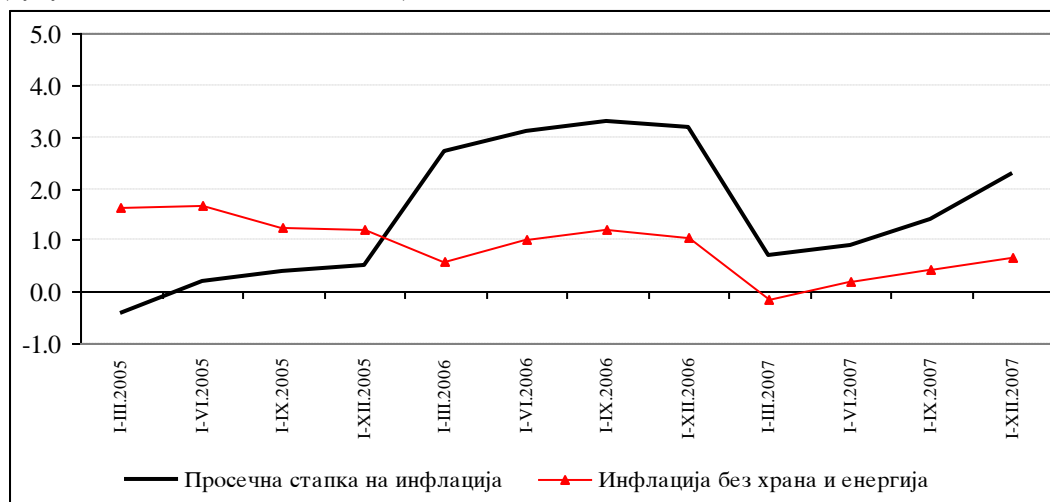
Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Во согласност со ваквите движења, анализата на одделните категории на исхраната укажува на зголемен пораст на трошоците кај сите поткатегории, од кои најголем придонес има порастот на цените на житните производи (зголемување на цената на лебот и печивата) и на свежиот зеленчук. Исто така, во рамки на оваа категорија, значаен пораст е забележан и кај цените на растителните масти (зголемување на цената на маслото за јадење), свежото и кисело млеко, како и кај свежото овошје.

Покрај исхраната, значајно влијание врз инфлацијата во 2007 година имаа и промените кај регулираните цени на електричната и топлинската енергија, коишто придонесоа со 0,5 п.п. Зголемувањето на цената на водоснабдувањето на домаќинствата во главниот град, повисоките цени на храната и пијалаците во рестораните, како и ефектот од зголемените акцизни стапки за тутунот²⁰, што е поврзано со спроведувањето на директивите на ЕУ во даночната сфера, го сочинуваа преостанатиот дел којшто придонесе за порастот на инфлацијата.

Со оглед на тоа дека најзначајна детерминанта на просечната стапка на инфлацијата во 2007 година се цените на храната и енергијата, базичната стапка на инфлација (која го исклучува нивното влијание) во 2007 година е исклучително ниска и изнесува 0,7%. Сепак, треба да се истакне постепеното нагорно придвижување на базичната инфлација во текот на годината, при што во декември таа изнесуваше 1,2% годишно, наспроти 0,5% годишно во јуни, што укажува на присуството и на други инфлаторни фактори.

Графикон 20
Официјална и базична стапка на инфлација
(кумулативни годишни стапки, во %)

Извор: ДЗС и пресметки на НБРМ. Во 2006 година е исклучен и ефектот од зголемувањето на акцизата на цигарите.

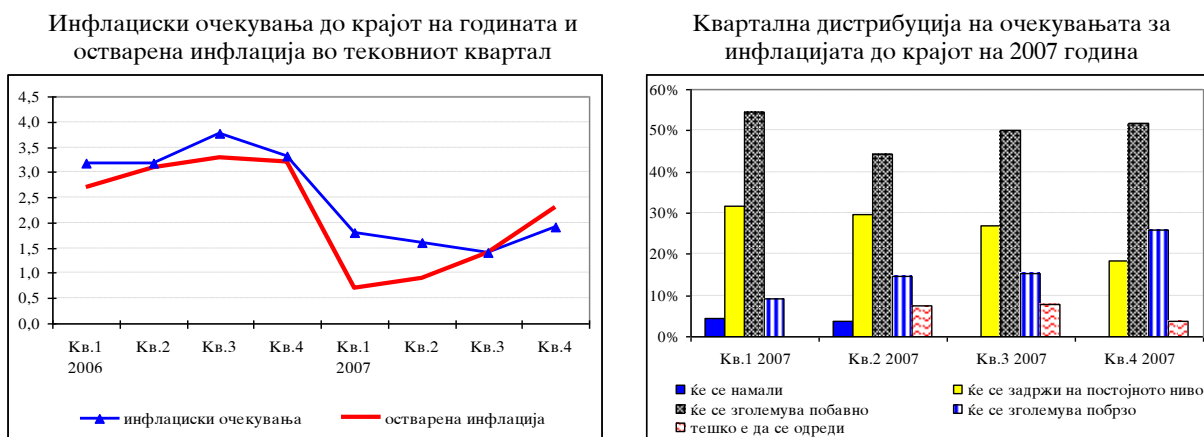
Остварената просечна стапка на инфлација од 2,3% во 2007 година е во рамки на првичната проекција на инфлацијата од 3%. Главна причина за отстапување од првичната проекција на инфлацијата е неостварената претпоставка во однос на ефектот од зголемувањето на акцизната стапка на тутунот, којашто се зголеми за 10% од почетокот на годината, но само делумно и со одредено временско задоцнување се одрази врз малопродажните цени на тутунот (што е различно во однос на 2006 година, кога овој ефект беше многу поизразен). Воедно, помал ценовен ефект од очекуваниот во рамки на првичната проекција имаше и кај цените на електричната

²⁰ Акцизата се зголеми за 10% од почетокот на годината, но само делумно и со одредено временско задоцнување се одрази врз малопродажните цени на тутунот.

енергија, парното греење и горивата, што беше во значајна мерка неутрализирано преку повисокиот ценовен ефект кај храната и водата. Движењето на инфлацијата во 2007 година, приближно соодветствува со инфлациските очекувања на економските субјекти во земјата. Така, анализата на очекувањата на економските субјекти за динамиката на инфлацијата во 2007 година покажува доминација на процентот на субјекти кои очекувале пораст на инфлацијата со умерен и со побавен интензитет во рамки на кварталните анкети. Нешто помал е процентот на анкетираниите субјекти кои имале стабилни инфлациски очекувања и нивното учество има надолан тренд, поради интензивирањето на цените кон крајот на годината²¹.

Графикон 21

Резултати од Анкетата за инфлациски очекувања

Извор: Анкета за инфлациските очекувања и пресметки на НБРМ.

Паралелно со растот на нивото на цените на производите и услугите за лична потрошувачка, беше регистриран пораст и кај цените на производителите на индустриски производи. Така, по просечниот годишен пораст од 4,5% во 2006 година, производствените цени во текот на 2007 година се постабилни и забележаа умерена стапка на раст од 1,6%, којашто произлегува од зголемените цени на произведената електрична енергија и на прехранбените производи и пијалациите. Најзначајно дефлаторно влијание имаа цените на производителите на нафтени деривати.

²¹ Податоците за инфлациските очекувања се според резултатите од Анкетата за инфлациски очекувања на субјектите во Македонија којашто се спроведува со квартална динамика од страна на НБРМ.

Графикон 22

Трошоци на живот и цени на производителите на индустриски производи
(годишни квартални промени во %)

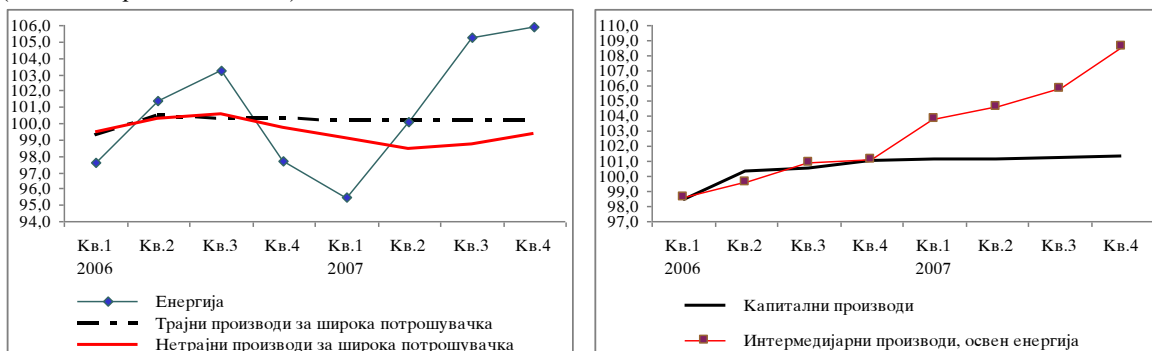

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Гледано од аспект на нивното влијание врз домашната компонента на потрошувачките цени, забележителен пораст е присутен кај цените на енергијата и на интермедијарните производи, додека цените на производите за широка потрошувачка се на пониско ниво во однос на претходната година. Следствено, инфлаторни влијанија имаат цените на енергијата, којашто е составен дел на потрошувачката на домаќинствата, што воедно укажува и на можни инфлаторни притисоци врз основа на пренесениот (индиректен) ефект од промената на производствените цени на енергијата врз инфлацијата.

Графикон 23

Движење на цените на домашните производители
(индекси, просек 2006=100)

Извор: ДЗС и пресметки на НБРМ.

Во 2007 година, остварената стапка на инфлација во нашата земја е втора по ред најниска стапка, во споредба со земјите од Југоисточна Европа. Пониска стапка на инфлација е регистрирана единствено во Босна и Херцеговина (1,5%). Највисока стапка на инфлација е забележана во Бугарија, којашто од 2004 година непрекинато се одржува на релативно повисоко ниво, а во 2007 година инфлацијата во Бугарија вклучува и силен ефект од зголемувањето на цените на храната. Трендот на значајно намалување на инфлацијата во Романија продолжи и во 2007 година, кога е сведена на 4,9% (пониска за 1,7 процентни поени во однос на остварената инфлација во 2006 година). Исто така, сличен тренд следеше и Србија, којашто во 2007 година успеа да

оствари едноцифрена инфлација. Во земјите од еврозоната постојано се бележи стабилна и ниска стапка на инфлација, којашто изнесува 2,1% во 2007 година, додека просечната стапка на инфлација во земјите од Југоисточна Европа е двапати повисока и изнесува 4,2%. Инаку, инфлацијата кај земјите од Југоисточна Европа се намали за 1,3 процентни поени во споредба со 2006 година, како резултат на водењето на соодветна монетарна и фискална политика.

Табела 5

Инфлација во еврозона и во земјите од Југоисточна Европа
(во %)

	Инфлација (годишна просечна стапка на промена)					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
<i>Еврозона</i>	2,3	2,1	2,1	2,2	2,2	2,1
<i>Југоисточна Европа</i>	8,8	5,2	4,4	5,4	5,5	4,2
Албанија	1,7	3,3	2,2	2,0	2,5	3,1
Босна и Херцеговина	1,0	0,6	0,4	3,8	6,1	1,5
Бугарија	5,8	2,3	6,1	6,0	7,4	7,6
Црна Гора	16,4	6,8	2,2	2,4	2,9	4,2
Хрватска	1,7	1,8	2,1	3,3	3,2	2,9
Македонија	1,8	1,2	-0,4	0,5	3,2	2,3
Романија	22,5	15,3	11,9	9,0	6,6	4,9
Србија	19,5	10,0	11,0	16,1	11,8	6,8

Извор: ЕУРОСТАТ и национални заводи за статистика.

Прилог 2

Процесот на ценовна конвергенција и неговиот ефект врз инфлацијата

Во 2006 година, во рамки на Програмата за споредби на ниво на Европа (European Comparison Programme), е спроведена Анкета за цените на храната, пијалациите и тутунот, координирана од страна на ЕУРОСТАТ, која опфаќа 37 земји: 27-те земји на ЕУ, трите земји-членки на ЕФТА (Исланд, Норвешка и Швајцарија), трите земји-кандидати за членство во ЕУ (Македонија, Хрватска и Турција), како и Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија. Со Анкетата се опфатени околу 500 производи, групирани во четири групи – храна, безалкохолни пијалаци, алкохол и тутун.

Според резултатите од споменатата Анкета, најголеми варијации во 37-те земји се забележуваат кај цените на цигарите и алкохолот, што се должи на изразените разлики во националната регулатива за овие производи, акцизите и други даноци, при помали варијации во цените на храната и безалкохолните пијалаци. Притоа, кај 27-те земји-членки на ЕУ во 2006 година е забележливо намалување на варијацијата на цените на сите четири групи производи, во споредба со 2003 година, што упатува на конвергенција на цените во рамките на ЕУ. Конвергенцијата е најизразена кај цените на храната, а најмалку е изразена кај цените на тутунските производи.

Табела 6
Коефициенти на варијација во индексите на цени

Коефициент на варијација сите земји, 2006		Коефициент на варијација ЕУ27, 2003		
		Коефициент на варијација ЕУ27, 2003	Коефициент на варијација ЕУ27, 2006	Процентуална промена 2006/2003
Вкупен индекс	32.2			
Храна	29.9	29.2	24.3	-16.80%
Безалкохолни пијалаци	25.9	25.3	22.7	-10.20%
Алкохолни пијалаци	37.8	32.6	28.1	-13.50%
Тутунски производи	61.1	54.1	50.4	-6.80%

Извор: ЕУРОСТАТ.

Најнизок вкупен индекс за споменатите цени (на храната, пијалаци и тутунот) од сите 37 европски земји има Македонија, што произлегува од најниското ниво на цени во три од четирите групи - храна, безалкохолни пијалаци и алкохолни пијалаци. Така, нивото на цените на храната во Македонија изнесува околу една половина од просекот на ЕУ (ЕУ27), цените на пијалаци се околу една третина под нивото во ЕУ, додека нивото на цени за тутунските производи е уште пониско.

Иако цените и во останатите земји од регионот - Србија, Босна и Херцеговина, Црна Гора и Албанија, се меѓу најниските во Европа, тие сепак се значително повисоки од соодветните во Македонија. Така, за споредба, цените на храната во овие земји се повисоки за една петина до една третина. Единствена група производи коишто не се најевтини во Македонија се цигарите и чинат приближно колку во Албанија и БиХ, а се поскапи во споредба со Црна Гора и Србија. Бугарија има незначително повисоки цени во однос на Македонија, со исклучок на тутунските производи, коишто во Бугарија се поскапи за повеќе од половина. Цените во останатите две земји-кандидати за членство во ЕУ, Хрватска и Турција, се многу поблиски до оние во ЕУ, со просечно ниво на вкупни цени, коешто е за само 10% под просекот на ЕУ, а дури 60% над просечното ниво во Македонија. Безалкохолните и алкохолните пијалаци во Хрватска и Турција се поскапи дури и од просекот во ЕУ.

Табела 7
Компаративни индекси на ценовните нивоа, 2006

	ЕУ	Мак	Буг	Срб	Алб	БиХ	ЦГ	Хрв	Тур
Вкупни цени	100	53	56	62	68	65	67	87	85
Храна	100	55	55	67	70	70	74	87	82
Безалкохолни пијалаци	100	67	73	72	98	89	77	107	101
Алкохолни пијалаци	100	65	69	73	96	78	76	113	176
Производи од тутун	100	31	51	26	33	32	24	65	56

Извор: ЕУРОСТАТ.

Појавата на засилените инфлациски притисоци од почетокот на последниот квартал на 2007 година го наметна прашањето дали Република Македонија го интензивира процесот на ценовна конвергенција кон Европската унија. Анализите направени од страна на НБРМ за 2007 година се засноваат врз пресметка на паритетот на куповната моќ на домашната валута (PPP-Purchasing Power Parity), за цените на сите категории на производи во инфлацискиот индекс, но само во однос на три земји од ЕУ - значајни трговски партнери: Германија, Италија и Словенија. Според резултатите, и

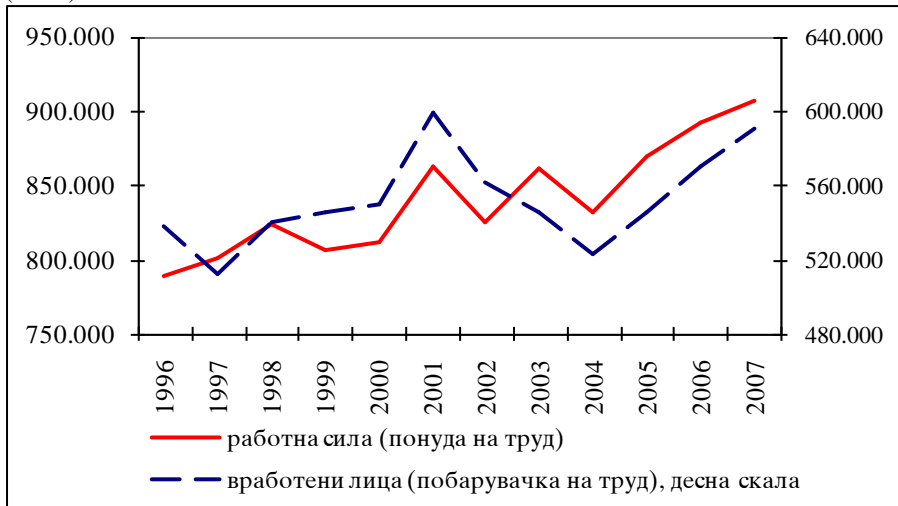
покрај забележаното ценовно приближување кај одделни категории на производи и услуги, националното ценовно ниво сè уште е пониско од ценовното ниво во трите наведени земји, и тоа во интервал од 29% до 40%, во однос на одделни земји. Доколку се спореди динамиката на ценовната конвергенција, може да се дојде до заклучок дека националното ценовно ниво се приближи до ценовното ниво во Словенија, Италија и Германија од 2 до 6 процентни поени во 2006 година, додека во 2007 година од 2 до 4 процентни поени, во однос на наведените земји. Во овој контекст, треба да се нагласи дека процесот на ценовна конвергенција во 2007 година не е засилен, што се објаснува со фактот дека инфлацијата во Република Македонија беше засилена во последните месеци од 2007 година, истовремено кога е забележано и забрзување на инфлацијата во странските земји со кои е правена споредбата. Воедно во домашниот инфлациски индекс во текот на годината, кај цените на некои категории на производи и услуги се забележа намалување и со тоа се ублажи приближувањето до странските цени.

Во рамки на одделните категории на производи и услуги, позначајна ценовна конвергенција е забележана кај маслото и маснотиите (во однос на цените во Италија), зеленчукот (кон трите земји), овошјето (кон цените во Германија и Италија), огрегот и осветлувањето (кон цените во Германија и Италија) и резервните делови за автомобилите (кон трите земји). Сепак, и покрај намалената ценовна разлика кај повеќето производи, цените на производите и услугите во РМ и понатаму се пониски од цените во анализираните земји од ЕУ. Така, на пример, и покрај поскапувањето на зеленчукот, просечната цена во РМ е за 42% пониска од просечната цена на зеленчукот во Германија и Италија и за 29% пониска во однос на Словенија. Според анализата, РМ е речиси ценовно изедначена со споменатите земји кај млекото, млечните производи и јајцата, алкохолните пијалаци, апаратите за домаќинство и до некаде, во цените на автомобилите. Од друга страна, цените на информатичката опрема и цените на телекомуникациските услуги во 2007 година се пониски во РМ во споредба со другите држави.

2.3. Пазар на работна сила и плати

Забрзаниот економски раст во 2007 година услови и подобрување на состојбата на пазарот на трудот, односно зголемување на побарувачката за работна сила и пораст на бројот на вработени лица. Зголемениот број вработувања доведе до намалување на невработеноста и, при минимален пораст на вкупното работоспособно население, до пониска стапка на невработеност. Сепак, ваквите движења не предизвикаа промени во структурата на невработеноста во која сè уште доминира долгорочната невработеност.

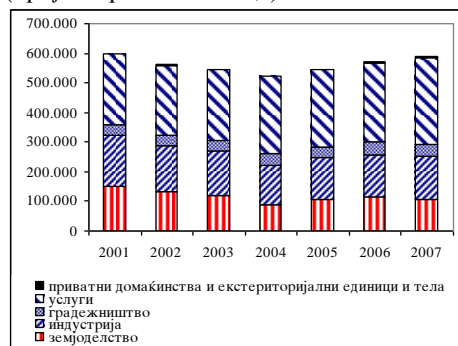
Графикон 24
Пазар на работна сила
(во %)

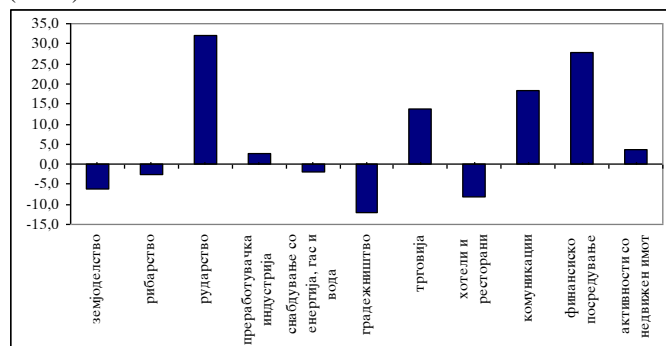
Извор: ДЗС на Република Македонија, Анкета за работна сила, според дефиницијата на Меѓународната организација на трудот (ILO) за работната сила (или економски активно население).

Во 2007 година, побарувачката за работна сила главно беше насочена кон услужниот сектор и тоа пред сè кон дејностите што имаат најголем придонес во создавањето на додадената вредност во 2007 година. Така, забележаниот пораст на вработеноста изнесуваше 13,6% во трговијата, 18,2% во комуникациите и 27,7% во финансиското посредување. Зголемениот број на лица вработени во овие дејности делумно е одраз на реализираните странски директни инвестиции во овие дејности и следствено, отворањето нови работни места. Истовремено, рестартирањето на повеќе рударски капацитети во текот на 2007 година предизвика интензивен пораст на вработеноста во рударството (32%). Вработеноста во преработувачката индустрија, како дејност со најзначајно учество во вкупната вработеност, бележи умерен пораст од 2,5%, додека во земјоделството и во градежништвото е регистриран намален број вработени лица во 2007 година.

Графикон 25
Вработеност по сектори
(број на вработени лица)

Графикон 26
Стапки на пораст на вработените по сектори
(во %)

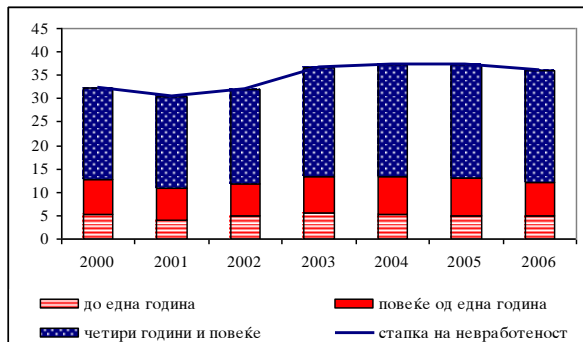
Извор: ДЗС на Република Македонија, Анкета за работна сила.

И покрај позитивните краткорочни поместувања на пазарот на трудот не може да се забележат поместувања во структурата на невработеноста од аспект на нејзиното времетраење. Сè уште најголем дел од невработеноста е од долгорочен карактер, односно најголем дел од лицата се невработени подолго од една година (околу 85% во периодот од 2000 до 2006 година). Краткорочната невработеност (лица кои се невработени до една година) учествува само со околу 15% во вкупниот број

невработени лица. Во 2007 година, бројот на лицата невработени до една година се намали за 14%, додека невработеноста во групата над една година само за 2,8%²².

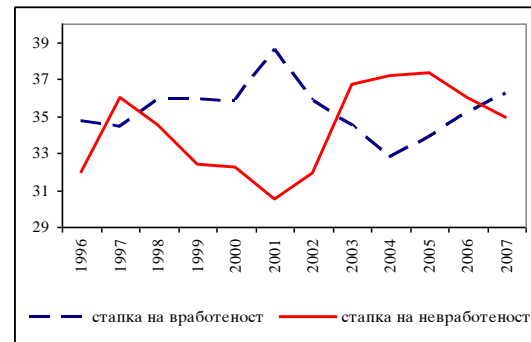
Графикон 27

Структура на невработеност од аспект на времетраењето (во %)

Графикон 28

Стапка на вработеност и стапка на невработеност (во %)

Извор: ДЗС на Република Македонија, Анкета за работна сила.

Имајќи ја предвид ваквата структура на невработеноста, стапката на невработеност и во 2007 година се задржа на релативно високо ниво (34,9%), иако во однос на претходната година е пониска за 1,1 процентен поен. Идентичен пораст е остварен и кај стапката на вработеност (36,2%) во услови на истовремен пораст на побарувачка и понудата на работна сила. Притоа во 2007 година, за прв пат во последните четири години, стапката на вработеност ја надмина стапката на невработеност.

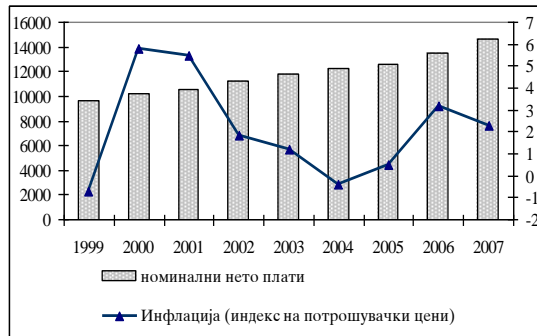
Трендот на пораст на платите, како една од главните фактори на потрошувачката, продолжи и во 2007 година. Така, просечните бруто²³ и нето-плати по вработен забележаа номинален годишен пораст од 4,8% и 7,9%, соодветно. Реално, во услови на годишна стапка на инфлација од 2,3%, просечните бруто и нето-плати се зголемија за 2,4% и 5,5%, соодветно. Ваквото движење на просечните плати во економијата главно произлегува од зголемените плати и во јавниот и во приватниот сектор. Повисоките плати во јавниот сектор го одразуваат процесот на декомпресија на платите кај државните службеници, којшто заврши во март 2007 година, и покачувањето на платите во јавната администрација од 10%, во октомври 2007 година. Соодветно, значаен пораст на нето-платите е забележан во јавната управа и одбрана (7,1%), образованието (12,2%) и здравството и социјалната работа (6,4%). Од друга страна, пораст на платите е забележан и во приватниот сектор, при најинтензивно зголемување на нето-платите во преработувачката индустрија (за 9,7%), градежништвото (за 6,6%), финансиското посредување (за 6,9%) и во дејноста „активности со недвижен имот“ (за 8,8%). Во текот на 2007 година, највисок пораст на платите, од речиси 12%, е забележан во последното тримесечје, при евидентирани повисоки плати во сите дејности на економијата, со исклучок на рибарството.

²² Агенција за вработување на Република Македонија.

²³ Извор: Државен завод за статистика. Вкупните исплатени бруто-плати опфаќаат: исплатени нето-плати за извештајниот месец, платен персонален данок и платени придонеси (за пензиско и инвалидско осигурување, за здравствено осигурување, за вработување, за професионално заболување и за водостопанство).

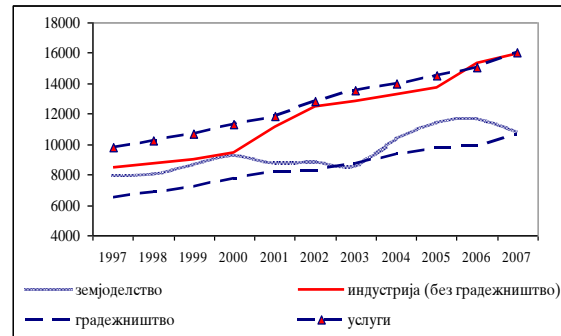
Графикон 29

Годишни номинални промени на бруто и нето-платата и стапка на инфлација (во %)

Графикон 30

Просечна нето-плата по вработен, по сектори (во денари)

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Побавниот номинален пораст на бруто-платите во 2007 година во однос на растот на нето-платите, се должи на промените во даночната сфера. Имено, на почетокот на годината, се намали стапката на оданочување на доходот²⁴, што доведе до намалување на учеството на давачките за даноци и придонеси во бруто-платата и до намалување на јазот помеѓу нето и бруто-платата за 1,7 процентни поени.

Графикон 31

Номинални бруто-плати и процентуално учество на давачките во бруто-платата

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Платите во Македонија, и покрај значителниот пораст, сè уште се меѓу најниските во регионот. Највисоки нето-плати во 2007 година се исплатени во Словенија и во Хрватска, додека пониски плати од платите во Македонија се исплатени единствено во Бугарија. Дополнително, во споредба со останатите земји, во Македонија е забележан скроман пораст во однос на минатата година и сè уште највисоки давачки за даноци и придонеси, како процент од бруто-платата. Имајќи го предвид значењето на давачките за даноци и придонеси како трошок на работодавачите, и следствено како една од основните детерминанти на инвестициите, високите давачки претставуваат потенцијален ограничувачки фактор за економскиот раст.

²⁴ Кон крајот на 2006 година беа преземени мерки за намалување на трошоците за плати во Република Македонија, така што досегашните стапки на персонален данок на доход од 24%, 18% и 15% беа изедначени на 12% од почетокот на 2007 година, а во 2008 година оваа стапка ќе изнесува 10%.

Табела 8
Плати по земји

		2007				
		2006	2007	номинален пораст на платите, во % (2007/2006)	инфлација, во %* (2007/2006)	персонален данок и придонеси, % од просечната бруто плата
Македонија	просечна бруто-плата	376	395	4,9	2,3	39,6
	просечна нето-плата	221	238	7,9		
Словенија	просечна бруто-плата	1213	1285	5,9	3,8	35,0
	просечна нето-плата	773	835	8,0		
Хрватска	просечна бруто-плата	906	961	6,0	2,9	31,3
	просечна нето-плата	628	660	5,1		
Бугарија	просечна плата	178	213	19,6	7,6	
Босна и Херцеговина**	просечна бруто-плата	453	524	15,6	1,5	35,4
	просечна нето-плата	308	339	9,9		
Србија	просечна бруто-плата	380	484	27,3	6,8	28,4
	просечна нето-плата	260	347	33,3		
Црна Гора	просечна бруто-плата	433	497	14,8	4,2	32,0
	просечна нето-плата	282	338	19,9		
Романија	просечна бруто-плата	309	407	31,6	4,9	25,3
	просечна нето-плата	232	303	30,8		

* Во Србија официјалната инфлација се мери според индексот на цените на мало
Извор: Извештајот на ЕБРД за транзицијата во 2007, Проекции за источна Европа (Eastern Europe Consensus Forecasts), Централни банки и Заводи за статистики на соодветните држави.

Продуктивноста на трудот во 2007 година е повисока за 1,6%, за разлика од двете претходни години кога бележеше пад како одраз на повисокиот пораст на вработените во однос на производството. Номиналните трошоци по единица труд, имајќи го предвид порастот на просечните бруто-плати од речиси 5%, се повисоки за 3,2% во однос на претходната година. Доколку се изолира ефектот на инфлацијата, трошоците по единица труд бележат умерен пораст од 0,9%²⁵.

Графикон 32
Продуктивност и трошоци по единица труд
(годишни промени)

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија и пресметки на НБРМ.

²⁵ Продуктивноста и трошоците по единица труд за целата економија се пресметани врз база на податоци за БДП, за вкупниот број вработени, според Анкетата за работна сила на ДЗС и според податоците за просечните бруто-плати.

2.4. Надворешен сектор

2.4.1. Биланс на плаќања

Во 2007 година, во билансот на плаќања е забележан дефицит на тековната сметка којшто изнесува 3,1% од БДП. Оствареното ниво на дефицит претставува одраз на продлабочувањето на негативното трговско салдо и намалената динамика на раст на приватните трансфери, како доминантни фактори. Движењето кај останатите компоненти е дивергентно. Имено, кај доходот, согласно со повисоките странски инвестиции, се забележани повисоки нето-одливи, при поволни движења кај подбилансот на услугите. Во 2007 година, во капитално-финансиската сметка на билансот на плаќања се забележани нето-приливи на капитал, главно како резултат на недолжничко финансирање (странски директни и портфолио-инвестиции), и покрај реализираните нето-одливи врз основа на предвремени отплати на значаен дел од надворешниот јавен долг.

Табела 9

Биланс на плаќања на Република Македонија /¹
(во милиони евра)

	2003	2004	2005	2006	2007
I. Тековна сметка	-168.2	-362.7	-121.3	-44.9	-170.9
Стоки, нето	-753.0	-914.3	-858.5	-1,020.4	-1,172.8
Извоз, f.o.b	1,203.2	1,345.0	1,642.9	1,902.6	2,441.5
Увоз, f.o.b /2	-1,956.2	-2,259.3	-2,501.4	-2,923.1	-3,614.3
Услуги, нето	-6.0	-43.4	-24.7	22.2	25.5
Доход, нето	-55.3	-33.2	-91.5	-28.4	-33.4
од кој: камата, нето	-27.7	-20.8	-20.7	-19.4	-17.9
Тековни трансфери, нето	646.1	628.2	853.3	981.8	1,009.8
Официјални	89.4	55.5	53.4	58.7	23.9
Приватни	556.7	572.7	799.9	923.1	985.8
II. Капитална и финансиска сметка	193.9	347.1	127.7	38.0	194.3
Капитална сметка, нето	-5.8	-3.8	-1.7	-0.8	1.3
Финансиска сметка, нето	199.7	350.9	129.4	38.8	192.9
Директни инвестиции, нето	100.1	259.7	74.9	344.6	240.1
Портфолио инвестиции, нето /3	4.9	9.5	200.2	73.1	110.8
Други инвестиции, нето	133.3	97.6	202.2	-81.4	-56.3
Трговски кредити, нето	67.4	71.0	105.9	2.9	-33.5
Заеми, нето	50.3	6.1	100.2	-22.3	-107.7
Валуту и депозити, нето	5.9	-2.3	-20.3	-83.7	5.9
од кои: монетарна власт, нето	15.5	23.2	0.0	-5.7	-0.2
комерцијални банки, нето	-44.7	-84.4	22.4	-10.4	68.4
останати сектори, нето	35.1	58.9	-42.7	-67.6	-62.3
Други, нето /4	9.8	22.8	16.5	21.7	78.9
Бруто официјални резерви, (- = зголемување) /5	-38.6	-15.9	-347.9	-297.6	-101.8
III. Грешки и пропусти	-25.7	15.6	-6.4	6.9	-23.4

1/ Претходни податоци.

2/ Увозот е прикажан на фоб-паритет согласно со V издание на Прирачникот за платен биланс од ММФ; факторот диф-фоб изнесува 4,06%; за 2006 година е направено и временско прилагодување за увозот на електрична енергија.

3/ Во 2005 година со приливите од еврообврзниците.

4/ Достасани неплатени обврски.

5/ Без монетарното злато и курсните разлики.

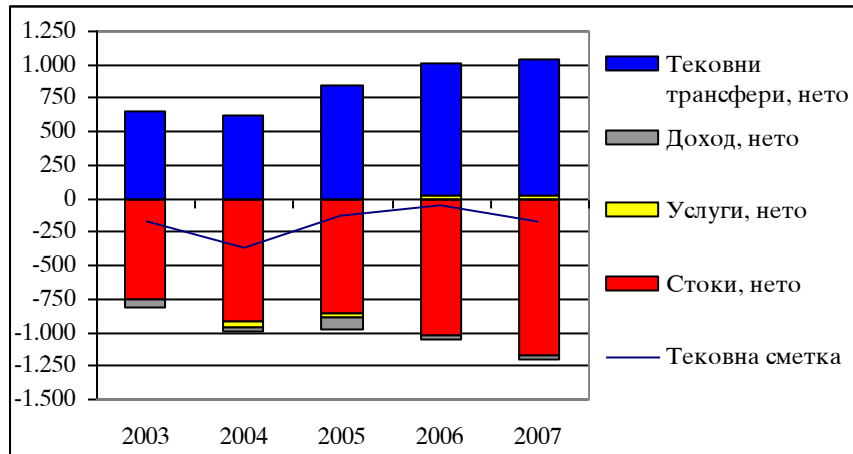
Извор: Народна банка на Република Македонија.

Во 2007 година, на **тековната сметка** од билансот на плаќања е остварен дефицит во износ од 170,9 милиони евра, или 3,1% од БДП, што во споредба со 2006 година претставува влошување за 2,2 процентни поена. Анализата на компонентите на тековната сметка покажува дека основни фактори за забележаните промени се повисокиот трговски дефицит и забавениот годишен раст на приватните трансфери.

Имено, влошувањето на условите на размена²⁶ во втората половина на 2007 година, во услови на висока увозна и енергетската зависност на македонската економија, неповолно се одрази врз салдото во стоконата размена со странство, додека забавениот тренд на раст на трансферите, во одредена мера, ја одразува неизвесноста од актуелните политички случувања во регионот.

Графикон 33

Динамика на салдото и компонентите на тековната сметка од билансот на плаќања на Република Македонија
(во милиони евра)

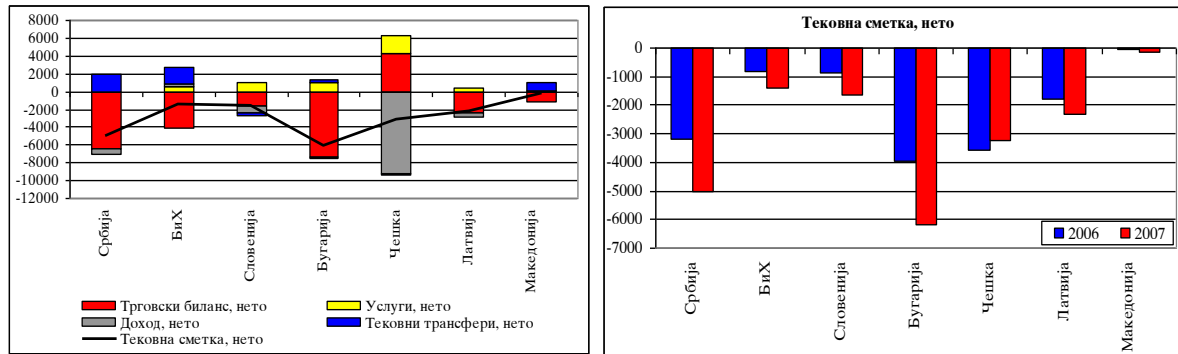
Извор: Народна банка на Република Македонија.

Споредбената анализа на тековните сметки на билансите на плаќања по одделни земји во транзиција укажува на продлабочување на негативните салда кај сите земји на годишна основа, со исклучок на Чешка. Најнизок дефицит на тековната сметка за 2007 година од анализираните земји остварува Македонија (3,1% од БДП), додека највисок дефицит е забележан во Бугарија, којшто достигна 21,6% од БДП. Во однос на составните компоненти, карактеристично за сите земји (со исклучок на Чешка) е доминантното негативно трговско салдо, на кое во најголема мера се должи и дефицитот во тековната сметка. Финансирањето на трговскиот дефицит кај помалку развиените земји (Македонија, Србија и Босна и Херцеговина) се врши главно од високите приливи од приватни трансфери, додека кај понапредните економии, од високите приливи од услугите. Кај Чешка, регистрираниот дефицит пред сè се должи на големите нето-одливи на доход, пред сè врз основа на директни и портфолио-инвестиции.

²⁶ Услови на размена претставува однос помеѓу извозните и увозните цени.

Графикон 34

Динамика на салдо и компоненти на тековната сметка на одделни земји во 2007 година (во милиони евра)

Извор: Интернет-страници на централните банки на одделните земји.

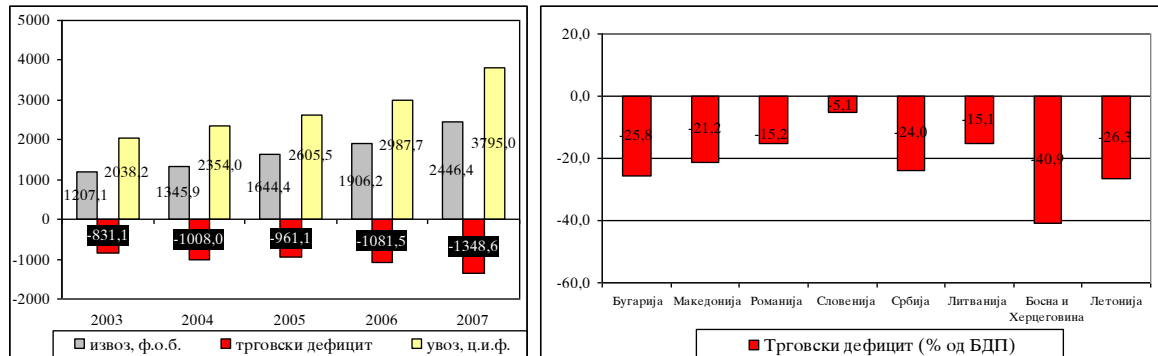
2.4.1.1. Надворешнонотрговска размена

Во 2007 година, вкупната надворешнонотрговска размена²⁷ на Република Македонија забележа зголемување од 27,5%, во услови на пораст на понудата на стоки за извоз (од 28,3%) и истовремено, пораст на домашната побарувачка за увозни стоки (од 27%), од кои дел претставуваат основни сировини за натамошна производствена и извозна активност. Со тоа, извозот и увозот заедно го надминаа БДП за 12,6%, наспроти претходната година, кога сочинуваа 96,3% од БДП, што претставува значително зголемување на степенот на отвореност на домашната економија.

Графикон 35

Извоз, увоз и трговски дефицит на Република Македонија и трговски дефицит по земји

(во милиони евра)

Извор: НБРМ и пресметки во НБРМ врз основа на податоците од интернет-страниците на централните банки на одделните земји (Бугарија, Словенија, Србија, Литванија, Босна и Херцеговина и Летонија); Меѓународна финансиска статистика (МФС) на ММФ (IMF, International Financial Statistics), март 2008 година (Романија), за извозот и увозот на стоки; Извештајот на ЕБОР за транзицијата во 2007 за БДП (проекција).

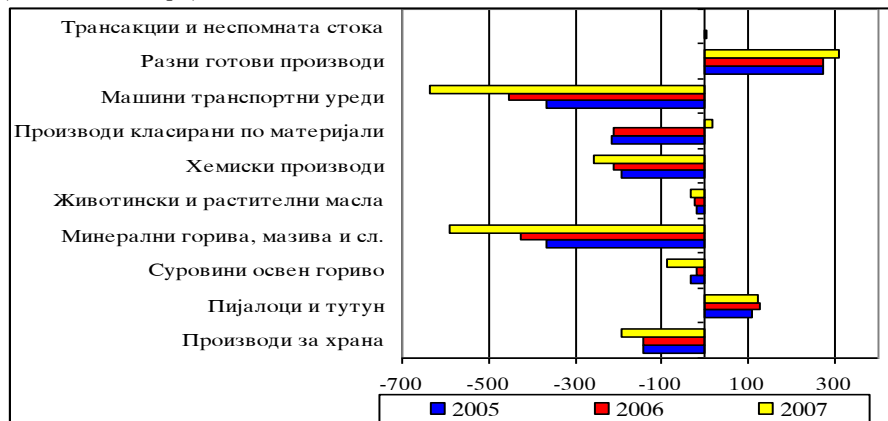
Поинтензивниот пораст во апсолутен износ на увозот од извозот на стоки во 2007 година доведе до историски највисоко ниво на дефицитот во надворешнотрговската размена на Република Македонија, којшто забележа

²⁷ Извор: Претходни податоци на Државниот завод за статистика на Република Македонија. Извозот на стоки е прикажан на фоб-основа, додека увозот на стоки е прикажан на циф-основа. Извозот и увозот се разликуваат од износите во билансот на плаќања од методолошки причини (вклучително и временското прилагодување за увозот на електрична енергија во 2007 година во статистиката на билансот на плаќања, за разлика од податоците за увозот од ДЗС коишто, врз оваа основа, не се коригирани).

зголемување за 24,7% во однос на претходната година, при што најголем придонес има зголемениот дефицит во размената на машини и транспортни уреди и минерални горива и мазива²⁸ (во 2007 година учеството на дефицитот во размената на овие групи производи во БДП изнесува 11,5% и 10,6%, соодветно, наспроти учествата од 9% и 8,4% во 2006 година). Истовремено, степенот на покриеност на увозот со извоз од 64,5% е повисок за 0,7 процентни поени, во споредба со 2006 година. Споредбената анализа на билансот на плаќања на одделни транзициски економии врз основа на учествата на трговскиот дефицит во бруто домашниот производ (БДП) на соодветните земји покажува дека, во 2007 година, Македонија бележи повисоко учество од Словенија, Литванија и Романија, а пониско од Србија, Бугарија, Летонија и Босна и Херцеговина²⁹.

Графикон 36

Трговско салдо по групи производи /¹
(во милиони евра)

^{1/} Според стандардната меѓународна трговска класификација (СМТК).
Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Анализирано по категории производи, најзначаен придонес за годишниот пораст на вредноста на извозот на стоки има зголемениот извоз на железо и челик, а потоа и на облека и текстил, метална руда и метални отпадоци и на овошје и зеленчук. Зголемениот извоз на железо и челик сочинува 72,4% од тој пораст на вкупниот извоз и е главно условен од интензивната производствена и извозна активност на металопреработувачките капацитети, во услови на поволна конјunktура на светските берзи за метали (лимот, никелот, железото и бакарот³⁰). Вредноста на извозот на железо и челик бележи годишен пораст од 73,8% (пораст на просечната фактичка цена и извезените количества од 38% и 25,9%, соодветно), при што доминантно учество има извозот на фероникел насочен кон пазарите на Шпанија, Италија и Белгија. Рестартирањето на одделни рударски капацитети во текот на 2007 година доведе до пораст на извозот на метална руда и метални отпадоци, чиј придонес во растот на вкупниот извоз изнесува 6%.

²⁸ Класифицирани според секторите на СМТК.

²⁹ Извозот и увозот на стоки се изразени на фоб-основа.

³⁰ Извор: www.worldbank.org; commodity price index; пресметките се извршени во НБРМ. Просечните цени на лимот и никелот во 2007 година остварија значаен пораст на годишна основа од 65,6% и 53,5%, соодветно, а истовремено порастот на просечните цени на железната руда и бакарот изнесува 9,5% и 5,9%, соодветно.

Табела 10

Придонес во вкупниот пораст на извозот на стоки по групи производи ^{1/}

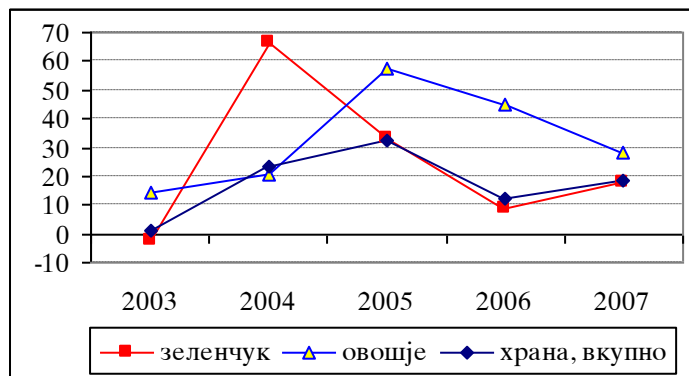
групи производи	2006	2007	2007-2006	2007/2006	2006	2007	2007/2006
	во милиони евра		промена во апсолутен износ (во милиони евра)	стапки на промена (во %)	структура (во %)		придонес во порастот на извозот (во %)
ИЗВОЗ НА СТОКИ	1.906,2	2.446,4	540,2	28,3	100,0	100,0	
<i>Производи за храна</i>	<i>151,8</i>	<i>180,5</i>	<i>28,6</i>	<i>18,9</i>	<i>8,0</i>	<i>7,4</i>	<i>5,3</i>
од кои: жита и преработки од жита	16,1	21,8	5,7	35,5	0,8	0,9	1,1
овошје и зеленчук	86,5	103,5	17,0	19,7	4,5	4,2	3,1
<i>Пијалоци и шуйун</i>	<i>152,7</i>	<i>151,0</i>	<i>-1,7</i>	<i>-1,1</i>	<i>8,0</i>	<i>6,2</i>	<i>-0,3</i>
од кои: пијалоци	63,8	74,0	10,2	16,0	3,3	3,0	1,9
тутун и преработки од тутун	88,9	77,0	-11,9	-13,3	4,7	3,1	-2,2
<i>Суровини освен гориво</i>	<i>88,6</i>	<i>123,9</i>	<i>35,3</i>	<i>39,8</i>	<i>4,6</i>	<i>5,1</i>	<i>6,5</i>
од кои: метална руда и метални отпадоци	59,9	92,2	32,3	53,9	3,1	3,8	6,0
<i>Минерални горива, мазива и с.л.</i>	<i>178,4</i>	<i>120,0</i>	<i>-58,4</i>	<i>-32,7</i>	<i>9,4</i>	<i>4,9</i>	<i>-10,8</i>
од кои: нафта и производи од нафта	161,5	114,9	-46,7	-28,9	8,5	4,7	-8,6
<i>Производи класирани по материјали</i>	<i>676,0</i>	<i>1.097,0</i>	<i>421,1</i>	<i>62,3</i>	<i>35,5</i>	<i>44,8</i>	<i>77,9</i>
од кои: железо и челик	530,0	921,2	391,3	73,8	27,8	37,7	72,4
<i>Останато</i>	<i>658,7</i>	<i>774,0</i>	<i>115,2</i>	<i>17,5</i>	<i>34,6</i>	<i>31,6</i>	<i>21,3</i>
од кои: облека	440,8	499,0	58,2	13,2	23,1	20,4	10,8

1/ Според СМТК.

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Во 2007 година, глобалните климатски услови предизвикаа намалување на производството на храна и зголемување на побарувачката во светски рамки, што доведе до зголемен извоз на македонските прехранбените производи. Од аспект на одделните производи, најголем реализиран извоз, а воедно и најголем придонес во порастот на извозот на храна има извозот на зеленчук, овошје и нивни производи и производи од брашно и кондиторски производи, со вкупен придонес од 78,6%. Притоа, извозот на зеленчукот бележи засилен пораст во согласност со зголемената извозна побарувачка, додека извозот на овошје бележи забавена динамика, продолжувајќи го трендот од 2006 година.

Графикон 37

Динамика на извозот на храна и одделни производи^{1/}
(во %)

1/ Според тарифни броеви.

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Движењата на извозот на одделни групи извозни производи, доведоа до структурни поместувања во вкупниот извоз во насока на зголемено учество на железото и челикот и на металната руда (за 9,9 и 0,6 процентни поени, соодветно) и намалено учество на нафтените деривати, облеката и текстилот и тутунот (за 3,8, 2,7 и 1,5 процентни поени, соодветно). Главно, учеството на облеката и текстилот во извозот бележи опаѓачки тренд почнувајќи од 2005 година. Концентрацијата на извозот на стоки од Република Македонија, мерена според Херфиндал-

Хиршмановиот индекс во 2007 година, покажува зголемена концентрација на извозот (0,316 во 2007 година, наспроти 0,244 и 0,251 во 2006 и 2005 година, соодветно).

Во услови на висок степен на увозна зависност на македонската економија, намалени царини на почетокот на годината, согласно со ССА и СТО³¹, како и значителни приливи на инвестиции и отпочнувањето со работа на нови капацитети, *увозот на стоки*, во 2007 година, забележа зголемување за 27% во однос на претходната година. Анализирани по производи, порастот главно се должи на зголемениот увоз на железо и челик и на енергија, што претставува основа за натамошна производна и извозна активност. Имено, вредноста на увозот на железо и челик е повисока за 34,9% на годишно ниво, како резултат на пораст на цените за 9,9% и на увезените количини за 22,8%.

Табела 11

Придонес во вкупниот пораст на увозот на стоки по групи производи /¹

групи производи	2006	2007	2007-2006	2007/2006	2006	2007	2007/2006
	во милиони евра		промена во апсолутен износ (во милиони евра)	стапки на промена (во %)	структура (во %)		придонес во порастот на извозот (во %)
УВОЗ НА СТОКИ	2.987,7	3.795,0	807,3	27,0	100,0	100,0	
<i>Минерални горива, мазива и сл.</i>	603,8	708,3	104,6	17,3	20,2	18,7	13,0
од кои: нафта и производи од нафта	497,4	459,0	-38,5	-7,7	16,6	12,1	-4,8
- сурова нафта	426,2	413,9	-12,2	-2,9	14,3	10,9	-1,5
количина во тони	1.078.737,6	1.063.614,4	-15.123,2	-1,4			
цена во евра за 1 кг	0,40	0,39	-0,01	-1,5			
електрична енергија	50,0	180,8	130,8	261,9	1,7	4,8	16,2
<i>Суровини освен гориво</i>	106,4	212,6	106,2	99,8	3,6	5,6	13,2
од кои: метална руда и метални отпадоци	57,6	155,2	97,5	169,2	1,9	4,1	12,1
<i>Производи класирани по материјали</i>	886,7	1.080,1	193,4	21,8	29,7	28,5	24,0
од кои: железо и челик	293,8	396,4	102,6	34,9	9,8	10,4	12,7
изработки од метал	66,6	82,7	16,1	24,2	2,2	2,2	2,0
<i>Машини и транспортни уреди</i>	547,4	746,4	199,0	36,4	18,3	19,7	24,7
од кои: телекомуникациони апарати	65,1	112,7	47,6	73,2	2,2	3,0	5,9
друмски возила	161,6	232,1	70,5	43,6	5,4	6,1	8,7
<i>Останато</i>	843,5	1.047,5	204,1	24,2	28,2	27,6	25,3

1/ Според СМТК.

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

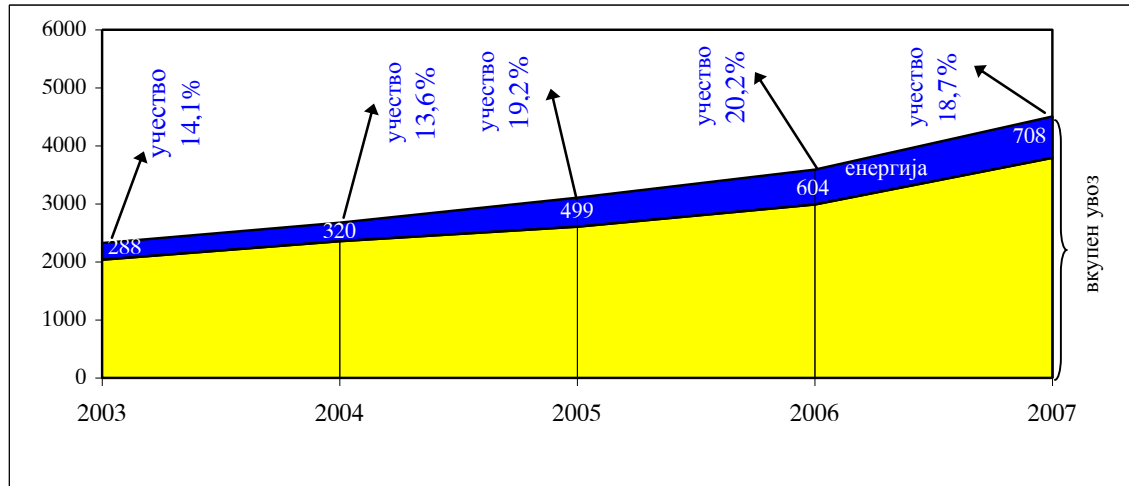
Порастот на увозот на енергија во 2007 година (од 17,3%) е одраз на енергетската увозна зависност на македонската економија во услови на натамошен пораст на цените на енергентите на светските берзи. Во рамки на одделните видови енергенти, увозот на електрична енергија бележи пораст во услови на зголемена побарувачка, заради интензивираниот производствен активност и недоволното домашно производство на овој енергент, од една, и пораст на увозната цена, од друга страна (повисока просечна фактичка цена за 63,1% во однос на претходната година). Истовремено, вредноста на увозот на нафта и нафтени деривати се намали за 7,7% на годишно ниво, во чиешто рамки увозот на сурова нафта забележа пад од 2,9% на годишна основа, што претставува комбиниран ефект на намалени цени и количества (годишен пад од 1,5% и 1,4%, соодветно). Така, намаленото учество на увозот на енергија во вкупниот увоз на стоки (коешто изнесува 18,7% во 2007 година, наспроти 20,2% во претходната година) е условено од падот на увозот на нафта и нафтени деривати. Имено, привремените ефекти од воведувањето еколошки стандарди од страна на Косово и од ремонтот на домашната нафтена рафинерија, делуваа во насока на помал увоз на сурова нафта во мај и во јуни за 50,6% и 45,6%, соодветно, на годишна основа, што истовремено се одрази и во помал извоз на нафтени деривати за 28,9% (во мај и во јуни 2007 година беше забележан значајно помал извоз на нафтени

³¹ Согласно со зачленувањето на Република Македонија во СТО и со Спогодбата за стабилизација и асоцијација со Европската унија, од 1 јануари 2007 година се намалија царините на одделни производи, при што просечната непондерирана царинска стапка се намали од 9,78% во 2006 година на 9,29% во 2007 година. Просечната царинска стапка на земјоделските и индустриските производи од 17,28% и 7,45%, соодветно, во 2006 година, се намали на 16,50% и 7,02%, соодветно, во 2007 година.

деривати во однос на истите месеци од претходната година за 98,9% и 99,2%, соодветно). Од останатите категории, значаен придонес во порастот на увозот има и зголемениот увоз на метална руда и метални отпадоци како суровина за домашното производство, како и увозот на нови патнички возила. Според Херфиндал-Хиршмановиот индекс, во 2007 година, на страната на увозот на стоки е евидентиран помал степен на концентрација (0,097 во 2007 година, наспроти 0,120 во 2006 година).

Графикон 38

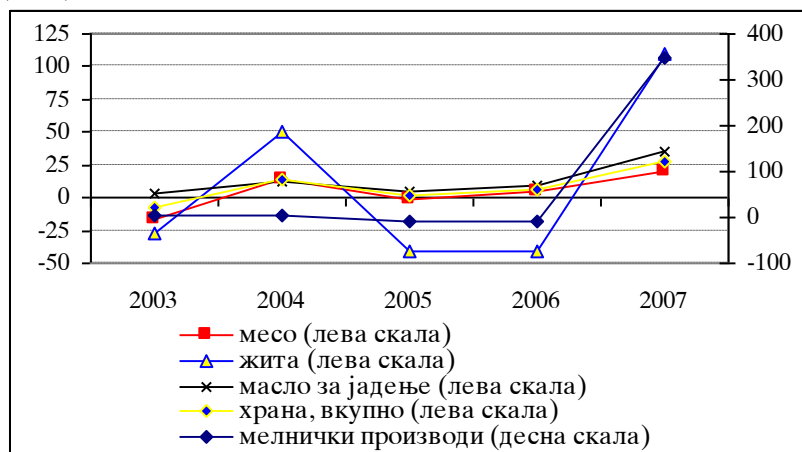
Динамика на увозот на енергија
(во милиони евра)

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Во рамки на останатите производи, значајно поместување има кај производите за храна, чија стапка на пораст бележи значително интензивирање (27,5%), а придонесот во вкупниот пораст на увозот изнесува околу 11%, наспроти пониската стапка и придонес во претходните години. Анализата по одделни прехранбени производи покажува најголема промена кај увозот на жито и мелнички производи (придонес од 36,2%), согласно со зголемената увозна побарувачка за овие производи, што се должи на намаленото домашно производство заради сушниот период. Исто така, зголемената домашна побарувачка услови повисок увоз на месо и масла за јадење со придонес од 13,8% и 11,6%, соодветно. Треба да се има предвид дека кај овие категории е присутен и силен ценовен ефект заради засилениот раст на нивните цени на светските пазари.

Графикон 39
Динамика на увозот на храна и одделни производи¹
(во %)

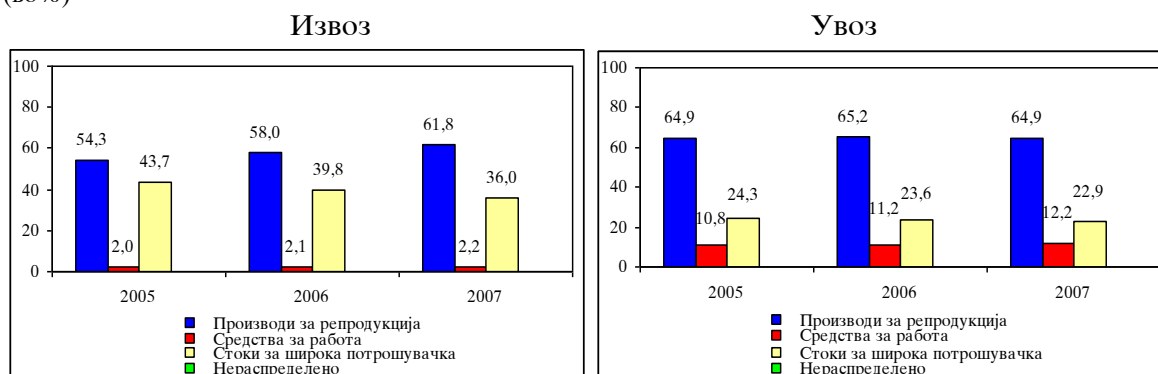

1/ Според тарифни броеви.

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Анализата според економската намена на производите што се предмет на надворешнотрговска размена во 2007 година укажува на доминантното учество на производите за репродукција во структурата на извозот и увозот (61,8% и 64,9%, соодветно). Анализирани од динамички аспект, на извозната страна, овие производи бележат зголемено учество за 3,8 процентни поени на годишна основа, за сметка на производите за широка потрошувачка. На страната на увозот, е забележана зголемена застапеност на средствата за работа, како одраз на интензивирањето на економската активност, и намалување на учеството на стоките за широка потрошувачка и на производите за репродукција.

Графикон 40
Стоковна размена на Република Македонија според економската намена на производите
(во %)

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

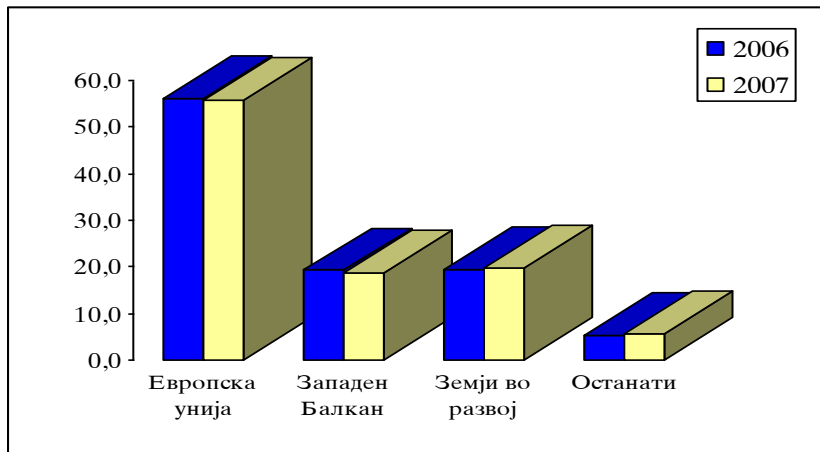
Анализата на надворешнотрговската размена според валутната структура во 2007 година покажува доминантно учество на еврото на страната на извозот и увозот на стоки (од 70,7% и 70,1%, соодветно), додека учеството на американскиот долар во извозот и увозот на стоки во 2007 година изнесува 28,6% и 28,8%, соодветно.

Во 2007 година, анализата на географската дистрибуција на надворешнотрговската размена укажува на високата ориентираност на домашната економија кон Европската унија. Така, ЕУ учествува во извозот на стоки со 65,2%,

што претставува пораст од 6,5 процентни поени на годишна основа, додека на страната на увозот, учеството на ЕУ е намалено за 6,4 процентни поени во однос на претходната година и изнесува 49,6%. Од друга страна, учеството на земјите од Западен Балкан во вкупната размена во 2007 година бележи годишен пад од 0,6 процентни поени и изнесува 18,7%, за сметка на зголемувањето на учеството на земјите во развој (19,9%) за 0,5 процентни поени (вклучително и Кина).

Графикон 41

Географска насоченост на надворешнотрговската размена на Република Македонија (во %)

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија.

Во 2007 година, најзначајни земји - трговски партнери на Република Македонија и натаму се Србија, Германија и Грција (со учество од 34,2%). Највисоко позитивно салдо, Република Македонија остварува во размената со Србија и тоа изнесува 140,8 милиони евра, додека највисок дефицит е остварен со Русија (449,6 милиони евра), како резултат на високиот увоз на сурова нафта и гас.

Прилог 3

Индекс на светски извозни цени за Република Македонија

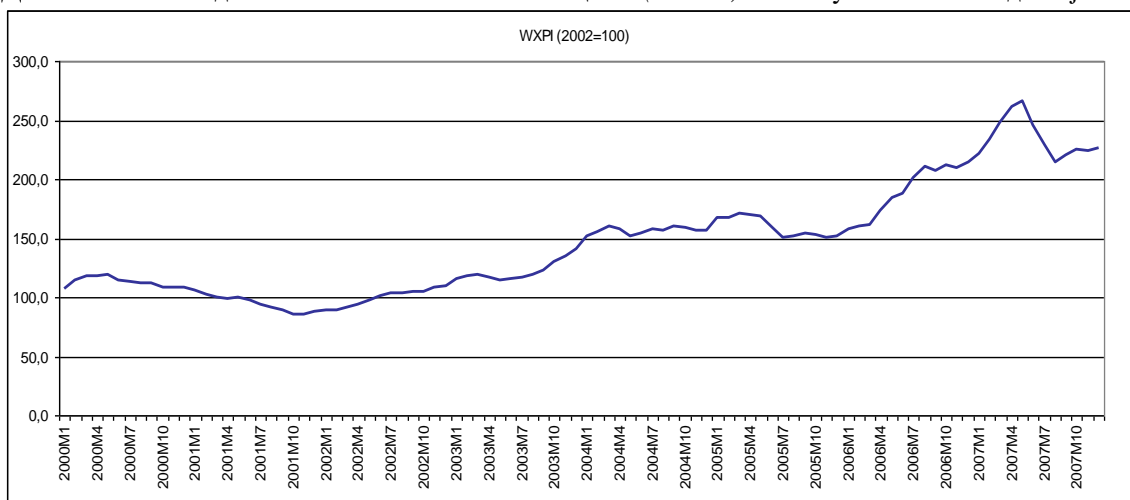
Како мала и отворена економија, Република Македонија неизбежно се одликува со висок степен на упатеност кон странство во делот на размената на стоки и услуги. Во овој контекст, од особено значење е движењето на индексот на светски извозни цени - ИСИЦ (*World Export Price Index-WXPI*), којшто претставува пондериран ценовен индекс во чија структура влегуваат светските берзански цени на одредена група сировини (значајни за една земја на страната на извозот), при што нормализираната пондерациска структура е изведена од вредноста на извозот на одбраните сировини и производите во чиј сировински состав влегуваат тие примарни производи. ИСИЦ, за Република Македонија, претставува пондериран ценовен индекс во чија структура влегуваат светските берзански цени на следниве сировини: памук, тутун, јагнешко месо, железна руда, никел, челични производи и цинк.³²

³² Нормализираната пондерациска структура е изведена од вредноста на македонскиот извоз на овие сировини и производите во чиј сировински состав влегуваат овие примарни производи во 2005 година. Податоците за цените на сировините вклучени во индексот се изворно преземени од базата на податоци на МФС (Commodity prices), а се однесуваат на следниве категории: памук: Ливрепул; тутун: САД; јагнешко: Нов Зеланд; железна руда: Бразил; никел: Канада и цинк: Велика Британија, што значи дека како референтни се земени трансакциските цени на пазарите во земјите што се најголеми светски производители на овие сировини, коишто воедно ја диктираат и светската цена. Цените на челичните производи се вклучени преку ЦРУспи Глобал (CRU steel price index Global), којшто е пондериран ценовен индекс чија вредност се пресметува од трансакциските цени на пет видови челични производи, постигнати на трите најголеми потрошувачки пазари: Северна Америка, Европа и Азија.

Во 2007 година, цените на сите примарни производи коишто влегуваат во составот на индексот на светски извозни цени за Република Македонија бележеа нагорно поместување, во однос на 2006 година. Во 2007 година, нивото на индексот, во просек, бележи пораст од 22,1%, во споредба со 2006 година. Тоа посочува на поволна ценовна конјунктура на светските пазари за најзначајните извозни производи на Република Македонија, како и на производите во чиј суровински состав влегуваат овие примарни производи. Ова особено важи за првата половина од годината, имајќи предвид дека некаде на средината од годината индексот бележи пад и се задржува на пониски нивоа до крајот на годината. Значајно е да се нагласи дека нивото на овој индекс, пресметан според фактички реализирани извозни цени (пондерирани со количините) на истите суровини и производи во чиј суровински состав влегуваат наведените примарни производи, покажува повисок пораст во 2007 година, во однос на 2006 година (43,7%), што укажува на реализирани позитивни ефекти од поволната конјунктура на светските пазари, како во однос на цените, така и во однос на прилагодување на понудените количества, согласно со побарувачката.

Графикон 42

Движење на Индексот на светски извозни цени (WXPИ) за Република Македонија

Извор: Пресметки на НБРМ врз основа на податоци од ММФ, МФС, март 2008 година и од Државен завод за статистика на Република Македонија.

Кај базичните метали коишто влегуваат во составот на индексот, односно никелот и цинкот, просечната цена во 2007 година беше повисока за 53,1% и 2,2%, соодветно, во однос на 2006 година. Имено, 2007 година останува да биде забележана како година кога голем број берзански суровини постигнаа историски ценовен максимум, особено оние од групата базични метали³³. Високите берзански цени не ја забавија глобалната побарувачка за овие производи, делумно бидејќи и цените на супститутите растеа подеднакво брзо, со тоа ограничувајќи го просторот за ефектите на супституција. Како многу поважна детерминанта на ценовниот раст се смета кинеската сè поголема побарувачка за суровини, којашто е од огромни размери. Сепак, во 2007 година, ризикот за надолна пазарна корекција на цените беше многу понагласен отколку во претходната година, заради фактот што цените на базичните метали веќе беа високи, на пазарите за базичните метали главно не се чувствуваа високи дефицити, а како резултат на тоа многу малиот пораст во залихите на некои од металите се одразуваше во остри падови на пазарните цени. Тоа беше случај со никелот, чија пазарната цена имаше особено нагласена надолна корекција во втората половина на 2007 година. Иако во 2007 година, цинкот бележи повисока цена, во просек, од просечната цена забележана во 2006 година, сепак, во 2007 година

³³ Извор: Агенција на групацијата Економист (The Economist) за статистика и анализи (Economist Intelligence Unit - EUI).

движењето на неговата пазарна цена постојано бележеше тренд на опаѓање, со релативно кратки периоди на стагнација и опоравување на цената. Иако цената на цинкот опаѓаше, таа остана висока во 2007 година, бидејќи глобалниот пазар на цинк сè уште чувствуваше дефицит за овој метал.

Во јануари 2007 година, кај железната руда имаше еднократна нагорна корекција на пазарната цена од 8,8%, во однос на просечното ценовно ниво во 2006 година, при тоа задржувајќи се на повисокото ниво до крајот на 2007 година. Глобалната побарувачка за памук во 2007 година ја надминуваше понудата и поради тоа цените на оваа суровина бележеа нагорни корекции, со што во 2007 година, во просек, цената е повисока за 8,5%, во однос на 2006 година. И берзанската цена на тутунот, во просек, во 2007 година бележи пораст (за 11,1%), во споредба со 2006 година. Цената на јагнешкото месо во 2007 година, во просек, беше повисока од цената постигната во 2006 година за 5,3%. Во 2007 година растеа и цените на челичните производи (пораст од 9,9%).

Перспективите за глобалниот економски раст се мошне релевантен показател за движењето на ИСИЦ. Имено, прогнозите за глобалните економски перспективи за 2008 година посочуваат на зафатеност на САД од рецесија, којашто може да се одрази и врз Континентална Европа, и тоа преку трговските механизми, но и заради случувањата коишто се директно поврзани со финансиските пазари. Тоа, потенцијално, би можело да се одрази со пад на побарувачката за одредени примарни производи, што од своја страна би можело да значи и пад на нивните трансакциски цени, особено кај производите чијашто цена е позитивно корелирана со индустриската активност на високоиндустријализираните економии (нивните берзански цени се чувствителни на зголемена побарувачка на глобалните пазари), како на пример, цените на никелот и на железната руда. Меѓутоа, дали навистина ќе дојде до намалување на глобалната побарувачка за овие примарни производи, ќе зависи од движењата во земјите во развој, односно, од тоа дали и овие земји ќе доживеат економско забавување, имајќи предвид дека нивниот раст сега е втемелен на многу поздрави основи отколку што бил пред десет години (овие земји веќе имаат создадено простор за позитивни остварувања при многу поширок ранг на услови). Овие економии имаат многу позајакната домашна побарувачка, како генератор на растот, што ги прави поробусни во тој поглед, но сепак не може да се каже дека тие се економски одвоени од случувањата во високоиндустријализираните земји. Според тоа, и за некои од земјите во развој се очекува забавување, за некои од нив и поинтензивно, но сепак според општата проценка, негативните економски изгледи на развиениот свет ќе бидат делумно неутрализирани со здравиот раст на повеќето од земјите во развој, а особено со здравиот и постојан раст на Индија и на Кина за која, пак, се очекува во 2008 година да расте со двоцифрена стапка.

Цените на некои од берзанските суровини коишто го сочинуваат индексот се во висока позитивна корелираност со движењето на индустриската активност на високо развиените економии³⁴ (како на пример, цената на никелот и на железната руда). Позитивната корелација посочува на тоа дека порастот на светските цени, особено на никелот и железната руда, во согласност со подинамичната индустриска активност на високоиндустријализираните економии, потенцијално, предизвикува позитивни екстерналии за значаен дел од македонскиот извозен сектор, пред сè заради фактот што нивните берзански цени се чувствителни на зголемената глобална побарувачка за овие примарни производи. Од друга страна, цените на оние извозни

³⁴ Корелациските коефициенти се пресметани врз основа на месечни податоци за берзанските цени на одделните суровини и индексот на индустриското производство на развиените економии (САД, Канада, Австралија, Јапонија и Нов Зеланд).

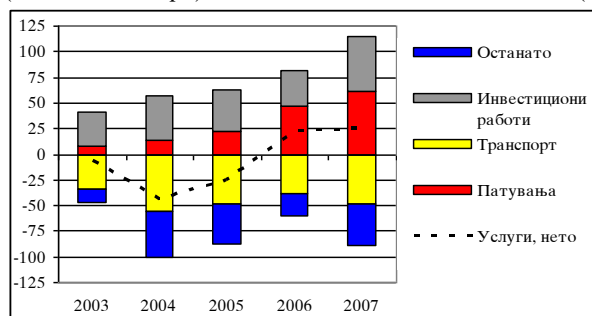
суровини коишто продолжуваат да растат на светско ниво и во услови на рецесија во индустријализираните економии (како на пример, цената на памукот), како и оние суровини чии цени не се многу чувствителни на фактори на страната на побарувачката (како на пример, светските цени на тутунот, јагнешкото месо, челичните производи и цинкот), потенцијално би имале позитивен ефект врз соодветниот сегмент од македонскиот извозен сектор и во епизоди на рецесија во високоразвиените земји (под претпоставка за исклучено негативно дејство на фактори коишто делуваат на страната на понудата, односно одржување на квалитетно домашно производство и негов успешен пласман во странство). Од аспект на трговското салдо, ова би значело можност за неутрализирање на еден дел од потенцијалниот негативен ефект врз македонскиот примарен извоз, којшто би се јавил заради рецесија на пазарите на никел и железна руда (предизвикна од намалена глобална побарувачка на овие суровини), чијашто цена е чувствителна на побарувачката.

2.4.1.2. Особините компоненти на тековната сметка

Во 2007 година, размената на услуги со странство забележа позитивно салдо од 25,5 милиони евра, со што делуваше повољно врз салдото на тековната сметка. На годишна основа, суфицитот во размената на услуги бележи пораст од 15,3%, главно условен од повисокиот износ на нето-приливи од извршените инвестициски работи во странство (за 47,7%), односно реализираните активности на македонските градежни компании претежно во Украина, Хрватска, Русија и Србија³⁵. Значаен придонес во остварениот суфицит имаат и зголемените приливи врз основа на туризам/патувања (за 31,8%), односно повисоки приливи од игрите на среќа и од прометот од парични картички на нерезиденти, што се потврдува со зголемениот број на туристи и ноќевања на годишна основа (7% и 5,3%, соодветно)³⁶. Битно е да се истакне дека обемот на размената на услуги е значително зголемен и оствари годишна стапка на пораст од 24,7%.

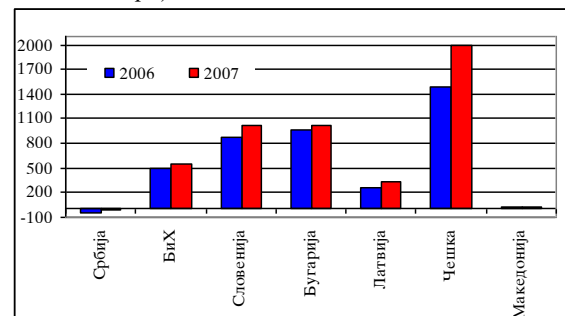
Графикон 43

Динамика на салдото на услуги по одделни компоненти на нето-основа во РМ (во милиони евра)

Графикон 44

Динамика на салдото на услуги на нето-основа по одделни земји (во милиони евра)

Извор: НБРМ и интернет-страници на централните банки на одделните земји.

Во 2007 година, анализираниите земји во транзиција (вклучувајќи ја и Македонија) остваруваат зголемени нето-приливи од услуги, во споредба со 2006 година, со исклучок на Србија. Кај поразвиените економии во транзиција (Словенија, Чешка, Бугарија), се издвојуваат некои заеднички карактеристики на составните компоненти на билансот на услуги. Имено, доминантно учество во размената на услугите заземаат нето-приливите врз основа на патувања и нето-приливите врз

³⁵ Според податоци на Државниот завод за статистика.

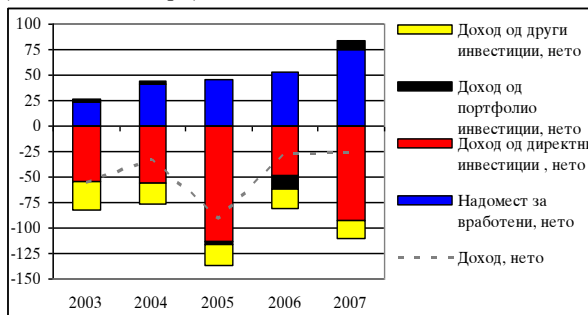
³⁶ Според податоци на Државниот завод за статистика.

основа на транспорт, додека останатите услуги бележат нето-одливи. Македонија се приклучува во овој тренд преку категоријата „патување“, каде што исто така бележи нето-приливи, но во доменот на транспортните услуги и понатаму регистрира нето-одливи.

Во 2007 година, кај подбиланост на доход се бележат нето-одливи од 33,4 милиони евра, коишто во споредба со 2006 година се зголемија за 17,4%. Продлабочувањето на дефицитот кај оваа категорија се должи на зголемениот нето-одлив на средства врз основа на доход од директни инвестиции, којшто делумно беше неутрализиран од повисоките нето-приливи врз основа на надоместоци за вработени - резидентни лица (за 22 милиона евра) и од нето-приливите на доход (за 7,2 милиона евра) оставени од пласманот на девизните резерви. Така, исплатените дивиденди во странство во 2007 година, забележаа пораст од 5,1 пати на годишна основа и покрај одложувањето на исплатата на дивиденда кон еден поголем странски инвеститор. Ваквата динамика на зголемување на дефицитите во категоријата доход, посебно во делот на доходот од инвестиции е тренд карактеристичен за понапредните економии во транзиција како што се Словенија, Латвија и Чешка³⁷ и соодветствува со зголемениот прилив на странски директни и портфолио-инвестиции во овие земји.

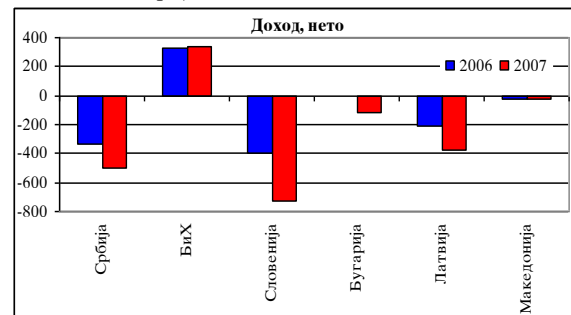
Графикон 45

Динамика на салдото на доходот по одделни компоненти на нето-основа во РМ (во милиони евра)

Графикон 46

Динамика на салдото на доходот на нето-основа по одделни земји (во милиони евра)

Извор: НБРМ и интернет-страници на централните банки на одделните земји.

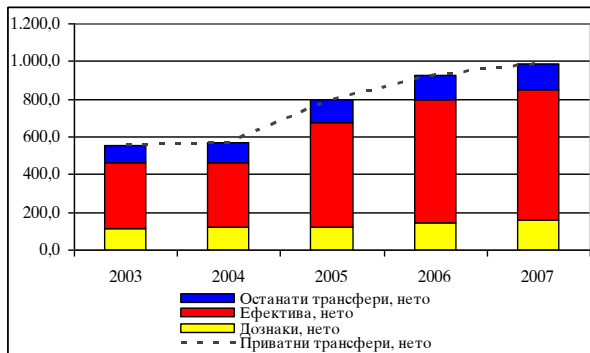
Тековните трансфери, нето, и понатаму остануваат основен извор на финансирање на трговскиот дефицит во рамки на тековната сметка на македонската економија. Така, во 2007 година, тековните трансфери изнесуваат 1.009,8 милиони евра (годишен пораст од 2,8%), во чии рамки приватните трансфери заземаат доминантно учество (од 97,6%), додека остатокот отпаѓа на официјалните трансфери. Притоа, во 2007 година, приватните трансфери изнесуваа 17,8% од БДП и овозможуваа покриеност на трговскиот дефицит од 84,1%. Анализирани од аспект на составните компоненти, најзначајно учество (од 70,5%) зазема нето-ефективата од менувачкото работење³⁸ којашто се канализира во банкарскиот сектор, чие движење ја диктира и динамиката на вкупните приватни трансфери. Годишната стапка на пораст на нето-ефективата изнесува 7,1% (наспроти годишните стапки на пораст од 18,7% и 58%, во 2006 и 2005 година, соодветно). Ваквото забавување главно ги одразува движењата во четвртиот квартал на 2007 година, кога за прв пат од 2004 година наваму, се забележани негативни годишни стапки, веројатно како одраз на повисокиот степен на неизвесност условен од политичките случувања во регионот. Останатите компонентни на приватните трансфери, дознаките и останатите трансфери (ренти,

³⁷ Чешка не е прикажана на графиконот заради високите износи во оваа категорија.

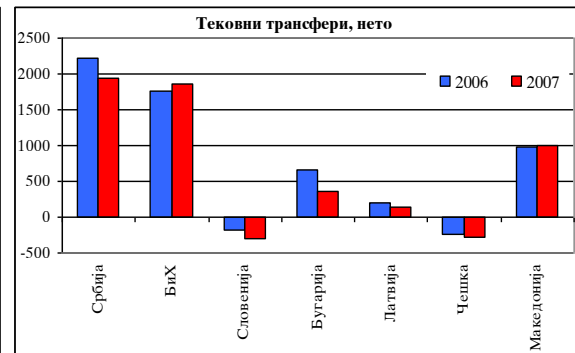
³⁸ Нето ефективата од менувачкиот пазар која се канализира во банкарскиот сектор се препоставува дека во најголем дел се однесува на приливи по приватни трансфери во готовина заради што при составувањето на платниот биланс на РМ е вклучена во категоријата приватни трансфери. Со цел подобро разбирање и евидентирање на приливите од менувачкото работење, во летото 2007 година, во организација на НБРМ, спроведена е анкета на иселениците.

пензии, инвалиднини), чие заедничко структурно учество изнесува 29,5%, на годишно ниво, остварија стапки на пораст од 9,3% и 2,6%, соодветно.

Графикон 47
Динамика и структура на приватните трансфери по компоненти во РМ (во милиони евра)

Графикон 48
Динамика на тековни трансфери на нето-основа по одделни земји (во милиони евра)

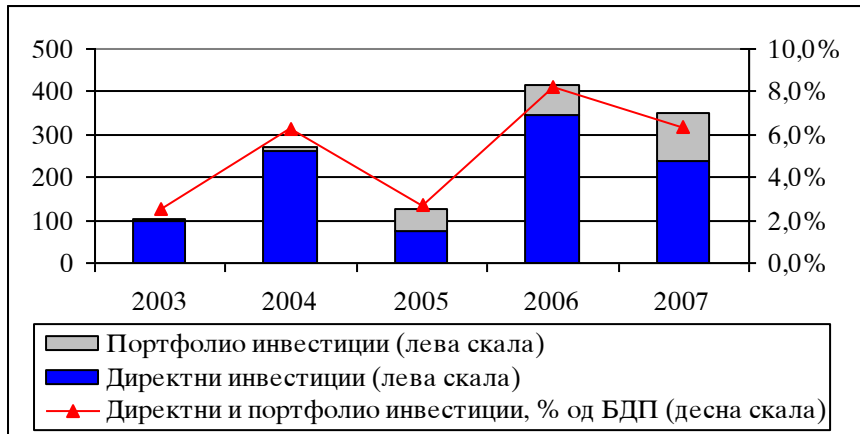
Извор: НБРМ и интернет-страници на централните банки на одделните земји.

Споредбената анализа на салдото во тековните трансфери на анализираниите земји покажува дека и понатаму помалку развиените економии во транзиција, во кои спаѓа и нашата земја, бележат нето-приливи, додека поразвиените економии (Чешка и Словенија), врз оваа основа остваруваат нето-одливи (и тоа поинтензивни нето-одливи во споредба со 2006 година).

2.4.1.3. Капитална и финансиска сметка

Во 2007 година година, во капитално-финансиската сметка се забележани помали нето-приливи на капитал за 39,7 милиони евра, во однос на претходната година, како резултат на високата споредбена основа. Имено, доколку се одземе ефектот од приватизацијата на „ЕСМ - Дистрибуција“ (март 2006 година), нето-приливите на капитал се повисоки за 190 милиони евра, во однос на претходната година, и покрај реализираните нето-одливи во категоријата „заеми“ (во износ од 107,7 милиони евра), настанати врз основа на предвремени отплати на значаен дел од надворешниот јавен долг (целосната отплата на долгот кон Светската банка - МБОР, отплатите на дел од долгот кон Парискиот клуб на кредитори, отплатата на целокупниот долг кон Меѓународниот монетарен фонд и ЕИБ). Во рамки на финансиската сметка, приливите остварени врз основа на странски директни инвестиции достигнаа 240,1 милион евра и се зголемени за 108,8% (доколку се исклучи ефектот од приватизацијата на ЕСМ), со што достигнаа 4,3% од БДП. Анализата на странските инвестиции покажува дека во 2007 година најголеми инвеститори во земјата се Австрија, Словенија, Србија и Франција (со учества од 19%, 18,9%, 13,7% и 11,7%, соодветно), додека од аспект на дејностите, најпривлечни за инвестирање се финансиското посредување (учество од 37,8%), како и телекомуникациите и прехранбената индустрија (19,1% и 16,6%, соодветно). Приливите врз основа на портфолио-инвестиции достигнаа 110,8 милиони евра (чиешто учество во БДП изнесува 2%) и се повисоки на годишна основа за 51,5%, во услови на поголем интерес на странските инвеститори за купување домашни сопственички хартии од вредност (со исклучок на февруари и декември, кога се забележани нето-одливи кај оваа категорија). Истовремено, во капиталната сметка е забележан прилив во износ од 1,3 милиони евра.

Графикон 49
Динамика на директни и портфолио-инвестиции ^{1/}
(во милиони евра)

1/ Во 2005 година без приливите од еврообврзниците.
Извор: Народна банка на Република Македонија.

Од друга страна, валутите и депозитите на нето-основа бележат пад во износ од 5,9 милиони евра, како резултат на намалувањето на девизните средства на банките од 68,4 милиони евра (пораст на девизните обврски на банките кон нерезиденти за 67,1 милион евра), додека средствата на населението надвор од банкарскиот сектор се зголемени за 62,2 милиона евра, што главно се должи на примените приватни трансфери преку брз трансфер на пари (66 милиони евра).

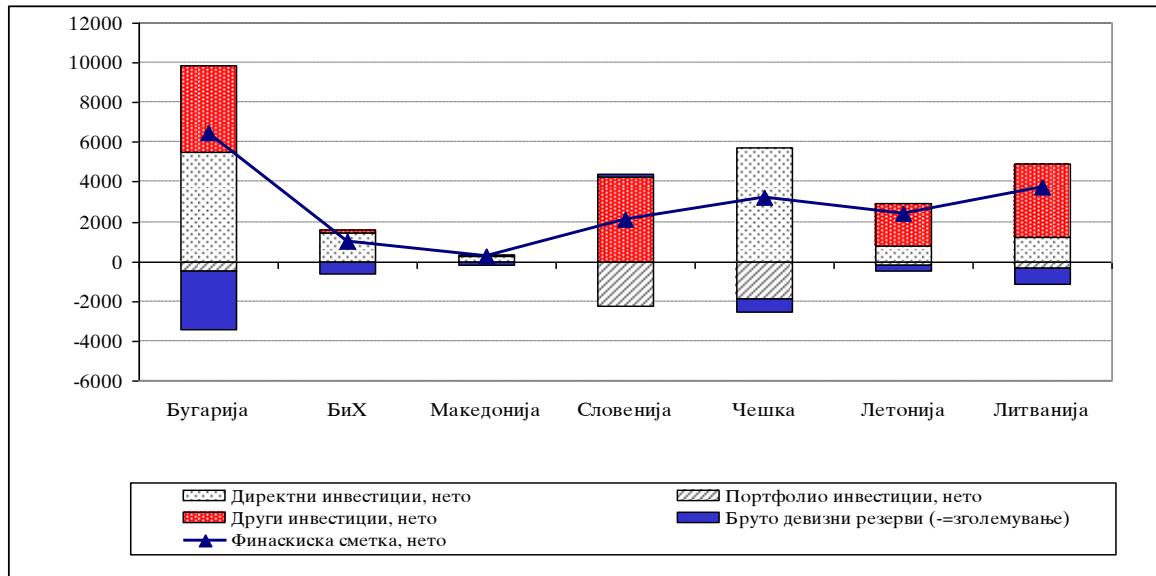
Во 2007 година, во услови на ваквата динамика на одделните трансакции од билансот на плаќања, бруто официјалните резерви бележат натамошно зголемување (за 101,8 милиони евра на годишна основа)³⁹.

Споредбената анализа на капитално-финансиската сметка на билансите на плаќања на одделни земји во транзиција, во 2007 година, покажува нето-приливи на финансиски средства кај сите анализирани земји, при што Бугарија се одликува со највисоки нето-приливи (36,7% од БДП), а најниски нето-приливи остварува Македонија (5,3% од БДП). Анализирани според тековите на капитал врз основа на странски директни инвестиции, Чешка, Бугарија и Босна и Херцеговина важат за попривлечни земји за овој вид инвестиции во 2007 година, додека помали приливи бележат Литванија, Летонија и Македонија. Од друга страна, иако во помал обем, Словенија е единствената којашто, во 2007 година, бележи нето-одливи на директни инвестиции, како и пад на бруто девизните резерви, којшто е значително намален во споредба со претходната година. Истовремено, кај поразвиените финансиски пазари (Словенија и Чешка), се забележани поголеми нето-одливи во форма на портфолио-инвестиции, што е во согласност со понапредната фаза на либерализација на капиталната сметка. Од анализираниите земји, Бугарија, Словенија, Литванија, Летонија и Босна и Херцеговина бележат нето-приливи на капитал преку задолжување во странство, додека нето-одливи на капитал врз оваа основа се евидентирани кај Чешка и Македонија.

³⁹ Податокот за бруто официјални резерви, прикажан во билансот на плаќања, се разликува од податокот за бруто девизни резерви, поради тоа што во статистиката на билансот на плаќања се исклучуваат интервалутарните разлики и монетарното злато.

Графикон 50

Салдо и компоненти на финансиската сметка на одделни земји во 2007 година
(во милиони евра) ^{1/}

1/ Категоријата „други инвестиции, нето“ е групен приказ на заеми (долгорочни и краткорочни), валути и депозити и финансиски деривати.

Извор: Интернет-страници на централните банки на одделните земји.

2.4.2. Надворешен долг

На крајот на 2007 година, бруто надворешниот долг⁴⁰ изнесува 2.711,5 милиони евра, што на годишна основа претставува зголемување од 8,7%. Од институционален аспект, ваквото движење на надворешниот долг е условено од постојаниот пораст на надворешниот долг, првенствено кај категоријата „останати сектори“ (небанкарски финансиски посредници, нефинансиски трговски друштва, домаќинства и непрофитни институции), потоа банкарскиот сектор и меѓукомпанискиот долг, што во целост го неутрализира намалувањето на бруто надворешниот долг на државниот сектор и монетарната власт. Притоа, намалувањето на надворешниот јавен долг се изврши преку предвремени отплати на долгот кон одредени странски кредитори, и тоа: Парискиот клуб на кредитори, Меѓународната банка за обнова и развој (МБОР), Меѓународниот монетарен фонд (ММФ) и Европската инвестициска банка (ЕИБ).

На 31.12.2007 година, надворешната задолженост на Република Македонија, на нето-основа, изнесува 30,5 милиони евра, што произлегува од поголемиот износ на бруто надворешен долг од износот на бруто надворешните побарувања и ја вбројува во групата земји нето-должници во однос на остатокот на светот. На годишна основа, нето надворешниот долг на земјата се намали за 55%, што се должи на зголемувањето од 10,5% на бруто надворешните побарувања, во услови на истовремен годишен пораст на надворешниот долг на бруто-основа.

⁴⁰ Од 2007 година, НБРМ започна да изготвува и да објавува податоци за бруто надворешниот долг. Податоците се однесуваат на периодот 2004-2007 година.

Табела 12

Динамика на надворешниот долг

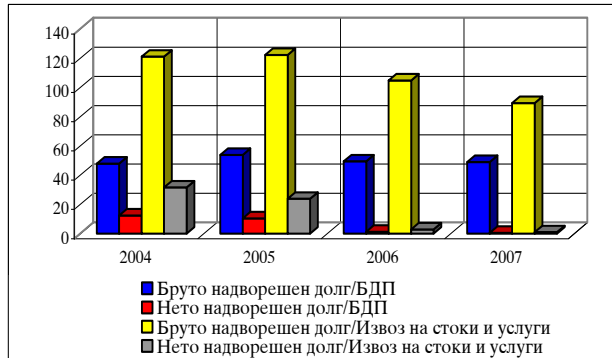
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
	во милиони евра			годишни промени					
				во апсолутен износ			во %		
Бруто надворешен долг	2.518,1	2.495,2	2.711,5	447,5	-22,9	216,4	21,6	-0,9	8,7
Државен сектор	1.282,8	1.066,9	910,4	266,4	-215,9	-156,5	26,2	-16,8	-14,7
Монетарна власт (НБРМ)	52,7	42,4	0,0	6,7	-10,3	-42,4	14,5	-19,5	-100,0
Банкарски сектор	192,0	269,9	387,9	68,8	77,9	118,0	55,8	40,6	43,7
Останати сектори	721,0	786,7	973,4	120,6	65,7	186,7	20,1	9,1	23,7
СДИ: Заеми меѓу поврзани субјекти	269,6	329,3	439,8	-14,9	59,7	110,5	-5,3	22,2	33,6
Бруто надворешни побарувања	2.026,2	2.427,4	2.681,1	496,2	401,2	253,7	32,4	19,8	10,5
Државен сектор	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0			
Монетарна власт (НБРМ)	1.040,5	1.327,0	1.445,5	375,8	286,5	118,5	56,5	27,5	8,9
Банкарски сектор	635,9	668,3	648,1	16,3	32,4	-20,2	2,6	5,1	-3,0
Останати сектори	253,9	336,5	460,7	56,2	82,6	124,1	28,4	32,5	36,9
СДИ: Заеми меѓу поврзани субјекти	95,9	95,6	126,9	47,9	-0,3	31,3	99,8	-0,3	32,7
Нето надворешен долг	491,9	67,8	30,5	-48,7	-424,1	-37,3	-9,0	-86,2	-55,0

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Регистрираниот годишен пораст на бруто надворешните побарувања, главно, се должи на зголемување на надворешните побарувања на „останатите сектори“ и монетарниот сектор. Притоа, од аспект на „останатите сектори“, доминантен фактор беа зголемените краткорочни трговски кредити, додека зголемените надворешни побарувања на монетарниот сектор претставуваат одраз на приливите врз основа на девизните резерви.

Графикон 51

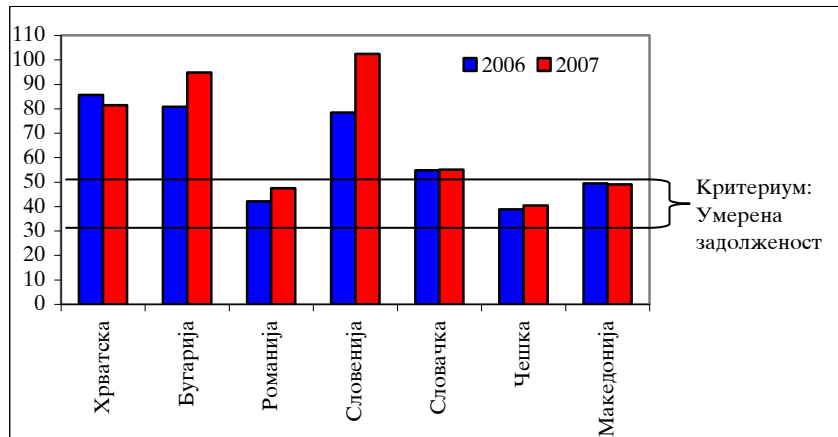
Показатели на надворешната задолженост (во %)

Извор: НБРМ.

Показателите на релативната надворешна задолженост на земјата упатуваат на подобрување, во споредба со 2006 година. Имено, од показателите на бруто-основа, надворешниот долг во однос на БДП (48,9%), покажува мало намалување, пред сè поради поинтензивната стапка на пораст на БДП од надворешниот долг и ја вбројува нашата земја во групата умерено задолжени земји. Показателот на бруто надворешниот долг, во однос на извозот на стоки и услуги (89,3%), покажува забележително подобрување од 15,5 процентни поени, поради зголемениот извоз на стоки и услуги на годишно ниво и според него, Р. Македонија спаѓа во групата на помалку задолжени земји. Кај показателите на надворешната задолженост на нето-основа, надворешниот долг во однос на БДП, односно во однос на извозот на стоки и услуги, се подобрува за 0,8 процентни поени, односно 1,8 процентни поени, соодветно.

Графикон 52
Споредбена анализа на бруто надворешниот долг
(во % од БДП)

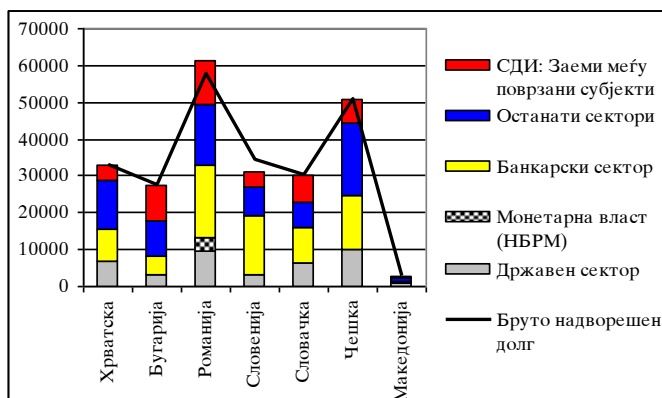

Критериумот за задолженост е според Методологијата на Светска банка. Во пресметките земени се податоци за соодветните години.

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Во споредба со неколку поразвиени земји во транзиција, врз основа на учеството на бруто надворешниот долг во БДП, Р. Македонија, заедно со Чешка и Романија, се наоѓа во зоната на умерена задолженост, за разлика од останатите анализирани земји, коишто имаат висок процент на надворешна задолженост на бруто-основа. Притоа, кај сите земји се забележува зголемување на учеството на бруто надворешниот долг во БДП, во споредба со 2006 година, со исклучок на Хрватска и Македонија, каде што овој процент се намалува.

Графикон 53
Споредбена анализа на динамиката на бруто
надворешниот долг и неговите составни компоненти
(во милиони евра)

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Набљудувано од аспект на составните компоненти на бруто надворешниот долг по земји, може да се забележи дека во Македонија, Хрватска, Бугарија и Чешка, најголем дел од долгот се однесува на останатите сектори во економијата, односно на приватниот небанкарски сектор, додека кај останатите земји (Романија, Словенија и Словачка), тоа е долгот на банкарскиот сектор. Во однос на долгот на монетарната власт, кај

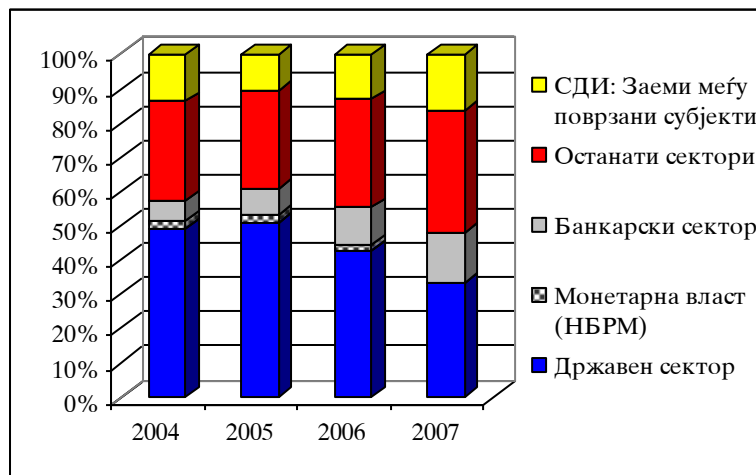
сите анализирани земји, тој зафаќа многу мало или непостојечко структурно учество, со исклучок на Словенија, каде што овој процент изнесува 10,4%.

Во рамките на бруто надворешниот долг, доминантно структурно учество од 35,9% (во споредба со 2006 година, зголемување за 4,4 процентни поени) отпаѓа на *останатите сектори во економијата*, коишто претежно се однесуваат на нефинансиските трговски друштва. Притоа, може да се забележи дека, во најголем дел, се позајмува на краток рок, и тоа во вид на трговски кредити, за разлика од долгорочниот долг на останатите сектори, каде што основен инструмент на

задолжување се заемите. Истовремено, на годишна основа, пораст на структурното учество бележи и долгот на *банкарскиот сектор* за 3,5 процентни поени. Банките, во поголем дел, се задолжуваат на долг рок, и тоа речиси во целост (95,3%) се работи за повлекувања врз основа на заеми, додека краткорочните задолжувања, во најголем дел се обврски по депозити на нерезиденти. *Заеми меѓу поврзани субјекти*, коишто главно претставуваат обврски кон директните инвеститори, претставуваат 16,2% од вкупниот бруто-долг и на годишно ниво, се зголемија за 3 процентни поени. Ваквата динамика соодветствува и со годишниот пораст на странските директни инвестиции, во чиј состав спаѓаат и овие заеми.

Графикон 54

Структура на бруто надворешниот долг од аспект на основните институционални сектори

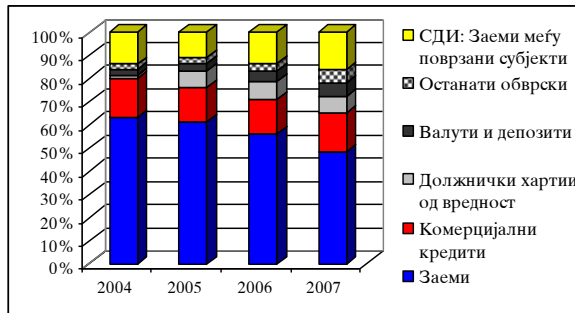

Извор: Народна банка на Република Македонија.

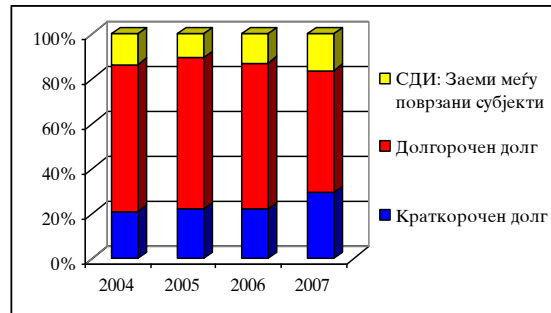
Од друга страна, надворешната задолженост на државниот сектор, што во основа ги опфаќа обврските за користените долгорочни заеми од странство и за издадените еврообврзници, во вкупната структура на бруто екстерниот долг во 2007 година се намалува за 9,2 процентни поена, како резултат на предвремените отплати кон неколку странски кредитори. Со целосната отплата на долгот кон ММФ, од страна на НБРМ, надворешната задолженост на монетарната власт целосно згасна.

Анализирано по одделни инструменти, доминантен инструмент на задолжување претставуваат заемите, чие структурно учество (48,7%) се намалува на годишна основа, главно за сметка на трговските кредити и заемите на поврзаните субјекти (16,8% и 16,2%, соодветно). Анализата од аспект на рочноста, покажува дека доминираат долгорочните задолжувања (54,4%), но во услови на растечки тренд на задолжувањето на краток рок.

Графикон 55

Структура на бруто надворешниот долг
од аспект на тип на инструмент

од аспект на рочност

*Категоријата СДИ: Заеми меѓу поврзани субјекти е композитна категорија, којашто вклучува обврски за разнородни инструменти (заеми, трговски кредити, хартии од вредност).
Извор: Народна банка на Република Македонија.

2.5. Јавни финансии

Во 2007 година, фискалната политиката беше насочена кон создавање услови за повисок економски раст, преку поттикнување на агрегатната понуда и побарувачка. Реформите во даночниот систем од декември 2006 година, коишто беа во насока на формирање ефикасен и транспарентен даночен систем, имаа за цел да ја поттикнат агрегатната понуда во Република Македонија, преку зголемување на вработеноста и инвестициите на приватниот сектор. Законските измени кај персоналниот данок на доход со кои се воведоа рамен данок, односно се изврши замена на постојните стапки, од 15%, 18% и 24%, со единствена даночна стапка од 12% во 2007 година (и 10% започнувајќи од 2008 година) беа насочени кон намалување на трошоците на работодавачите за ангажирање на работната сила, кон поттикнување на вработувањето и намалување на сивата економија. Истовремено, законските измени кај данокот на добивка, со кои даночната стапка од 15% се намали на 12% за 2007 година (и на 10% почнувајќи од 2008 година) и со кои се воведоа даночно ослободување во висина на износот на реинвестираната добивка, доведоа до висока наплата на овој данок од претпријатијата и, следствено, до значајно кумулирање на средства во државниот буџет. Наведените даночни промени ја одразуваат определбата на фискалните власти за намалување на даночниот товар кај трошоците на факторите на производството (работната сила и капиталот). Сепак, и во однос на оданочувањето на потрошувачката, кај данокот на додадена вредност (ДДВ) беа извршени измени (септември 2007 година), коишто се однесуваа на воведување на повластената даночна стапка од 5% за лековите и медицинските помагала, за компјутерите и софтверите за нив, за термалните сончеви системи и компонентите и за јавниот превоз, со цел да се олесни или да се поддржи нивната потрошувачка.

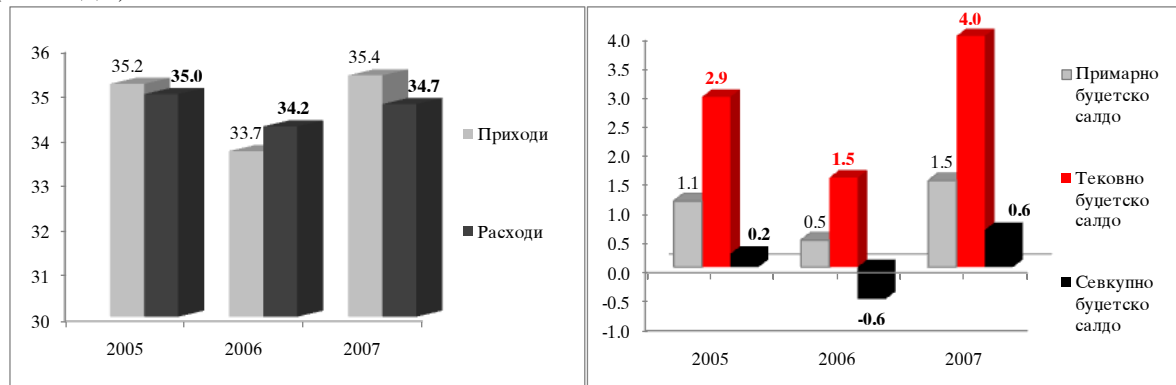
Во согласност со растот на платите во јавната администрација (мерка донесена во октомври 2007 годината) и зголеменото тековно трошење на државата за стоки и услуги (особено во последниот квартал), од втората половина на 2007 година, јавната потрошувачка забележа интензивирање. Воедно, инвестициската потрошувачка во РМ во 2007 година, беше значително поддржана од државата, што значајно се одрази во градежништвото. На тој начин, фискалната политика активно делуваше како политика за поттик на агрегатната побарувачка.

Во услови на поволни економски движења, реформите во даночната политика и заострената даночна контрола во текот на првото полугодие од 2007 година придонесоа за остварување високи приходи, коишто значително го надминаа првичното проектирано ниво. Следствено, во втората половина на годината (во август

и октомври) беа извршени два ребаланси на буџетот, со цел порационално да се искористат и да се распределат акумулираните средства. Сепак, и покрај интензивното тековно и капитално трошење на државата (особено во последниот квартал), продолжените силни приходни остварувања и во втората половина на годината доведоа до појава на позитивно буџетско салдо за 2007 година. Така, во државниот буџет беше забележан буџетски суфицит⁴¹ од 0,6% од остварениот БДП за 2007 година, којшто значително отстапува од годишната проекција за дефицит од 1% од БДП. Потврда за успешноста на фискалните реформи и доброто управување со дискреционото трошење на државата преставуваат тековното⁴² и примарното⁴³ буџетско салдо, коишто достигнаа 4% и 1,5% од остварениот БДП.

Графикон 56

Буџетски приходи и расходи, примарно, тековно и севкупно буџетско салдо (% од БДП)

Извор: Министерство за финансии.

Во Република Македонија, веќе подолг временски период, се води прудентна политика со ниски буџетски дефицити (или суфицити) коишто се пониски од Мастрихшкиот критериум за буџетски дефицит (за 3% од БДП). Во споредба со земјите од централноисточна Европа, политика во РМ значително отстапува од експанзивната фискална политика во Чешка, Унгарија, Полска и Словачка, а во однос на земјите од југисточна Европа, од политиката во Хрватска и Албанија. Според последните анализи, земјите коишто имаат стратегија на таргетирање на инфлацијата, настојуваат да воведат фискална дисциплина, односно да го намалат нивото на јавниот долг на долг рок, додека за земјите коишто имаат фиксен девизен курс се препорачува да ја намалат јавната потрошувачка во пресрет на интензивните капитални приливи.

⁴¹ Анализата се темели врз консолидираниот државен буџет којшто ги опфаќа централниот државен буџет и фондовите.

⁴² Тековното буџетско салдо претставува разлика помеѓу тековните приходи и тековните расходи.

⁴³ Примарното буџетско салдо е севкупното буџетско салдо коригирано со каматните отплати.

Табела 13
Буџетски дефицити по земји

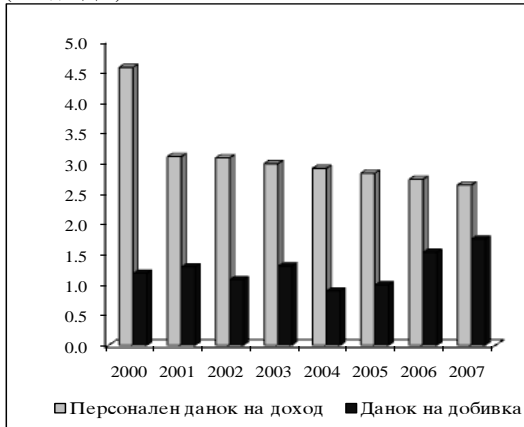
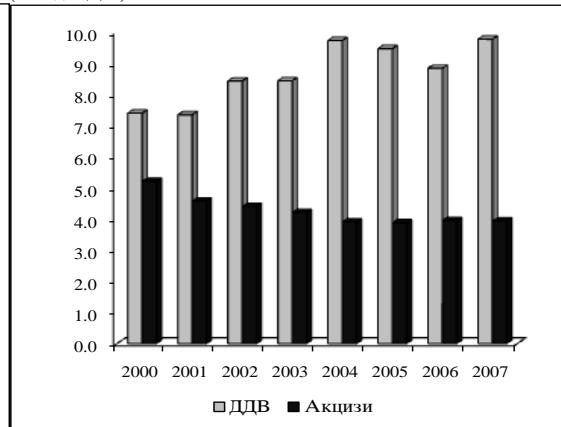
буџетски дефицити како % од БДП	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
<i>Централноисточна Европа и Балтичките држави</i>								
Чешка	-3.8	-5.8	-6.8	-6.6	-2.9	-3.6	-3.5	-4.0
Естонија	-0.6	0.3	0.4	2.0	2.3	2.3	3.8	3.8
Унгарија	-3.0	-3.5	-8.4	-7.2	-6.5	-7.8	-9.2	-6.8
Латвија	-2.8	-2.1	-2.3	-1.2	-0.9	0.2	-1.5	-1.3
Летонија	-2.5	-2.0	-1.4	-1.2	-1.5	-0.5	-0.3	-0.5
Полска	-3.0	-5.1	-5.0	-6.3	-5.7	-4.3	-3.9	-3.4
Словачка	-12.2	-6.5	-7.7	-2.7	-2.4	-2.8	-3.4	-2.9
Словенија	-3.8	-4.1	-2.5	-2.8	-2.3	-1.5	-1.4	-1.5
просек	-4.0	-3.6	-4.2	-3.3	-2.5	-2.3	-2.4	-2.1
<i>Југоисточна Европа</i>								
Бугарија	-0.5	1.9	0.1	-0.9	2.2	1.9	3.3	2.3
Хрватска	-7.5	-6.8	-4.9	-6.2	-4.8	-4.0	-3.0	-2.8
Романија	-4.6	-3.3	-2.0	-1.5	-1.5	-1.4	-1.9	-2.5
Албанија	-9.2	-8.5	-7.2	-4.3	-5.1	-3.6	-4.1	-4.0
Босна и Херцеговина	-8.3	-4.5	-3.3	-2.2	-0.6	0.8	-0.2	-1.1
Македонија	1.8	-7.2	-5.7	-1.1	0.0	0.2	-0.6	0.6
Црна Гора	-6.9	-4.0	-3.8	-4.9	-2.6	-1.7	-0.3	-0.5
Србија	-1.0	-4.9	-8.3	-3.4	0.0	0.9	2.7	0.9
просек	-4.4	-4.6	-4.4	-2.9	-1.5	-0.9	-0.5	-1.2

Извор: Извештајот на ЕБОР за транзицијата во 2007.

Во согласност со високите остварувања на даночните приходи и наплатата на дивиденда од една голема компанија со учество на државен капитал во 2007 годината, во државниот буџет беа кумулирани 15% повеќе од приходите во 2006 година (3% над проектираното ниво со вториот ребаланс на буџетот). Подобрената даночна наплата создаде речиси повеќе од половина или 64% од порастот на вкупните приходи, неданочните приходи и придонесите оформија 21% и 17%, соодветно, додека мал процент е условен од растот на капиталните приходи. Од друга страна, приливите од странските донации и приходите од наплатените заеми забележаа годишно намалување од 3,3% и 1,9%, соодветно.

Во услови на зголемена домашна потрошувачка (годишен раст на обемот на домашната трговија и на увозот на стоки од 24% и од 27%, соодветно) и при зајакната даночна контрола, приходите од ДДВ создадоа околу 60% од порастот на даночните приходи. Сепак, високото ниво на приходи од ДДВ го отсликува и ценовниот раст, којшто е со засилена динамика од последниот квартал на 2007 година. Зголемениот увоз на моторни возила за 44% и на алкохолни пијалаци за 8% на годишна основа (во услови на годишен пад на увозот на нафта и на цигари за 7,7% и за 6,4%, соодветно и при минимален годишен пад на домашното производство на цигари) доведе до пораст на приходите од акцизите (за 9% на годишна основа). Така, во 2007 година, две третини од порастот на даночните приходи беше остварен од домашните даноци на стоки и услуги (ДДВ и акцизи, коишто заедно сочинуваат 14% од БДП).

Графикон 57

Даноци на доход и профит
(% од БДП)Домашни даноци на стоки и услуги
(% од БДП)

Извор: Министерство за финансии на Република Македонија.

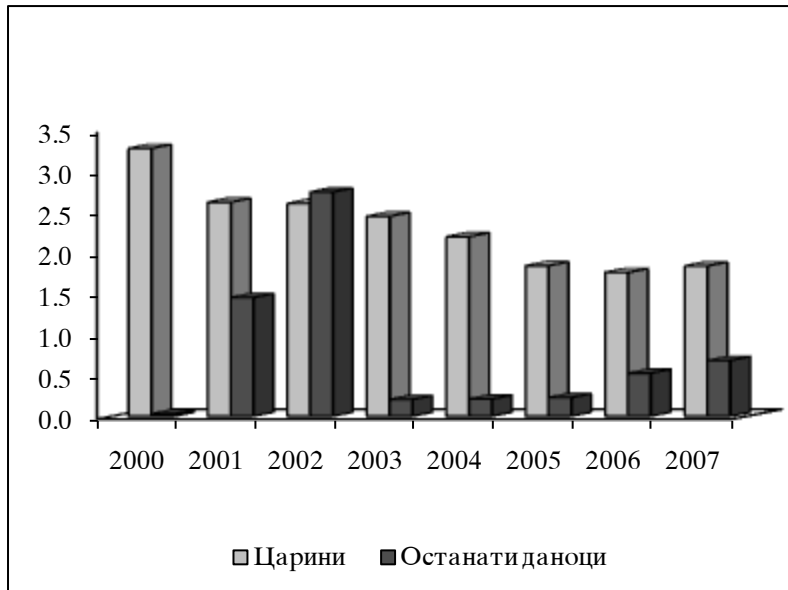
Трендот на висока реализација на приходи од оданочување на корпоративниот профит, започнат во 2006 година, продолжи и во 2007 година, и покрај намалената даночна стапка. Во 2007 година, приходите од данокот на добивка забележаа годишен раст од 25,3% и придонесоа со 8% во порастот на вкупните приходи, што укажува на зајакнати финансиски резултати на претпријатијата и зајакната даночна контрола. Од друга страна, и покрај растот на масата на бруто-платите (за околу 9% на годишна основа), воведувањето на рамен данок со единствена, и воедно, пониска даночна стапка услови незначителен пораст на приходите од персоналниот данок на доход. Сепак, и покрај извршениот втор ребаланс на буџетот при крајот на годината, приходите од персоналниот данок на доход и од данокот на добивка ја надминаа проекцијата за 7% и за 3%, соодветно.

И покрај постепеното намалување на царинските оптоварувања (во согласност со спогодбата со СТО⁴⁴), во 2007 година, зајакнатата царинска контрола во услови на интензивирање увоз, придонесе за пораст на приходите од царини (од 14,4% на годишна основа), со што се надминаа проектираната вредност за речиси 10%. Во рамки на даноците, значаен прилив беше остварен и од останатите даночни давачки, коишто забележаа висок годишен раст од 42%.

⁴⁴ Царинската заштита за земјоделски производи е намалена од 17,3% на 16,5%. Просечната непондерирана царинска стапка за индустриски производи е намалена од 7,5% на 5,3%, додека вкупната непондерирана царинска стапка за земјоделските и индустриските производи е намалена од 9,29% на 8,4%.

Графикон 58

Учество на приходите од царини и од останати даноци во структурата на даночните приходи
(% од БДП)

Извор: Министерство за финансии на Република Македонија.

Приходите од придонеси, коишто имаат значајно структурно учество од околу 28% во приходната структура, во 2007 година забележаа годишен раст од 8,7% (при пораст на придонесите кај сите фондови), додека порастот на неданочните приходи од 30,4% главно ја одразува трансферираната дивиденда од една голема компанија со учество на државен капитал (18,4% придонес во вкупниот раст на приходите).

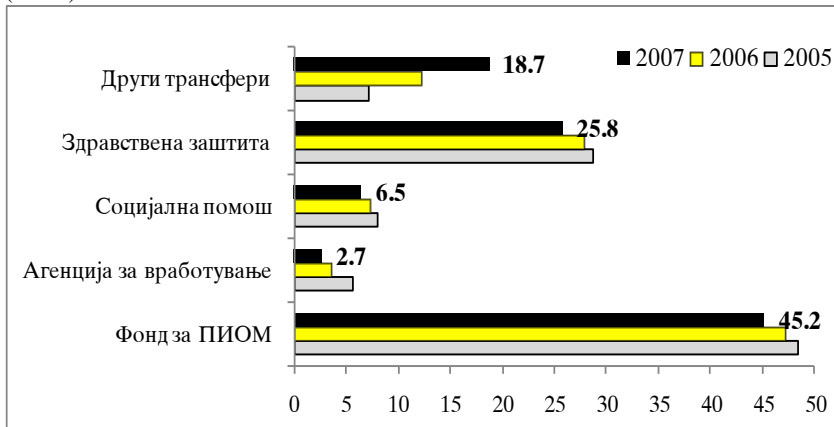
Во услови на солидни приходни остварувања, во 2007 година, буџетската потрошувачка забележа годишен раст од 11%, што претставува реализација којашто е пониска за 1,8%, во однос на реализацијата планирана со вториот ребаланс. Најголем дел од растот, или 62%, е условен од тековното трошење, додека капиталното трошење на државата имаше поизразен интензитет во последниот квартал на годината.

Во рамки на тековните трошоци, половина од порастот се должи на повисоките трансфери, особено кон локалните власти, што соодветствува со отпочнување на втората фаза од процесот на фискална децентрализација⁴⁵ (од третиот квартал на 2007 година), со која исплатата на платата на јавната администрација се извршува преку локалната самоуправа. Така, трансферите до локалните власти бележат значаен годишен пораст (од 2,3 пати), во кој соодветно е одразен и порастот на платите на јавната администрација (согласно со одлуката на Владата од октомври 2007 година). Од друга страна, доколку се анализираат трошоците за плати и надоместоци, тие бележат минимално годишно зголемување од 0,8% и имаат минимален придонес кон годишниот раст на расходите. Во рамки на останатите трансфери, значителен пораст бележат и земјоделските субвенции, што соодветствува со заложбите на Владата за директна поддршка на земјоделскиот сектор.

⁴⁵ Со одлуката на Владата донесена во јули 2007 година, трошоците за надоместоци и плати на вработените во четири сектори од локалната јавна администрација (образование, социјална политика и детска заштита, култура и здравство) се финансираат преку блок-дотации кај општините што ги исполнеле соодветните критериуми.

Графикон 59

Учество на социјалните и другите трансфери во вкупните трансфери
(во %)

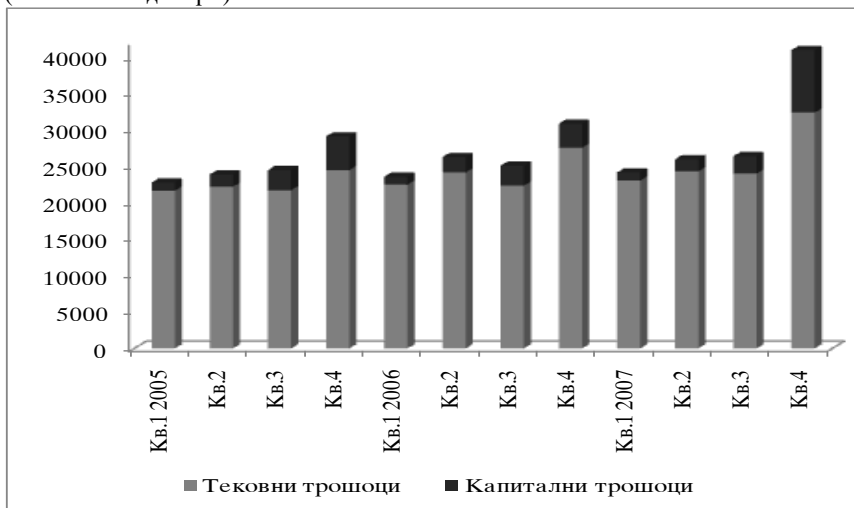

Извор: Министерство за финансии на Република Македонија.

Трошоците за стоки и услуги, коишто сочинуваат околу 13% од вкупната расходна структура, во 2007 година беа повисоки за 14,6% на годишна основа, додека во услови на предвремена отплата на главница на странски долг и намалено домашно задолжување, каматните плаќања беа пониски за 8,4%, на годишно ниво. Од друга страна, значајно заживување на државните капитални инвестиции беше забележано во последниот квартал на годината, при што капиталните расходи до крајот на годината условија 38% од растот на вкупните расходи. Ваквата динамика, односно високата концентрација на капиталните трошења на државата во последниот квартал на годината е вообичаена, но во 2007 година значително го надмина просекот од претходните години. Имено, голем дел од капиталните трансфери се однесува на еднократната отплата за судски спор, додека делот за инвестиции во основни средства се однесува на средствата префрлени за изграба на спортски, образовни, деловни и станбени објекти, чијашто реализација е отпочната во 2007 година или ќе се извршува во текот на 2008 година.

Графикон 60

Квартална дистрибуција на тековните и капиталните расходи
(во милиони денари)

Извор: Министерство за финансии на Република Македонија.

Табела 14
Консолидиран буџет (централна државна власт и фондови)

	2006	2007	Годишна промена 2007/2006	Придонес во годишниот попаст	Реализација на планот за 2007 година
	во милиони денари		во %		
ВКУПНИ ПРИХОДИ	104,044	119,609	15.0	100	103.0
Даночни приходи и придонеси	90,540	103,219	14.0	81	105.0
Даночни приходи (ССП)*	199	247	24.1	0	117.1
Даноци приходи	59,575	69,515	16.7	64	104.2
Персонален данок на доход	8,414	8,893	5.7	3	106.9
Данок на добивка	4,708	5,898	25.3	8	103.1
ДДВ	27,239	32,962	21.0	37	103.5
Акцизи	12,174	13,265	9.0	7	100.5
Увозни давачки	5,420	6,199	14.4	5	109.7
Други даноци	1,620	2,298	41.9	4	114.9
Придонеси	30,766	33,457	8.7	17	106.8
Неданочни приходи	10,706	13,962	30.4	21	90.4
Неданочни приходи (ССП)*	5,771	5,912	2.4	1	82.1
Капитални приходи	948	1,397	47.4	3	2.5 пати повеќе
Странски донации	1,423	906	-36.3	-3	49.8
Приходи од наплатени заеми	427	125	-70.7	-2	6.3 пати повеќе
ВКУПНИ РАСХОДИ	105,744	117,441	11.1	100	98.2
Тековни трошоци	96,478	103,700	7.5	62	98.5
Плати и надоместоци	23,421	23,607	0.8	2	97.0
Стоки и услуги	12,927	14,813	14.6	16	86.3
Трансфери	56,607	62,406	10.2	50	102.2
Каматни плаќања	3,137	2,874	-8.4	-2	104.4
Гаранции	387	0			
Капитални трошоци	9,266	13,741	48.3	38	96.0
БУЏЕТСКИ ДЕФИЦИТ / СУФИЦИТ	-1,700	2,168			
Финансирање	1,700	-2,168			
Прилив	21,031	19,300			
Приходи од приватизација	20,697	662			
Странски заеми	1,732	3,643			
Депозити	-5,877	15,459			
Државни записи	2,019	-526			
Продажба на акции	2,459	62			
Одлив	19,331	21,468			
Отплата на главница	19,331	21,468			
Надворешен долг	13,944	14,200			
Домашен долг	5,387	7,268			

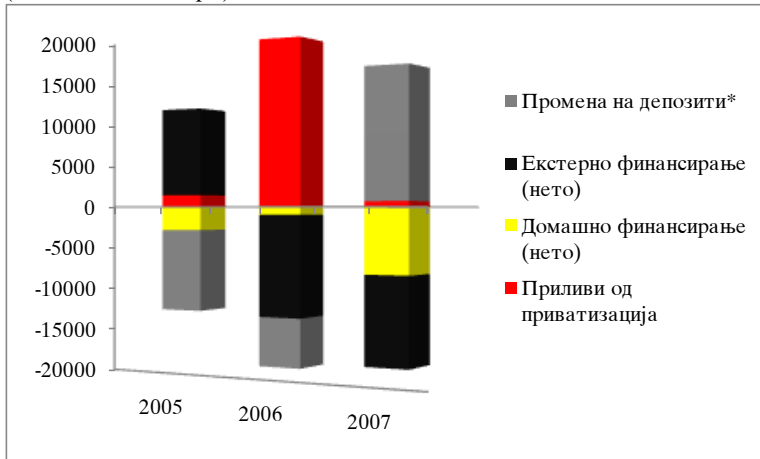
*Сметки за сопствени приходи.

Извор: Министерство за финансии на Република Македонија.

Во услови на значаен прилив на приходи и остварување на високи буџетски суфицити (со исклучок на последниот квартал од 2007 година) и при висока нето-позиција на државата кај НБРМ, Министерството за финансии во 2007 година пристапи кон намалување на нивото на јавниот долг. Поволните движења во буџетот, надолжени со концесиските приливи (609 милиони денари од издавањето на дозволата за отпочнување со работа на третиот мобилен оператор), странските заеми (3.643 милиони денари) и средствата на државата кај НБРМ, создадоа услови за отплата на главница од странски долг (14.200 милиони денари) и домашен долг (7.268 милиони денари). Во текот на првото полугодие, се изврши предвремен откуп на: дел од долгот кон Парискиот клуб на кредитори (68,2 милиони евра), дел од долгот кон Меѓународната банка за обнова и развој (95,9 милиони евра), а од домашниот долг се отплати Обврзницата за санација на „Стопанска банка“ АД Скопје (во износ од 21,2 милиона евра) и се изврши отплата на редовните рати од обврзниците за старото девизно штедење и денационализација (во април и јуни, соодветно). Во второто полугодие на 2007 година, се изврши отплата на долгот кон Европската инвестициска

банка (во износ 6,8 милиони евра), остатокот на долгот кон Парискиот клуб на кредитори (во износ на 8,35 милиони евра) и по извршената ревизија, се вратија дел од средствата (22,5 милиони евра) од приватизацијата на ЕСМ на странскиот инвеститор. Од страната на домашниот долг, се изврши отплата на редовната рата од обврзницата за старо девизно штедење (во октомври).

Графикон б1
Финансирање на буџетското салдо
(во милиони денари)

* Позитивна промена кај државните депозити означува повлекување од сметката кај НБРМ.
Извор: Министерство за финансии на Република Македонија.

Согласно со предвремените и редовните отплати на главница од странски и домашен долг, а во услови на намалено домашно задолжување на пазарот на државни хартии од вредност (при високи буџетски приходи), во 2007 година, вкупниот јавен долг на централната влада (централната државна власт, фондови и јавни претпријатија)⁴⁶ се намали за 247 милиони евра. Така, во 2007 година, учеството на јавниот долг во БДП се сведе на 28%, што е значително под Мастрихшкиот критериум за нивото на јавниот долг (60% од БДП).

⁴⁶ Анализата на јавниот долг го опфаќа долгот на централната државна власт, фондовите и јавните претпријатија (долгот на општините е 0). Имено, ваквата анализа соодветствува со националната методологија за пресметка на јавниот долг (без долгот на НБРМ), но не и со статистиката на владините финансии (на ММФ) во која е вклучен и долгот на НБРМ. Домашниот долг на централната државна власт се однесува на структурните и континуираните хартии од вредност.

Графикон 62
Јавен долг
(во %)

Извор: Министерство за финансии на Република Македонија.

Во согласност со добрата фискална позиција, во 2007 година, потребите на државата како за надворешно, така и за домашно задолжување, се намалија. Така, при намалена понуда на државни записи и при непрекинат пад на максималната каматна стапка, побарувачката забележа намалување. Вкупната понуда ја надмина вкупната побарувачка за 3,4%, при што просечната пондерирана каматна стапка за сите државни записи со различна рочност забележа намалување (од 6,6% во 2006 година на 5,7% во 2007 година). Анализирани од аспект на рочноста, задржана е доминацијата на тримесечните записи во вкупното портфолио на државни хартии од вредност, кај кои во 2007 година е забележан тренд на намалена побарувачка, при што вкупната понуда ја надмина вкупната побарувачка за 4,7%, а просечната пондерирана каматна стапка забележа годишно намалување од 0,8 процентни поени (се сведе на 5,6%). Од друга страна, наспроти намаленото инвестирање во тримесечни државни записи, вкупната побарувачка за шестмесечните државни записи ја надмина вкупната понуда за 23,6%, и покрај регистрираниот пад на каматната стапка. Во текот на првото полугодие беа одржани три аукции на едногодишни државни записи (јануари, март, јуни), додека во втората половина⁴⁷ на аукциите во септември и декември се реализираа 20% и 4%, соодветно од понудениот износ. Трендот на намалена побарувачка за државни хартии од вредност е забележан и кај државните обврзници. Имено, во текот на првото полугодие се одржаа две аукции на двегодишни обврзници (во февруари и мај, при намален интерес на втората поради значително намалена максимална каматна стапка), а во втората половина од годината⁴⁸, во ноември, беа реализирани 87% од понудениот износ. При крајот на март се емитуваше втората тригодишната државна обврзница⁴⁹ на која беа остварени околу 86% од понудениот износ.

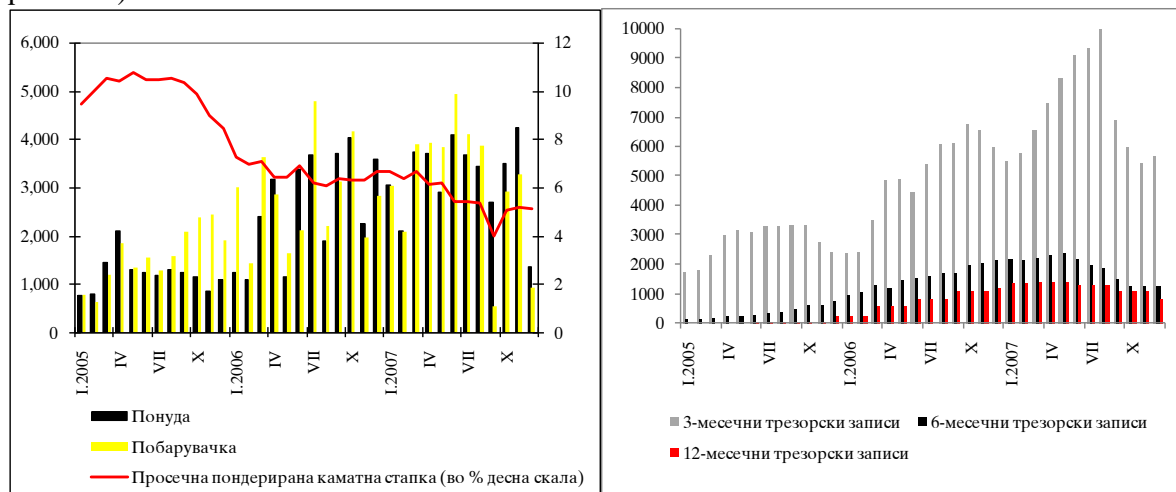
⁴⁷ Аукцијата на едногодишните трезорски записи од јули беше поништена поради отсуство на интерес за инвестирање.

⁴⁸ Аукцијата на двегодишната обврзница од август, којашто беше поништена.

⁴⁹ Аукцијата од јуни на тригодишната обврзница беше поништена (во услови на намалена каматна стапка).

Графикон 63

Вкупна понуда и побарувачка на трезорски записи (во милиони денари) и просечна пондерирана каматна стапка и состојби на вложувањата во државни записи (по рочност)

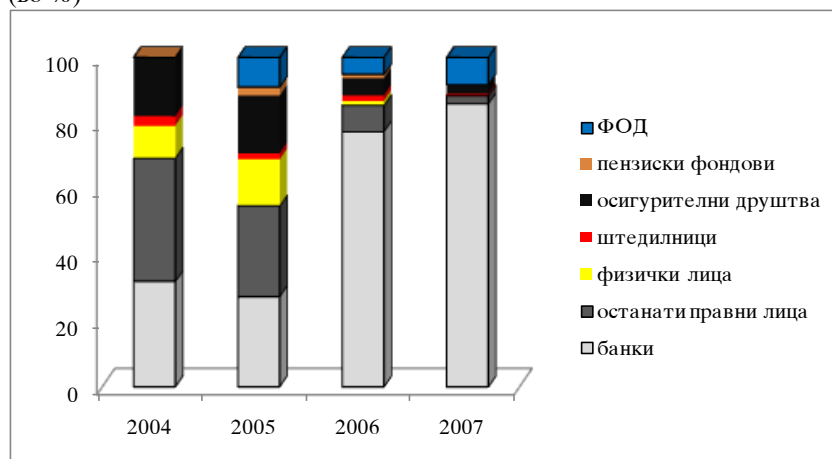

Извор: НБРМ и Министерско за финансии на Република Македонија.

Во последните две години, банките претставуваат доминантен инвеститор на примарниот пазар на државни хартии од вредност. Така, на крајот на 2007 година, нивното учество изнесува 86%, учеството на Фондот за осигурување на депозити (ФОД) заема 8%, додека инвестициите на корпоративниот сектор и на физичките лица се незначителни.

Графикон 64

Структура на на вложувањата во државни записи по инвеститори* (во %)

* На 07.03.2006 година, НБРМ во соработка со Министерството за финансии започна со емисија на државни записи за монетарни цели, со рок на достасување од три месеци.

Извор: НБРМ и Министерско за финансии на Република Македонија.

III. Монетарни движења во Република Македонија

Монетарната политика и во 2007 година беше фокусирана на одржување на стабилноста на номиналниот девизен курс на денарот во однос на еврото и ниска и стабилна инфлација. Така, во 2007 година е остварена релативно ниска просечна стапка на инфлација од 2,3%. Сепак, во втората половина на годината дојде до интензивирање на стапката на инфлација, главно под влијание на забрзаниот раст на цените на храната, што претставува глобален тренд. Базичната стапка на инфлација (без храна и енергија) е пониска и изнесува 0,7%. Во текот на годината беа забележани зголемени девизни приливи врз основа на приватни трансфери, портфолио и странски директни инвестиции, што овозможи висок нето-откуп на девизи од страна на НБРМ.

Графикон 65
Инфлација и девизен курс
(во %)

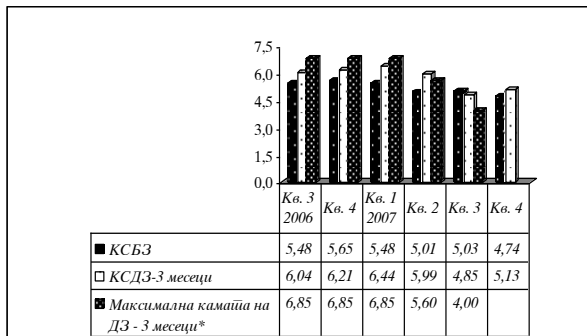
* Тековен месец во однос на истиот месец од претходната година.

Извор: Народна банка на Република Македонија и Државен завод за статистика.

Монетарните инструменти на НБРМ беа во функција на стерилизација на монетарните ефекти од девизните трансакции на НБРМ, што овозможи ефикасно управување со ликвидноста во банкарскиот систем⁵⁰. На аукциите на благајнички записи на НБРМ одржани во текот на годината, побарувачката главно ја надминуваше понудата, создавајќи притисок за намалување на каматната стапка, којашто во декември 2007 година се сведе на ниво на едномесечен ЕУРИБОР и изнесуваше 4,77% (5,74% во декември 2006 година). Ваквото забрзано приближување на домашната каматна стапка кон оние во еврозоната е остварена во услови на рестриктивна монетарна политика на ЕЦБ и тренд на раст на ЕУРИБОР, поттикнат од нестабилноста на пазарите на пари, како резултат на хипотекарната криза во САД. Каматната стапка на тримесечните државни записи, на годишна основа, се намали за 1,1 процентен поен и, во декември 2007 година, изнесуваше 5,15%.

⁵⁰ НБРМ изготвува посебен извештај за банкарскиот систем - Извештај за банкарскиот систем и банкарската супервизија на Република Македонија.

Графикон 66
Каматни стапки*
(во %, на годишно ниво)

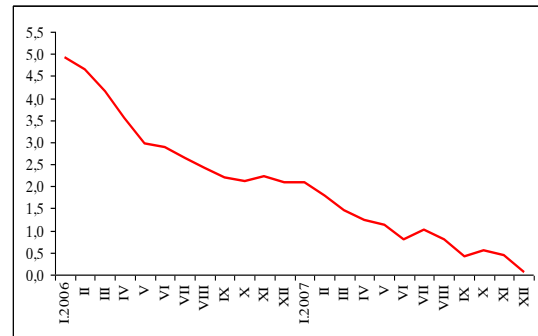
* Просек за кварталот од просечната пондерирана каматна стапка, освен за максималната каматна стапка, којашто се однесува на каматата на последната аукција во кварталот. Во октомври 2007 година, Министерството за финансии ги укина максималните каматни стапки и воведо шпекулативен процентуален поен, којшто беше одреден на ниво од 0,02 за тримесечните државни записи.

КСБЗ - каматна стапка на благајничките записи.

КСДЗ-3 месеци - каматна стапка на тримесечните државни записи.

Извор: Народна банка на Република Македонија, Министерство за финансии и Централна банка на Холандија (www.statistics.dnb.nl).

Графикон 67
Каматна разлика помеѓу благајничките
записи на НБРМ - 28 дена и ЕУРИБОР-
еден месец
(во процентни поени)

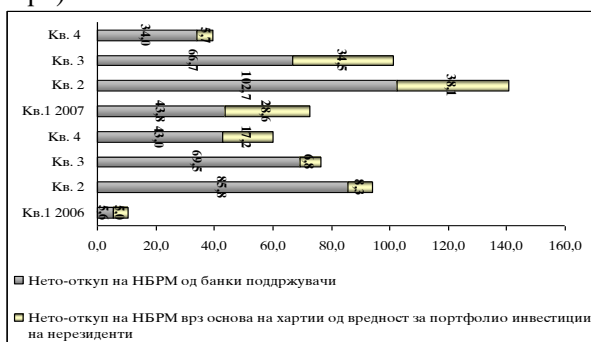

Во 2007 година, анализата на автономните фактори што делуваат врз ликвидноста во банкарскиот систем покажува доминантно креирање ликвидност преку откупот на високите приливи на девизи на девизниот пазар од страна на НБРМ. Така, нето-откупот на девизи достигна 6,4% од БДП⁵¹, наспроти 4,8% од БДП, колку што изнесуваше во 2006 година. Од аспект на динамиката, високите девизни приливи од странство беа карактеристични за поголемиот дел од годината, со исклучок на последниот квартал, кога согласно со влошената платнобилансна позиција, на девизниот пазар се појавија притисоци за депрецијација на домашната валута. Сепак, и покрај ваквите движења, во четвртиот квартал на 2007 година, НБРМ оствари нето-откуп на девизни средства во трансакциите со банките-подржувачи, додека одлив на девизни средства е остварен врз основа на нето-продажбата на девизи за користење девизни права за портфолио-инвестиции (во ноември и декември)⁵². Намалената склоност на странските инвеститори кон вложување во домашни хартии од вредност соодветствува со зголемената политичка неизвесност во регионот, како и со нестабилноста на глобалниот финансиски пазар, како фактор што ја намали побарувачката за финансиски средства во земјите коишто директно не беа изложени на хипотекарната криза, а воедно влијаеше и врз намалување на ликвидноста во земјите коишто беа соочени со финансиската криза.

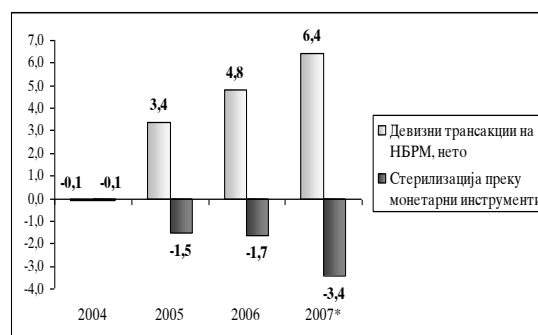
⁵¹ Процент податок за БДП.

⁵² Во последниот квартал од 2007 година, беше остварена нето-продажба на девизи и за потребите на државата.

Графикон 68
Интервенции на девизниот пазар од страна на НБРМ
(кумулативен износ во кварталот, во милиони евра)

Графикон 69
Учество во БДП
(во %)

* Проценета вредност на БДП.

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Денарските депозити на државата кај НБРМ, на годишна основа делуваа во насока на креирање ликвидност, одразувајќи ја високата буџетска потрошувачка, концентрирана во последниот месец на годината⁵³. Сепак, во текот на годината, во услови на подобрена реализација на даночните приходи и остварена исплата на дивиденда од страна на една поголема домашна компанија (во август 2007 година), денарските депозити на државата главно растеа, неутрализирајќи дел од креираната ликвидност во банкарскиот систем. Готовите пари во оптек ја следеа вообичаената сезонска динамика и, на годишна основа, делуваа во насока на повлекување ликвидност од банкарскиот систем. На нето-основа, автономните фактори делуваа во насока на креирање ликвидност во банкарскиот систем, којашто во најголем дел беше стерилизирана преку монетарните инструменти (дополнително стерилизирана ликвидност во 2007 година од 3,4% од БДП⁵⁴, наспроти 1,7% од БДП во 2006 година).

Табела 15
Текови на креирање и повлекување ликвидност*
(во милиони денари)

	31.12.2006 година	Промени по квартали				31.12.2007 година	
		Кв. 1	Кв. 2	Кв. 3	Кв. 4	Вкупно	
Ликвидни средства на банките (сметки на банките кај НБРМ)	7.159	-901	1.197	-665	3.625	3.256	10.415
Креирање ликвидност¹						9.227	
1. Нето девизна актива	85.116	-50	2.724	6.419	134	9.227	94.343
Повлекување ликвидност¹						-5.971	
1. Нето домашна актива	-60.225	-2.081	-595	-6.004	4.871	-3.809	-64.034
<i>од што:</i>							
Благајнички записи на НБРМ	-9.456	-1.847	-3.792	-1.244	-4.656	-11.539	-20.995
Државни записи за монетарни цели	-4.573	-964	-2.545	1.770	1.752	13	-4.560
Денарски депозити на државата кај НБРМ ¹	-10.753	-3.816	844	-6.091	9.970	907	-9.846
Девизни депозити на државата кај НБРМ	-17.631	5.501	6.401	889	-753	12.038	-5.593
Останати ставки, нето	-20.113	-950	-274	-1.328	-1.441	-3.993	-24.106
2. Готови пари во оптек	16.206	1172	-810	-902	-1181	-1.721	17.927
3. Готовина во благајна на банките	1.526	58	-122	-178	-199	-441	1.967

¹ Исклучени се државните записи за монетарни цели.

* Позитивна промена - креирање ликвидност; негативна промена - повлекување ликвидност.

Извор: Народна банка на Република Македонија.

⁵³ Зголемена реализација на капитални расходи, повисоки трансферни плаќања во земјата и странство и извршен поврат на средства на странски инвеститор по извршена ревизија.

⁵⁴ Проценет податок за БДП.

На крајот на 2007 година, примарните пари се повисоки за 21,8%, во однос на крајот од претходната година, при регистриран пораст кај двете компоненти. Притоа, поинтензивна годишна промена е забележана кај вкупните ликвидни средства и готовината во благајната на банките, со придонес од 68,2% во порастот на примарните пари.

Табела 16
Преглед на НБРМ
(во милиони денари)

	Состојба 31.12.2006	Промени по квартали					Вкупно	Состојба 31.12.2007
		Кв. 1	Кв. 2	Кв. 3	Кв. 4	Кв. 4		
Примарни пари	24.891	-2.131	2.129	415	5.005	5.418	30.309	
Готови пари во оптек	16.206	-1172	810	902	1181	1.721	17.927	
Сметка на банките кај НБРМ	7.159	-901	1.197	-665	3.625	3.256	10.415	
Готовина во благајна на банките	1.526	-58	122	178	199	441	1.967	
Нето девизна актива	85.116	-50	2.724	6.419	134	9.227	94.343	
Девизна актива	87.761	-235	323	6.360	134	6.582	94.343	
Девизна пасива	2.645	-185	-2.401	-59	0	-2.645	0	
Нето домашна актива	-60.225	-2.081	-595	-6.004	4.871	-3.809	-64.034	
1. Нето кредити на банките	-13.995	-2.816	-6.338	526	-2.905	-11.533	-25.528	
- кредити	34	-5	-1	0	-1	-7	27	
- инструменти ¹	-14.029	-2.811	-6.337	526	-2.904	-11.526	-25.555	
2. Нето позиција на државата кај НБРМ	-26.117	1.685	6.017	-5.202	9.217	11.717	-14.400	
- Побарувања од државата	2.267	0	-1.228	0	0	-1.228	1.039	
- Депозити на државата ²	-28.384	1.685	7.245	-5.202	9.217	12.945	-15.439	
3. Останати ставки, нето	-20.113	-950	-274	-1.328	-1.441	-3.993	-24.106	

¹ Вклучува благајнички записи на НБРМ и државни записи за монетарни цели.

² Исклучени се државните записи за монетарни цели.

Извор: Народна банка на Република Македонија.

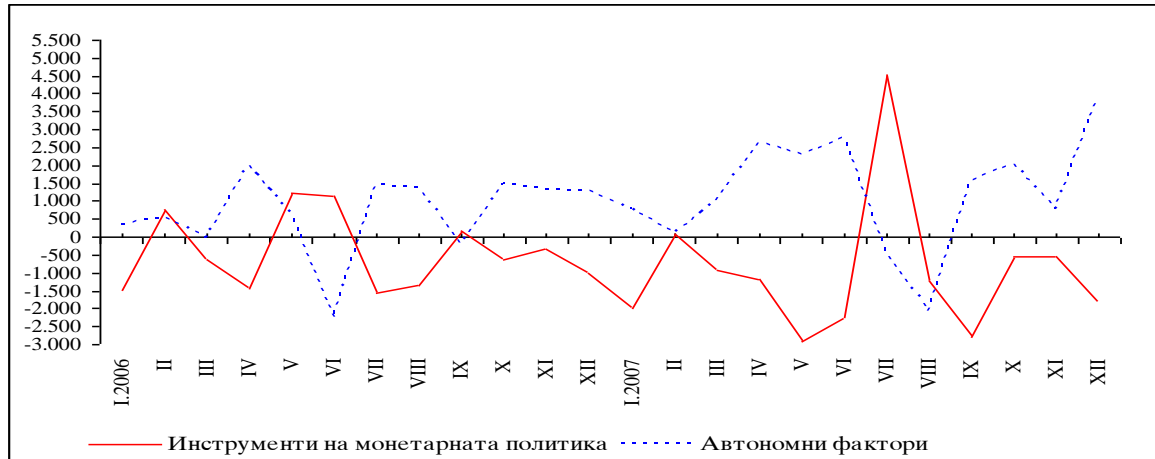
Анализирано од аспект на билансот на НБРМ, во 2007 година, нето девизната актива на НБРМ делуваше во насока на пораст на примарните пари, врз основа на остварениот нето-откуп на девизи на девизниот пазар. Нето домашната актива на НБРМ, во 2007 година, претставуваше тек на повлекување примарни пари, што во најголем дел е реализирано преку монетарните инструменти.

3.1. Монетарни инструменти

Согласно со применуваната монетарна стратегија на таргетирање на девизниот курс на денарот, и во текот на 2007 година, промените во монетарните инструменти претставуваа реакција на движењата на девизниот пазар и на поставеноста на фискалната политика. Во 2007 година, во услови на одржување буџетски суфицит во поголемиот дел од годината, преку монетарните инструменти главно се вршеше стерилизација на ликвидносните ефекти од високите девизни приливи.

Графикон 70

Инструменти на монетарната политика и автономни фактори на креирање и повлекување ликвидност*
(месечни промени во милиони денари)

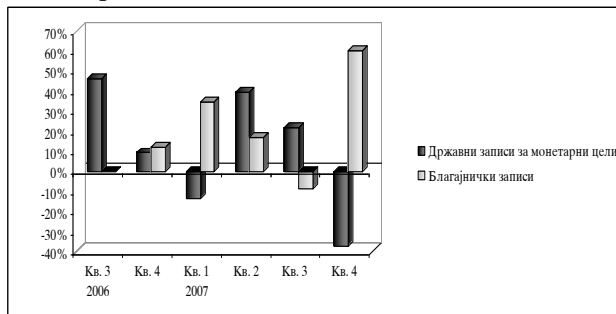
*Позитивна промена - креирање ликвидност; негативна промена - повлекување ликвидност.
Извор: Народна банка на Република Македонија.

Благајничките записи на НБРМ, и во текот на 2007 година, претставуваа доминантен финансиски инструмент за инвестирање на слободните ликвидни средства на банките. Во текот на годината, НБРМ не изврши промени во поставеноста на монетарните инструменти, односно продолжи да одржува аукции врз принципот на „тендер со каматни стапки“. На аукциите на благајнички записи, одржани во текот на годината, просечната побарувачка ја надмина понудата за 5,8%, што придонесе за натамошно намалување на каматната стапка (4,77% во декември 2007 година, наспроти 5,74% во декември 2006 година). Притоа, преку благајничките записи на НБРМ беа стерилизирани вкупно 11.539 милиони денари, додека државните записи за монетарни цели, на годишна основа, делуваа во насока на емисија на ликвидност во банкарскиот систем. Ваквата динамика на државните записи за монетарни цели, во целост, се должи на намалениот интерес на банките за инвестирање во овие хартии од вредност во втората половина на годината, како резултат на извршените промени во условите на аукциите на државни записи. Имено, значителното намалување на максималната каматна стапка од страна на Министерството за финансии, како и воведувањето на правило за лимитирано учество⁵⁵, доведоа до намалување на атрактивноста на државните записи и повторна ориентација на банките кон аукциите на благајнички записи на НБРМ.

⁵⁵ Во октомври 2007 година, Министерството за финансии ја укина максималната каматна стапка и воведо правило на лимитирано учество и шпекулативен процентуален поен, кој беше одреден на ниво од 0,02 за тримесечните државни записи.

Графикон 58

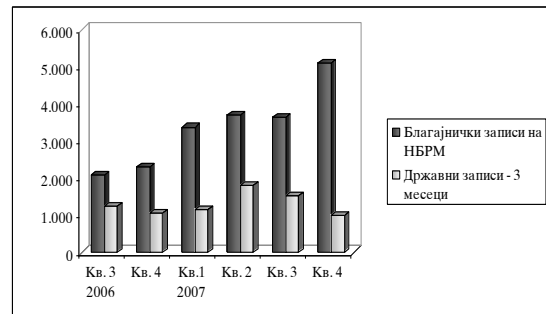
Квартална промена на понудата на благајнички записи и државни записи за монетарни цели

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Графикон 72

Просечна побарувачка на аукциите одржани во кварталот (во милиони денари)

Во 2007 година, управувањето со ликвидноста од страна на банкарскиот сектор беше обележано со натамошно намалување на издвоениот вишок ликвидност над обврската за задолжителна резерва. Така, во 2007 година, на крајот на пресметковниот период, банките во просек издвојуваа 8,3% над обврската за задолжителна резерва (во денари)⁵⁶, што е за 2,1 процентен поен пониско во однос на просекот од претходната година. Ваквите движења укажуваат на поефикасно управување со ликвидноста од страна на банките, имајќи предвид дека пониското ниво на вишок над обврската за задолжителна резерва, како некаматонерна актива, значи и понизок опортунитетен трошок. Во услови на постојано одржување на соодветно ниво на ликвидност во банкарскиот систем и структурен вишок, во текот на 2007 година не беа користени ломбардни кредити.

Прилог 4

Хронологија на промените во регулативата за монетарните инструменти и девизниот пазар во 2007 година

23 мај 2007 година

НБРМ донесе Одлука за намалување на каматната стапка на ломбардниот кредит⁵⁷ од 9,5% на 7,5%.

27 декември 2007 година

НБРМ усвои нова Одлука за задолжителна резерва на банки (којашто стапува во сила од 11.02.2008 година), со која изврши проширување на основата за пресметување на обврската за задолжителна резерва со вклучување нови категории на сметки од билансите на банките, со што ќе се обезбеди натамошна примена на основните принципи на инструментот - еднаков третман и широк опфат на обврските од билансите на банките.

⁵⁶ Период на одржување (исполнување) на обврската за задолжителна резерва на банките се смета периодот од 11. ден во тековниот месец до 10. ден во следниот месец. Вишокот се однесува на вишок издвоени средства на сметката на банките кај НБРМ над обврската за задолжителна резерва.

⁵⁷ Колатерализирани краткорочни кредити за надминување на привремените ликвидносни проблеми на банките, коишто влегуваат во групата на монетарни инструменти - „standing facilities“.

27 декември 2007 година

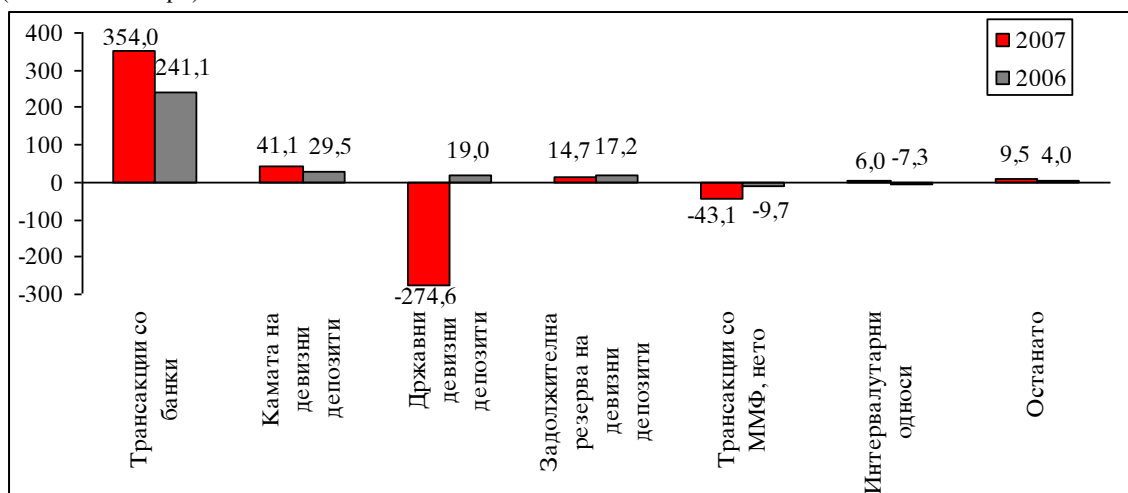
НБРМ донесе Одлука за престанување на важењето на Одлуката за начинот и условите за работа на нерезиденти со хартии од вредност на Република Македонија. Со донесувањето на оваа Одлука, која стапува во сила од 01.01.2008 година, се врши целосна либерализација на купувањето на хартии од вредност од страна на нерезиденти, односно се укинуваат девизните права и останатите обврски за портфолио-вложувања на нерезиденти во Република Македонија. Либерализацијата на портфолио-инвестициите е во насока на натамошно спроведување на преземените обврски од Спогодбата за стабилизација и асоцијација помеѓу Република Македонија и Европската унија и таа овозможува изедначување на условите за странските портфолио-инвестиции со останатите земји од регионот, како и значително намалување на административниот товар при влезот на портфолио-инвестициите.

3.2. Девизни резерви и девизен курс

Поволните движења на девизниот пазар од 2005 година па наваму, имаа позитивен одраз врз девизните резерви. Имено, постепената либерализација на капиталната сметка, влезот во ЦЕФТА, стекнувањето статус на земја-кандидат за влез во ЕУ, повисокиот кредитен рејтинг, како и агресивната политика на Владата за привлекување на странскиот капитал во земјата (намалување на даноците, промоција на земјата во странство), придонесоа за зголемени девизни приливи. Најголемиот дел од девизните приливи во 2007 година потекнуваат од приватните трансфери, коишто заедно со поинтензивните приливи од странските инвеститори во вид на портфолио и директни инвестиции, како и задолжувањето на приватниот сектор во странство, овозможија зголемување на девизните резерви. На 31.12.2007 година, бруто девизните резерви достигнаа 1.524,4 милиони евра и, во однос на претходната година, се зголемија за 107,7 милиони евра.

Графикон 73

Фактори на промена на бруто девизните резерви во 2006 година и 2007 година
(во милиони евра)

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Во 2007 година, НБРМ, со својата интервентна политика на девизниот пазар, оствари висок нето-откуп на девизи од 354 милиони евра, со што девизните трансакции на НБРМ имаат придонес од 83% во рамки на факторите со позитивен придонес кон промената на девизните резерви. Имено, зголемените девизни приливи од странство доведоа до вишок девизи на девизниот пазар, којшто во услови на

спроведување политика на таргетирање на девизниот курс на денарот во однос на еврото, беше апсорбиран преку трансакциите на НБРМ со банките-подржувачи на девизниот пазар. Во услови на поволни движења во надворешниот сектор и задоволително ниво на девизни резерви, во 2007 година, покрај редовните плаќања за претходно користени кредити, беа извршени и предвремени отплати кон неколку меѓународни институции, од кои најголемиот дел беа реализирани во првата половина на 2007 година (Париски клуб на кредитори, ММФ и МБОР).

Како резултат на платнобилансните движења и предвремената отплата на значаен дел од јавниот долг, нивото на бруто девизни резерви на крајот на 2007 година овозможи покриеност на увозот на стоки (фоб) и услуги за следната година 3,8 месеци, просечно⁵⁸, наспроти покриеноста на увозот од 4,1 месец, просечно, во 2006 година.

Графикон 74

Бруто девизни резерви и месечна покриеност на увозот на стоки (ф.о.б.) и услуги од следната година со бруто девизни резерви*

* Податоците за увозот на стоки (фоб) и услуги од следната година за периодот 2004-2007 година се според реализираните износи, а увозот во 2008 година е според проекција.

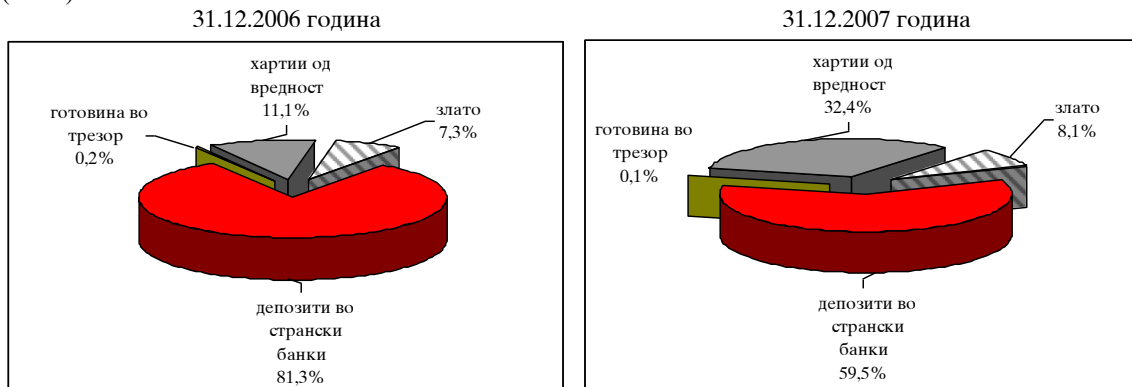
Извор: Народна банка на Република Македонија.

Структурната анализа на вкупните девизни средства⁵⁹ покажува доминантно, но значително намалено структурно учество на девизните депозити во странски банки (за 21,9 процентни поени), за сметка на позитивните структурни поместувања кај хартиите од вредност (за 21,3 процентни поени). Оваа структурна промена се должи на примената на активен пристап околу пласирањето на девизните резерви, со кој се води сметка за балансирање на ризиците и приносите и, воедно, е во согласност со современите светски текови во оваа област.

⁵⁸ Според проекцијата на билансот на плаќања, изготвена во рамки на мисијата на ММФ од ноември 2007 година.

⁵⁹ Вкупните девизни средства се разликуваат од бруто девизните резерви за износот на девизни средства дадени како колатерал во странски банки и средствата издвоени на посебна сметка, коишто се вклучени во вкупните девизни средства, а не се вклучени во бруто девизните резерви.

Графикон 75
Структура на вкупните девизни средства
(во %)

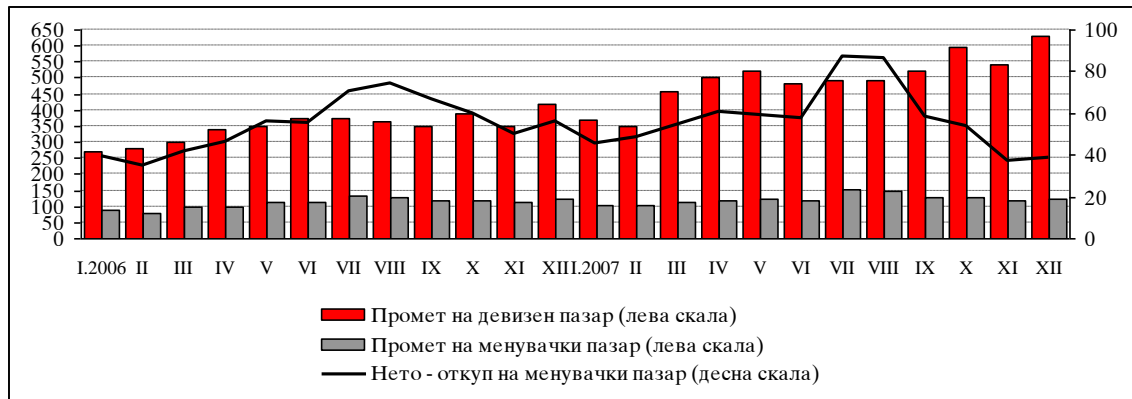

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Во 2007 година, девизните текови во македонската економија се одразија на девизниот и на менувачкиот пазар. Така, прометот на менувачкиот пазар изнесуваше 1.472,2 милиона евра и на годишна основа се зголеми за 11,5%. Притоа, постојано повисоката понуда од побарувачката на девизи, во текот на целата година, овозможи нето-откупот од менувачко работење да достигне 687,5 милиони евра, при што вообичаено највисоки износи беа забележани во јули и август. Кварталната анализа покажува дека нето-откупот во првите три квартала бележи пораст, во однос на претходната година, но со позабавена динамика, додека во четвртиот квартал, за прв пат од 2004 година наваму, беше забележан пад (за 22,2% на годишна основа). Следствено, нето-откупот на менувачкото работење оствари понизок годишен раст од 5,6%, наспроти 21,2% и 47% во 2006 година и 2005 година, соодветно. Зголемен промет беше забележан и на девизниот пазар. Така, во 2007 година, прометот на девизниот пазар изнесуваше 5.955,6 милиони евра и, во однос на претходната, година бележи пораст за 43,1%. Притоа, најголем промет беше остварен на сегментот „банки-претпријатија“, при што на крајот од годината, банките остварија кумулативна нето-продажба на девизи во износ од 383,5 милиони евра, што претставува годишен пад од 5,7%⁶⁰. На сегментот „банки-банки“ прометот се зголеми за 60,7% на годишна основа, потврдувајќи го значењето на банките-подржувачи во функционирањето на девизниот пазар. Високите девизни приливи во економијата доведоа до повисока понуда од побарувачка на девизи во текот на целата година (освен во ноември), што предизвика притисок за апрецијација на домашната валута.

⁶⁰ Единствено во април, банките остварија нето-откуп на девизи, како резултат на зголемената побарувачка на денари заради преземање на една банка од странски инвеститор.

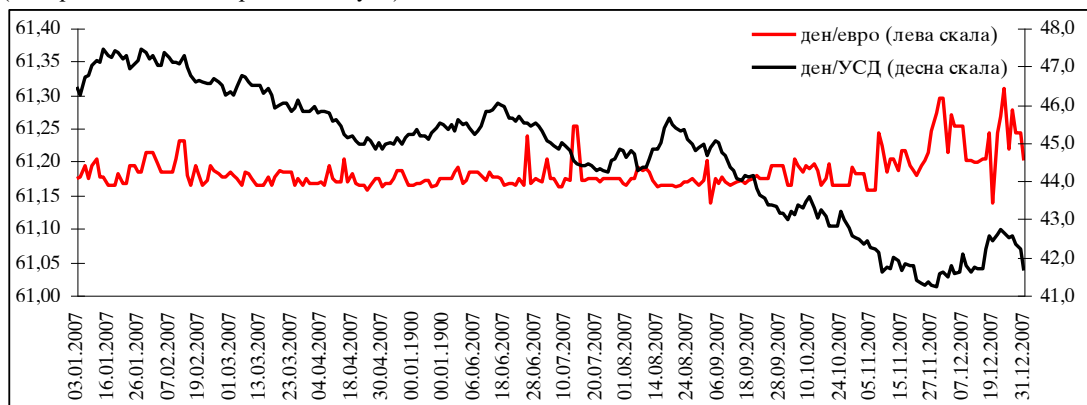
Графикон 76
Промет на девизен и менувачки пазар
(во милиони евра)

Извор: Народна банка на Република Македонија.

За да се одржи стабилен девизниот курс на денарот во однос на еврото, НБРМ интервенира на девизниот пазар со нето-откуп на девизи (од вкупниот нето-откуп, интервенциите за одржување на девизниот курс со банките-подржувачи во 2007 година изнесуваа 247,1 милион евра, додека откупот врз основа на девизни права поврзани со хартии од вредност на нерезиденти изнесуваа 107 милиони евра). Следствено, во 2007 година, просечниот девизен курс на денарот во однос на еврото на девизниот пазар се задржа на стабилно ниво и изнесуваше 61,18 денари за едно евро (61,19 денари за едно евро во 2006 година), додека девизниот курс на менувачкиот пазар изнесуваше 61,41 денар за едно евро (непроменет во однос на 2006 година).

Графикон 77
Номинален девизен курс на денарот во однос на еврото и американскиот долар на девизниот пазар
(денари за единица странска валута)

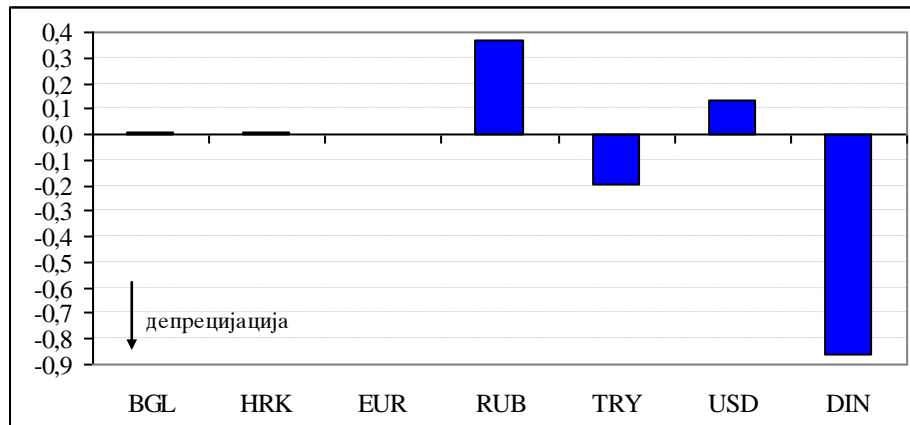
Извор: Народна банка на Република Македонија.

Во текот на 2007 година, апрецијацијата на еврото во однос на американскиот долар соодветно се одрази врз соодносот денар/американски долар. Имено, денарот забележа постојано зајакнување на својата вредност во однос на американскиот долар, особено во втората половина на 2007 година, при што највисока вредност достигна кон крајот на ноември. Така, просечниот девизен курс во 2007 година изнесуваше 44,72 денара за еден американски долар и забележа значителна годишна номинална апрецијација од 8,3%. Промена со ист интензитет на девизниот курс беше забележана и на менувачкиот пазар, каде што во просек се разменуваа 44,78 денари за еден американски долар.

Индексот на реалниот ефективен девизен курс (РЕДК) е макроекономски показател преку кој се следи конкурентноста на економијата и е претставен како однос помеѓу индексот на номиналниот девизен курс (НЕДК) и индексот на релативните цени. Во 2007 година, просечниот НЕДК на денарот забележа депрецијација од 0,4% во споредба со 2006 година, што е резултат пред сè на поинтензивната апрецијација на српскиот динар во однос на американскиот долар, во споредба со онаа на македонскиот денар.

Графикон 78

Придонес кон промената на НЕДК на денарот *
(во %)

* За еврото се користи агрегиран пондер од пондерите на земјите во еврозоната, коишто се вклучени во пресметката на РЕДК.

Извор: Народна банка на Република Македонија.

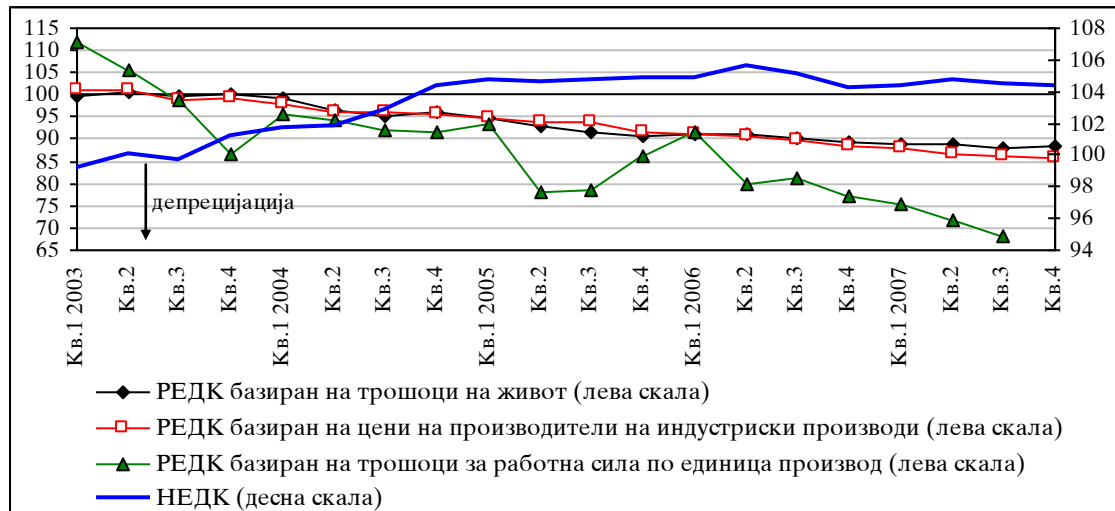
Депрецијацијата на НЕДК на денарот беше надополнета со порастот на релативните цени, така што РЕДК на денарот исто така забележа годишна депрецијација. Притоа, кај РЕДК на денарот дефлациониран со индексот на трошоци на живот беше забележана депрецијација од 2,3%, во услови на поинтензивен пораст на странските од домашните цени (4,8% и 2,8%, соодветно⁶¹). Слични движења беа забележани и кај РЕДК пресметан според индексот на цени на производители на индустриски производи, односно годишна депрецијација од 4,0%, што е резултат пред сè на значително повисокиот пораст на странските цени во однос на домашните (5,5% и 1,7%, соодветно⁶²). РЕДК на денарот дефлациониран со индексот на трошоци на работна сила по единица труд⁶³ оствари годишна депрецијација од 13,9%, што во најголем дел е резултат на промената на релативните цени за 15,4% (пораст на странските и пад на домашните трошоци на работна сила по единица труд).

⁶¹ Промени на цени со база 2003=100.

⁶² Промени на цени со база 2003=100.

⁶³ Индексот на трошоци на работна сила по единица труд се однесува на индустријата.

Графикон 79
Индекс на РЕДК и НЕДК на денарот
(база 2003=100, пондери НТР 2006 година)

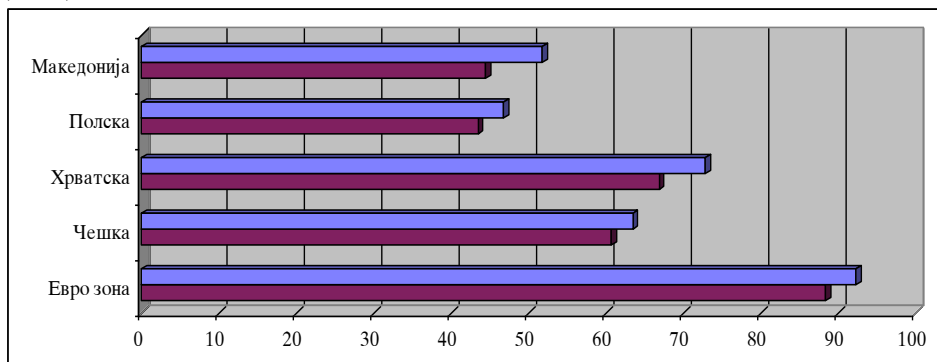
Извор: Народна банка на Република Македонија.

3.3. Монетарни агрегати

Во чекор со засилената економска активност и подобрените економски остварувања на земјата, динамичниот пораст на понудата на пари продолжи и во 2007 година. Јакнењето на довербата на економските субјекти во банкарскиот систем, во услови на дополнително создаден расположлив доход, при раст на домашната економија, поттикна зголемено штедење во институциите на банкарскиот систем, а со тоа и натамошен раст на монетарните агрегати. Покрај вообичаениот ефект на приливите од исплата на редовните рати од државните обврзници за старото девизно штедење и зголеменото салдо на приватни трансфери, врз дополнително проширување на депозитната база на банките во 2007 година влијаеше и зголемениот интерес на економските субјекти за тргување со хартии од вредност и зголемените приноси врз оваа основа. Истовремено, понудата на пари беше под влијание и на ефектот од исплатата на дивиденда од страна на една поголема компанија кон државата, којашто делуваше во правец на намалување на монетарните агрегати (во август).

И покрај постојаниот тренд на монетарен раст и забрзувањето на приближувањето кон поразвиените земји во последните неколку години, сепак, споредбата на учеството на паричната маса во БДП укажува на сè уште понизок степен на монетизација на домашната економија, во однос на поразвиените економии.

Графикон 80

Учество на најшироката парична маса М4 во БДП*
(во %)

*Податоците за Македонија се однесуваат на 2007 и 2006 година, а за останатите земји на 2006 и 2005 година.

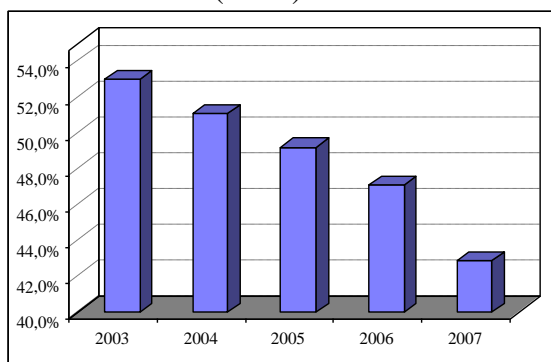
*Податоците се земени на годишна основа, на крајот на година.

Извор: ММФ, МФС, март 2007, НБРМ.

Во 2007 година, паричната маса⁶⁴ М1 достигна историски највисок пораст, остварувајќи годишна стапка на раст од 31,7%. Главен фактор кој влијаеше врз движењето на монетарниот агрегат М1 беа депозитните пари, чиј раст во 2007 година забрзано достигна 50,1%. Истовремено, побарувачката на готови пари се зголеми за 10,6%, што во однос на минатогодишниот пораст претставува забавена динамика за 1,6 процентни поени. Ваквите движења кај готовите пари во оптек го покажуваат натамошниот тренд на намалување на нивното учество во структурата на монетарниот агрегат М1, коешто во 2007 година е особено силно (во просек 42,9% во 2007 година, наспроти 47,1% во 2006 година), што соодветствува со намалената склоност од страна на приватниот сектор кон користењето на готовината, во услови на активна политика од страна на банките насочена кон постојан развој на нови и конкурентни инструменти за безготовинско плаќање.

Графикон 81

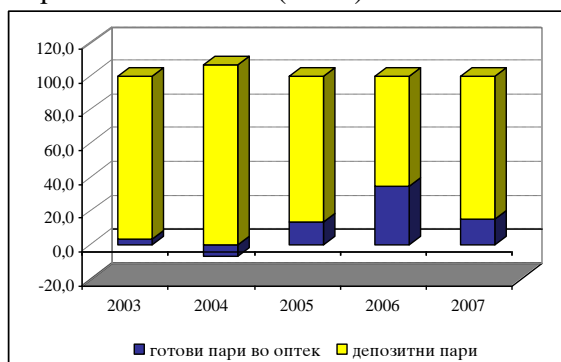
Просечно учество на готовите пари во оптек во М1 (во %)

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Графикон 82

Придонес во годишниот пораст на паричната маса М1 (во %)

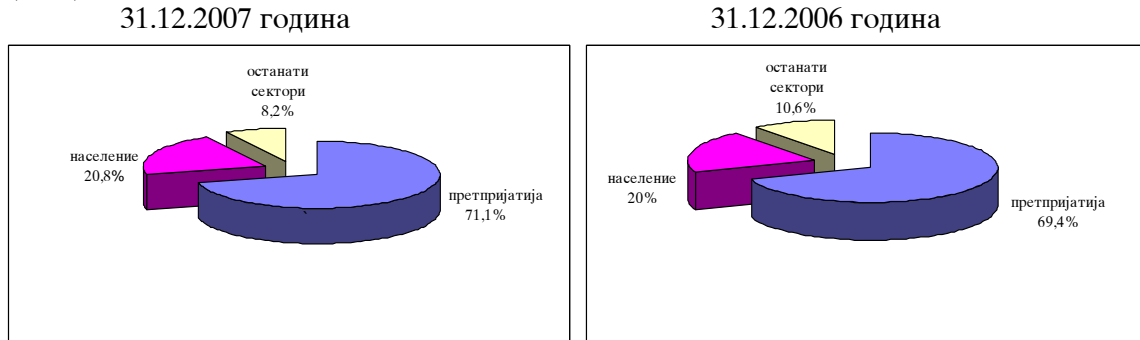

Растот на депозитните пари, како главен генератор на зголемената парична маса М1, беше под влијание на повисоките износи на трансакциските депозити на населението (коишто во 2007 година остварија трипати повисока стапка на раст во однос на претходната година, односно 56,3%), како и на двојно поголемиот пораст на

⁶⁴ Од октомври 2007 година, податоците за вкупните депозити и кредити на банките се без „Македонска банка“ АД Скопје, на која на 16.10.2007 година, НБРМ ѝ ја укина дозволата за основање и работење на банка.

средствата кумулирани на трансакциските сметки на претпријатијата (годишна стапка на раст од 53,9%). Зголемените средства на трансакциските депозити, главно создадени од порастот на платите во економијата и приносите од зголемените вложувања во хартии од вредност, предизвикаа и соодветен ефект на зголемување на личната потрошувачка. Од аспект на поодделното учество во структурата на депозитните пари, претпријатијата ја зголемија својата доминантна позиција (за 1,7 процентни поени), додека структурното учество на населението остана речиси непроменето.

Графикон 83
Структура на депозитните пари по сектори
(во %)

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Табела 13
Компоненти на монетарни агрегати*
(во милиони денари)

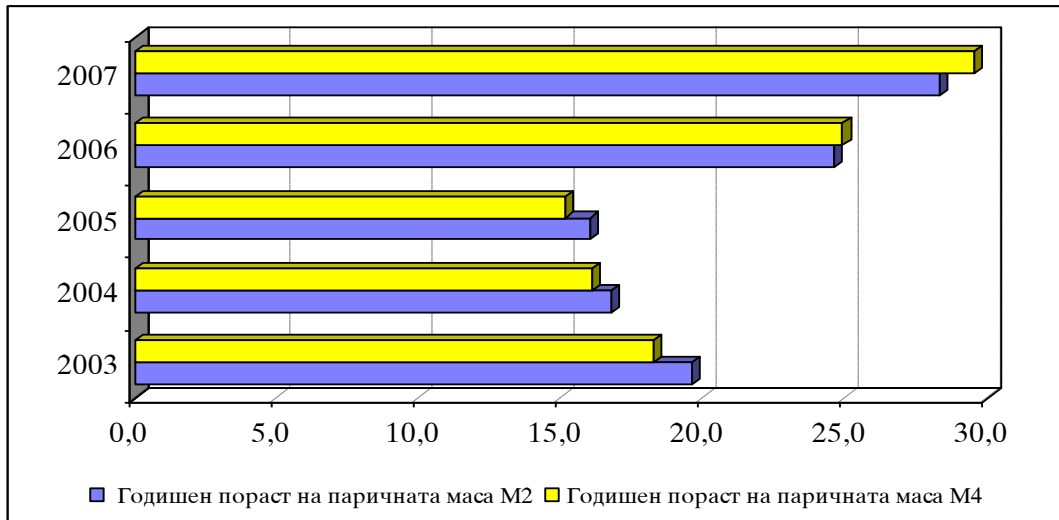
	состојба					промени по квартали				вкупно
	31.12.2006	31.03.2007	30.06.2007	30.09.2007	31.12.2007	I	II	III	IV	
Готови пари во оптек	16206	15034	15844	16746	17927	-1172	810	902	1181	1721
Депозитни пари	18527	19220	20475	22602	27832	693	1255	2127	5230	9305
M1	34733	34254	36319	39348	45759	-479	2065	3029	6411	11026
квази денарски депозити	36316	40511	48389	50045	55054	4195	7878	1656	5009	18738
квази девизни депозити	57430	59985	62001	62057	64047	2555	2016	56	1990	6617
M2	128479	134750	146709	151450	164860	6271	11959	4741	13410	36381
немонетарни денарски депозити	3630	3749	4888	5498	5669	119	1139	610	171	2039
немонетарни девизни депозити	3008	2974	3555	3913	4502	-34	581	358	589	1494
M4	135117	141473	155152	160861	175031	6356	13679	5709	14170	39914

*Девизните категории се вреднувани по тековен девизен курс.

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Позитивните согледувања за економските движења во земјата, како и стабилното мароекономско окружување, овозможува натамошно проширување на депозитната база на банките, а со тоа и непрекинат пораст на пошироките монетарни агрегати. Така, во 2007 година, паричната маса M2 оствари годишна стапка на раст од 28,3%, што во најголем дел е одраз на повисокото ниво на краткорочните денарски депозити (за 51,6%). Кај монетарниот агрегат M2 - денарски дел, е забележан интензивирање пораст од 41,9% на годишна основа. Сепак, имајќи ја предвид високиот раст на трансакциските депозити во 2007 година, учеството на краткорочните депозити во дополнително оформената парична маса M2 забележа опаѓање за 10,2 процентни поена и изнесуваше 69,8%. Во 2007 година, најшироката парична маса M4 е повисока за 29,5% на годишна основа.

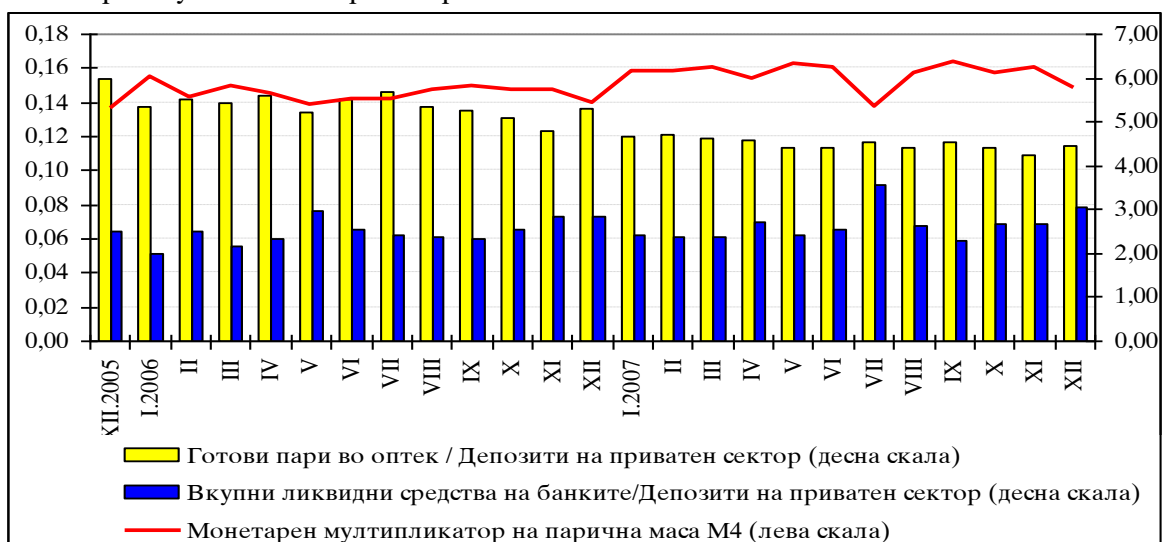
Графикон 59
 Просечни годишни стапки на раст на паричната маса M2 и M4
 (во %)

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Во 2007 година, порастот на паричната маса M2 и M4 беше остварен во услови на зајакната монетарна мултипликација. Имено, намалената склоност на економските субјекти кон чување готови пари, изразено преку постојаниот тренд на сè поинтензивно намалување на учеството на готовите пари во паричната маса, од една страна, како и стабилниот однос помеѓу склоноста на банките за чување ликвидни средства кај НБРМ и порастот на вкупниот депозитен потенцијал, од друга страна, придонесе за значително зголемување на монетарните мултипликатори на паричната маса M2 и M4. Така, монетарните мултипликатори на паричната маса M2 и M4 изнесуваа, во просек, 5,75 и 6,08 (наспроти 5,39 и 5,66, соодветно во 2006 година), одразувајќи го поголемиот мултипликациски ефект на банките во создавањето на паричната маса во текот на 2007 година.

Графикон 85
 Монетарен мултипликатор на паричната маса M4 и неговите компоненти

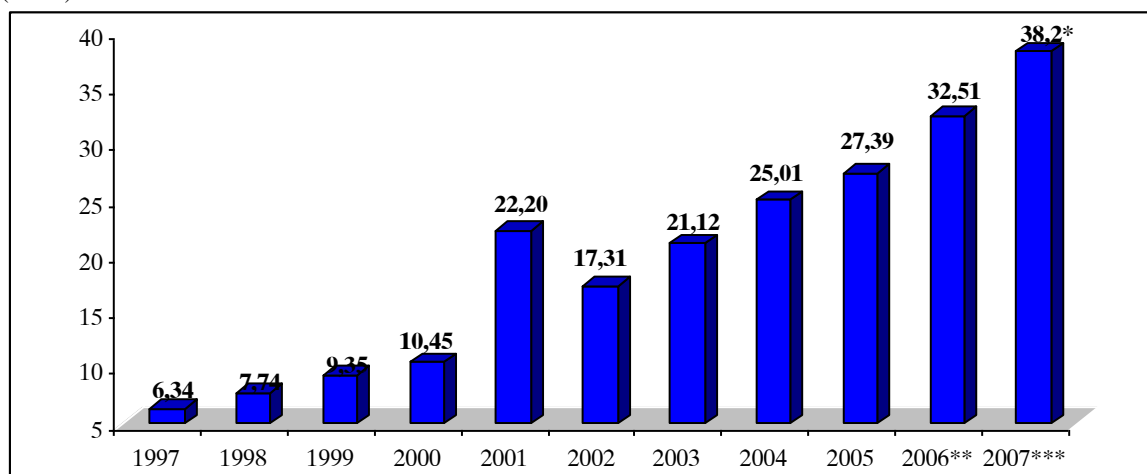
Извор: Народна банка на Република Македонија.

3.3.1. Вкупни депозити

Во услови на стабилно макроекономско окружување, јакнење на довербата во банкарскиот систем, како и зголемен потенцијал на домашната економија за создавање дополнителен расположлив доход, штедењето на економските субјекти го продолжи трендот на постојан пораст и во текот на 2007 година. Отстапување од ваквата насока се појави единствено во август, кога заради одливот на депозити за исплата на дивиденда на државата од страна на една поголема компанија, состојбата на депозитните сметки забележа пад. Непрекинатниот пораст на депозитниот потенцијал⁶⁵ на банките придонесе кон зголемување на нивното учество во БДП, а со тоа и понатамошно продлабочување на финасиското посредување. Така, во 2007 година, учеството на вкупните депозити во бруто домашниот производ е повисоко за 5,7 процентни поени и изнесува 38,2%.

Графикон 86

Учество на депозитите на приватниот сектор кај банките во БДП (во %)

*Податоците за вкупните депозити се земени со состојба на крајот од годината. Доколку учеството на депозитите се пресмета како геометриски просек на вкупните депозити во БДП, вкупните депозити учествуваат со 34,5% во БДП.

**Претходен податок за БДП.

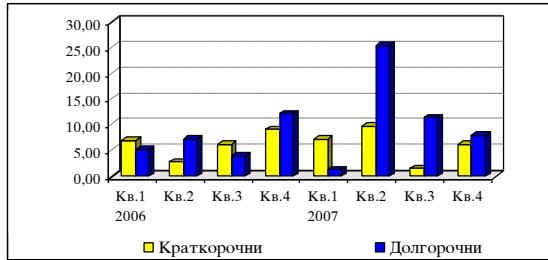
***Процент податок за БДП.

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Во 2007 година, депозитната база на банките е повисока за 28,8% во однос на претходната година, отсликувајќи ја дополнителната акумулација на средства на депозитните сметки од страна на населението и претпријатијата. Краткорочните депозити и понатаму претставуваат доминантна компонента на порастот, од аспект на рочната структура, (со придонес во годишниот пораст од 87,8%), одразувајќи ја склоноста на депонентите кон вложувања во пократки рокови. Меѓутоа, зголемената доверба на економските субјекти во банкарскиот систем, како и попривлечните каматни приноси кои ги нудат банките за долгорочно штедење, условија позитивно поместување во рочноста на депозитниот потенцијал на банките во текот на 2007 година. Така, поинтензивниот годишен пораст на долгорочните депозити (од 53,2%) наспроти растот на депозитите орочени на краток рок (27%), овозможи зголемување на придонесот на долгорочниот дел во дополнително оформената депозитна база на банките (12,2% во 2007 година, наспроти 7,3% во претходната година).

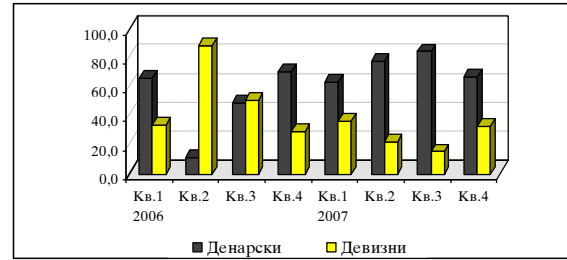
⁶⁵ Од октомври 2007 година, податоците за вкупните депозити на банките се без „Македонска банка“ АД Скопје (види фуснота 65).

Графикон 87
Промени кај компонентите на
вкупните депозити според рочноста
(во %, на квартална основа)

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Графикон 88
Придонес на одделните компоненти
во порастот на вкупните депозити по валути
(во %, на квартална основа)

Од валутен аспект, забележливо е јакнењето на позицијата на денарските депозити, на сметка на постојаното намалување на учеството на депозитите во странска валута. Имено, почнувајќи од третиот квартал на 2006 година, и потоа во 2007 година, се забележува изразено преориентирање на економските субјекти кон штедење во домашна валута, што укажува на започнатиот тренд на интензивна „денаризација“ на домашната економија. Ваквите движења ги отсликуваат стабилните инфлациски очекувања на економските субјекти, формирани во услови на прудентна монетарна политика, насочена кон одржување на ценовната стабилност и стабилноста на девизниот курс. Истовремено, дополнителен фактор кој го поттикнува денарското штедење се и повисоките каматни стапки на орочените денарски депозити. Како резултат на ваквите движења, денарските депозити остварија годишен раст од 52%, учествувајќи со 71,9% во новосоздадената депозитна база, додека растот на депозитите во странска валута изнесуваше 13,4%.

Табела 18
Вкупни депозити на банкарскиот систем*
(во милиони денари)

	2006				2007			
	состојба на 31.12.2006	годишна промена %	придонес во порастот на вкупните депозити	учество	состојба на 31.12.2007	годишна промена %	придонес во порастот на вкупните депозити	учество
Вкупни депозити на недржавен сектор	100384	27,9	100%	100%	129272	28,8	100%	100%
-денарски	39946	45,7	57,3	39,8	60723	52,0	71,9	47,0
-девизни	60438	18,3	42,7	60,2	68549	13,4	28,1	53,0
Краткорочни депозити	93746	27,6	92,7	93,4	119101	27,0	87,8	92,1
-денарски	36316	49,1	54,6	36,2	55054	51,6	64,9	42,6
-девизни	57430	16,9	38,1	57,2	64047	11,5	22,9	49,5
Долгорочни депозити	6638	31,7	7,3	6,6	10171	53,2	12,2	7,9
-денарски	3630	18,7	2,6	3,6	5669	56,2	7,1	4,4
-девизни	3008	51,7	4,7	3,0	4502	49,7	5,2	3,5

1/ Краткорочните депозити ги вклучуваат депозитите по видување и депозитите орочени до една година.

2/ Долгорочните депозити ги вклучуваат депозитите орочени над една година и ограничените депозити.

*Девизните категории се вреднувани по тековниот девизен курс.

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Секторот „население“, како главен суфицитарен субјект, и во текот на 2007 година покажа високи стапки на штедење, формирајќи 71,8% од новосоздадената депозитна база на банките. Остварениот меѓугодишен пораст на вкупните депозити на населението (од 30,8%) ги одразува зголемените приходи, канализирани во банкарскиот систем главно во форма на депозити орочени на краток рок и во домашна валута. Имено, во 2007 година просечниот номинален пораст на платите изнесува 7,9%, при истовремен пораст на платите на вработените во јавниот и приватниот сектор. Истовремено, населението оствари дополнителни приливи врз основа на исплатата на редовните рати од обврзницата за старо девизно штедење (во април и октомври) и врз основа на приватните трансфери од странство, како и

зголемените приноси врз основа на капитални инвестиции. Од аспект на валутата, доминантен придонес од 72,8% во порастот на вкупните депозити на населението има денарското штедење, што упатува на постојано зајакнување на позицијата на денарската компонента во порастот на вкупните депозити (во 2006 година и 2005 година, придонесот на денарските депозити изнесуваше 57,8% и 30%, соодветно). Имено, и покрај тоа што девизните депозити зафаќаат најголем дел од структурата на вкупните депозити на населението (од околу 61,1% во просек), сепак нивното учество бележи опаѓачки тренд (во 2006 година и 2005 година, нивното учество изнесуваше 69,6% и 73,3%), со што се потврдува зголеменото значење на денарското штедење на населението. Така, денарските депозити остварија меѓугодишен пораст од 67,3% (наспроти порастот на девизните депозити од 12,6%), укажувајќи на натамошно јакнење на кредибилитетот на македонскиот денар. Од аспект на рочноста, доминантниот придонес на краткорочните депозити забележа намалување (од 91,5% во 2006 година, на 87,6% во 2007 година), во услови на поголем рационален мотив на населението за долгорочно штедење и зголемена доверба во банкарскиот систем.

Табела 14

Вкупни депозити на населението и претпријатијата
(во милиони денари)

	Население				Претпријатија			
	31.12.2007	годишна промена (во%)	придонес кон растот на вкупните депозити	учество во вкупните депозити	31.12.2007	годишна промена (во%)	придонес кон растот на вкупните депозити	учество во вкупните депозити
Вкупно	88106	30,8	71,8	68,2	37438	29,1	39,1	29,0
-краткорочни	81641	28,7	62,9	63,2	35850	21,8	22,2	27,7
-долгорочни	6465	66,0	8,9	5,0	1588	18,9	0,9	1,2
-денарски	37561	67,3	52,3	29,1	20005	28,9	15,5	15,5
-девизни	50545	12,6	19,5	39,1	17433	14,2	7,5	13,5

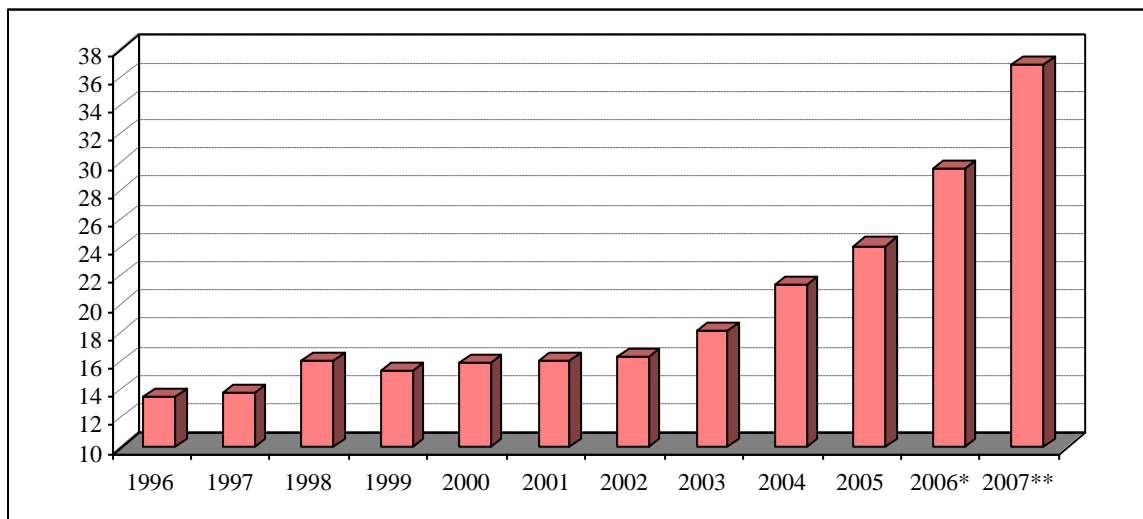
Извор: Народна банка на Република Македонија.

На крајот на 2007 година, вкупните депозити на корпоративниот сектор остварија годишен пораст од 21,7% што укажува на послаб интензитет на пораст, во споредба со претходната година (36,7%). Позабавената динамика на раст делумно се должи на ефектот од исплатата на дивиденда на државата од страна на една поголема компанија, за разлика од 2006 година, кога планираната исплата на дивидендата не се оствари. Притоа, депозитите на претпријатијата се зголемуваа во текот на целата 2007 година, со исклучок на третиот квартал, кога заради одливот врз основа на исплатената дивиденда, дојде до намалување на депозитите на претпријатијата. Движењата на депозитите, од аспект на валутата, беа под влијание на потребата од дополнителната акумулација на денарски средства од страна на истата компанија, како подготовка за исплата на планираната дивиденда кон државата и кон странскиот инвеститор. Во услови на нереализирана исплата на делот од дивидендата за странскиот инвеститор, повисоките износи на денарските сметки се задржаа во банкарскиот систем, остварувајќи годишна стапка на раст од 28,9%. Со тоа, тие претставуваа доминантен дел од порастот на вкупните депозити на претпријатијата, со придонес од 67,4%. Сепак, како резултат на интензивираната извозна активност на домашните претпријатија, пораст од 14,2% остварија и девизните депозити. Од аспект на рочната структура, најголем придонес (од 96,2%) за порастот на депозитите на претпријатијата и понатаму имаат краткорочните депозити.

3.4. Пласмани на банките

Во последните неколку години, финансиските позајмици на приватниот сектор во транзициските економии бележат непрекинат пораст. Очугледниот раст на кредитирањето на приватниот сектор од страна на банките, надолнет со експанзијата на небанкарските финансиски институции придонесуваат кон ефикасна алокација на ресурсите, проширување и подобрување на квалитетот на портфолиото на финансиски услуги и поттикнување на растот. Сепак, најзначаен ефект за економскиот развој на една економија има степенот на финансиска поддршка на приватниот сектор од страна на банките, особено за земјите во транзиција, каде што и покрај забрзаниот раст на небанкарските финансиските институции, банките ја задржуваат примарната позиција во финансирањето на економските субјекти.

Графикон 89
Учество на кредитите во БДП
(во %)

Податоците за вкупните кредити се земени со состојба на крајот од годината. Доколку учеството на кредитите се пресмета како геометриски просек на вкупните кредити во БДП, вкупните кредити учествуваат со 31,5% во БДП.

* Претходни податоци за вредноста на БДП.

** Проценета вредност на БДП.

Извор: Народна банка на Република Македонија.

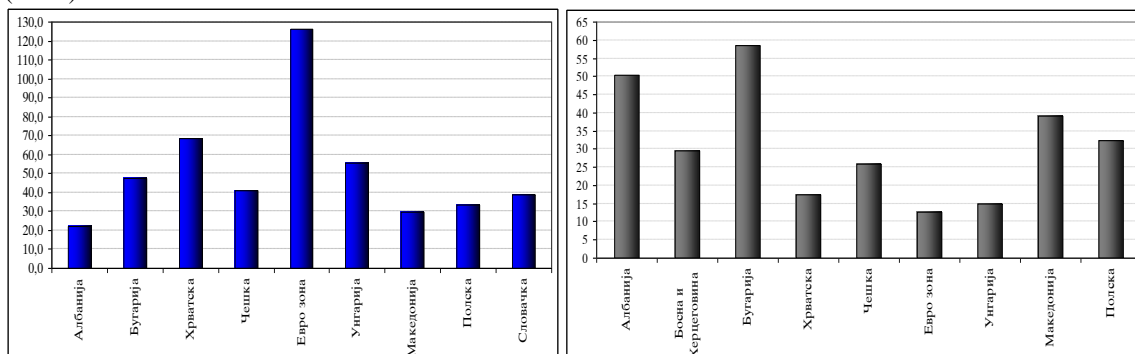
Показателот со кој се мери финансиското посредување на банките во 2007 година укажува на натамошно финансиско пролабочување на национално ниво. Имено, при годишен кредитен раст⁶⁶ од 39,1%, учеството на кредитите на банките одобрени на приватниот сектор во БДП⁶⁷ изнесува 36,9% и, во однос на претходната година, претставува зголемување од 7,3 процентни поени. Споредбената споредба на овој показател, пресметан според состојбите на кредитите (т.н. „stock-flow“ пристап), покажува дека македонскиот банкарски систем заостанува зад земјите од еврозоната и понапредните земји во транзиција. Но, доколку како показател за оценување на јазот на финансиското посредување се употреби пристапот според промената (т.н. „flow-flow“ пристап), којшто поаѓа од учеството на промената на кредитите во БДП, се забележува дека јазот во финансиското посредување е значително потесен, во споредба со јазот добиен со првиот пристап.

⁶⁶ Од октомври 2007 година, податоците за вкупните пласмани на банките се без „Македонска банка“ АД Скопје (види фуснота 65).

⁶⁷ Податокот за БДП за 2007 година е проценет, додека за 2006 година е претходен. Извор: Државен завод за статистика.

Графикон 90

Учество на вкупните пласмани на банките во БДП во 2006 година и годишна стапка на пораст* на кредитите во 2007 година по земји (во %)

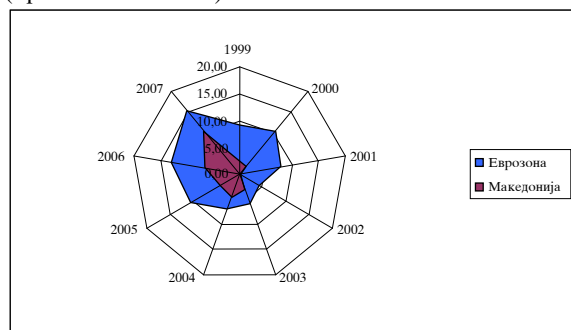
* октомври 2007/ октомври 2006 година.

Извор: ММФ, МФС.

Имено, пристапот според промените (flow-flow) е мерка на посредувањето меѓу новото штедење и новите инвестиции и не зависи од минатата акумулација на кредити. Следствено, овој показател е погоден за споредба на економиите коишто имаат екстремно различни почетни состојби на кредити, при што конвергенцијата во финансиското посредување, преку овој показател, може да трае значително пократок период, во споредба со конвергенцијата мерена преку учеството на состојбата на кредитите во БДП. Овој пристап ги одразува краткорочните движења во банкарското посредување, или економскиот циклус, и претставува подобра мерка на способноста на банките да мобилизираат дополнително штедење и да алоцираат капитал во продуктивните сектори на економијата. Предноста на овој пристап е во неговата поголема објективност при споредбата на степенот на финансиското посредување меѓу различни земји, особено кога станува збор за земјите во транзиција, во кои кредитната активност започна да се интензивира на почетокот на деведесеттите години, наспроти развиените земји коишто имаат долга традиција во банкарското работење.

Графикон 91

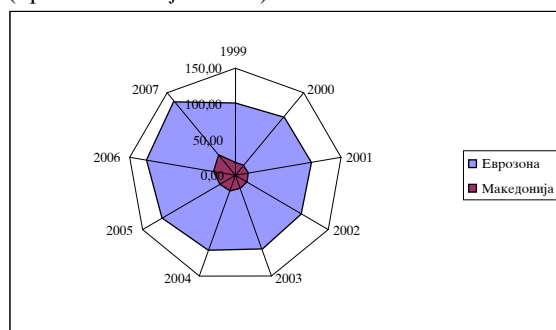
Учество на кредити во БДП (пристап на текови)

Извор: ЕУРОСТАТ, ММФ, МФС, НБРМ.

Графикон 92

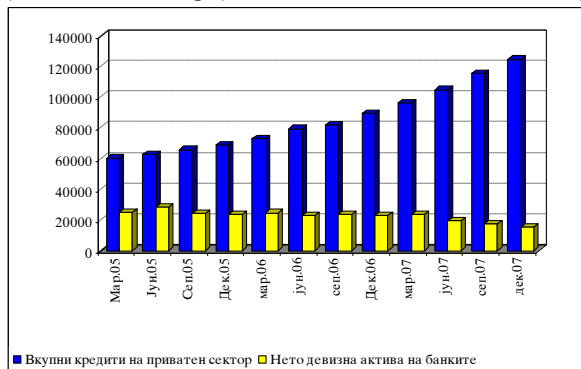
Учество на кредити во БДП (пристап состојба - тек)

Зголемената понуда на кредити во банкарскиот сектор продолжи да се финансира од повисоката депозитна база на банките и во текот на 2007 година. Дополнителен фактор за кредитна експанзија претставува и насочувањето на поголем дел од девизниот депозитен потенцијал на банките кон пласирање кредити во домашната економија, наместо зголемување на салдото на сметките во странство. Следствено, соодносот на нето девизната актива и вкупните девизни депозити во

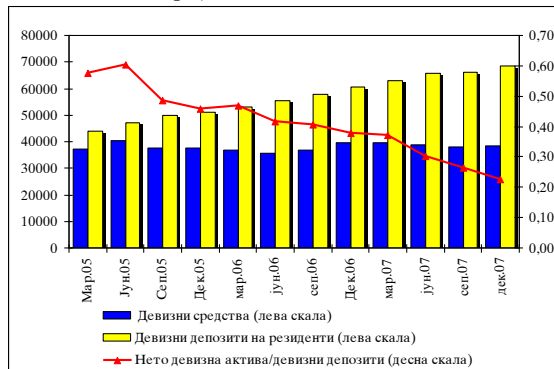
банкарскиот сектор забележа намалување од 0,38 во 2006 година, на 0,23 во 2007 година. Притоа, нето девизната актива на банките забележа годишен пад од 32,6%, како одраз на интензивниот пораст на девизните обврски од 36,8%, во услови на намалување на девизните средства за 3,2%. Ваквите движења упатуваат на тренд на зголемено надворешно задолжување на банките, којшто дополнително го проширува нивниот кредитен капацитет.

Графикон 93
Вкупни кредити и нето девизна
актива на банките
(во милиони денари)

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Графикон 94
Девизни средства и девизни депозити
на резидентите во банките
(во милиони денари)

Од аспект на рочната распределба на пласираните кредити, во текот на 2007 година банките ја продолжија ориентацијата кон одобрување кредити главно на долг рок, коишто се поголеми за 44,5% во однос на 2006 година. Така, долгорочните кредити претставуваа, во просек, 60,5% од вкупното кредитно портфолио, условувајќи 67,7% од годишниот пораст на вкупните кредити. Сепак, во споредба со претходната година, придонесот на долгорочното кредитирање забележа намалување (од 73,6% во 2006 година на 67,7% во 2007 година), што соодветствува со поинтензивниот пораст кај краткорочната компонента на вкупните кредити (31,9% во 2007 година, наспроти 17,9% во 2006 година). Повисок износ на одобрени краткорочни кредити се јавува и кај корпоративниот сектор, каде што меѓугодишната стапка на раст изнесува 17,2%, и кај населението, каде што одобрените кредити се речиси двојно поголеми во однос на претходната година.

Табела 20
Домашни кредити на депозитните банки*
(во милиони денари)

	состојба 31.12.2007 година	годишна промена		придонес во пораст на вкупните пласмани (во %)	учество
		во мил. денари	во %		
Вкупни пласмани на банките кај приватниот сектор	124.875	35.095	39,1	100%	100%
Денарски пласмани**	94.496	28.083	42,3	80,0	75,7
Девизни пласмани	30.379	7.012	30,0	20,0	24,3
Краткорочни пласмани	47.810	11.351	31,1	32,3	38,3
Долгорочни пласмани	77.065	23.744	44,5	67,7	61,7
Пласмани на претпријатија	76.290	17.470	29,7	49,8	61,1
Пласмани на население	48.272	17.417	56,4	49,6	38,7

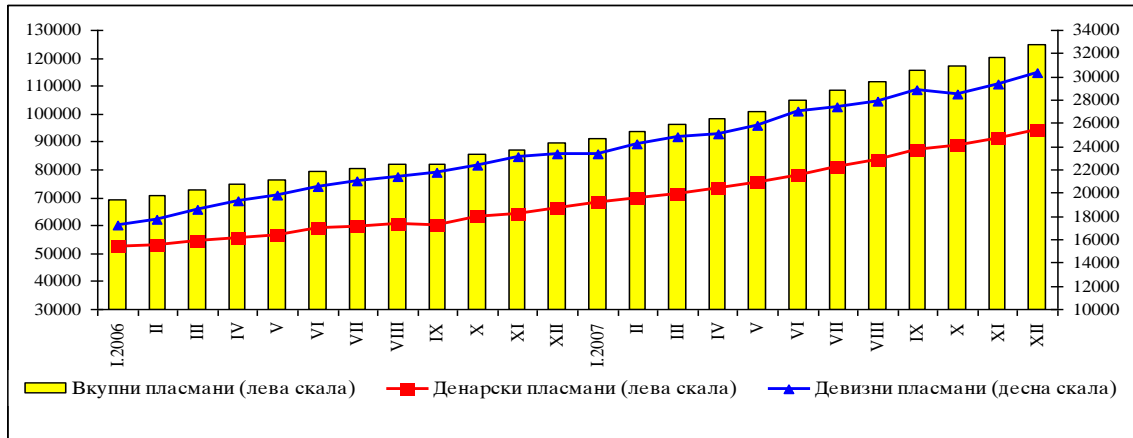
*Девизните категории се вреднувани по тековен девизен курс.

** Денарските кредити ги вклучуваат и кредитите со валутна клаузула.

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Валутната анализа покажува доминантна застапеност на денарските⁶⁸ кредити во вкупната кредитна структура на банките. Притоа, во услови на значително повисок интензитет на пораст (од 42,3%), денарските кредити го зголемија својот придонес во порастот на вкупните кредити за 9,8 процентни поени, во однос на претходната година, објаснувајќи 80% од забележаната годишна промена. Девизните кредити растеа со позабавена динамика и остварија меѓугодишна стапка на раст од 30%.

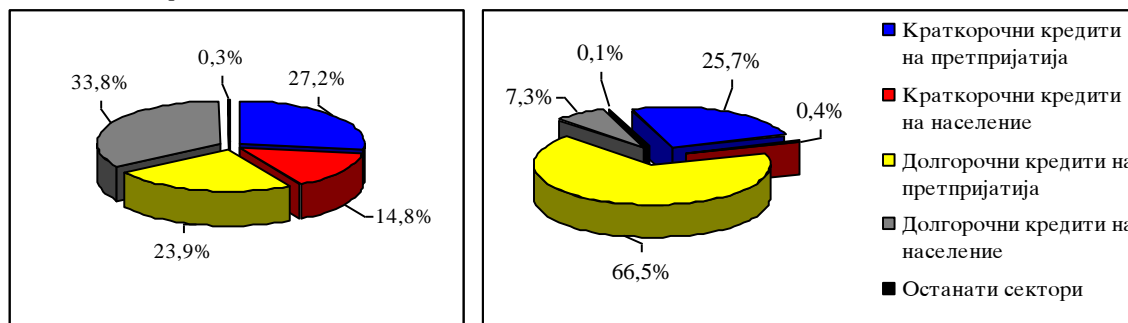
Графикон 95
Пласмани на банките
(во милиони денари)

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Зголемениот интензитет на кредитна активност на банките насочена кон приватниот сектор претставува значајна поддршка на економскиот раст на земјата. Со развојот на банкарскиот сектор, зајакнува улогата на банките во финансирање на инвестициските активности на претпријатијата, но, истовремено придонесува и за поттикнување на личната потрошувачка на населението. Во оваа насока, банките продолжија да ги кредитираат населението и претпријатијата и во текот на 2007 година, остварувајќи високи стапки на кредитна експанзија, особено во секторот „население“.

Графикон 96
Рочна и секторска структура на пласманите на банките на 31.12.2007 година

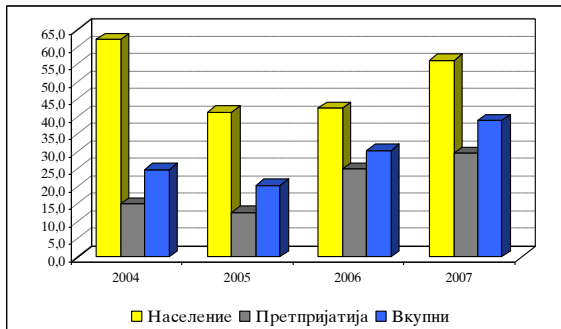
Извор: Народна банка на Република Македонија.

Трендот на сè поголемо поместување во структурата на кредитните пласмани кон кредитирање на населението, преовладуваше во текот на целата година, при што банките пласираа просечно 36,6% од своето портфолио кај овој сектор. Имено, и покрај доминацијата на корпоративното финансирање, кредитите на населението

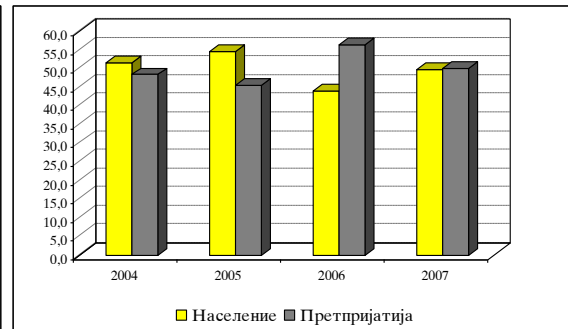
⁶⁸ Ги вклучуваат и денарските кредити со валутна клаузула.

забележаа речиси двојно поголеми годишни стапки на раст (56,4%, наспроти 29,7% на корпоративните кредити), што доведе до изедначување на придонесот на овие два сектора во годишниот пораст на вкупните кредити (49,7%).

Графикон 97
Годишни промени
(во %)

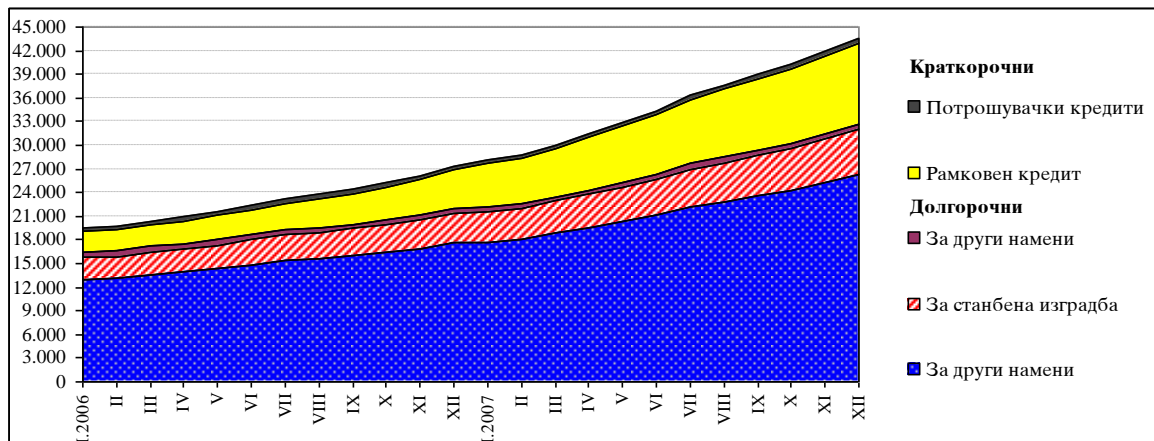
Графикон 98
Придонес во годишниот пораст на
вкупните кредити (во %)

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Од аспект на рочната распределба на кредитите на населението, доминираа долгорочните кредити, коишто остварија пораст од 48% и притоа учествуваат со 63,6% во износот на кредити дополнително пласиран кај населението. Во рамките на долгорочната компонента, најголем дел и понатаму зафаќаат долгорочните кредити за други намени⁶⁹ (чиј годишен пораст изнесува 49,2%). Од друга страна, кај краткорочното кредитирање на населението се забележува двојно поголем износ на пласирани кредити, во чии рамки рамковните кредити⁷⁰ и понатаму имаат доминантна позиција (тие, во споредба со претходната година, пораснаа за двапати). Според валутната распределба, главни носители на порастот на вкупните кредити на населението се денарските кредити (коишто ги вклучуваат и кредитите со валутна клаузула), чиј придонес во порастот изнесува 96,3%. Притоа, во споредба со претходната година, денарското кредитирање растеше со позасилена донамика (од 39,6% во 2006 година, на 57,6% во 2007 година), наспроти намалениот интензитет на пораст на девизните кредити од 37,3% (наспроти реализираниот раст во 2006 година од 2,3 пати).

Графикон 99
Распределба на денарските кредити на населението по одделни видови кредити
(во милиони денари)

Извор: Народна банка на Република Македонија.

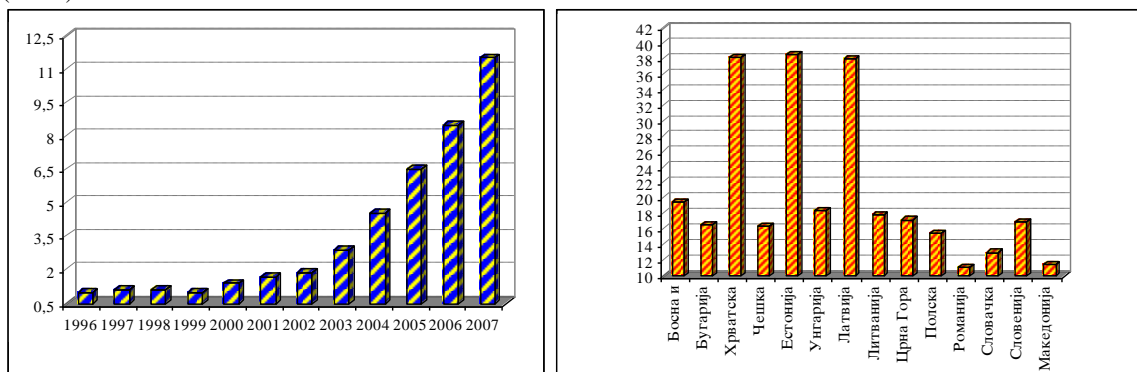
⁶⁹ Кредитите за други намени вклучуваат: потрошувачки кредити, станбени кредити, кредити за автомобили, кредити за школување и кредити за други намени.

⁷⁰ Негативни салда на тековни сметки.

Тенденцијата на зголемено кредитирање на населението соодветствува со зајакнатата кредитна способност на секторот, но и со зголемениот капацитет на банките за одобрување кредити и мотивот за диверзификација на нивните кредитни портфолија. Притоа, во текот на 2007 година, политиката на банките насочена кон делумно релаксирање на кредитните услови, надолполнета со поголемиот степен на доверба на комитентите, како и поголемото трошење на трајни потрошни добра⁷¹, придонесоа за натамошен пораст на побарувачка на кредити од страна на населението. Сепак, и покрај изразената експанзија на банкарските пласмани кон овој сектор, степенот на финансиска поддршка, што го обезбедуваат банките на ниво на овој сектор, е релативно низок, во споредба со останатите земји во транзиција и еврозоната. Така, просечното учество на кредитите на населението во БДП сè уште е под просекот на ЦЕБ и ЈИЕ. Истовремено, зголемената задолженост на населението споредена со порастот на вкупните примања на овој сектор, упатува на заклучок дека населението е способно да го сервисира својот долг и дека може да поднесе дополнително задолжување и во иднина.

Графикон 100

Учество на кредитите населението во БДП*
(во %)

*Пресметано како геометриски просек на кредитите на населението во БДП, во Македонија за период од 2003 до 2007 година.

Извор: НБРМ, ДЗС, Извештајот на ЕБРД за транзицијата во 2007.

* За поодделните земји податоците се однесуваат на 2006 година, додека податокот за Македонија се однесува за 2007 година.

Во текот на 2007 година, банките алоцираа средства во форма на кредити и кај корпоративниот сектор. Зголеменото корпоративно кредитирање се остваруваше во услови на интензивирана економска активност на претпријатијата и проширување на нивниот капацитет, што придонесе за пораст на побарувачката на кредити, како доминантен надворешен фактор за финансирање на претпријатијата. Зголемената побарувачка за кредити беше поддржана и од поповолните услови за кредитирање, пред сè каматната стапка, како ефект од зајакнатата конкуренција во банкарскиот систем. Притоа, финансиската поддршка од банките беше насочена како за задоволување на потребите од фиксен капитал, така и за инвестирање во обртен капитал⁷². Од аспект на валутата, денарските кредити остварија речиси идентичен пораст како и девизните кредити (29,9% и 29,4%, соодветно), при што денарските кредити (коишто ги вклучуваат и кредитите со валутна клаузула) го задржуваат доминантниот придонес во порастот на вкупните кредити (од 63,6%). Во рочната структура на корпоративните кредити преовладуваат долгорочните кредити со околу 53% во просек, што во споредба со претходните години, укажува на тренд на натамошно постепено пренасочување кон долгорочно кредитирање на претпријатијата, што соодветствува со зголемената инвестициска активност во

⁷¹ Согласно со резултатите од кварталните анкети за кредитна активност на банките спроведени во текот на 2007 година.

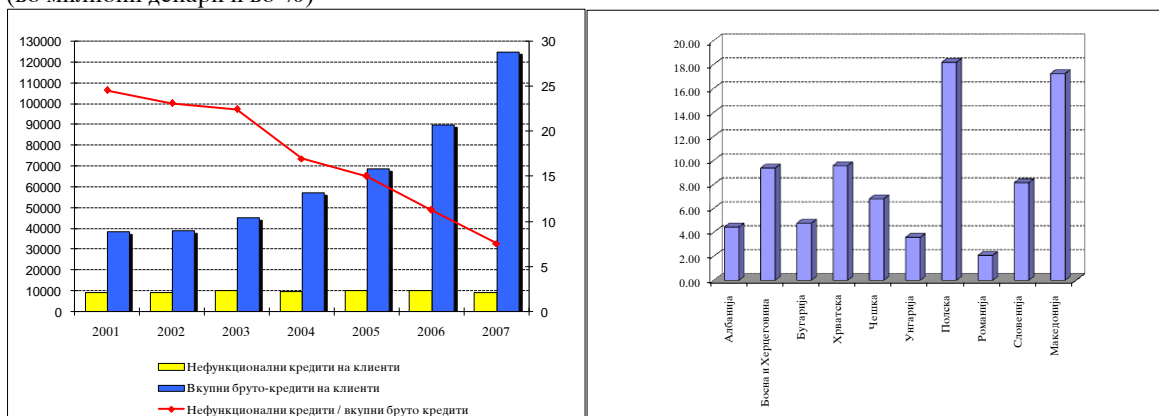
⁷² Согласно со резултатите од кварталните анкети за кредитна активност на банките спроведени во текот на 2007 година.

земјата. Кредитната експанзија на банките насочена кон претпријатијата и понатаму е во насока на поддржување на развојните потенцијали на економијата, претставувајќи стабилен извор на финансирање на корпоративното работење.

Зголемената улога на банките во финансирањето на приватниот сектор, постојаното проширување на банкарските активности и диверзификацијата на финансиските услуги, вклучува можност за зголемување на нивото на преземен ризик од страна на банките. Сепак, и покрај засилениот кредитен раст, во 2007 година, квалитетот на кредитната изложеност⁷³ на банките кон приватниот сектор не забележа влошување. Имено, зголемената кредитна дисциплина, подобреното управување со ризиците, корпоративното управување со банките и подобрувањето на трошочната ефикасност, имаат значаен ефект врз успехот на банките во справувањето со зголемените ризици во работењето. Притоа, постојаното усовршување на банкарската регулатива и супервизорските стандарди, јакнењето на институционалните капацитети и стабилноста на банкарскиот систем, овозможуваат создавање квалитетно окружување на банките.

Графикон 101

Учество на нефункционалните кредити⁷⁴ во вкупните кредити на банките во Република Македонија и по земји⁷⁵
(во милиони денари и во %)

Извор: НБРМ (за податоците кои се однесуваат за Република Македонија), МФС (за податоците од останатите земји)

Глобалните финансиски турбуленции коишто ги зафатија пазарите во светот, почнувајќи од август 2007 година, претставуваат можни фактори за нарушување на финансиската стабилност во глобални рамки. Почетокот на пазарните дебаланси беше поттикнат од проблемите што се појавија на американските хипотекарни пазари, продолжи на интернационалните пазари на капитал и се пренесе како значаен ефект врз светскиот раст. Имено, банкарските стандарди за одобрување кредити на американскиот пазар на ризични хипотекарни заеми (subprime mortgage markets) беа значително релаксирани, приватниот сектор можеше да се задолжува во отсуство на квалитетна кредитна историја и информации за финансиската сила, што доведе до значителен пораст на ризикот што банките го преземаат во своето работење. Издадените кредити коишто беа обезбедени со ризични хипотеки, беа основа за издавање хартии од вредност осигурани со хипотека (т.н. mortgage-backed securities). Падот на цените на недвижностите се одрази врз овие секјуритизирани заеми, предизвика пад на ликвидноста на банките, а со тоа и на имателите на овие хартии од

⁷³ Кредитната изложеност на банката кон поединечен субјект ги опфаќа вкупните билансни побарувања и вонбилансни ставки. Вонбилансните ставки вклучуваат: издадени непокриени гаранции, отворени непокриени акредитиви, авали, акцепти на банката, непокриени чинидбени гаранции и други облици на вонбилансни позиции.

⁷⁴ Нефункционален кредит претставува побарување врз основа на главница коешто не е наплатено подолго од деведесет дена, сметано од денот на достасувањето.

⁷⁵ Пресметано како просечно учество на нефункционалните кредити во вкупните кредити на банките во одделните земји во периодот од 2001 до 2006 година, додека за Република Македонија периодот ја вклучува и 2007 година.

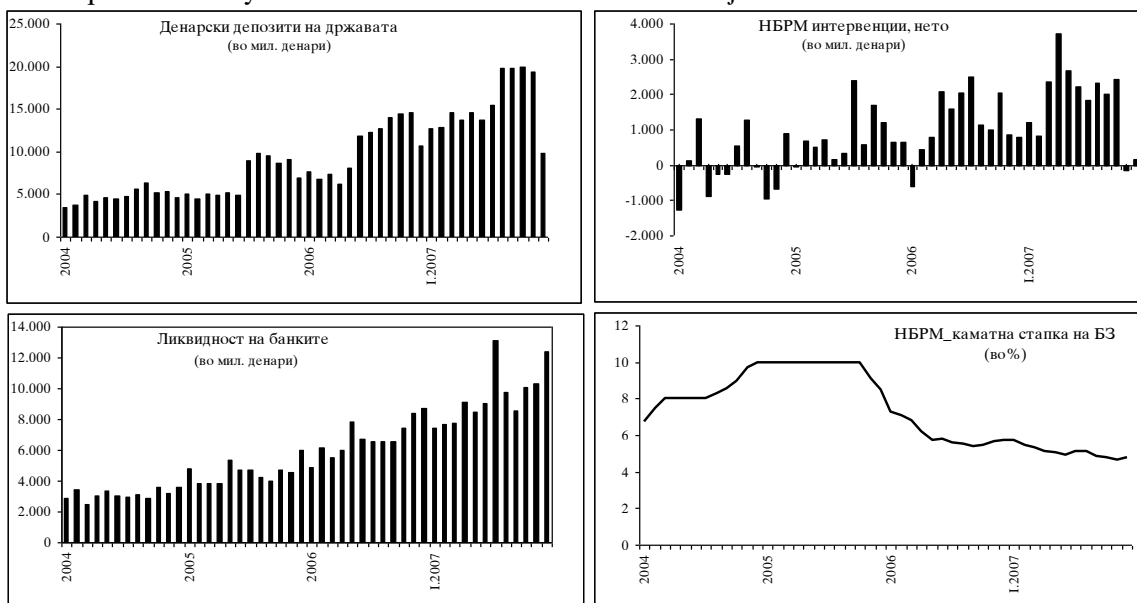
вредност, зголемување на неизвесноста, паника кај економските субјекти, големи финансиски загуби и продлабочување на кризата. Значаен преносен ефект може да почувствуваат и земјите во транзиција, пред сè земјите коишто имаат високи надворешни дебаланси, односно коишто се јавуваат како големи корисници на надворешно финансирање. Сепак, овие случувања во текот на 2007 година немаа преносен ефект врз македонската економија. Имено, финансиските иновации карактеристични за развиените пазари (секјуритизација, продажба на кредити и сл.) сè уште не се застапени на македонскиот пазар, додека структурата на финансискиот систем е во почетна фаза на диверзификација, односно учеството на институционалните инвеститори во финансискиот систем е сè уште на ниско ниво. Доколку се прелеат светските случувања, ефектот би бил незначителен, главно насочен кон порестриктивен приод при оценувањето на кредитните барања од страна на банките, односно преценка на ризикот што банките може да го преземат, како и зголемување на отпорот кон ризик кај инвеститорите во иднина. Сепак, постојаните напори за подобрување на регулаторната околина, супервизорските стандарди и институционалната рамка, имаат големо значење за натамошниот развој на банкарскиот систем и за премостувањето на евентуалните финансиски кризи.

3.5. Каматни стапки

Во 2007 година, каматните стапки на НБРМ беа во знакот на релаксирање на монетарната политика, во услови на поволни движења на девизниот пазар и постојан пораст на ликвидноста врз оваа основа, како и прудентна фискална политика. Така, референтната каматна стапка на НБРМ во текот на годината непрекинато се намалуваше, што се одрази врз каматните стапки на пазарот на пари и на пазарот на државни записи. Намалување беше забележано и кај активната каматна стапка на банките, при истовремен пораст на пасивната каматна стапка, што доведе до стеснување на каматната маргина на банките. Во текот на годината, НБРМ изврши намалување и на каматната стапка на ломбардниот кредит.

Графикон 102

Фактори за намалување на каматната стапка на благајничките записи

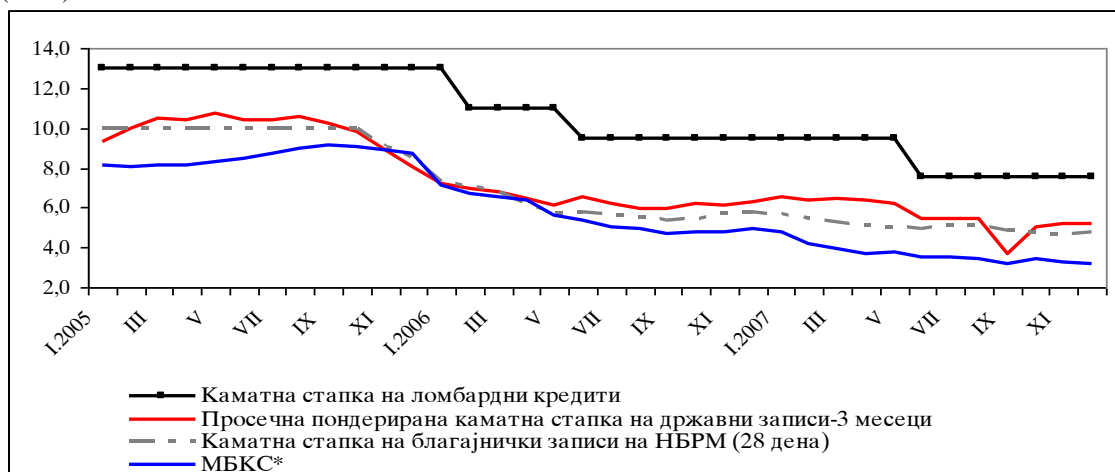
Извор: Народна банка на Република Македонија.

Во текот на 2007 година, е забележано засилување на прометот на благајнички записи, во споредба со претходната година (пораст на нивото од околу 85%), што укажува на тоа дека банките сè уште настојуваат да инвестираат во инструменти со

пократорок рок, но и на нивната висока ликвидност. Притоа, во услови на поголема просечна побарувачка од понудата на благајнички записи (за 931 милиони денари, или за 6%), просечната годишна каматна стапка на благајничките записи забележа пад од 0,9 процентни поени и изнесуваше 5,1% (наспроти 6% во 2006 година). И покрај непроменетите референтни каматни стапки на Европската централна банка, во втората половина на 2007 година (како претпазливост од растот на инфлацијата), и порастот на каматната стапка ЛИБОР, заради недостаток на ликвидност предизвикана од хипотекарната криза во САД, најголемото намалување на каматните стапки на благајничките записи во македонската економија е забележано токму во тој период, сведувајќи се на најниско ниво од 4,66% (во ноември 2007 година), што укажува на пред сè на условеноста од факторите на домашниот финансиски пазар, односно на малиот степен на интегрираност во меѓународните финансиски текови. Овој тренд на движење на референтната каматна стапка, укажува на настојувањето за постојано релаксирање на монетарната политика.

Графикон 103

Краткорочни каматни стапки на НБРМ, каматни стапки на пазарот на пари и на пазарот на државни хартии од вредност (во %)

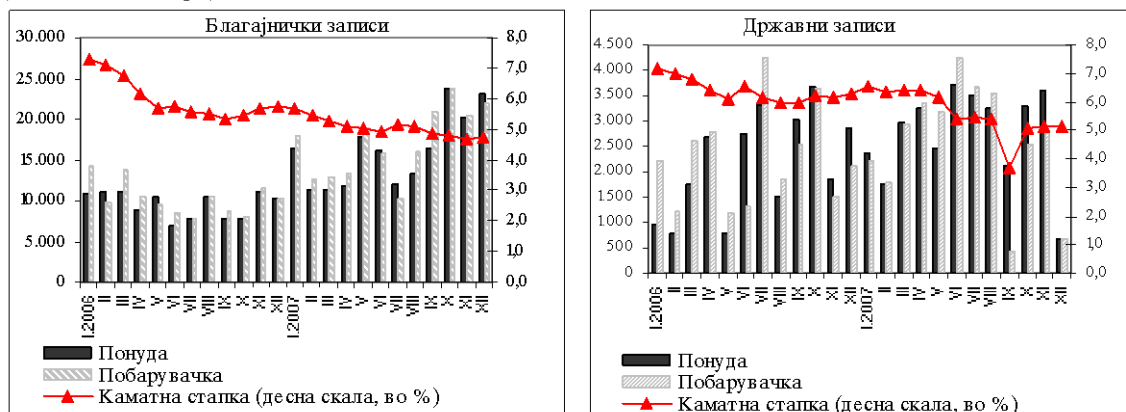
*МБКС-меѓубанкарска каматна стапка.

Извор: НБРМ, Пазар на пари и краткорочни хартии од вредност и Министерство за финансии.

Намалување е забележано и кај просечните каматни стапки на тримесечните, шестмесечните и дванаесетмесечните државни записи, коишто се сведоа на 5,6%, 6,1% и 6,7%, соодветно во 2007 година и се намалија за 0,8, 0,9 и 2 процентни поени, соодветно, во однос на претходната година. Покрај пазарните услови, промените на цените на државните записи беа под влијание и на промената на условите на тргување со државните хартии од вредност (намалување на максималната каматна стапка на државните записи од страна на Министерството за финансии), при што, во септември, каматна стапка на тримесечните државни записи достигна најниско ниво од 3,7%. Во текот на 2007 година, просечната понуда на тримесечните државни записи беше поголема за 124 милиони денари (или за 5%) од просечната побарувачка.

Графикон 104

Аукции на благајничките записи со рок на достасување од дваесет и осум дена, аукции на тримесечните државни записи и движење на каматните стапки (во милиони денари)

Извор: НБРМ и Пазар на пари и краткорочни хартии од вредност.

Во 2007 година, значајна улога во управувањето со ликвидноста на банките имаше и пазарот на пари, како алтернативен механизам за пласирање на вишоците и за покривање на привремените кусоци на ликвидност, во чии рамки е остварен за 2,1 пати повисок промет, во однос на претходната година. Од аспект на динамиката, во 2007 година, најголем дел од вкупниот промет (63,5%) е остварен во втората половина на годината, при што, највисока концентрација на прометот е забележана во последниот квартал (44,6% од вкупниот промет во 2007 година). Во услови на високо ниво на ликвидност, во текот на 2007 година, просечната каматна стапка на меѓубанкарскиот пазар на пари - МБКС, забележа пад од 1,9 процентни поени и изнесуваше 3,7% (наспроти 5,6% во 2006 година).

Табела 21

Промет и каматна стапка на пазарот на пари

	вкупен промет (во милиони денари)	промена (во %)	просечна пондерирана каматна стапка (во %)	учество во прометот според рочноста (во %)		
				1 ден	до 3 дена	над 3 дена до 1 месец
Кв. 1 2006	1.574,0	-30,4	6,8	71,0	24,2	4,8
Кв. 2	3.250,0	2,1 пати	5,8	76,3	3,8	19,9
Кв. 3	2.717,0	-16,4	4,9	64,4	16,4	19,2
Кв. 4	2.106,0	-22,5	4,8	76,6	11,3	12,1
2006	9.647,0	-43,8	5,6	72,2	12,3	15,5
Кв. 1 2007	4.184,8	2 пати	4,3	82,6	9,6	7,9
Кв. 2	3.317,0	-20,7	3,6	84,8	8,9	6,3
Кв. 3	3.878,0	16,9	3,4	86,8	6,4	6,8
Кв. 4	9.169,5	2,4 пати	3,3	94,0	4,3	1,3
2007	20.549	2,1 пати	3,7	88,8	6,5	4,5

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Од аспект на рочноста на трансакциите, во текот на 2007 година доминираа трансакциите со рочност од еден ден, коишто изнесуваа 88,8% од вкупните реализирани трансакции, 6,5% беа трансакции со рок на достасување до три дена, 3,4% беа со рочност до пет дена, додека учеството на трансакциите со достасување до седум дена и до еден месец беше незначително (0,9% и 0,1%, соодветно)

Согласно со трендот на намалување на референтните каматни стапки, во мај 2007 година е извршено намалување на каматната стапка на ломбардниот кредит на НБРМ за 2 процентни поена, при што е сведена на 7,5%. Со ова се овозможи приближување на каматната стапка на ломбардниот кредит кон каматната стапка на благајничките записи, при што каматната стапка на ломбардниот кредит ја задржа позицијата на највисока каматна стапка во групата каматни стапки. Со споредбената анализа на движењето на референтните стапки во определена група земји се утврдува нивен пораст, во текот на 2007 година, што главно е резултат на нестабилноста на меѓународниот финансиски пазар и зголемувањето на стапката на инфлација. Исклучок, се референтните каматни стапки на Македонија и Србија, каде што е забележано годишно намалување, што е сигнал за делумната инертност на овие економии кон меѓународните случувања.

Табела 22

Просечна референтна номинална каматна стапка на централните банки по земји (во %)

	2003	2004	2005	2006	2007
Бугарија	2,6	2,6	2,0	2,7	3,9
Хрватска	4,5	4,5	4,5	4,5	4,9
Чешка	2,3	2,3	1,9	2,2	2,9
Евро зона	3,3	3,0	3,0	3,9	4,9
Унгарија	8,8	11,3	7,0	6,8	7,8
Полска	5,6	5,8	5,3	4,1	4,5
Словачка	6,4	4,8	3,2	4,1	4,4
Србија	10,8	14,4	15,9	19,1	10,5
Словенија	8,8	5,6	5,0	4,6	/
Македонија	8,2	8,3	9,8	6,0	5,1

Извор: ММФ, МФС, Европска централна банка и НБРМ.

Во 2007 година, каматната политика на банките беше насочена кон поттикнување на претпријатијата и населението за користење на кредитите како еден од изворите на финансирање. Движењата на активната и пасивната каматна стапка соодветствуваат со постојаниот пораст на кредитниот потенцијал, како и на депозитната маса, соодветно. Така, просечната активна денарска каматна стапка забележа пад од 1,1 проценти поена, при што изнесува 10,2% (наспроти 11,3% во 2006 година). Од друга страна, просечната каматна стапка на денарските депозити оствари годишен пораст од 0,2 процентни поена (како резултат на порастот на каматните стапки на депозитите на населението), достигнувајќи го нивото од 4,9%. Промената на пасивната каматна стапка ги одразува напорите на банките за мобилизирање на слободните парични средства во услови на зајакнување на конкуренцијата, како и растот на каматните стапки на меѓународните пазари. Според Анкетата за кредитна активност, конкуренцијата од други банки, очекувањата за вкупната економска активност, пристапот на банката до пазарно финансирање, се едни од факторите што влијаат врз релаксирање на условите на кредитирањето, помеѓу кои спаѓа и каматната стапка. Воедно, трендот на движење на активната и пасивната каматна стапка во текот на 2007 година, придонесе кон стеснување на каматната маргина за 1,3 процентни поена, во споредба со претходната година, при што таа се сведе на 5,3 процентни поени. Споредбената анализа по земји, покажува дека во текот на 2007 година, во најголем број на случаи е забележано стеснување на каматната маргина (со исклучок на Бугарија, Чешка и Словачка), што ја покажува определбата за зголемување на ефикасноста на финансиските системи. Така, во речиси сите земји од Западен Балкан (со исклучок на БиХ и Србија) е забележано зголемување на пасивната каматна стапка, при натамошно намалување на активната каматна стапка.

Табела 23

Просечни активни и пасивни каматни стапки по земји
(во %)

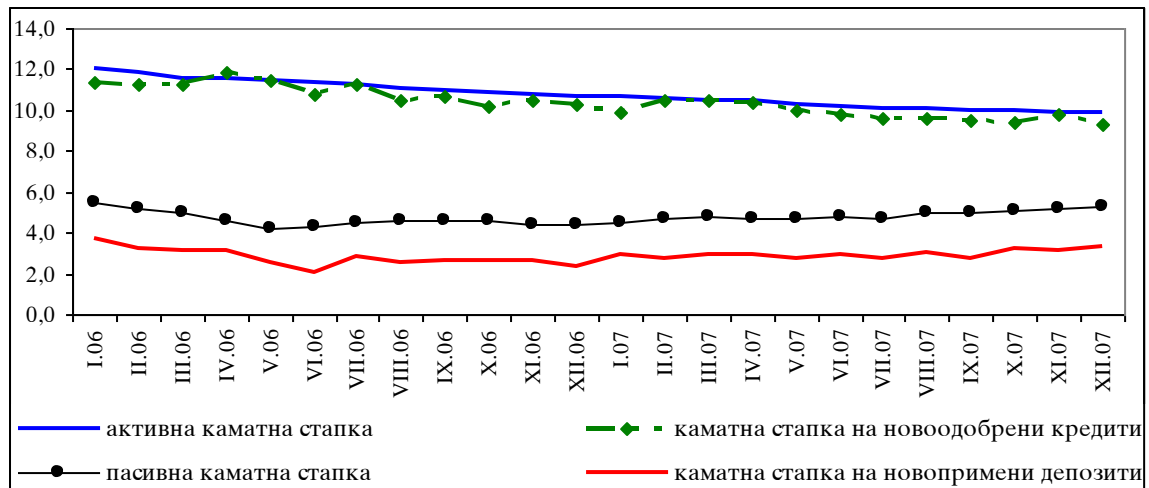
	2003		2004		2005		2006		2007	
	активна	пасивна	активна	пасивна	активна	пасивна	активна	пасивна	активна	пасивна
Бугарија	8,5	2,9	8,9	3,0	8,7	3,1	8,9	3,2	10,0	3,7
Хрватска	11,6	1,5	11,7	1,9	11,2	1,7	9,9	1,7	9,3	2,3
Чешка	5,9	1,3	6,0	1,3	5,8	1,2	5,6	1,2	5,8	1,3
Унгарија	9,6	7,1	12,8	10,5	8,5	6,4	8,1	6,0	9,1	7,2
Полска	7,3	3,7	7,6	3,8	6,8	2,8	5,5	2,2	/	/
Словачка	8,5	5,3	9,1	4,1	6,7	2,4	7,7	3,6	8,1	3,7
Босна и Херцеговина	10,9	4,0	10,3	3,7	9,6	3,6	8,0	3,7	7,2	3,6
Србија	16,5	2,6	15,7	3,5	15,4	3,5	18,3	5,1	12,6	4,4
Словенија	10,8	6,0	8,7	3,8	7,8	3,2	7,4	2,8	5,9	3,6
Македонија	16,0	8,0	12,4	6,5	12,1	5,2	11,3	4,7	10,2	4,9

Извор: ММФ, МФС и НБРМ.

Во текот на 2007 година е забележано намалување на просечната каматна стапка на новоодобрените кредити, при истовремен пораст на просечната цена на новопримените депозити. Споредбената анализа на годишно ниво, покажува дека просечната цена на новоодобрените кредити изнесува 9,8%, и во однос на просечната каматна стапка на вкупните кредити, е пониска за 0,4 процентни поена. Кај пасивните каматни стапки е забележано значително отстапување помеѓу просечните каматни стапки на вкупните депозити и на новопримените депозити (4,9%, наспроти 2,9%, соодветно).

Графикон 105

Денарски активни и пасивни каматни стапки
(во %)

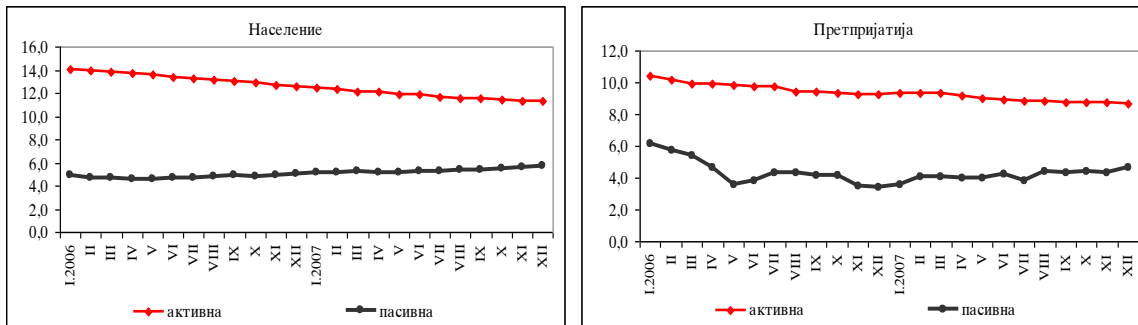

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Од секторски аспект, во текот на 2007 година, е регистриран годишен пад на просечната каматна стапка на кредитите за населението за 1,5 процентни поена, достигнувајќи го нивото од 11,8%, додека просечната каматна стапка на депозитите забележа пораст од 0,5 процентни поена и изнесуваше 5,3%. Детаљната анализа покажува намалување на просечните цени на сите категории на кредити наменети за населението, при што најдрастичен пад е забележан кај просечните каматни стапки на кредитите без валутна клаузула (кај краткорочните за 2 процентни поена, достигнувајќи го нивото од 15,7%, а кај долгорочните за 1,2 процентни поена, при што изнесува 13,7%). Воедно, е утврдено намалување и на просечната каматна стапка на долгорочните кредити со валутна клаузула од 1,1 процентен поен, при што изнесува 10,3%. Кај каматните стапки на денарските депозити, поголеми промени се забележани кај просечната каматна стапка на денарските депозити без валутна клаузула, и тоа од 4,8% во 2006 година, на 5,3% во 2007 година.

Графикон 106

Пондерирана денарска активна и пасивна каматна стапка за населението и претпријатијата (во %)

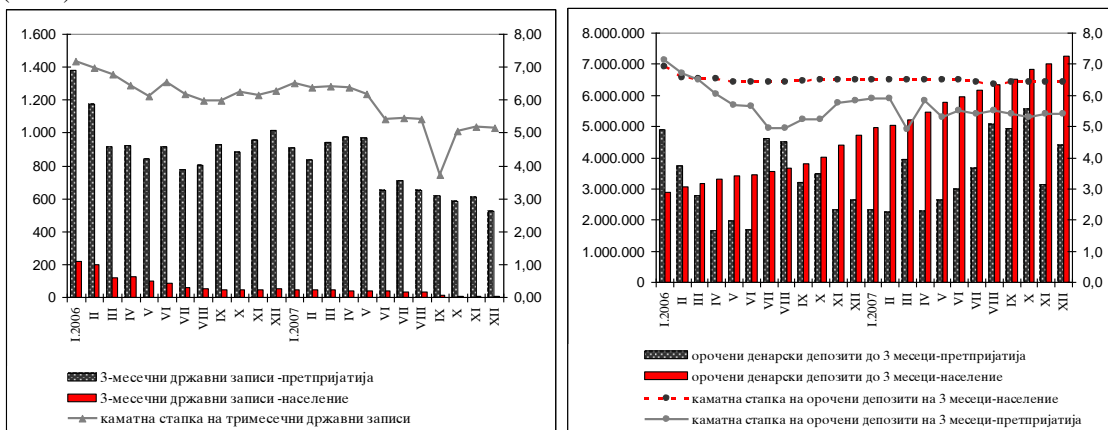

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Во однос на корпоративниот сектор, во текот на 2007 година, банките извршија намалување и на активните и на пасивните каматни стапки. Така, во споредба со претходната година, просечната каматна стапка на денарските кредити за претпријатијата е намалена за 0,7 процентни поени и изнесува 9%, додека просечната каматна стапка на денарските депозити изнесува 4,2% (пад од 0,3 процентни поена). Најголемо намалување е забележано кај просечната каматна стапка на краткорочните кредити без валутна клаузула и долгорочните кредити со валутна клаузула, за 0,8 и 0,9 процентни поена, соодветно, сведувајќи се на ниво од 9,1% и 9,7%, соодветно. Кај каматната стапка на денарските депозити без валутна клаузула е забележана најголема промена, и тоа кај депозитите по видување (пораст за 1,4 процентни поена), при што изнесува 1,9%, и кај долгорочно орочените депозити на претпријатијата (намалување за 1,8 проценти поени), изнесувајќи 5%. Воедно, е утврдено годишно намалување и на просечната цена на долгорочно орочените депозити со валутна клаузула за 1 процентен поен, при што изнесува 4,1%.

Графикон 107

Вложувања во тримесечни државни записи и денарски депозити орочени до три месеци и соодветни каматни стапки (во %)

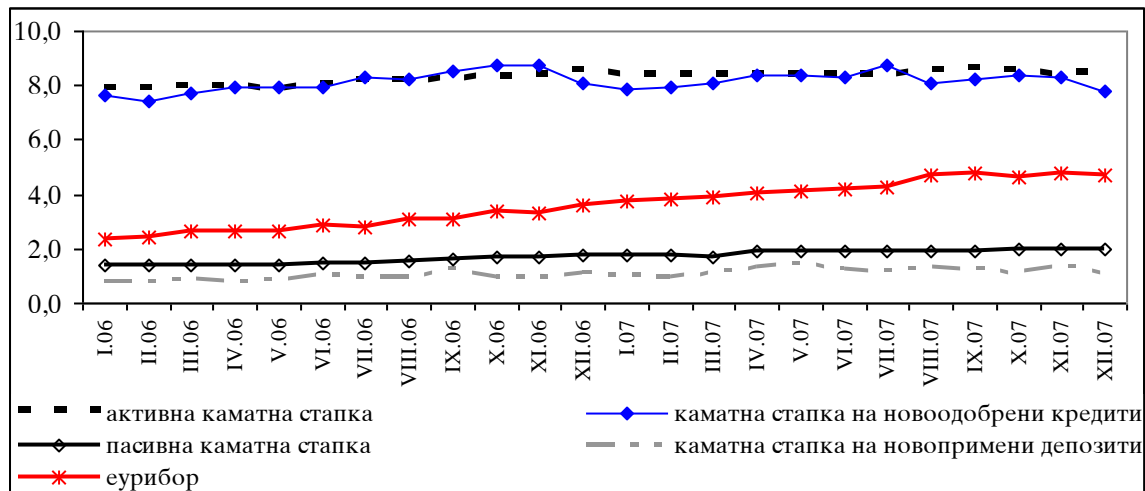
Извор: Народна банка на Република Македонија.

Споредбената анализа на вложувањата во тримесечните државни записи и денарските депозити орочени до три месеци, во текот на 2007 година, покажува раст на депозитите, при истовремено намалување на инвестиците во државните записи. Притоа, треба да се има предвид дека и покрај годишниот пораст на просечните пасивни каматни стапки, сепак кај тримесечните денарски депозити е забележано

намалување на каматните стапки. Така, во текот на 2007 година, кај населението е забележан пораст на просечните тримесечни денарски депозити за 67% (во услови на пад на просечната каматна стапка за 0,1 процентен поен), при истовремено намалување на инвестициите на населението во тримесечните државни записи за околу 69%. Кај тримесечните депозити на претпријатијата се бележи годишен пораст од околу 15% (во услови на пад на каматната стапка за 0,3 проценти поени), при намалување на нивните вложувања во тримесечните државни записи за околу 22%. Намалувањето на просечната каматна стапка на тримесечните државни записи во текот на 2007 година, придонесе за нејзино приближување кон просечната каматна стапка на орочените денарски депозити на претпријатијата.

Графикон 108

Девизни активни и пасивни каматни стапки и тримесечна каматна стапка ЕУРИБОР (во %)

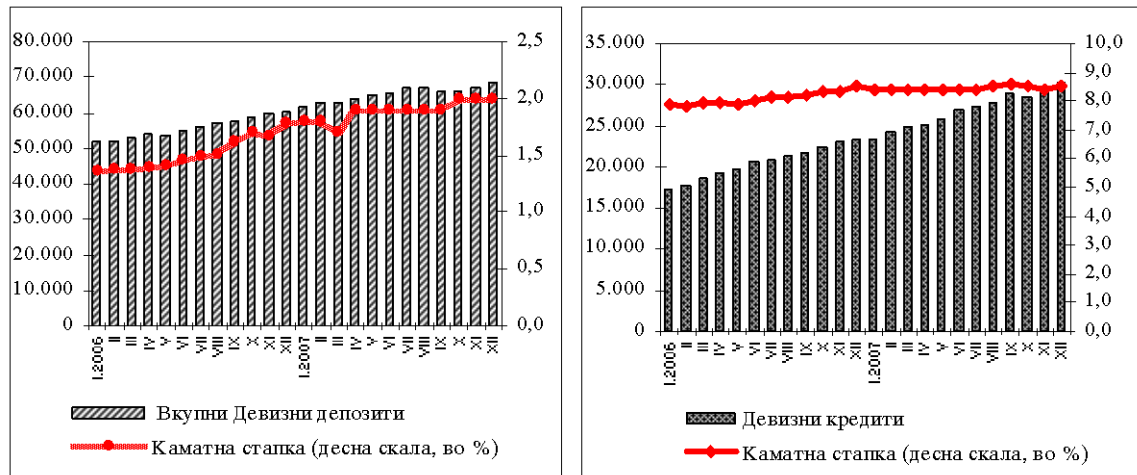

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Во текот на 2007 година, каматните стапки на банките на девизните кредити и депозити го следеа движењето на каматните стапки на меѓународните финансиски пазари. Така, активната и пасивната девизна каматна стапка, во просек, изнесуваа 8,4% и 1,9%, соодветно (наспроти 8,1% и 1,5% во 2006 година). Воедно, просечната каматна стапка на новоодобрените девизни кредити е за 0,2 процентни поена пониска од просечната цена на вкупните девизни кредити. Од друга страна, разликата помеѓу просечните каматни стапки на вкупните девизни депозити и на новопримените девизни депозити е поголема и изнесува 0,7 процентни поени, при што цената на новите девизни депозити, во просек, изнесува 1,2%.

Графикон 109

Месечна динамика на девизните депозити и кредити на приватниот сектор и на пасивната и активната каматна стапка
(во милиони денари)

Извор: Народна банка на Република Македонија.

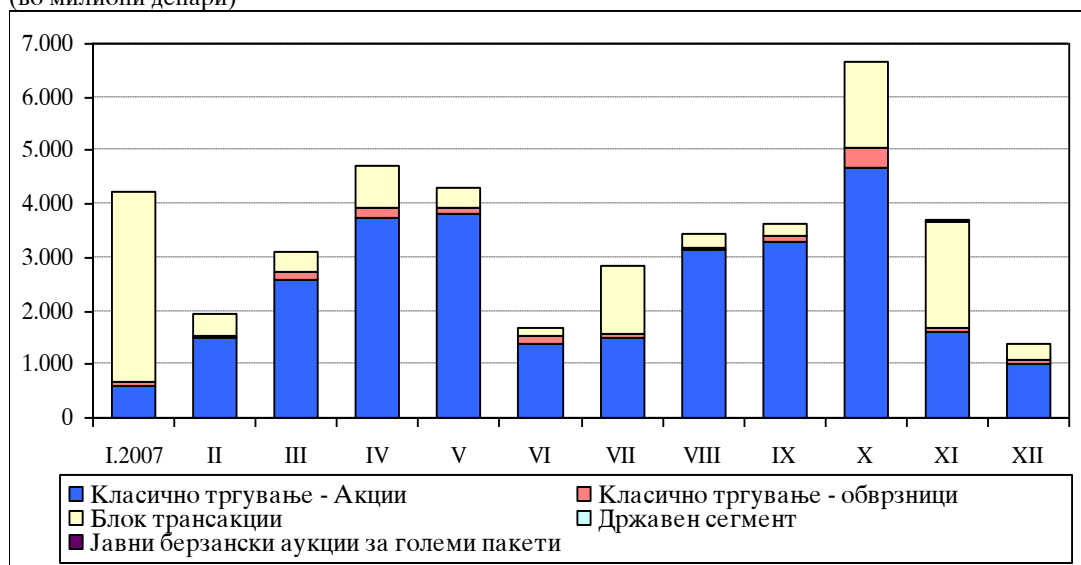
Детаљната анализа на каматните стапки на девизните кредити и депозити покажува дека кај секторот „население“ е регистрирано намалување на просечната каматна стапка на краткорочните и долгорочните кредити (одобрени во евра) за 1,5 и 0,8 процентни поени, соодветно. Воедно, во текот на 2007 година е утврден годишен пораст на просечната каматна стапка на краткорочно орочените и долгорочно орочените девизни депозити за 0,5 процентни поени, соодветно. Кај корпоративниот сектор, најзначајна промена е забележана кај краткорочните кредити (одобрени во долари) чија просечна каматна стапка е намалена за 1 процентен поен, како и кај долгорочните кредити (одобрени во евра), чијашто просечна каматна стапка е зголемена за 0,5 процентни поени. Кај пасивните каматна стапка е забележан просечен пораст на цената на краткорочно орочените депозити (во евра) од 2,4% во 2006 година на 3,2% во 2007 година.

IV. Пазар на капитал

Во 2007 година, берзанското тргување оствари експанзија, при што остварениот промет е највисок од основањето на Македонската берза на долгорочни хартии од вредност. Ваквите остварувања се резултат на зголемениот интерес на странските инвеститори (особено институционалните инвеститори) за вложување на берзата, како и на домашните физички лица, коишто сè повеќе ги вклучуваат домашните хартии од вредност во нивното портфолио. Притоа, убедливо доминира тргувањето со акции, што е одраз на зголемената доверба во перспективите на домашните компании и на очекувањата за остварување повисоки приноси.

Вкупниот промет на Македонската берза на долгорочни хартии од вредност во 2007 година изнесува 41,7 милијарди денари, што претставува пораст од 34,4% во споредба со прометот во 2006 година⁷⁶. Порастот на берзанскиот промет е целосно резултат на годишниот раст на класичното тргување со акции за 3,4 пати, наспроти годишниот пад на класичното тргување со обврзници, блок-трансакциите и тргувањето на државниот сегмент. Берзанскиот промет во 2007 година речиси целосно се состои од класично тргување со акции и блок-трансакции, коишто сочинуваат 69,2% и 26,9% од вкупниот промет, соодветно. Притоа, најголемо учество во класичното тргување со акции има тргувањето со акциите на компаниите од банкарскиот сектор, градежништвото, фармацевтската и нафтената индустрија.

Графикон 110
Структура на берзанскиот промет
(во милиони денари)

Извор: Македонска берза АД Скопје.

На крајот на 2007 година, вредноста на индексот МБИ-10⁷⁷ изнесува 7.740,8 индексни поени, што претставува повеќе од двоен пораст во споредба со крајот на претходната година, кога изнесуваше 3.702,5 индексни поени (пораст за 2,1 пат). МБИ-

⁷⁶ Доколку при пресметката се исклучат блок-трансакциите со акциите на ЕСМ во март 2006 година и јануари 2007 година, вкупниот берзански промет во 2007 година е повисок за 90,5%.

⁷⁷ Ценовен индекс, пондеран со пазарната капитализација, составен од обичните акции на најмногу десет котиран друштва на официјалниот пазар. Во редовните ревизии на индексот (двапати годишно), составните елементи на МБИ-10 се одредуваат имајќи ги предвид пазарната капитализација, просечниот дневен промет и бројот на трансакции во претходните шест месеци, бројот на денови на тргување и релативната ликвидност на акциите на друштвата коишто котираат на официјалниот пазар.

10 се одликува со рапиден пораст од јануари до почетокот на мај, паралелно со интензивирањето на класичното тргување. По постепениот двомесечен пад, на почетокот на јули започна повторен пораст на МБИ-10 и на класичното тргување, коешто траеше до крајот на август. МБИ-10, на последниот ден на август, забележа историски највисоко ниво од 10.057,8 индексни поени и потоа имаше опаѓачки тренд, за на крајот на годината да заврши на ниво коешто е 23% пониско од она на крајот на август. Класичното тргување на берзата, од септември до крајот на годината, исто така има тенденција на опаѓање, како и поголема нестабилност во споредба со претходниот дел на годината.

На крајот на 2007 година, вредноста на индексот на јавно поседувани друштва - МБИД⁷⁸, изнесува 8.413,6, што претставува пад од 15,9%, во споредба со 15.06.2007 година, кога почна да се пресметува и да се објавува овој индекс. Притоа, движењето на МБИД целосно го следи движењето на МБИ-10.

Графикон 111

МБИ-10, МБИД и берзански промет остварен со класично тргување⁷⁹
(во милиони денари)

Извор: Македонска берза АД Скопје.

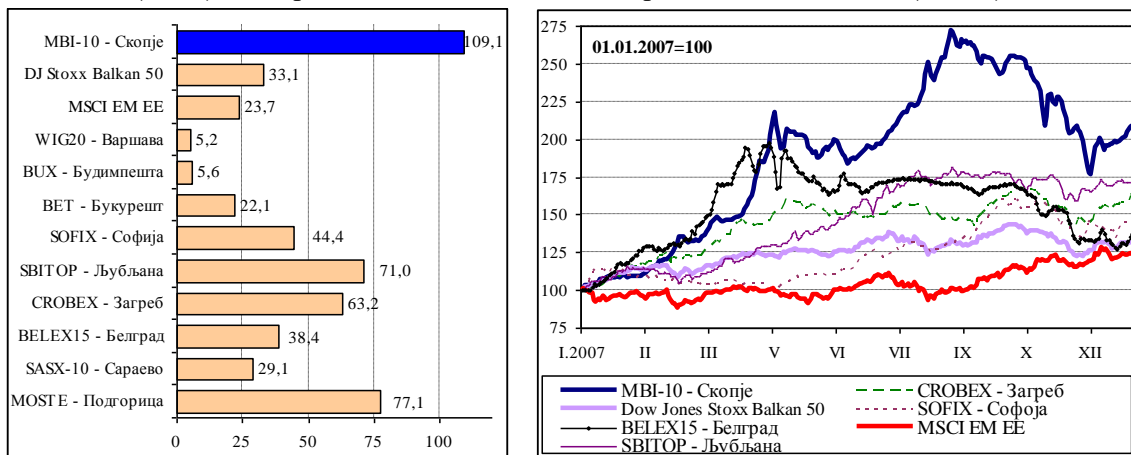
МБИ-10 е најбрзорастечки берзански индекс во регионот во 2007 година, во услови на годишен пораст на индексите на сите други национални берзи, како и на композитните регионални индекси. Во првата половина на годината, МБИ-10 се движи во слична насока со другите индекси, што ја отсликува атрактивноста на берзите во регионот. Почнувајќи од јуни, движењето на МБИ-10 се одвојува од другите национални и композитни берзански индекси во регионот и најпрво расте, а потоа опаѓа многу порапидно од нив. Ова укажува на сè уште недоволна интегрираност на македонскиот пазар на капитал во регионалните балкански и европски текови на капитал, но и на значително присуство на шпекулативно однесување на македонскиот пазар на капитал. Сепак, и покрај падот во последните четири месеци, нивото на МБИ-10 на крајот на 2007 година, е највисоко во споредба со националните и композитните регионални берзански индекси.

⁷⁸ Ценовен непондериран индекс, којшто вклучува обични акции што котираат на Пазарот на јавно поседувани друштва. Во редовните квартални ревизии на индексот, составните елементи на МБИД се одредуваат имајќи ги предвид остварениот промет и бројот на денови на тргување во претходниот квартал.

⁷⁹ На графиконот е прикажан дневниот берзански промет преку класично тргување, којшто го опфаќа само класичното тргување со акции и обврзници, додека ги исклучува сите други видови трансакции. Со цел подобро да се прикажат податоците, на графиконот не е целосно прикажано класичното тргување на 16.10, коешто изнесува 1.751,6 милиони денари (што се должи на преземањето на една домашна компанија од страна на странски инвеститор).

Графикон 112

Годишни стапки на раст на националните и композитните регионални берзански индекси⁸⁰ (лево) и споредба на движењето на берзанските индекси (десно)

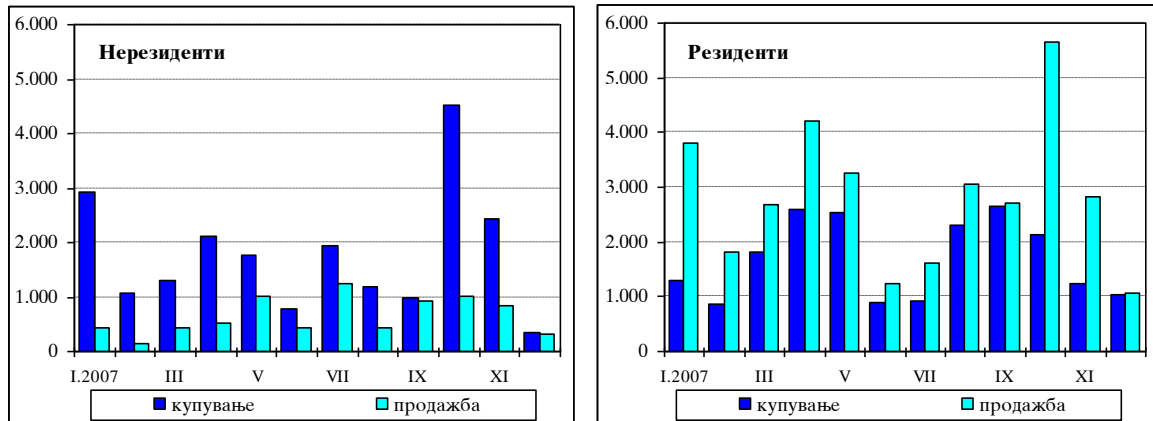
Извор: Блумберг, Доу Џонс (Bloomberg, Dow Jones), Македонска берза АД Скопје, национални берзи.

Во 2007 година продолжи трендот на вложувања на нерезидентите во Македонската берза. Притоа, тие беа многу поприсутни на страната на купувањето, со учество од 51,3% во вкупното купување на берзата, додека на страната на продажбата учествуваа со 18,6% од вкупната продажба остварена на берзата. Кај нерезидентите доминираат институционалните инвеститори, односно правните лица сочинуваат 47,3% од вкупното купување и 15,2% од вкупната продажба на берзата во 2007 година. Како резултат на овие движења, на крајот на 2007 година, учеството на странските инвеститори во вкупната главница на друштвата на официјалниот пазар на берзата се зголеми на 30,9% (наспроти 23,1% на крајот на 2006 година). Од друга страна, учеството на странските инвеститори во вкупната номинална вредност на обврзниците се намали, од 11,2% на крајот на 2006 година, на 8,4% на крајот на 2007 година. Овој зголемен интерес на нерезидентите за сопственички хартии од вредност, коишто се поризични, но истовремено носат поголем принос, укажува на зголемена доверба во остварувањата на македонските компании. Високата побарувачка за акции, особено од страна на нерезидентите, доведе до пораст на нивните цени, што се одрази и со пораст на берзанските индекси во Македонија. Сепак, во последните четири месеци, индексите во Македонија опаѓаат, што најверојатно се должи на комбинираниот ефект од: приватизацијата на големи компании во други земји во регионот (Хрватски телекомуникации), коишто го привлекоа интересот на регионалните институционални инвеститори, тешкотиите на глобалните финансиски пазари, како и политичката неизвесност во регионот.

⁸⁰ „Dow Jones Stoxx Balkan 50“ вклучува акции од 50 најголеми и најликвидни компании од осум балкански берзи. „Morgan Stanley Capital International - Emerging Markets Eastern Europe“ (MSCI EM EE), е индекс којшто е пондериран според пазарната капитализација и вклучува акции од четири централно и источноевропски берзи.

Графикон 113

Промет на берзата во 2007 година, според инвеститорите и насоката на трансакциите (во милиони денари)

Извор: Македонска берза АД Скопје и калкулации на НБРМ.

Интензивирањето на портфолио-инвестициите на нерезидентите се одразува и врз порастот на откупот на девизи од страна на НБРМ. Така, во 2007 година, вкупниот износ на откупени девизни средства од страна на НБРМ врз основа на девизни права го надминува износот на продадени девизни средства врз основа на повлекување на вложените средства од страна на нерезидентите, за 107 милиони евра (односно за 2,5 пати), наспроти нето-откупот од 37,4 милиони евра во 2006 година.

На крајот на 2007 година, согласно со обврските од Спогодбата за стабилизација и асоцијација на Република Македонија и ЕУ, НБРМ ја укина обврската на банките за купување девизни права, заснована врз портфолио-инвестициите на нерезиденти. Покрај исполнувањето на обврските од Спогодбата, ова воедно претставува и значително намалување на административниот товар при влезот на портфолио-инвестициите, што се очекува да влијае врз подобрувањето на согледувањата на странските инвеститори за привлечноста на Македонија како дестинација за инвестирање.

Домашните инвеститори, и понатаму, главно учествуваат на страната на продажба на хартии од вредност, односно нивното учество беше 81,4% од вкупната продажба и 48,7% од вкупното купување на берзата. Притоа, тргувањето на домашните физички лица сочинува 49,2% од вкупната продажба и 31,8% од вкупното купување на берзата во 2007 година. Анализата на структурата на вложувањата на домашните физички лица на Берзата⁸¹ покажува дека, со состојба на крајот на 2007 година, најголем дел, односно 92,9% од вкупните вложени средства на домашните физички лица на берзата се инвестирани во акции, додека остатокот е во државни хартии од вредност. Овие податоци укажуваат на подготвеноста на домашното население за преземање повисок ризик во напорите за остварување повисоки приноси. Притоа, може да се претпостави дека тргувањето на физичките лица делумно одразува и шпекулативно однесување, односно мотивирано е од можноста за остварување високи капитални добивки во услови на брзорастечки цени на берзата, што може да го изложи секторот „население“ на сериозни последици и имотни ефекти.

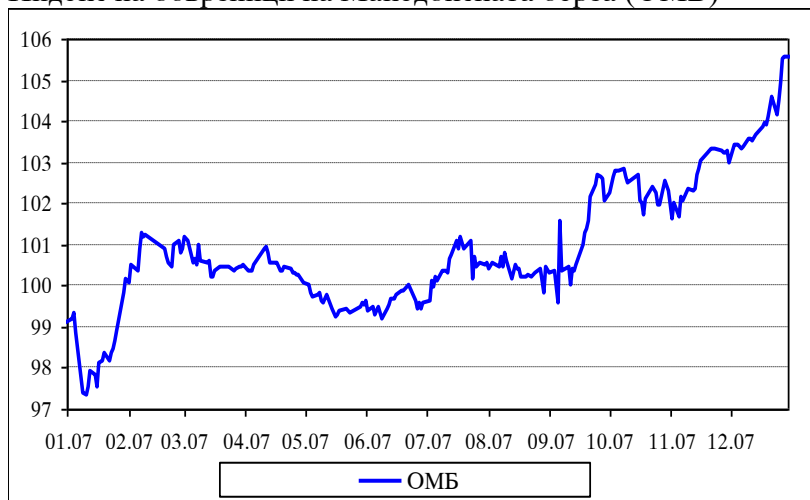
Остварениот промет со обврзници на официјалниот пазар на Берзата во 2007 година изнесува 1.559,8 милиони денари и е понизок за 30,1%, во споредба со оној во 2006 година. Притоа, најмногу се тргуваше со обврзниците за денационализација од

⁸¹ Извор: Централен депозитар на хартии од вредност.

четвртата и од шестата емисија (27,6% и 26,2% од вкупниот промет, соодветно). Во текот на годината, цените на државните обврзници се движеа во релативно широк распон - од 75% (Обврзницата за денационализација од шестата емисија) до 90% (Обврзницата за старото девизно штедење) од номиналната вредност. Индексот на обврзници на Македонската берза⁸² (ОМБ) имаше значителен пад и потоа, раст во јануари, и беше релативно стабилен до септември, кога започна рапидниот пораст на индексот, што веројатно делумно се должи на пренасочувањето на побарувачката од акции кон обврзници, како посигурен финансиски инструмент. На крајот на 2007 година, вредноста на ОМБ изнесува рекордни 105,6 индексни поени, што претставува пораст од 6,6%, во споредба со крајот на претходната година.

Графикон 114

Индекс на обврзници на Македонската берза (ОМБ)

Извор: Македонска берза АД Скопје.

Во текот на 2007 година, вкупниот остварен промет со долгорочни државни хартии од вредност на Пазарот преку шалтер изнесува 696,3 милиони денари, од кој речиси половината е остварен во првиот квартал. Прометот со државни обврзници со преостаната рочност до три години претставува 59,2%, додека прометот со државни обврзници со преостаната рочност до две години претставува 40,8% од вкупниот промет со долгорочни државни обврзници на овој пазар.

⁸² Индексот ОМБ е составен од обврзниците за старо девизно штедење и Обврзниците за денационализација од првата, втората, третата, четвртата, петтата и шестата емисија. ОМБ е ценовен индекс пондериран со прометот, со ограничување дека уделот на ниту една обврзница во составот на индексот не смее да надминува 30%.

V. Други активности на НБРМ

5.1. Платниот систем во Република Македонија

Платниот систем во Република Македонија продолжи успешно да ја остварува својата функција и развој и во текот на 2007 година. НБРМ како сопственик и оператор на Македонскиот интербанкарски платен систем (МИПС), преку кој се врши бруто-порамнување во реално време, успешно ја спроведуваше својата оперативна функција во платниот систем. Исто така, останатите компоненти на платниот систем: Клириншката куќа „КИБС“ АД Скопје, „Касис“ АД Скопје и интерните системи на банките, преку нивното функционирање придонесоа кон стабилно, непречено и ефикасно функционирање на платниот систем во Република Македонија.

Во текот на 2007 година, Националниот совет за платни системи на Република Македонија беше фокусиран на изработката на Стратегијата за развој на платниот систем во Република Македонија 2007-2011 година, како и предлози во процесот на носење на Законот за платен промет и подзаконската регулатива, што е во насока на зголемување на ефикасноста и непреченото функционирање на платниот систем во Република Македонија. Преку Националниот совет за платни системи на Република Македонија е остварена целосна соработка и координација со институциите коишто се посредно и непосредно поврзани со платниот систем.

5.1.1. Улогата на НБРМ во електронскиот промет

Во функција на ефикасен и сигурен платен систем во Република Македонија, НБРМ ја остварува својата улога во платниот промет преку следниве функции:

- а) оперативна функција;
- б) регулативна функција и
- в) функција на надгледување.

а) Оперативна функција

Во остварувањето на оперативната функција, НБРМ управува со системот за порамнување - МИПС. Во 2007 година, МИПС работеше во реално време со достапност од 99,79% од предвиденото работно време во текот на целата година. Притоа, Системот обработуваше просечно по 11.416 налози на ден, додека максималниот број обработени налози во еден ден изнесуваше 26.787.

Во МИПС учесници се банките (вклучувајќи ја и НБРМ), клириншките институции и Министерството за финансии. На крајот на 2007 година, вкупниот број учесници во МИПС изнесуваше дваесет и четири учесници.

Освен тоа, остварувајќи ја оперативната функција, во 2007 година НБРМ прими и обработи 3.604 налози за извршување и решенија за присилна наплата, од кои 2.380 се спроведени целосно, додека останатите се делумно или целосно неизвршени, заради недостаток на средства на должниците, одложени од страна на органот кој ги донел, или не се комплетни и притоа, се вратени до судовите или до овластените извршители заради нивно доуредување.

Во текот на 2007 година, од вкупно 2.831.339 порамнети трансакции во МИПС, 76.841 трансакции биле во редот на чекање, што претставува 2,71% од вкупниот број порамнети трансакции во МИПС, или просечно 309,8 трансакции дневно. Просечното време на чекање е 8,445 минути, што претставува значително намалување на просечното време на чекање во однос на 2006 година, кога тоа изнесуваше 13,28 минути. За детаљните причини е изработена анализа на редовите на чекање во МИПС за 2007 година.

б) Регулаторна функција

Врз основа на новиот Закон за платен промет, во текот на 2007 година, НБРМ во рамки на својата регулативна функција во доменот на платните системи, ги донесе следниве акти:

1. Одлука за пропишување на стандард за конструкција на сметките на учесниците во платниот промет и доделување на водечки број на носителите на платниот промет;
2. Одлука за определување на износот на мало меѓубанкарско плаќање;
3. Одлука за доставување на податоци за извршените активности во платниот промет;
 - 3.1 Упатство за доставување на податоци за прометот во внатрешниот и надворешниот клиринг;
 - 3.2 Упатство за доставување податоци за извршени активности во платниот промет;
4. Одлука за начинот на водењето и содржината на единствениот регистар на трансакциски сметки;
5. Одлука за начинот и постапката за отворање и затворање на трансакциска сметка;
6. Одлука за критериуми и стандарди за работењето на платните системи;
7. Одлука за начин и методологија на надзор на платните системи и
8. Упатство за постапката за исправка на грешка направена од носител на платниот промет.

Со наведената регулатива е направено квалитативно подобрување на подзаконската регулатива којашто се однесува на платните системи.

в) Надзорна функција

Како дел од функцијата на надгледување на платните системи, во 2007 година, НБРМ вршеше посреден надзор над работењето на банките и клириншката куќа. Платниот систем се следеше преку информацискиот систем развиен врз основа на Упатството за внатрешен и надворешен клиринг, според кое по електронски пат, на дневна основа, се доставуваат податоци за платниот промет на банките. Исто така, се врши и посредно надгледување на блокираните сметки на дневна основа, преку споредбена анализа на извештаите за блокирани сметки доставени од страна на банката и извештаите за блокирани сметки по банки, коишто се добиени од податоците кои НБРМ ги презема од клириншката куќа.

Во текот на 2007 година, со донесувањето на новиот Закон за платен промет и подзаконските акти од страна на НБРМ и тоа: Одлуката за начин и методологија на надзор на платните системи и Одлуката за критериуми и стандарди за работењето на платните системи, беше правно спроведена надгледувачката функција на НБРМ во

платните системи по примерот на земјите-членки на ЕУ. Ваквиот пристап е резултат на техничката соработка со експерти на Централната банка на Холандија. Оваа соработка продолжува и во текот на 2008 година, со цел целосно да се заокружи надгледувачката функција на НБРМ во делот на платните системи.

Исто така, во текот на 2007 година, НБРМ продолжи со собирање и дистрибуирање на податоците за платниот промет на месечна основа, согласно со Одлуката за доставување и дистрибуција на податоци за платниот промет.

Во текот на 2007 година, функцијата на надгледување на НБРМ во доменот на платните системи се остваруваше и преку функционирањето на Националниот совет за платни системи. За таа цел, работната група која беше формирана од Националниот совет за платни системи на Република Македонија во 2005 година, продолжи со својата работа и во текот на 2007 година. Во остварувањето на задачите кои ѝ беа доверени од страна на Националниот совет за платни системи, работната група оствари и меѓународна соработка со претставници од развиените централни банки задолжени за надгледување на платните системи во рамки на консултативниот процес во изработка на Стратегијата за развој на платниот систем на Република Македонија 2007-2011 година. Усвојувањето на Стратегијата за развој на платните системи, со која се поставени стратешки насоки за развојот до 2011 година, всушност претставува централен настан во доменот на платните системи во 2007 година.

Во текот на 2007 година, НБРМ беше активно вклучена во координацијата со Комората на извршители и банките, во поефикасно спроведување на Законот за извршување во делот на платните системи.

5.1.2. Показатели за работењето на електронниот систем во Република Македонија

а) Отворени сметки

Во текот на 2007 година, во Единствениот регистар на иматели на сметки кај носителите на платниот промет во Република Македонија (банките и НБРМ) беа пријавени вкупно 1.859.296 нови сметки на физички и правни лица, а беа затворени 12.725 сметки, со што вкупниот број на отворени сметки во Единствениот регистар на иматели на сметки, на крајот на годината, достигна 2.127.826 сметки. Сопственици на овие сметки се 1.024.461 различни субјекти (физички и правни лица), при што 54,48% имаат само една сметка, додека просечниот број на отворени сметки е околу 2,07702 сметки по субјект.

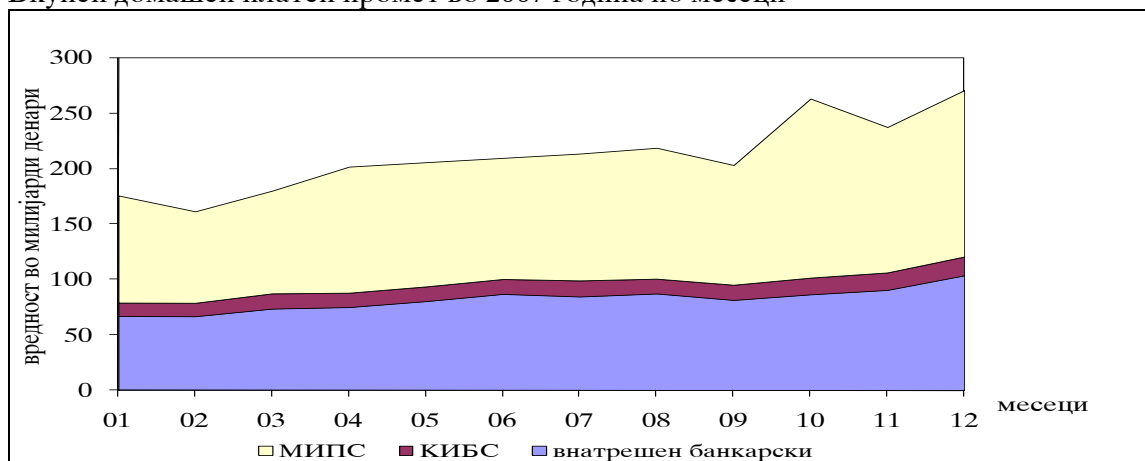
Од почетокот на функционирањето на новиот платен систем, до крајот на 2007 година, вкупниот број регистрирани блокирани сметки изнесува 16.084. Во 2007 година се започнати 17.094 блокади, додека 9.398 се затворени (деблокирани), што претставува 58,43% од вкупниот број започнати блокади.

б) Вкупен електронен промет во Република Македонија

Во 2007 година е извршен платен промет во вкупна вредност од 2.545,18 милијарди денари. Во вкупниот промет не се вклучени трансакциите за порамнување на нето-состојбата на Клириншката куќа „КИБС“. Притоа, 38,7% од вкупниот износ се внатрешен промет на банките (помеѓу сметки во иста банка), 54,7% се однесуваат на меѓубанкарски платен промет преку МИПС и 6,6% претставуваат меѓубанкарски промет преку КИБС.

Графикон 115

Вкупен домашен платен промет во 2007 година по месеци

Извор: Народна банка на Република Македонија.

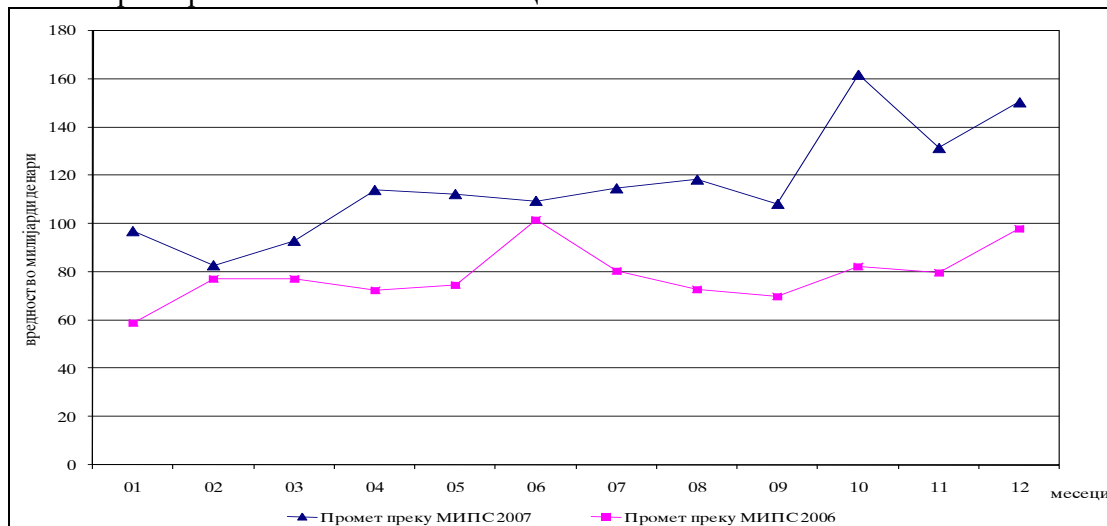
Во 2007 година, вкупниот број реализирани трансакции во домашниот платен промет изнесува 27.415.119, од кои 10,3% се извршени преку МИПС, 45,7% се извршени преку КИБС, а 44% се трансакции извршени преку интерниот клиринг.

в) Промет и број на трансакции извршени преку МИПС во 2007 година

Во 2007 година, преку МИПС на НБРМ е остварен вкупен промет од 1452,75 милијарди денари со вкупен број извршени трансакции од 2.831.339, вклучувајќи ги и трансакциите за порамнување на нето-состојбите од Клириншката куќа „КИБС“. Во 2007 година, прометот остварен преку МИПС се зголеми за 42,5%, во однос на претходната година. Од вкупниот промет преку МИПС, 52,6% претставуваат меѓубанкарски промет започнат од останати носители на платниот промет, додека 47,4% претставуваат промет започнат од државните институции (НБРМ, Трезорскиот систем итн.).

Графикон 116

Реализиран промет во МИПС по месеци

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Во 2007 година, бројот на извршени трансакции во однос на претходната година оствари раст од 15,4%. Од вкупниот број трансакции преку МИПС, 64,1%

претставуваат меѓубанкарски трансакции започнати од останати носители на платниот промет, додека 35,8% претставуваат трансакции започнати од државните институции (НБРМ, Трезорскиот систем итн.).

џ) Внатрешен банкарски плагин промет во 2007 година

Анализата на извршениот платен промет во текот на 2007 година, помеѓу сметки на депоненти отворени во системот на ист носител на платниот промет, покажува зголемување на вредноста на внатрешниот банкарски платен промет од 31,8%, во однос на претходната година. Притоа, остварениот промет изнесува 985,2 милијарди денари, а бројот на извршените трансакции изнесува 12.058.263 и во однос на претходната година е зголемен за 18,0%.

5.2. Трезорско работење

5.2.1. Готови пари во оптик

Народната банка на Република Македонија има единствено право да издава книжни и ковани пари, ги утврдува апоените и основните белези на книжните и кованите пари коишто претставуваат законско средство за плаќање во Република Македонија. На 31 декември 2007 година, во состојбата на готовите пари во оптик, банкнотите учествуваат со 98,6%, а кованите пари со само 1,4%. Структурата на готовите пари во оптик, изразена преку бројот на парчиња, покажува учество со 31,1%, а кованите пари, со 68,9%. Вредносната и количинската структура на готовите пари во оптик е релативно непроменета во однос на 2006 година.

Графикон 117

Готови пари во оптик

Извор: Народна банка на Република Македонија.

На крајот на 2007 година, бројот на банкноти во оптик изнесуваше 56,3 милиони, што е за 6,2 % повеќе во однос на крајот на 2006 година, а според нивната вредност (17,7 милијарди денари), е остварен пораст од 10,0%. Структурата на готови пари во оптик, според банкноти и монети, е следнава:

Табела 24

Динамика на готови пари во оптек

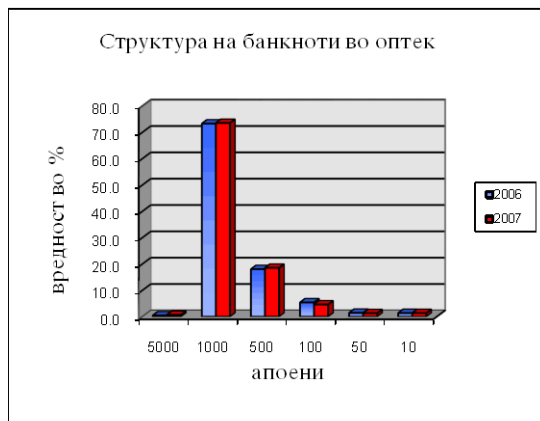
	Банкноти во оптек		Монети		Вкупно готовина во промет во мил. денари
	вредност во мил. денари	количина во милиони	вредност во мил. денари	количина во милиони	
1999	8.052	30,6	116,1	60,2	8.168
2000	9.424	36,0	135,2	68,7	9.559
2001	14.141	44,9	145,9	74,2	14.287
2002	13.945	44,4	160,9	80,9	14.106
2003	14.004	45,4	175,2	87,8	14.179
2004	14.049	46,9	192,6	96,2	14.241
2005	14.401	49,6	211,2	104,1	14.612
2006	16.109	53,0	233,0	113,4	16.341
2007	17.708	56,3	260,0	124,9	17.968

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Според вредноста, најголемо учество во банкнотите во оптек имаат апоените од 1000 и 500 денари. Апоенот од 1000 денари учествува со 73,6% (на крајот на 2006 година учествуваше со 73,3%), а од 500 денари учествува со 18,5% во вредноста на банкнотите во оптек (18,0% на крајот на 2006 година). На останатите апоени од банкнотите отпаѓаат 7,9% од вкупната вредност на банкнотите во оптек, што е помалку за 0,7 процентни поени од нивното учество на крајот на 2006 година. Структурата на монетите по количество во оптек, за 2007 година според апоени, е прикажана во графикон бр. 115. Најголемо учество на монетите во оптек има апоенот од 1 денар (48%).

Графикон 118

Банкноти во оптек

Извор: Народна банка на Република Македонија.

Графикон 119

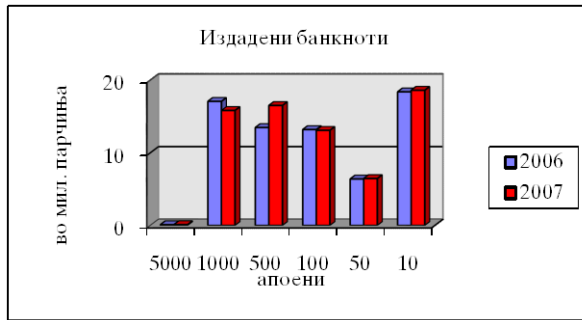
Монети во оптек

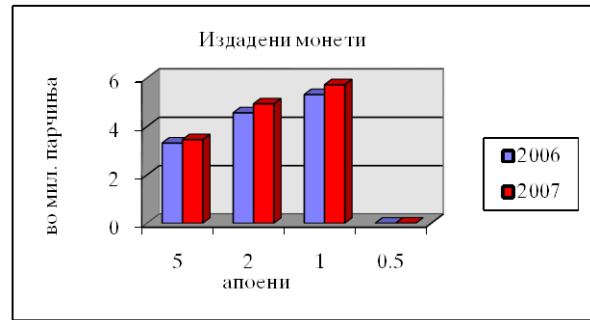
5.2.2. Снабдување на банкиите со готови пари

Во 2007 година, преку централниот трезор на НБРМ и преку рефератите за промет со готовина, се извршени исплати на готовина на банките во износ од 26,5 милијарди денари, или вкупно 3.938 реализирани трансакции (издадени 70,6 милиони банкноти и 14,1 милион монети), што е за 1,5% повеќе во однос на исплатите реализирани во 2006 година. Истовремено, е примена готовина од банките во износ од 24,3 милијарди денари, преку извршени 4.835 трансакции. Изразено во банкноти, примени се 65,1 милион банкноти и 2,8 милиони монети, што е речиси на исто ниво во однос на 2006 година.

Графикон 120
Издадени банкноти

Графикон 121
Издадени монети

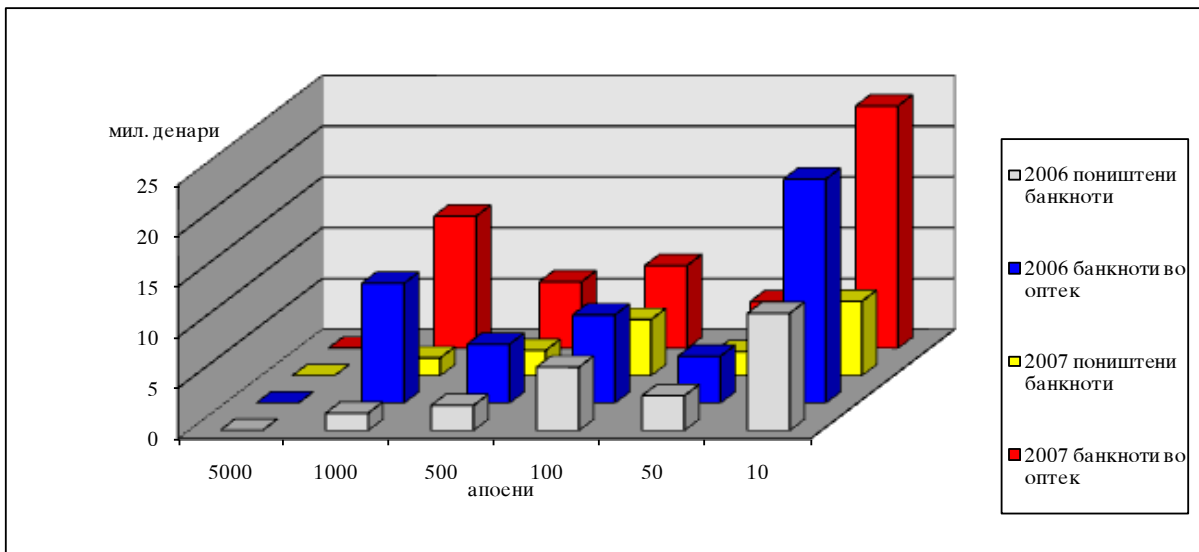
Извор: Народна банка на Република Македонија.

5.2.3. Обработка и поништување на банкноти

Во текот на 2007 година, преку машината за обработка на банкноти во централниот трезор се обработени вкупно 35,2 милиона банкноти. Во претходната 2006 година биле обработени 34,5 милиони банкноти. Во обработката, најмалку учествуваат банкнотите со апоенска вредност од 5000 денари, бидејќи најмалку се застапени во прометот.

Во текот на 2007 година, од вкупните обработени банкноти, 35,2 милиона банкноти се поништени, 19,5 милиони банкноти заради излитеност и оштетеност и во однос на 2006 година, кога се поништени 25,4 милиони банкноти, поништени се 5,9 милиони помалку. Најголемо учество во поништените банкноти имаат апоените од 10, 50 и 100 денари, или изразено во процент, 78,1%. Од вкупниот број поништени банкноти, 21,9% отпаѓаат на банкнотите со повисока апоенска структура (500, 100 и 5000).

Графикон 122
Банкноти во оптек и поништени банкноти

Извор: Народна банка на Република Македонија.

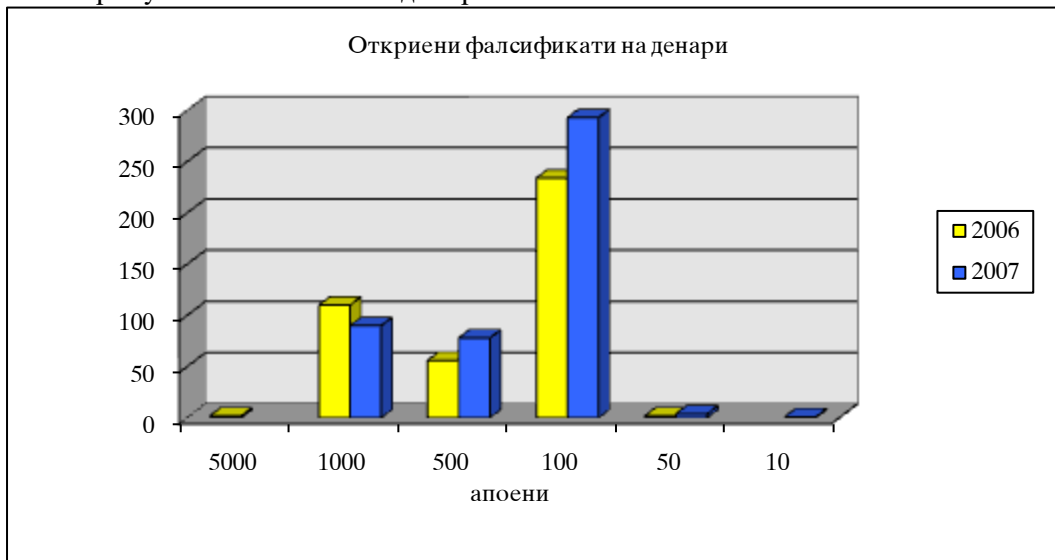
5.2.4. Експертиза на сомнителни / фалсификувани банкноти

Во текот на 2007 година е извршена експертиза и се констатирани вкупно 466 фалсификати на денарски банкноти откриени од деловните банки и конфискувани во

Република Македонија од страна на МВР, што е за 15,3% повеќе во однос на фалсификатите констатирани во 2006 година (404 банкноти). Од вкупниот број на откриени фалсификувани банкноти, најголем дел се однесува на апоенот од 100 денари (вкупно 293 парчиња, или 62,8% од вкупниот број фалсификати). Вредноста на фалсификуваните денари (158.510) е незначителна во однос на вредноста на готовите пари во оптек. Квалитетот на сите видови фалсификати не може да биде оценет како добар. Откриените фалсификати се направени главно по пат на користење компјутер (скенирање и печатење), или пак фотокопии во боја на обична хартија, без заштитни елементи. Во текот на 2007 година, од страна на Народната банка се пратени на експертиза во МВР и десет банкноти (50, 100 и 200 евра) поради сомневање дека се фалсификувани евра, коишто беа пријавени и донесени во Народната банка од страна на поедини фирми.

Графикон 123

Фалсификувани банкноти на денари

Извор: Народна банка на Република Македонија.

5.2.5. Печатење на банкноти и други вредносници

Во текот на 2007 година, заради надополнување на залихата на банкноти се отпечатени 20 милиони банкноти од апоен од 100 денари. Во процесот на ковање монети исковани се 21,6 милиони парчиња монети од апоен од 1, 2 и 5 денари. За сметка на Министерството за финансии, се печатени 9,976,000 парчиња административни таксени марки, 5.000.000 парчиња судски таксени марки и 400.000 парчиња менични бланкети.

5.2.6. Осигурување на дејносии во трезороти

Во текот на 2007 година, за сметка на Министерството за финансии се продадени административни и судски таксени марки во вкупен износ од 12,7 милиони парчиња (11,4 милиони во 2006 година) и меници од сите апоени во вкупен износ од 268.400 парчиња (232.600 парчиња во 2006 година).

Во текот на 2007 година, за сметка на Министерството за финансии, Управата за јавни приходи, во трезорот се складирали и издавани контролни маркици за алкохол и цигари. Извршени се 186 трансакции на издавање контролни маркици за цигари, што е за 8,8% повеќе во однос на 2006 година. Исто така, се извршени и 506

транзакции на издавање контролни маркици за алкохол, или 8,1% повеќе во однос на 2006 година.

Врз основа на депонирање на привремено одземените девизни средства и денари од страна на надлежните органи, коишто се доставени во трезорот на Народната банка во 2007 година, е извршен прием на 111 трансакции (30 трансакции во 2006 година). Истовремено, како резултат на донесени судски решенија, се извршени вкупно 22 исплати на привремено одземените девизи (12 во 2006 година). Истовремено, во трезорот на Народната банка се донесени емства (денари и девизи) од страна на надлежните судовите во Република Македонија и се извршени се шест трансакции за прием и две за враќање на емство.

Како резултат на редовното девизно благајничко работење, од трезорот се извршени 2.741 исплата на девизна ефективна на државни органи (2.322 во 2006 година) и 456 приеми на ефективни девизни средства (250 во 2006 година).

Во однос на продадената нумизматика на јубилејни монети, изработени од злато и сребро, во текот на 2007 година се продадени вкупно 166 парчиња.

5.3. Внатрешна ревизија

Преку реализацијата на Ревизорската програма за работење на внатрешната ревизија во 2007 година, внатрешната ревизија ја исполнуваше својата основна задача да ги идентификува ризиците на кои е изложена Народната банка во извршувањето на своите функции, да обезбедува воспоставување соодветен систем на интерни контроли од страна на одговорните лица, како и негова ефикасна примена. Притоа, требаше да се постигнат следниве цели при вршењето на работните процеси во Банката: веродостојност и интегритет на финансиските и други информации, усогласеност на работењето со законските и подзаконските акти, интерните политики и процедури за работа, безбедно чување и заштита на средствата, како и економична и ефикасна употреба на ресурсите.

Преку вршењето на редовните ревизии на работните процеси во НБРМ, се даваше оценка за соодветноста на воспоставениот систем на интерни контроли, за што редовно се известуваше раководството на НБРМ. Во случај на констатирани слабости, беа давани препораки за нивно отстранување, а исто така се следеше и остварувањето на дадените препораки, прикажани во ревизорските извештаи. Инаку, извршените ревизии беа планирани, не само од аспект на оценката на степенот на ризичност, туку и според значењето на функциите што се извршуваат, временскиот интервал од последната извршена ревизија, како и промените коишто се извршени во самите процеси.

Внатрешната ревизија имаше и други активности во насока на унапредување на работењето, преку започнатите активности за целосно спроведување на меѓународните стандарди за внатрешна ревизија и, следствено на тоа, развивање Програма за интерна проценка на квалитетот на работењето на внатрешната ревизија, развивање Методологија за изработка на Годишна програма за работа ориентирана кон ризици, како и ревидирање на постојните внатрешни процедури за работа. Спроведувањето на овие активности се одвива во соработка со Централната банка на Холандија, којашто во рамките на пружената техничка помош, изврши екстерна проценка на квалитетот на работењето на внатрешната ревизија во НБРМ, со цел да се идентификуваат можностите, да се понудат препораки за подобрување на

работењето, како и да се промовира имиџот и кредибилитетот на внатрешната ревизија.

Во текот на 2007 година, беа реализирани петнаесет редовни и три вонредни ревизии, а на редовна квартална основа беше вршено следење на дадените препораки во ревизорските извештаи, чиешто рокови за реализација завршуваа во 2007 година. Сознанијата од извршените следења, главно, укажуваат на тоа дека препораките се почитуваат и се завршуваат во зададените рокови. Од ревизиите извршени на 34 работни процеси во НБРМ, во 2007 година, произлегоа 92 препораки за подобрување на системот на внатрешни контроли.

Генерално, воспоставените системи на внатрешни контроли во дирекциите во кои е извршена ревизија на поедини работни процеси во текот на 2007 година, се на задоволително ниво, но има простор за нивно натамошно развивање и подобрување.

5.4. Подобрување на институционалниот капацитет на НБРМ

- Во текот на 2007 година, активно се работеше на изградба на модел за проекција на инфлацијата, којшто во следните години ќе има централно место во областа на макроекономските предвидувања на НБРМ. Моделот ги опфаќа основните сегменти на економијата и е поставен така, што може да обезбеди согледувања на можните движења на најзначајните макроекономски варијабли и, зависно од тоа, да даде проценка за идниот правец на инфлацијата и соодветно на тоа, и адекватна реакција од страна на монетарната политика. Со овој модел, НБРМ ја следи практиката на современите централни банки за проекција на инфлацијата заснована врз макроекономски основи и проценка на влијанијата од меѓународното опкружување, како основа за донесување одлуки на монетарната политика. Станува збор за среднорочен проект, за кој е користена техничка помош од Чешката централна банка, обезбедена од ММФ.
- Во 2007 година, продолжија активностите за спроведување на Развојниот план за супервизија, отпочнати во мај 2006 година, преку систематизација на задачите во десет критични области. Беше извршено идентификување на ризиците на кои се изложени банките и беше дефиниран пристапот на Народната банка на Република Македонија во однос на оценката на овие ризици. Странскиот консултант, кој беше ангажиран во 2006 година, продолжи со давањето поддршка на НБРМ во процесот на премин кон супервизија насочена кон ризици. Тргувајќи од постојните процедури и процеси во вршењето на супервизијата на банките од страна на Народната банка на Република Македонија, беше изработен нацрт на новата супервизорска рамка во која се дефинирани пристапот и процесите коишто ќе се применуваат при вршењето на супервизијата на банките. Вака дефинираниот пристап, заедно со процедурите за проценка на нивото на изложеноста на ризик и квалитетот на управувањето со ризиците, почнувајќи од четвртиот квартал 2006 година, претставуваа предмет на тестирање од страна на Народната банка на Република Македонија. Резултатите од тие тестирања, коишто продолжија и во текот на 2007 година, претставуваа основа за утврдување на применливоста на изготвените нацрт-процедури, во рамки на дефинираниот пристап на супервизијата ориентирана кон ризиците. Во втората половина на 2007 година започнаа активности за обезбедување консултантски услуги во насока на зајакнување на спроведувањето на активностите во Секторот за супервизија, банкарска регулатива и финансиска стабилност. Основната цел на овие активности, коишто се одвиваат во рамките на проектот со Светската банка, за подобрување на инвестициската клима и

зајакнување на управувањето со јавниот сектор во Република Македонија, финансиски помогнат со донација од Кралството Холандија, е поефикасна реализација на Планот за развој на супервизијата.

Истовремено, во втората половина на 2007 година, се направи организациско реструктурирање на супервизорската функција во Народната банка на Република Македонија, како дел од Планот за развој на супервизијата. Притоа, беше формиран Секторот за супервизија, банкарска регулатива и финансиска стабилност, во чии рамки постојат три дирекции: Дирекција за вонтеренска супервизија и лиценцирање, Дирекција за теренска супервизија и Дирекција за финансиска стабилност, банкарска регулатива и методологии. Во рамки на Секторот, беше формиран Супервизорски комитет којшто е одговорен за разгледување и одобрување на наодите и препораките добиени преку активностите на трите дирекции во секторот. За своето работење, Супервизорскиот комитет е одговорен пред гувернерот на Народната банка, до кого, во писмена форма ги доставува сите предлози коишто се однесуваат на активностите на контролата и супервизијата на поединечни институции и предлози во делот на финансиската стабилност, банкарската регулатива и методологиите. Новата организациска поставеност овозможува поголема специјализација на човечките ресурси и оптимизација на нивото на нивната искористеност.

- Новиот Закон за банките (донесен во јуни 2007 година) обезбедува значајно квалитативно унапредување на банкарската регулатива и супервизија во Република Македонија. Овој Закон се заснова врз одредбите и стандардите пропишани со Европската директива 2006/48 за основање и работење на кредитните институции и Европската директива 2006/49 за адекватноста на капиталот на инвестициските фирми и кредитните институции. Согласно со Законот за банките, Советот на Народната банка беше должен да ја донесе целокупната подзаконска регулатива во период од девет месеци по неговото стапување на сила. Врз таа основа, заклучно со февруари 2008 година, НБРМ изработи и донесе 23 подзаконски акти, со што се заокружи целокупната регулативна рамка за банкарскиот систем и банкарската супервизија. Најзначајните измени и унапредувања во Законот за банките и соодветната подзаконска регулатива се однесуваат на следното: зајакнување на критериумите за лиценцирање на акционерите со квалификувано учество во банка, како и на членовите на Надзорниот и Управниот одбор на банката; зајакнување на корпоративното управување во банката; унапредување и зајакнување на системите на банките за управување со ризиците; унапредување на начинот на вршење супервизија и надзор; усогласување на сметководствените стандарди и правила со Меѓународните сметководствени стандарди и Меѓународните стандарди за финансиско известување; зајакнување на корективните мерки и зголемување на ефикасноста на постапката за излез (стечај и ликвидација) на банката од банкарскиот систем; обезбедување правна можност за отворање и работење на филијала на странска банка.
- Со цел да се подобри институционалното работење на Народната банка на Република Македонија, органите на Народната банка на Република Македонија, во 2007 година, донесоа подзаконски акти од следниве области и тоа:
 - во врска со Законот за платен промет се донесени 11 (единаесет) подзаконски акти;
 - во врска со Законот за девизно работење се донесени 18 (осумнаесет) подзаконски акти;
 - во врска со Законот за брз трансфер на пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам се донесени 2 (два) подзаконски акти;

- во врска со Законот за банките се донесени 23 (дваесет и три) подзаконски акти;
 - во врска со Закон за хартии од вредност е донесен 1 (еден) подзаконски акт;
 - во врска со Законот за Народна банка на Република Македонија се донесени 6 (шест) подзаконски акти;
- Во насока на подобрување на следењето на финансиската позиција на Народната банка и унапредување на финансиското известување на Народната банка во согласност со Меѓународните стандарди за финансиско известување и согласно со потребите на централните банки во 2007 година се донесени Сметководствени политики за финансиско известување со кои е опфатена методологијата, формата на финансиските извештаи и роковите на финансиско известување.

Во вториот квартал на 2007 година е извршена анализа на податоците за основни средства при што, врз основа на сметководствената вредност, определениот корисен век на употреба и употребната вредност на средства, се утврдени потреби од промени - намалувања на корисниот век на основните средства. Со новите сметководствени политики е ревидирана политиката за пресметување на амортизацијата, при што е намален корисниот век на основните средства, со цел пореално да се распределат трошоците за време на периодот кога средствата се користат. Во септември 2007 година е спроведена новата политика за пресметување амортизација во нов модул за евиденција на основните средства, којшто е изработуван интерно, во Народната банка, по принципите на интегрирање податоци. Со спроведувањето на овој модул, е постигната единствена евиденција на основните средства којашто обезбедува материјална и вредносна евиденција, евиденција по локации, како и пресметување на амортизацијата. Претходниот начин на евидентирање на исти податоци во две посебни апликации, во две различни дирекции за посебни цели е напуштено.

Со цел да се автоматизира процесот на подготвување Финансиски план и План за инвестиции и со цел да се следи реализацијата на плановите, во 2007 година е започнат развој на апликацијата за изработка на плановите. Во 2007 година беше овозможено следење на реализацијата на Финансискиот план по организациски единици. Следењето на реализацијата на Финансискиот план е поврзано со податоците од главната книга на Народната банка.

- Во текот на 2007 година се направи голема надградба на информатичката инфраструктура на Народната банка со инсталирање робустен дисковен капацитет (SAN) којшто има можности за постојана репликација на податоците, повеќе од триесет нови сервери, нова опрема за архивирање на податоците и нова мрежна опрема. Покрај тоа, се заменија 20% од сите работни станици и се започна постапка за замена на преостанатите 80% работни станици, којашто се очекува да заврши во 2008 година. Со тоа се отвори можност за подобрување на функционалноста, расположливоста и сигурноста на информативниот систем на Народната банка на Република Македонија, што ќе биде предмет на работа во следните две години.
- Во текот на 2007 година продолжи соработката на Народната банка на Република Македонија со Централната банка на Холандија на полето на техничката помош. Проектот за техничка помош на НБРМ од страна на Централната банка на Холандија, којшто започна уште во 2000 година, продолжи успешно да се спроведува и во текот на 2007 година. Со Проектот беа опфатени речиси сите основни функции и активности на Народната банка на Република Македонија.

Исто така, во текот на 2007 година, Народната банка активно соработуваше на полето на техничката помош и со Австриската централна банка и Меѓународниот монетарен фонд.

- Во 2007 година е регистриран пораст на бројот на посетени семинари од страна на вработените во НБРМ, при истовремено зголемување на бројот на вработени кои посетувале семинари, што укажува на постојани напори за надградба и стручно усовршување на кадарот.

Број на посетени семинари во 2006 и 2007 година

	2006	2007	годишна промена
Во земјата	8	20	
Во странство	87	99	
Вкупно	95	119	25%

Број на вработени кои посетиле семинари во 2006 и 2007 година

2006	2007	годишна промена
66	89	35%

Од аспект на областа на која се однесуваат семинарите, 23% од посетените семинари се од областа на монетарната политика и централното банкарство, 15% се од областа на информациските технологии, 13% се од областа на евроинтеграциските процеси, 11% се од областа на супервизијата, 8% се од областа на статистиката, по 7% од областа на финансиската стабилност и финансиските пазари, соодветно, додека останите 16% отпаѓаат на семинарите од областа на управувањето со готовина, внатрешната ревизија, платните системи, сметководството и преводите.

Значајно е да се нагласи дека голем дел од стручните усовршувања се реализирани врз основа на годишни програми за обуки на европските централни банки и други значајни меѓународни институции, за кои поголемиот дел од трошоците ги покриваат самите организатори. Имено, од аспект на организаторите, најголем дел од посетените семинари во 2007 година (19%) се однесуваат на Заедничкиот виенски институт (Joint Vienna Institute), потоа следуваат семинарите организирани од страна на Германската централна банка (12%) и Банката на Англија (7%), ММФ и Институтот за финансиска стабилност (по 5%, соодветно), централните банки на Холандија и Франција (по 4% од вкупните посетени семинари, соодветно). Преостанатиот дел се однесува на семинари во организација на други централни банки, институти и останати организации.

Во 2007 година се регистрирани подобрувања на квалификациската структура на НБРМ, прикажани во следната табела.

Квалификациска структура на вработените во НБРМ

Квалификациска структура	31.12.2006	31.12.2007	годишна промена
Вкупен број на работници:	417	418	0.2%
(Високо образование, вкупно, со магистри и доктори по науки)	205	212	3.5%
1. Магистри	29	36	24%
2. Доктори на науки	1	3	трипати

Квалификациска структура	31.12.2006	31.12.2007	годишна промена
Вишо образование	20	19	-5%
Средно образование	173	168	-3%
Средно образование со петти степен	15	15	/
Основно образование	4	4	/

- Во текот на 2007 година, во просториите на НБРМ беа одржани следните обуки, семинари и работилници:

- Во мај 2007 година, Народната банка на Република Македонија, во соработка со Државниот завод за статистика, организира едnodневна работилница на тема: *Проблеми во мерењето на инфлацијата*. Основна цел на работилницата беше да се даде осврт на проблемите при мерењето на инфлацијата во Република Македонија и идните предизвици во овој домен, со кои земјата ќе се соочи на патот на приближувањето кон Европската унија. На работилницата беа прикажани и странски искуства и видувања во врска со сите отворени прашања и дилеми поврзани со мерењето на инфлацијата;

- Со цел да се зајакне аналитичкиот капацитет на вработените во НБРМ за примена на статистички и економетриски техники во извршувањето на работните задачи, во февруари 2007 година во НБРМ се одржа интерна обука за економетрија, наменета за вработените во НБРМ. Подоцна, во јули 2007 година, се одржа едnoneделен семинар за економетрија со еминентен професор од странство, на кој беа претставени напредни економетриски техники. Семинарот беше организиран во соработка со ММФ и имаше регионален карактер;

- Во октомври 2007 година, во соработка со Централната банка на Холандија и Банката на Англија, во НБРМ беше одржан едnoneделен регионален семинар на тема *Таргетирање на инфлацијата и монетарната политика*, на кој присуствуваа и претставници од централните банки во регионот. Семинарот понуди квалитетен осврт на современите предизвици на монетарната политика во услови на динамично опкружување, при што посебно внимание се посвети на монетарните стратегии во земјите во транзиција. Значајна квалитативна одлика на Семинарот беше разработката на одредени практичните аспекти околу примената на техники за анализа и проектирање за потребите на монетарната политика;

- Во областа на финансиско-сметководствените работи на централните банки, во текот на 2007 година, во соработката со Централната банка на Холандија, успешно се организира Меѓународен семинар на тема сметководството на централните банки. На семинарот, учество зедеа седумнаесет надворешни претставници од десет централни банки од регионот.

- Во 2007 година, НБРМ за прв пат, воведо доделување Годишна награда за најдобар труд од областа на макроекономијата за млад истражувач, со цел да ја поттикне научно-истражувачката дејност во земјата и да ги поттикне младите кадровски потенцијали кон продлабочени истражувања на макроекономските прашања што ја засегаат економијата.

- Позначајните интерни акти на НБРМ донесени во 2007 година се следните:
 - Правилник за заштита на личните податоци;

- Правилник за формирање на Комисијата за одлучување по прекршок и Комисијата за посредување;
- Правилник за организирање на седниците на Советот на Народната банка;
- Правилник за определување на работното време во Народната банка;
- Правилник за дистрибуирање на податоци од Централниот регистар на Република Македонија;
- Правилник за користење интернет;
- Правила за управување со кориснички сметки и лозинки;
- Правилник за патни и други трошоци;
- Правилник за вршење попис;
- Правилник за организација на работата на Народната банка;
- Правилник за систематизација на работите и работните задачи во Народната банка;
- Одлука за вреднување на работни места;
- Основни политики за сметководствено евидентирање и финансиско известување;
- Сметководствени правила за евидентирање на недвижностите, опремата и нематеријалните средства;
- Сметководствени правила за евидентирање на вложување во сертификати за депозити.

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Финансиски извештаи

За годината што завршува на 31 декември 2007

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007

(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е ионаку назначено)

Содржина

	Страна
Независен ревизорски извештај	1-2
Биланс на успех	4
Биланс на состојба	5-6
Извештај за промените на капиталот	7
Извештај за паричните текови	8
Белешки кон финансиските извештаи	9-55

ИЗВЕШТАЈ НА НЕЗАВИСНИОТ РЕВИЗОР

До Советот на Народна банка на Република Македонија

Извештај за финансиските извештаи

Ние извршивме ревизија на приложените финансиски извештаи на Народна банка на Република Македонија, кои што го вклучуваат билансот на состојба заклучно со 31 декември 2007 година, како и билансот на успех, извештајот за промени во главнината и извештајот за парични текови за годината која што завршува тогаш и прегледот на значајните сметководствени политики и други објаснувачки белешки.

Одговорност на менаџментот за финансиските извештаи

Менаџментот е одговорен за подготвувањето и објективното презентирање на овие финансиски извештаи во согласност со Меѓународните стандарди за финансиско известување. Оваа одговорност вклучува: обликување, имплементирање и одржување на интерна контрола која што е релевантна за подготвувањето и објективното презентирање на финансиски извештаи коишто се ослободени од материјално погрешно прикажување, без разлика дали е резултат на измама или грешка; избирање и примена на соодветни сметководствени политики; како и правење на сметководствени проценки кои што се разумни во околностите.

Одговорност на ревизорот

Наша одговорност е да изразиме мислење за овие финансиски извештаи врз основа на нашата ревизија. Ние ја спроведовме нашата ревизија во согласност со Меѓународните стандарди за ревизија. Тие стандарди бараат да ги почитуваме етичките барања и да ја планираме и извршиме ревизијата за да добиеме разумно уверување за тоа дали финансиските извештаи се ослободени од материјално погрешно прикажување.

Ревизијата вклучува извршување на постапки за прибавување на ревизорски докази за износите и обелоденувањата во финансиските извештаи. Избраните постапки зависат од расудувањето на ревизорот, вклучувајќи ја и проценката на ризиците од материјално погрешно прикажување на финансиските извештаи, без разлика дали е резултат на измама или грешка. Кога ги прави тие проценки на ризикот, ревизорот ја разгледува интерната контрола релевантна за подготвувањето и објективното презентирање на финансиските извештаи на ентитетот за да обликува ревизорски постапки коишто се соодветни во околностите, но не за целта на изразување на мислење за ефективност на интерната контрола на ентитетот. Ревизијата исто така вклучува и оценка на соодветноста на користените сметководствени политики и на разумноста на сметководствените проценки направени од страна на менаџментот, како и оценка на севкупното презентирање на финансиските извештаи.

Ние веруваме дека ревизорските докази коишто ги имаме прибавено се доволни и соодветни за да обезбедат основа за нашето ревизорско мислење.

Мислење

Според нашето мислење, финансиските извештаи даваат вистинска и објективна слика на финансиската состојба на Народна банка на Република Македонија заклучно со 31 декември 2007 година, како и на неговата финансиска успешност и неговите парични текови за годината којашто завршува тогаш во согласност со Меѓународните стандарди за финансиско известување.

PriceWaterhouseCoopers sloven

Прајсвотерхаускуперс довел Скопје

Скопје,

5 март 2008

ОПШТИ ПОДАТОЦИ

Членови на Советот

Петар Гошев, гувернер
Емилија Нацеска, вицегувернер
Фадил Бајрами, вицегувернер
Верица Хаџи - Василева - Марковска
Горан Петрески
Лиман Куртиши
Љубомир Кекеновски (до 4 април 2007 година)
Драге Јанев
Тихомир Петрески

Седиште

Комплекс банки бб
1000, Скопје

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**Финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007***(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)***БИЛАНС НА УСПЕХ**

	Белешка	2007	2006
Приходи од камати	5	2.498.281	2.192.048
Расходи од камати	6	(1.503.590)	(1.092.988)
Нето - приходи од камати		994.691	1.099.060
Приходи од провизии	7	300.915	234.846
Расходи од провизии	8	(6.628)	(9.781)
Нето - приходи од провизии		294.287	225.065
Нето нереализирани курсни и ценовни промени	9	322.814	(295.526)
Нето - приходи од хартии од вредност за тргување	10	997.496	177.308
Останати оперативни приходи	11	189.687	246.311
Расходи за вработените	12	(297.197)	(286.774)
Амортизација	25,26	(68.622)	(57.960)
Останати расходи	13	(178.678)	(159.066)
Резервации и отписи	14	(32.619)	(164.916)
Нето - добивка за годината		2.221.859	783.502

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007

(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

БИЛАНС НА СОСТОЈБА

АКТИВА	Белешка	31 декември	
		2007	2006
Злато	15	7.615.411	6.454.563
Депозити во странска валута	16	55.845.883	71.065.999
Ефективни странски пари	17	90.101	206.660
Странски хартии од вредност	18	30.977.470	9.807.416
Специјални права на влечење	19	60.484	138.555
Девизни средства		94.589.349	87.673.193
Побарувања од државата за односи со ММФ	20	551.548	587.196
Хартии од вредност на државата	21	712.389	1.918.813
Побарувања од државата		1.263.937	2.506.009
Членство кај ММФ	22	4.708.063	4.994.565
Кредити дадени на банки	23	15.912	24.426
Други побарувања	24	-	-
Побарувања од банки		15.912	24.426
Недвижности и опрема	25	897.795	903.595
Нематеријални средства	26	30.899	31.347
Пригодни ковани пари	27	88.719	90.023
Побарувања	28	21.660	22.724
Останата актива	29	101.027	61.595
Вкупна актива		101.717.361	96.307.477

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007

(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е ионаку назначено)

БИЛАНС НА СОСТОЈБА (продолжение)

ПАСИВА	Белешка	31 декември	
		2007	2006
Готови пари во оптек	30	19.893.323	17.768.218
Депозити на банки	31	10.671.843	7.382.243
Задолжителна резерва на банки и штедилници	32	7.294.331	6.386.882
Благајнички записи на Народната банка	33	21.040.271	9.480.027
Денарски депозити на државата	34	12.170.661	12.868.664
Денарски депозити за државни хартии од вредност за монетарни цели	34	4.597.550	4.611.403
Девизни депозити на државата	35	5.520.143	17.686.878
Депозити на државата		22.288.354	35.166.945
Ограничени депозити	36	1.738.804	492.954
Алокација на СПВ		551.548	587.196
Позајмувања од ММФ		-	2.593.312
Обврски врз основа на членство и депозити		4.708.063	4.994.565
Обврски спрема ММФ	37	5.259.611	8.175.073
Останати депозити	38	2.009.321	1.899.555
Останати обврски	39	1.462.572	424.347
Посебна резерва	40	278.826	246.164
Останата пасива	41	519.355	557.417
Останата пасива		2.260.753	1.227.928
Капитал		1.289.789	1.289.789
Општи резерви		1.503.132	1.103.543
Ревалоризациони резерви		6.467.829	5.971.910
Акумулирана загуба		-	(37.590)
Капитал и резерви	42	9.260.750	8.327.652
Вкупна пасива		101.717.361	96.307.477

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007

(Сиите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

ИЗВЕШТАЈ НА ПРОМЕНИТЕ ВО КАПИТАЛОТ

Белешка	Капитал	Општи резерви	Ревалоризациони резерви	Ревалоризација на уметнички слики	Акумулирана загуба	Вкупно капитал и резерви
Состојба на 1 јануари 2006 година	1.289.789	502.110	6.217.273	-	(209.042)	7.800.130
Ревалоризација на уметнички слики	-	-	-	1.777	-	1.777
Нето добивка која не е призната преку биланс на успех	-	-	-	1.777	-	1.777
Добивка за годината	-	-	-	-	783.502	783.502
Вкупно признати приходи за 2006 година	-	-	-	1.777	783.502	783.502
Пресметани позитивни курсни и ценовни промени на злато	-	-	638.349	-	(638.349)	-
Пресметани негативни курсни разлики	-	-	(933.874)	-	933.874	-
Пресметани позитивни ценовни промени за ХВ	-	-	48.742	-	(48.742)	-
Реализирани ценовни промени	-	-	(357)	-	357	-
Распределба во општи резерви	-	601.433	-	-	(601.433)	-
Распределба во Буџет на Република Македонија	-	-	-	-	(257.757)	(257.757)
Состојба на 31 декември 2006 година / 1 јануари 2007	1.289.789	1.103.543	5.970.133	1.777	(37.590)	8.327.652
Добивка за годината	-	-	-	-	2.221.859	2.221.859
Вкупно признати приходи за 2007 година	-	-	-	-	2.221.859	2.221.859
Пресметани позитивни курсни и ценовни промени на злато	42	-	1.160.736	-	(1.160.736)	-
Пресметани негативни курсни разлики	42	-	(837.921)	-	837.921	-
Пресметани позитивни ценовни промени за ХВ	42	-	221.251	-	(221.251)	-
Реализирани ценовни промени	42	-	(48.147)	-	48.147	-
Распределба во општи резерви	42	-	399.589	-	(399.589)	-
Распределба во Буџет на Република Македонија	39	-	-	-	(1.288.761)	(1.288.761)
Состојба на 31 декември 2007 година	1.289.789	1.503.132	6.466.052	1.777	-	9.260.750

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**Финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007***(Сиите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)***ИЗВЕШТАЈ НА ПАРИЧНИ ТЕКОВИ**

	Белешка	31 Декември	
		2007	2006
Нето-добивка пред распределба		2.221.859	783.502
Коригиран за:			
Приходи од камати	5	(2.498.281)	(2.294.676)
Расходи од камати	6	1.503.590	1.092.988
Нереализирани ценовни промени од злато		(1.160.736)	(638.349)
Нереализирани ценовни промени од хартии од вредност за тргување		(217.517)	(37.098)
Исправка на вредност		(44)	73.024
Посебна резерва		32.662	91.892
Амортизација	25,26	68.622	57.960
Нето - добивка / (загуба) пред промените во активата и пасивата		(49.845)	(870.757)
Злато		(112)	63
Странски хартии од вредност		(20.487.245)	(7.906.769)
Депозити орочени над 90 дена		-	4.603.155
Ограничени депозити		(227.517)	(273.518)
Побарувања од државата		1.206.423	1.002.041
Побарувања од банки		6.914	6.821
Останата актива		(71.738)	(65.897)
Пари во оптек		2.125.105	1.917.606
Депозити на банки		3.286.309	2.406.372
Задолжителна резерва на банки и штедилници		904.360	1.052.969
Депозити на државата вклучувајќи ограничени и други депозити		(11.533.158)	10.952.831
Отплата на позајмици од ММФ		(2.593.312)	(628.545)
Останата пасива		(269.363)	328.635
Примени камати		2.032.990	2.249.945
Платени камати		(1.485.544)	(1.045.398)
Нето парични текови од/ (користени во) оперативни активности		(27.155.733)	13.729.554
Набавки на недвижности и опрема		(62.404)	(53.417)
Приноси од продажба на недвижности и опрема		30	985
Нето парични текови користени во инвестициони активности		(62.374)	(52.432)
Издадени благајнички записи на НБРМ		11.539.527	534.805
Нето парични текови користени во финансиски активности		11.539.527	534.805
Нето - зголемување/(намалување) на парите и парични средства		(15.678.580)	14.211.927
Пари и парични средства на почетокот на годината		70.690.093	56.478.166
Пари и парични средства на крајот на годината	43	55.011.513	70.690.093

1. Општи информации

Народната банка на Република Македонија (во натамошниот текст: Народната банка) е централна банка на Република Македонија и е единствена емисиона институција во државата. Организацијата и работењето на Народната банка се регулирани со Законот за Народната банка на Република Македонија од 22 јануари 2002 година и измените и дополнувањата на Законот за Народната банка на Република Македонија од 31 јули и 31 декември 2003 година, 21 јули 2004 година, 21 јули 2005 година и 7 декември 2006 година. Според Законот, Народната банка е правно лице во целосна сопственост на државата со финансиска и со административна самостојност. Народната банка како централна емисиона банка се конституира во 1992 година.

Според Законот за Народната банка, основна цел на Народната банка е одржување на ценовната стабилност. Народната банка ја поддржува економската политика на земјата и се грижи за финансиската стабилност, без да се загрози остварувањето на нејзината основна цел, а почитувајќи ги начелата на пазарната економија. Остварувањето на овие цели имаат приоритет пред остварувањето на добивка.

Народната банка поднесува полугодишен и годишен извештај за работењето, за банкарската супервизија и за управувањето со девизните резерви, до Собранието на Република Македонија, како и годишен финансиски извештај ревидиран од страна на независен надворешен ревизор.

Нето-добивката се распределува во ревалоризациони резерви, општи резерви и во Буџетот на Република Македонија. Нереализираните приходи кои произлегуваат од ценовни и курсни промени во целост се издвојуваат во ревалоризациони резерви. По распределувањето на ревалоризационите резерви, согласно измените на Законот за Народната банка од декември 2006 година, 70% од нето-добивката се распоредува во општи резерви, односно 15% по достигнување на нивото на основниот капитал пропишан со овој Закон, а остатокот претставува приход на Буџетот на Република Македонија. Загубата се покрива од општите резерви на Народната банка, а доколку тие не се доволни, непокриената загуба се покрива од Буџетот на Република Македонија или со преносливи каматоносни должнички хартии од вредност издадени од Република Македонија.

Органи на Народната банка се Советот на Народната банка и гувернерот на Народната банка. Вкупниот број на вработени на 31 декември 2007 година е 418 (31 декември 2006: 417). Финансиските извештаи се усвоени од Советот на Народната банка на Република Македонија на 28 февруари 2008 и потпишани во нејзино име од страна на претседателот на Советот на Народната банка:

Претседател на Советот на Народната банка

м-р Петар Гошев

2. Преглед на значајни сметководствени политики

Основните сметководствени политики применети при изготвување на овие финансиски извештаи се прикажани подолу:

A Основа за подготовка на финансиските извештаи

Финансиските извештаи се изготвени во согласност со Законот за Народната банка и Меѓународните стандарди за финансиско известување (МСФИ), кои ги вклучуваат стандардите и толкувањата одобрени од Одборот за Меѓународни сметководствени стандарди (ОМСС) и толкувањата издадени од Комисијата за толкување на меѓународно финансиско известување (КТМФИ) на Комитетот за меѓународните сметководствени стандарди (КМСС).

Финансиските извештаи се изготвени според принципот на набавна вредност како основа за мерење, модифициран за мерењето според објективна вредност на хартиите од вредност за тргување, златото и уметничките слики.

Промени на сметководствени оценки и промени на сметководствени политики

Во текот на 2007 година се изврши анализа на сегашната вредност и корисниот век на недвижностите, опремата и нематеријалните средства на Народната банка која резултираше со преценка на корисниот век на средствата. Во јули 2007 година се донесени Сметководствени правила за евидентирање на недвижности, опрема и нематеријални средства, кои се применуваат од 1 септември 2007 година и според кои е утврден следниот корисен век на употреба:

	Корисен век на употреба од септември 2007	Корисен век на употреба до август 2007 година
Градежни објекти	од 5 до 50 години	од 10 до 77 години
Опрема	од 3 до 10 години	5 до 10 години
Транспортни средства	од 5 до 6 години	6 до 7 години
Канцелариски мебел	од 5 до 10 години	5 до 10 години
Нематеријални средства	од 3 до 5 години	5 години

Пресметаната амортизација во првиот месец од примената на новиот проценет век изнесуваше МКД 9.300.000, а во последователните месеци изнесува МКД 8.300.000. Износот на пресметаната месечна амортизација со примената на претходно утврдениот корисен век и амортизациони стапки на средствата изнесуваше МКД 4.000.000.

Согласно со сметководствените правила корисниот век на средствата ќе се преоценува најмалку еднаш годишно или доколку се оцени за неопходно. Ефектите од примената на овие правила се применуваат перспективно, односно во идните периоди (види белешка 2J и 2K).

Усвојување нови или ревидирани стандарди и толкувања

На 1 јануари 2007 година стапија во сила одредени нови МСФИ кои се однесуваат и на Народната банка. Подолу во текстот се дадени новите, изменетите стандарди или толкувања, коишто се или би можеле да бидат релевантни за работењето на Народната банка и нивното влијание врз сметководствените политики. Сите промени во сметководствените политики се применети ретроспективно, со усогласување на задржаната добивка на 1 јануари 2006, доколку не е поинаку наведено.

МСФИ 7 Финансиски инструменти: обелоденување и комплементарни дополнувања на МСС 1, Презентирање на финансиски извештаи - капитални обелоденувања (со важност од 1 јануари 2007). МСФИ 7 воведува нови обелоденувања со цел обезбедување подетални информации за финансиските инструменти, кои вклучуваат и квантитативни аспекти за ризичната изложеност, како и методи за управување со ризикот.

МСФИ 7 бара претставување на квалитативни и квантитативни информации за изложеноста на ризици кои произлегуваат од финансиските инструменти, вклучувајќи минимум обелоденувања за кредитниот ризик, ризикот од неликвидност и пазарниот ризик, вклучително и сензитивна анализа на пазарниот ризик. Тој го заменува МСС 30, Обелоденувања во финансиските извештаи на банки и слични финансиски институции, и барањата за обелоденување на МСС 32, Финансиски инструменти: обелоденување и презентирање. Наменет е за сите субјекти кои известуваат согласно МСФИ. Дополнувањето на МСС 1 ги воведува прилозите за нивото на капиталот на субјектот и како тој управува со капиталот. Народната банка го процени влијанието на МСФИ 7 и измените на МСС 1 и донесе заклучок дека измените ќе вклучат сензитивни анализи на пазарен ризик и презентирање на капиталот согласно измените на МСС 1. Народната банка го применува МСФИ 7 и измените на МСС 1 од сметководствениот период кој започнува на 1 Јануари 2007 година.

Постојат други нови стандарди или дополнувања на веќе постоечките, кои се задолжителни за примена од 1 Јануари 2008 или подоцна, кои Народната банка не ги примени предвреме.

Овие дополнувања и стандарди вклучуваат:

- МСФИ 8, Оперативни сегменти (стапува на сила од 1 Јануари 2008);
- КТМСФИ 11, МСФИ 2 - Групни Трансакции и за откупени Сопственички акции (во примена од 1 Март 2007);
- КТМСФИ 12, Аранжмани по услужни концесии (во примена од 1 Јануари 2009)

Новите стандарди и интерпретации нема да имаат значајно влијание врз финансиските извештаи на Народната банка.

Б Трансакции во странска валута*Функционална и известувачка валута*

Ставките кои се вклучени во финансиските извештаи се прикажани во валута според моменталните услови во кои дејствува Народната банка (функционална валута). Финансиските извештаи се прикажани во МКД, која е функционална и известувачка валута на Народната банка, изразена во илјади денари.

Трансакции и состојби

Средствата и обврските деноминирани во странска валута се искажуваат во МКД според девизниот курс на денот на составување на билансот на состојба. Трансакциите кои се извршени во странска валута се изразуваат во МКД по девизниот курс на денот на трансакцијата. Сите разлики од промените на девизните курсеви се признати во билансот на успех.

Девизен курс:	31 декември 2007 МКД	31 декември 2006 МКД
УСД	41,66	46,45
ЕУР	61,20	61,17
СПВ	65,83	70,08

В Нетирање

Финансиските средства и обврски се нетираат и нивната нето вредност се прикажува во билансот на состојба на нето основа доколку постојат законски применливи права за нетирање и можност за прикажување или порамнување на трансакциите на нето основа.

Г Репо - трансакции

Продадените хартии што се предмет на повторно купување (репо-трансакции) се рекласификувани во финансиските извештаи како средства кои се дадени под закуп кога преносителот, според договорот, има право или намера да ги продаде или повторно да ги заложат како колатерал. Обврските врз основа на репо - трансакции се вклучени во депозитите спрема банките. Побарувањето по купените хартиите од вредност кои се предмет на повторна продажба се вклучени во кредити дадени на банките. Разликата помеѓу продажната и куповната цена претставува камата и е пресметана за целокупното времетраење на договорот со примена на методот на ефективна каматна стапка. Хартиите од вредност кои се предмет на заем се прикажани во финансиските извештаи.

Хартиите од вредност кои се позајмени и оние кои се примени како колатерал за обратни трансакции не се признаваат во финансиските извештаи, освен доколку не се продадени на трети лица, во кој случај набавките и продажбите се прикажани како добивка или загуба и се вклучени во приходите од работењето. Обврската за враќање на хартиите од вредност се прикажува по пазарна вредност како обврска од редовното работење.

Д Депозити во банки

Депозитите во банки се прикажани по амортизирана вредност исто како и кредити на, и пласмани во банки (види белешка 2Ж), намалени за исправката (види белешка 2S).

Ѓ Монетарно злато

Монетарното злато го сочинуваат златни депозити во коресподентни банки и залиха на златни прачки изработени по меѓународни стандарди кои се чуваат во трезорот на Народната банка. Монетарното злато е дел од девизните резерви. Златото се мери во единица мерка фина унца злато.

Златото се прикажува по пазарна вредност. Пазарна вредност е вредност која може да биде реализирана при продажба на средството под нормални комерцијални услови помеѓу две заинтересирани страни и е пресметана врз основа на цената на Лондонската Берза за злато, изразена во САД долари, деноминирана во МКД по тековниот девизен курс на МКД во однос на САД долари на денот на трансакцијата.

Реализираните и нереализираните добивки и загуби од ревалоризацијата на златото на крајот на пресметковниот период кои резултираат од промените во пазарната цена на златото и промената на курсот на денарот во однос на САД доларот, се вклучуваат во билансот на успех.

Е Пари и парични средства

За целите на извештајот за парични текови, парите и паричните средства ги вклучуваат, износитите со рок на достасување пократок од 90 дена од датумот на стекнување вклучувајќи девизни депозити без ограничените депозити, девизи во трезорот на Народната банка и СПВ средства на посебната сметка кај ММФ.

Ж Финансиски средства

Народната банка ги класифицира финансиските средства како: финансиски средства по објективна вредност низ билансот на успех, кредити и побарувања, средства кои се чуваат до достасување и средства расположиви за продажба. Народната банка ја одредува класификацијата на финансиските средства при почетното признавање.

Вложувањата во хартии од вредност кои се чуваат до достасување, кредитите и побарувањата и хартии од вредност расположливи за продажба почетно се искажуваат според нивната набавна цена, односно објективната вредност на дадените средства во моментот на нивното стекнување, вклучувајќи ги и трошоците на набавка.

Вложувањата во финансиски средства по објективна вредност низ билансот на успех почетно се искажуваат според нивната набавна цена, односно објективната вредност на дадените средства во моментот на нивно стекнување, а трошоците за набавка се признаваат во билансот на успех во моментот на нивното настанување.

Финансиски средства кои се мерат по објективна вредност низ билансот на успех

Оваа категорија има две поткатегории: финансиски средства кои се чуваат за тргување, и оние кои се класифицираат по објективна вредност низ билансот на успех во моментот на нивното стекнување. Финансиските средства се класифицирани во оваа категорија ако се стекнати главно заради продажба на краток рок или ако се класифицираат како такви од менаџментот. Нема финансиски средства кои се мерат по објективна вредност низ билансот на успех кои не се чуваат за тргување.

Финансиските средства се класифицираат како средства кои се чуваат за тргување ако се стекнати главно заради продавање или откуп на краток рок и за кои постои модел за остварување на добивка на краток рок. Единствено странските должнички хартии од вредност се финансиски средства кои се класифицирани за тргување.

Хартиите од вредност за тргување се вреднуваат по објективна вредност и ценовните промени се вклучуваат во билансот на успех.

Кредити и аванси

Кредитите и авансите се недеривативни финансиски средства, со фиксни или предвидливи плаќања и кои не се котирали на активните пазари. Тие произлегуваат од активностите каде Народната банка обезбедува пари на должник без намера за тргување.

Кредитите се признаваат кога паричните средства се одобрени на должникот и се прикажани по амортизирана вредност со користење на принципот на ефективна каматна стапка.

Хартии од вредност што се чуваат до достасување

Хартиите од вредност што се чуваат до достасување се недеривативни финансиски средства со фиксни или одредени периоди на отплата и со фиксен период на достасаност, коишто Народната банка има намера и можност да ги чува до периодот на достасување.

Хартиите од вредност што се чуваат до достасување се признаваат по амортизирана вредност со користење на принципот на ефективна каматна стапка.

Доколку Народната банка продаде незначителен износ од средствата што се чуваат до достасување, во тој случај класификацијата на целата категорија ќе се доведе во прашање и ќе се рекласифицира како расположливи за продажба.

Хартиите од вредност расположливи за продажба

Хартиите од вредност расположливи за продажба се оние финансиски средства кои Народната банка има намера да ги чува на неодреден период и кои може да се продадат поради ликвидносни потреби.

Хартиите од вредност расположливи за продажба, последователно се мерат по објективна вредност. Објективната вредност на инвестициите кои котираат на активните пазари се базираат врз основа на котираните цени. Во случаите каде што нема активен пазар за должничките инструменти Народната банка пресметува објективна вредност, користејќи техники на вреднување. Некотирачките сопственички акции чија објективна вредност не може да биде реално утврдена се прикажува по набавна вредност, намалена за исправката на вредноста.

Нереализираните добивки и загуби се искажуваат како посебна компонента на капиталот до моментот на отуѓување на вложувањето или вршење исправка на вредноста. При отуѓување или намалување на вредноста, кумулираните добивки или загуби искажани во капиталот се вклучуваат во билансот на успех за периодот за кој се однесуваат.

3 Објективна вредност

За вложувањата во финансиски инструменти со кои се тргува на финансиски пазари, објективната вредност се одредува преку котираните пазарни цени.

За вложувањата кои не котираат, објективната вредност се одредува преку пазарните цени на сличните вложувања, или се базира врз основа на дисконтираните очекувани парични текови.

S Исправка на вредноста и ненаплатливост на финансиските средства

Средствата евиденцирани според амортизирана вредност

На датумот на кој се сочинува билансот на состојба се врши проценка со цел утврдување дали постои објективен доказ дека вредноста на одредено финансиско средство или група финансиски средства е намалена. Финансиско средство или група финансиски средства се оштетени и исправка на вредност се пресметува ако, и само ако, постои објективен доказ за оштетување како резултат на еден или повеќе настани кои се случуваат после првичното признавање на средствата (настан кој предизвикува загуба) и тој настан кој предизвикува загуба (или настани) имаат влијание на проценетите идни парични текови од финансиското средство или група финансиски средства кои може објективно да се проценат.

За потребите на групна проценка на исправката на вредност (вреднувањето на исправката на вредноста) на финансиските средства, тие се групирани врз основа на кредитните карактеристики (т.е. врз основа на банкарски оценувачки процеси кои ги земаат предвид видот на средството, индустријата, географската локација, видот на колатералот, досегашниот должнички статус и други релевантни фактори).

Тие карактеристики се релевантни за проценката на идните парични приливи од соодветните средства преку оценување на способноста на должниците за исплаќање на обврските.

Идните парични текови од финансиските средства, за кои е направена збирна проценка за исправка на вредноста, се прикажани врз основа на очекуваните парични текови од овие средства и загубите од минатите години за средства со карактеристики на кредитен ризик слични со оние на Народната банка. Загубите од минатите години се усогласени врз основа на расположливите податоци со цел да се прикаже ефектот на моменталните состојби кои не се однесуваат на периодот во кој настанала загубата и да се отстранат ефектите од минатите периоди кои не се релевантни за сегашноста.

Проценетите идни парични текови треба да ги прикажат и да бидат конзистентни со промените на достапните податоци од период во период. Методологијата и проценката на идните парични текови се ревидираат на редовна основа од страна на Народната банка за да се намалат разликите помеѓу проценетите и фактички настанатите загуби.

Кога побарувањето е ненаплатливо, тоа се отпишува до износот на резервирањето за износот на исправката на истото побарување.

Таквите побарувања се отпишуваат откако сите потребни процедури се завршени и износот на загубата е одреден. Идните наплати на претходно отпишаните побарувања ја намалуваат вредноста на резервациите за покривање на загуби во билансот на успех.

Доколку во последователниот период износот на исправката на вредност се намали и тоа може објективно да се поврзе со настан кој се случил по намалувањето на вредноста (како што е подобрувањето на кредитниот рејтинг на должникот), намалувањето на вредноста на финансиското средство треба да биде анулирано преку коригирање на сметката за исправка на вредноста. Износот на анулирањето треба да биде вклучен во нето-добивката или загубата за периодот.

Средства расположливи за продажба

На датумот на кој се сочинува билансот на состојба Народната банка врши проценка за да се утврди дали постои објективен доказ дека е намалена вредноста на одредено финансиско средство или група финансиски средства. За вложувањата во сопственички инструменти класифицирани како расположливи за продажба, значителното или пролонгираното намалување на објективната вредност на вложувањето под неговата набавна вредност се смета како објективен доказ за оштетувањето. Во тој случај, кумулативната загуба измерена како разлика помеѓу набавната вредност и тековната објективна вредност, намалена за исправката на истото побарување призната во билансот на успех во минати периоди се анулира од капиталот и се признава во билансот на успех. Исправката на вредност за сопственички вложувања, призната во билансот на успех, последователно не се анулира низ билансот на успех. Доколку во последователниот период објективната вредност на должнички инструменти се зголеми и тоа може објективно да се поврзе со настан кој се случил по намалувањето на вредноста, намалувањето на вредноста треба да биде анулирано во билансот на успех.

И Сметководство на датум на тргување и порамнување

Сите редовни набавки и продажби на финансиски средства се признаваат на датумот на подмирување, односно на датумот на кој средството е добиено или предадено на друго лице. Редовните набавки или продажби се набавки или продажби на финансиски средства кои бараат испорака на средствата во даден рок кој е главно утврден по пат на регулатива или конвенција на пазарот.

Ј Недвижности и опрема

Сите ставки на недвижности и опрема, освен уметничките слики се признаваат по нивната набавна вредност намалена за амортизацијата. Инвестициите во тек се прикажани по набавната вредност на нивната подготовка вклучувајќи ги трошоците за трети лица. Не се пресметува амортизација во текот на инвестицијата. По завршувањето на изведбата, сите акумулирани трошоци се префрлени на соодветните материјални вложувања и опрема и се предмет на соодветната стапка на амортизација. Добивките и загубите при расходување на недвижностите и опремата се прикажани во билансот на успех.

Уметничките слики се признаваат по нивната објективна вредност. Промените во објективната вредност се признаваат во капиталот во ревалоризациони резерви за уметнички слики.

Амортизација се пресметува на сите средства освен на инвестициите во тек со примена на праволинискиот метод, врз база на проценетиот корисен век на имотот и опремата, како што е прикажано подолу:

Основно средство	Корисен век на употреба од септември 2007	Корисен век на употреба до август 2007
Згради	5 до 50 години	10 до 77 години
Опрема	3 до 10 години	5 до 10 години
Возила	5 до 6 години	6 до 7 години
Мебел	5 до 10 години	5 до 10 години

Корисниот век на употреба на недвижностите и опремата се ревидира и прилагодува најмалку еднаш годишно, односно доколку се оцени како неопходно и се применува перспективно. Земјиштето, уметничките слики и нумизматиката не се предмет на амортизација.

К Нематеријални вложувања

Нематеријалните средства се состојат од компјутерски софтвер. Средството е прикажано по вредноста по која е набавено и се амортизира според праволиниски метод за проценетиот животен век, кој не е подолг од 3 до 5 години, (до 31 август 2007 година од 5 години).

Л Исправка на вредноста на нефинансиски средства

Средствата кои имаат неограничен животен век не се предмет на амортизација и се тестирани за исправка на вредност на годишна основа. Средствата кои се предмет на амортизација се ревидираат за исправка на вредност тогаш кога одредени настани или промени индицираат дека книговодствената вредност не е соодветна. Загубата поради оштетување (исправка на вредноста) е еднаква на износот за кој книговодствената вредност на средството ја надминува неговата надоместлива вредност. Надоместливата вредност е поголемиот износ помеѓу објективната вредност на средството намалена за трошоците за продажба и вредноста на средството во употреба. При оценка на исправката на вредноста на средствата, тие се групирани од најниско ниво според способноста да генерираат парични текови (единици за генерирање парични текови). Сите нефинансиски средства, освен гудвилот, за кои била призната исправка на вредност, се предмет на анализа за да се утврди дали постои можност за анулирање на исправката на вредноста на датумот на известување.

Љ Пригодни ковани пари

Пригодните ковани пари не се платежно средство и вообичаено содржат уметничка или колекционерска вредност, и следствено се продаваат по цена повисока од вредноста на металот од кој се изработени. Народната банка произведува пригодни ковани пари за одбележување на значајни настани, врз основа на Одлука на Владата на Република Македонија. Пригодните ковани пари се вреднуваат по нивната продажна цена, донесена од Советот на Народната банка.

Приходите од продажба на пригодни ковани пари се признаваат доколку е веројатно дека Народната банка ќе има идни економски користи од истите и доколку овие користи може веродостојно да се мерат.

М Доверителски активности

Народната банка има улога на доверител во доверителски активности кои се јавуваат како резултат на чување или пласирање на средства во име и за сметка на државата. Приходот кој настанува по овие основи е изземен од овие финансиски извештаи и средствата се прикажани на нето основа. Народната банка остварува приходи од провизија по основ на овие активности (белешка 7).

Н Банкноти и ковани пари во оптек

Банкнотите и кованите пари во оптек емитирани од страна на Народната банка се прикажани во Билансот на состојба како обврска во корист на имателот, изразена во номинална вредност. Кога банкнотите и кованите пари се повлекуваат од оптек, се зголемува обврската за депозитни пари, а се намалува обврската во корист на имателот за готови пари.

Њ Краткорочни хартии од вредност

Краткорочните хартии од вредност (благајнички записи) се издаваат исклучиво во домашна валута со период на достасување од 28 дена. Краткорочните хартии од вредност (благајнички записи), издадени од страна на Народната банка за остварување на целите на монетарната политика, се евидентираат според дисконтирана вредност, одразувајќи ги износите што ги платиле банките за да ги добијат. Каматата се пресметува и се евидентира како што достасува.

О Депозити

Депозитите почетно се признаваат по нивната објективна вредност. Депозитите последователно се мерат по амортизирана вредност.

П Резервации

Резервациите се признаваат кога Народната банка има сегашна правна или конструктивна обврска, која е настаната како резултат на минати настани и за која е веројатно дека ќе настане одлив на средства за да се подмири таа обврска, и постои можност за проценување на износот на обврската.

Р Заеми

Заемот се признава кога ќе настане, според објективна вредност, нето од трансакционите трошоци. Последователно по првичното признавање, каматоносните заеми се вреднуваат по амортизационен трошок. Доколку долгот се подмири пред неговото достасување, која било разлика помеѓу отплатениот износ и сметководствената вредност се прикажува во билансот на успех.

С Признавање на приходи

Приходи и расходи од камати

Приходот од камати се признава во моментот на настанување.

Приходите и расходите од камати се прикажани во билансот на успех за сите каматоносни инструменти, освен за каматата од купонските хартии од вредност кои се класифицирани како хартии од вредност за тргување, на пресметковна основа со користење на метод на ефективна каматна стапка. Кога заемите ќе станат сомнителни за наплата, тие се отпишуваат до износот на резервирањата, и поради тоа приходот од камати се признава според каматната стапка според која се вршеше дисконтирање на идните парични текови при мерењето на износот на посебните резерви.

Провизии и останати приходи

Провизии и останати приходи вообичаено се прикажуваат на пресметковна основа, кога е извршена услугата. Провизиите при исплатата на заемите се одложени и се прикажани како прилагодување на ефективната каматна стапка на заемот.

Нето-приходи од хартии од вредност за тргување

Нето-приходи од хартии од вредност за тргување ги вклучуваат пресметаните камати од купонски хартии од вредност, реализираните добивки и загуби како резултат на продажби и нереализираните позитивни и негативни промени во објективната вредност на хартии од вредност за тргување (по принципот хартија по хартија).

Т Нереализирани курсни и ценовни промени

Нереализираните курсни и ценовни промени се резултат на усогласување на вредноста на средствата и обврските деноминирани во странска валута со вредноста на курсот на денарот и промените во пазарната цена на денот на известување.

Ќ Користи за вработените

Придонес за пензиско осигурување - план за дефинирани придонеси

Обврските за дефинирани придонеси за пензиско осигурување во пензискиот систем на Република Македонија се признаваат како трошок во билансот на успех за периодот кога настанува обврската.

Други долгорочни користи за вработените

Другите долгорочни користи за вработените ги опфаќаат отпремнината при заминување во пензија и правото на јубилејни награди на вработени коишто работеле кај работодавачот 10, 20 односно 30 години. Овие користи се во согласност со Законот за работни односи (“Службен весник на Република Македонија” бр. 62/2005, 28.07.2005 година) и Колективниот договор на Народната банка од 28.12.2006 година.

Обврската за долгорочни користи за вработените, освен придонесите за пензиско осигурување, претставува нето износ на идните користи коишто ги остваруваат вработените врз основа на нивниот труд во тековниот и во минатите периоди, дисконтиран до неговата сегашна вредност со примена на пондерирана каматна стапка од 9% на годишно ниво која преовладува на пазарот на хартии од вредност за тригодишните обврзници издадени од Република Македонија.

У Даноци

Според одредбите од член 36в од изменетиот Закон за данок на добивка, објавен на 31 јули 2003 година, а кој се применува ретроактивно од 1 јануари 2003 година, Народната банка е ослободена од данок на добивка.

Народната банка има обврска да пресметува задржан данок на доход за примени услуги од странски правни лица согласно со измените на Законот за данок на добивка од 31 декември 2005 година, објавени во “Службен весник на Република Македонија” бр. 120.

3. Управување со финансиски ризик

А Билансот на состојба на Народната банка главно се состои од финансиски инструменти. Овие инструменти ја изложуваат Народната банка на ризици, вклучувајќи го кредитниот ризик, пазарниот ризик, ризикот од курсни разлики, ризикот на каматни стапки и ризикот на ликвидност.

Б Кредитен ризик

Кредитниот ризик е ризик од намалување на вредноста на девизните средства како резултат на намалување во кредитен рејтинг на договорната финансиска институција или комерцијална банка каде што се чуваат девизните резерви, или на емитентот на инструментот во којшто се пласираат девизните резерви. Изложеноста на кредитниот ризик се утврдува со селектирање или поставување лимити на изложеност кон земјите и финансиските институции со висок кредитен рејтинг. Кредитниот ризик исто така се неутрализира со диверзификација на средствата. Девизните средства се пласираат во инструменти емитирани од влади и централни банки од земјите членки на ОЕЦД, меѓународни финансиски институции и комерцијални банки од земјите членки на ОЕЦД, на кои им е доделена една од двете највисоки оценки за рејтинг на краткорочен долг од најмалку две меѓународни реномирани рејтинг агенции. Индивидуалните лимити кон странските комерцијални банки се утврдуваат максимум до 10% од девизните резерви. Должничките хартии од вредност во кои се инвестираат девизните резерви се чуваат на старателски сметки кај централни банки членки на ОЕЦД, меѓународни финансиски институции и комерцијални банки од земјите членки на ОЕЦД, на кои им е доделена една од двете највисоки оценки за рејтинг на краткорочен долг од најмалку две меѓународни реномирани рејтинг агенции.

Договорните страни на Народната банка се сегментирани врз основа на рејтинг скала, која е прикажана подолу. Целта на рејтинг скалата е да ги класифицира договорните страни и издавачите на обврзници според кредитната состојба. Кредитната состојба на договорните страни и издавачите на обврзници се темели врз основа на долгорочен рејтинг утврден од страна на агенциите за кредитен рејтинг. Долгорочните кредитни рејтинзи на странските банки се проценки и мислења за способноста на банката за ажурна отплата на депозитните обврски во странска и/или домашна валута. Кредитните рејтинзи на издавачите се проценки и мислења за способноста на издавачите за исполнување на финансиски обврски и договори.

Рејтинг скала	Надворешен рејтинг: Standard & Poor's или еквивалентен на него
Инвестициона оценка	AAA, AA+, AA, AA-, A+, A, A-, BBB+, BBB
Неинвестициона оценка	BBB-, BB+, BB, BB-, B+, B, B-, или понизок

Големината и изложеноста на Народната банка на кредитен ризик може директно да се увиди од билансот на состојба и од белешките кон билансот на состојба кои ги опишуваат финансиските средства.

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007***(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)*

Табелата што следи ја прикажува главната концентрација на кредитниот ризик по видови средства:

СРЕДСТВА	2007	2006
Златни депозити	7.601.351	6.442.649
Депозити во странска валута		
Тековни сметки	12.157.117	11.643.723
Орочени депозити	43.688.766	59.422.276
Странски хартии од вредност		
Должнички хартии од вредност	30.942.087	9.769.746
СПВ средства кај ММФ	60.484	138.555
Девизни средства	94.449.805	87.416.949
Побарувања од државата за односи со ММФ	551.548	587.196
Хартии од вредност на државата	712.389	1.918.813
Побарувања од државата	1.263.937	2.506.009
Побарувања од банки	15.912	24.426
На 31 декември	95.729.654	89.947.384

Управувањето со кредитниот ризик се врши со определување финансиска институција - комерцијална банка или издавач на хартии од вредност и определување квантитативни лимити врз основа на критериуми утврдени од страна на Советот на Народната банка.

Табелата што следи прикажува анализа на активата на Народната Банка, одредена од страна на рејтинг агенција на 31 декември 2007, базирана врз основа на рејтинзите на Standard & Poor's или еквивалентни на ниво:

Рејтинг	Златни депозити	Тековни сметки	Орочени депозити	Странски хартии од вредност	СПВ средства кај ММФ	Побарувања од државата	Кредити на банки	Вкупно
AAA	-	548	184.051	25.981.220	-	-	-	26.165.819
AA+	-	1.354	-	-	-	-	-	1.354
AA	7.594.059	676.695	2.126.575	-	-	-	-	10.397.329
AA-	-	37.527	-	-	-	-	-	37.527
A	-	430.552	-	-	-	-	-	430.552
A+	-	287.863	32.191	-	-	-	-	320.054
ЦБ ¹	-	10.642.296	41.345.949	-	60.484	-	-	52.048.729
МИ ²	7.292	78.901	-	4.960.867	-	-	-	5.047.060
БББ ³	-	-	-	-	-	1.263.937	-	1.263.937
Нерангирани	-	1.381	-	-	-	-	15.912	17.293
Вкупно	7.601.351	12.157.117	43.688.766	30.942.087	60.484	1.263.937	15.912	95.729.654

¹ Централна банка² Меѓународни институции³ Рејтинг на Република Македонија

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

Концентрација на ризици на финансиските средства со изложеност на кредитен ризик

Табелата што следи ја презентира кредитната изложеност на средствата на Народната банка по сметководствена вредност, класифицирана според географски региони на 31 декември 2007 година. За потребите на оваа табела Народната банка ја класифицираше изложеноста на региони според домицилната земја на договорните страни:

	Земји членки на ЕУ	Европски земји кои не се членки на ЕУ	Република Македонија	Останати	Вкупно
Златни депозити	4.711.055	2.890.296	-	-	7.601.351
Тековни сметки	11.497.742	122.376	-	536.999	12.157.117
Орочени депозити	41.557.946	2.130.820	-	-	43.688.766
Странски должнички хартии од вредност	21.335.663	4.960.867	-	4.645.557	30.942.087
СПВ средства кај ММФ	-	-	-	60.484	60.484
Побарувања од државата	-	-	1.263.937	-	1.263.937
Побарувања од банки	-	-	15.912	-	15.912
31 декември 2007	79.102.406	10.104.359	1.279.849	5.243.040	95.729.654
31 декември 2006	62.831.239	20.251.964	2.530.435	4.333.746	89.947.384

В Пазарен ризик

Народната банка ги следи и управува и со валутниот и со каматниот ризик како основни фактори на пазарниот ризик. Валутен ризик претставува ризик од намалување на вредноста на девизните резерви поради промена на интервалутарните односи на валутите во кои се пласираат и чуваат девизните резерви. Каматен ризик претставува ризик од намалување на вредноста на девизните резерви поради промена на пазарните цени на инструментите во кои се пласирани девизните резерви како резултат на промена на каматните стапки и приносите на меѓународните финансиски пазари.

Со цел квантифицирање на ефектот на пазарните ризици врз вредноста на девизните резерви и управување со пазарниот ризик, Народната банка го применува концептот на "Вредност изложена на ризик" - ВАР (Value at Risk или VAR). ВАР претставува статистичка методологија која ја проценува максималната промена на вредноста на девизните резерви поради промени на цените на финансиските инструменти и промена на девизниот курс и со одредено ниво на доверба за одреден временски период. Според Базелската спогодба од 1998 година се препорачува банките при пресметката на ВАР да користат ниво на доверба од 99% за временски интервал од десет дена. Со ВАР методологијата се проценува колку може да се намалат девизните резерви поради флукуација на цените и промена на девизните курсеви на валутите што ги сочинуваат девизните резерви со ниво на доверба од 99% за временски интервал од десет дена. Флукуациите на цените на инструментите и девизните курсеви се одредуваат според промените на цените во минати периоди и девизните курсеви на инструментите и валутите што ги сочинуваат девизните резерви на крајот од месецот. Вредноста на ВАР при ниво на доверба од 99%, ја означува максималната промена на девизните резерви при нормални пазарни услови со веројатност од 99%.

Управувањето со пазарниот ризик се врши со поставување на квантитативни лимити за изложеност на девизните средства кои може да бидат прифатливи за Народната банка и тие се следат на дневна основа.

Во декември 2007 година изложеноста на девизните резерви со кои управува Народната банка (вредност изложена на ризик) во поглед на флукуациите на цените на инструментите и девизните курсеви во однос на еврото изнесува МКД 573.459.000 (9.370.000 евра) или 0,62% од девизните резерви. Притоа, ВАР од промена на девизниот курс (вклучува промена на цена на златото) изнесува МКД 503.077.000 (8.220.000 евра), а ВАР од промена на цените на инструментите во кои се инвестирани девизните резерви изнесува МКД 70.382.000 (1.150.000 евра).

	Декември 2007	Декември 2006
Валутен ризик	503.077	666.753
Каматен ризик	70.382	16.515
Вкупен ВАР	573.459	683.268

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сиите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

Ризик од курсни разлики

Ризик од курсни разлики претставува ризик од намалување на вредноста на девизните средства како резултат на флукуациите на девизните курсеви на валутите и на монетарното злато.

Валутната структура на девизните резерви е детерминирана од валутната структура на интервенциите за поддршка на курсот на денарот во однос на еврото и од валутната структура на обврските на централната банка и на државата кон странство. Следствено, еврото доминира во валутната структура на девизните резерви. Учеството на САД доларот во валутната структура на девизните резерви се одредува врз основа на потребниот износ за сервисирање на обврските кон странство, деноминирани во САД долари. Имајќи го предвид “де факто” фиксниот девизен курс на денарот спрема еврото, изложеноста кон валутниот ризик на Народната банка спрема еврото е минимална, за разлика од САД доларот, кадешто изложеноста е присутна заради неговото слободно флукуирање спрема еврото, а со тоа и кон денарот.

Табелата што следи ја прикажува изложеноста на Народната банка кон девизниот ризик. Во табелата се вклучени девизните средства и обврски на Народната банка по нивната сегашна вредност со состојба на 31 декември 2007 година, анализирани по валути.

АКТИВА

	ЕУР	УСД	СПВ	Останато	МКД	Вкупно
Девизни средства	79.145.558	15.228.009	95.866	119.916	-	94.589.349
Побарувања од Државата	-	-	551.548	-	712.389	1.263.937
Членство во ММФ	-	-	-	-	4.708.063	4.708.063
Побарувања од банки	-	-	-	-	15.912	15.912
Останата актива	347	813	-	95	1.138.845	1.140.100
Вкупна актива	79.145.905	15.228.822	647.414	120.011	6.575.209	101.717.361

ПАСИВА

Готови пари во оптек	-	-	-	-	19.893.323	19.893.323
Депозити на банки	-	-	-	-	10.671.843	10.671.843
Задолжителни резерви	7.277.119	-	-	-	17.212	7.294.331
Благајнички записи на Народната банка	-	-	-	-	21.040.271	21.040.271
Депозити на државата	5.406.203	68.627	-	45.313	16.768.211	22.288.354
Ограничени депозити	1.206.356	459.192	-	73.256	-	1.738.804
Обврски спрема ММФ	-	-	551.548	-	4.708.063	5.259.611
Останати депозити	127	185	-	-	2.009.009	2.009.321
Останата пасива	364.026	19.793	-	24.213	1.852.721	2.260.753
Вкупна пасива	14.253.831	547.797	551.548	142.782	76.960.653	92.456.611
Анализа на разликата	64.892.074	14.681.025	95.866	(22.771)	(70.385.444)	9.260.750

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

Табелата што следи ја прикажува изложеноста на Народната банка кон девизниот ризик. Во табелата се вклучени девизните средства и обврски на Народната банка по нивната сегашна вредност со состојба на 31 декември 2006 година, анализирани по валути:

АКТИВА	ЕУР	УСД	СПВ	Останато	МКД	Вкупно
Девизни средства	72.061.162	15.003.784	176.224	432.023	-	87.673.193
Побарувања од Државата	-	-	587.196	-	1.918.813	2.506.009
Членство во ММФ	-	-	-	-	4.994.565	4.994.565
Побарувања од банки	-	-	-	-	24.426	24.426
Останата актива	3.251	715	-	9.971	1.095.347	1.109.284
Вкупна актива	72.064.413	15.004.499	763.420	441.994	8.033.151	96.307.477
ПАСИВА						
Готови пари во оптек	-	-	-	-	17.768.218	17.768.218
Депозити на банки	-	-	-	-	7.382.243	7.382.243
Задолжителни резерви	6.372.759	-	-	-	14.123	6.386.882
Благајнички записи на Народната банка	-	-	-	-	9.480.027	9.480.027
Депозити на државата	16.495.894	1.142.833	-	48.150	17.480.068	35.166.945
Ограничени депозити	116.828	357.321	-	18.805	-	492.954
Обврски спрема ММФ	-	-	3.180.508	-	4.994.565	8.175.073
Останати депозити	-	-	-	-	1.899.555	1.899.555
Останата пасива	331.796	39.434	-	29.055	827.643	1.227.928
Вкупна пасива	23.317.277	1.539.588	3.180.508	96.010	59.846.442	87.979.825
Анализа на разликата	48.747.136	13.464.911	(2.417.088)	345.984	(51.813.291)	8.327.652

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сиите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

Г Каматен ризик

Народната банка е изложена на каматниот ризик како резултат на неусогласеност на каматната структура на средствата и обврските.

Бидејќи основната цел на Народната банка е да се постигне и да одржува ценовна стабилност, тоа и дава дискреционо право на Народната банка при водењето на монетарната политика и воведувањето на монетарните инструменти коишто ќе се користат при постигнувањето на ценовната стабилност.

Позицијата на Народната банка во однос на чувствителноста на промени во каматните стапки заснована на моментот на повторно утврдување на каматната стапка на 31 декември 2007 година е прикажана во табелата подолу. Таа ги вклучува финансиските инструменти на Народната банка по нивната сегашна вредност, категоризирани пред датумот на преоценка или датумот на достасување.

	Каматносни ставки						Вкупно
	До 1 месец или варијабилни и стапки	1 до 3 месеци	3 месеци до 1 година	1 до 5 години	Над 5 години	Некаматон осни ставки	
АКТИВА							
Девизни средства	38.724.757	16.984.668	27.541.077	7.584.793	-	3.754.054	94.589.349
Побарувања од државата	-	-	-	-	712.389	551.548	1.263.937
Членство во ММФ	-	-	-	-	-	4.708.063	4.708.063
Побарувања од банки	-	-	-	-	15.912	-	15.912
Останата актива	-	-	-	-	-	1.140.100	1.140.100
Вкупна актива	38.724.757	16.984.668	27.541.077	7.584.793	728.301	10.153.765	101.717.361
ПАСИВА							
Готови пари во оптек	-	-	-	-	-	19.893.323	19.893.323
Депозити на банки	8.435.907	-	-	-	-	2.235.936	10.671.843
Задолжителни резерви	17.212	-	-	-	-	7.277.119	7.294.331
Благајнички записи на Народната банка	20.995.322	-	-	-	-	44.949	21.040.271
Депозити на државата	19.841.467	-	-	-	-	2.446.887	22.288.354
Ограничени депозити	-	-	-	-	-	1.738.804	1.738.804
Обврски спрема ММФ	551.548	-	-	-	-	4.708.063	5.259.611
Останати депозити	1.857.121	-	-	-	-	152.200	2.009.321
Останата пасива	-	-	-	-	-	2.260.753	2.260.753
Вкупна пасива	51.698.577	-	-	-	-	40.758.034	92.456.611
Анализа на разликата	(12.973.820)	16.984.668	27.541.077	7.584.793	728.301	(30.604.269)	9.260.750
Кумулативна разлика	(12.973.820)	4.010.848	31.551.925	39.136.718	39.865.019	9.260.750	

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

Позицијата на Народната банка во однос на чувствителноста на промени во каматните стапки заснована на моментот на повторно утврдување на каматната стапка, на 31 декември 2006 година е искажана на следниот начин:

	Каматносни стапки						Вкупно
	До 1 месец или варијабилн и стапки	1 до 3 месеци	3 месеци до 1 година	1 до 5 години	Над 5 години	Некаматон осни стапки	
АКТИВА							
Девизни средства	24.419.739	56.131.085	-	6.518.641	-	603.728	87.673.193
Побарувања од државата	-	-	307.013	921.040	690.760	587.196	2.506.009
Членство во ММФ	-	-	-	-	-	4.994.565	4.994.565
Побарувања од банки	-	-	5.836	-	18.590	-	24.426
Останата актива	-	-	-	-	-	1.109.284	1.109.284
Вкупна актива	24.419.739	56.131.085	312.849	7.439.681	709.350	7.294.773	96.307.477
ПАСИВА							
Готови пари во оптек	-	-	-	-	-	17.768.218	17.768.218
Депозити на банки	5.618.360	-	-	-	-	1.763.883	7.382.243
Задолжителни резерви	14.123	-	-	-	-	6.372.759	6.386.882
Благајнички записи на Народната банка	9.455.795	-	-	-	-	24.232	9.480.027
Депозити на државата	33.100.766	-	-	-	-	2.066.179	35.166.945
Ограничени депозити	-	-	-	-	-	492.954	492.954
Обврски спрема ММФ	2.701.560	-	318.649	160.299	-	4.994.565	8.175.073
Останати депозити	1.858.430	-	-	-	-	41.125	1.899.555
Останата пасива	-	-	-	-	-	1.227.928	1.227.928
Вкупна пасива	52.749.034	-	318.649	160.299	-	34.751.843	87.979.825
Анализа на разликата	(28.329.295)	56.131.085	(5.800)	7.279.382	709.350	(27.457.070)	8.327.652
Кумулативна разлика	(28.329.295)	27.801.790	27.795.990	35.075.372	35.784.722	8.327.652	

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

Д Ризик на ликвидност

Ризикот на ликвидност е ризик од недостаток на ликвидни средства за непречено одвивање на функциите на Народната банка.

Критериумот на ликвидност се обезбедува со пласирање на девизните средства во краткорочни депозити и инвестирање во должнички хартии од вредност на длабок и ликвиден секундарен пазар. Народната банка управува со ризикот на ликвидност со определување и одржување на опсегот и распонот на отстапувањата на ликвидносното портфолио на нивоа соодветни за спроведување на монетарната и девизната политика, како и навремени и редовни исплати за сметка на Владата на Република Македонија. Опсегот и распонот на отстапувањето на ликвидносното портфолио во евра и долари се определува еднаш годишно со антиципирање на месечните и годишните потреби за ликвидни инструменти во секоја валута. Максималната доспеаност на инструментите во ликвидносното портфолио е две недели. Достапноста на девизната ликвидност не е ограничена на ликвидносното портфолио, но исто така и инвестирањето во должнички хартии од вредност обезбедува доволна ликвидност.

Во врска со обврските во домашна валута, Народната банка не е изложена на овој ризик заради нејзиниот карактер на централна банка.

Табелата што следи ги анализира средствата и обврските на Народната банка според рочната структура прикажани според рокот на договорно достасување за обврските и очекуваните датуми на достасување за средствата во билансот на состојба на 31 декември 2007:

	До 1 месец	1 до 3 месеци	3 месеци до 1 година	1 до 5 години	над 5 години	Вкупно
ПАСИВА						
Готови пари во оптек	19.893.323	-	-	-	-	19.893.323
Депозити на банки	2.235.937	-	8.435.906	-	-	10.671.843
Задолжителни резерви	-	-	7.294.331	-	-	7.294.331
Благајнички записи на Народната банка	21.073.200	-	-	-	-	21.073.200
Депозити на државата	22.288.354	-	-	-	-	22.288.354
Ограничени депозити	394.214	368.126	976.464	-	-	1.738.804
Обврски спрема ММФ	5.259.611	-	-	-	-	5.259.611
Останати депозити	2.009.321	-	-	-	-	2.009.321
Останата пасива	962.059	1.288.761	9.933	-	-	2.260.753
Вкупна пасива (датуми на договорно достасување)	74.116.019	1.656.887	16.716.634	-	-	92.489.540
Вкупна актива (датуми на очекувано достасување)	74.791.121	17.131.161	317.479	7.685.670	1.791.930	101.717.361

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сиие износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

Достасаност на средствата и обврските со состојба 31 декември 2006

	До 1 месец	1 до 3 месеци	3 месеци до 1 година	1 до 5 години	над 5 години	Вкупно
ПАСИВА						
Готови пари во оптек	17.768.218	-	-	-	-	17.768.218
Депозити на банки	1.763.883	-	5.618.360	-	-	7.382.243
Задолжителни резерви	-	-	6.386.882	-	-	6.386.882
Благајнички записи на Народната банка	9.498.000	-	-	-	-	9.498.000
Депозити на државата	35.166.945	-	-	-	-	35.166.945
Ограничени депозити	157.217	29.013	306.724	-	-	492.954
Обврски спрема ММФ	5.581.761	-	391.246	2.202.066	-	8.175.073
Останати депозити	1.899.555	-	-	-	-	1.899.555
Останата пасива	960.192	257.757	9.979	-	-	1.227.928
Вкупна пасива (датуми на договорно достасување)	72.795.771	286.770	12.713.191	2.202.066	-	87.997.798
Вкупна актива (датуми на очекувано достасување)	30.641.352	56.131.085	312.849	7.439.681	1.782.510	96.307.477

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сиите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

Г Објективна вредност

Објективна вредност претставува вредност за која едно средство може да биде заменето или некоја обврска подмирена под нормални комерцијални услови. Објективната вредност се одредува врз основа на претпоставка на раководството, зависно од видот на средството или обврската.

Разликите помеѓу сметководствената вредност и објективната вредност на оние финансиски средства и обврски кои не се евидентирани според објективна вредност се прикажани подолу:

	Сметководствена вредност		Објективна вредност	
	2007	2006	2007	2006
Финансиски средства				
Странски хартии од вредност кои се чуваат до достасување	92.331	369.077	92.358	364.253
Сопственички хартии од вредност	35.382	37.669	35.382	37.669
Хартии од вредност на државата	712.389	1.918.813	712.389	1.918.813
Кредити дадени набанки	15.912	24.426	15.912	24.426
Финансиски обврски				
Готови пари во оптек	19.893.323	17.768.218	19.893.323	17.768.218
Депозити на банки	10.671.843	7.382.243	10.671.843	7.382.243
Задолжителна резерви	7.294.331	6.386.882	7.294.331	6.386.882
Благајнички записи на Народната банка	21.040.271	9.480.027	21.040.271	9.480.027
Денарски депозити на државата	12.170.661	12.868.664	12.170.661	12.868.664
Денарски депозит на државата за држави хартии од вредност за монетарни цели	4.597.550	4.611.403	4.597.550	4.611.403
Девизни депозити на државата	5.520.143	17.686.877	5.520.143	17.686.877
Обврски спрема ММФ	5.259.611	8.175.073	5.259.611	8.175.073
Останати и ограничени депозити	3.748.125	2.392.510	3.748.125	2.392.510

Е Финансиски средства

Објективната вредност на странските хартии од вредност кои се чуваат до достасување се одредува врз основа на нивната котирана пазарна цена на денот на билансот на состојба.

Како што е објаснето во белешка 18 хартиите од вредност расположливи за продажба се однесуваат на акции во БИС со вредност од МКД 35.382.000 (2006: МКД 37.669.000), за кои објективната вредност не може разумно да се утврди бидејќи овие акции не се предмет на активно тргување. Имајќи ја предвид специфичната улога на БИС, објективната вредност на овие акции е приближна на нивната сметководствена вредност.

Државните хартии од вредност вклучуваат обврзници издадени од Владата на Република Македонија за посебни цели - за надоместување на побарувањата на Народната банка за дадени селективни кредити. Овие обврзници не котираат на берзата, и нема други инструменти со слични карактеристики. Раководството на Народната банка цени дека објективната вредност е приближна на сметководствената вредност.

Кредити дадени на банки се вреднуваат според методот на амортизиран трошок. Овие кредити се одобрени со иста каматна стапка и нема други слични кредити со слични карактеристики. Поради тоа објективната вредност е приближна на нивната сметководствената вредност.

Ж Финансиски обврски

Објективната вредност на парите во оптек се смета дека ја претставува нивната номинална вредност.

Објективната вредност на депозитите кои се вреднуваат според методот на амортизирана вредност е приближна на сметководствената вредност.

Објективната вредност на благаяничките записи издадени од Народната банка е приближна на нивната сметководствената вредност поради нивниот краткорочен карактер.

Поради специфичната улога, објективната вредност на обврските врз основа на членство кај ММФ, специјалните права на влечење и заеми на ММФ, не се разликува од нивната сметководствена вредност.

4. Значајни сметководствени проценки и расудувања при примената на сметководствените политики

Народната банка прави проценки и претпоставки кои влијаат на износите во извештајот на средствата и обврските за следната финансиска година. Проценките и расудувањата континуирано се проценуваат и се базираат врз основа на претходни искуства и некои други фактори, вклучувајќи очекувања за идни настани за кои се верува дека ќе бидат реални во тие околности.

(а) Исправка на вредности на хартиите од вредности расположливи за продажба

Народната банка одлучува дека вредноста на хартиите од вредност расположливи за продажба се намалува, кога постои значајно или одложено намалување на сегашната вредност под набавната вредност. Оваа одлука за што е значајно, а што одложено намалување бара соодветна проценка. Меѓу останатите фактори, при донесување на оваа проценка, Народната банка ја оценува и променливоста на цената на акциите. Во продолжение, исправката на вредноста може да биде соодветна кога постои доказ за влошување на финансиската состојба во индустријата во којашто се инвестира, промена на технологијата или кога има намалување на оперативните и финансиски парични приливи.

(б) Хартии од вредности кои се чуваат до достасување

Народната банка го следи стандардот МСС 39 за класификација на не-деривативни финансиски средства со фиксни или одредени плаќања и фиксни доспевања, како финансиски средства кои се чуваат до достасување. Оваа класификација бара соодветна проценка. Во утврдувањето на оваа проценка Народната банка ја проценува сопствената намера и способност да чува такви хартии од вредност до достасување. Доколку Народната банка не успее да ги зачува овие хартии од вредност до нивното достасување, од причини како на пример, продавање на незначајна сума на хартии од вредност која е при крај на достасувањето, во тој случај хартиите од вредност ќе треба да се рекласифицираат како расположливи за продажба. Соодветно на ова, хартиите од вредност ќе бидат евидентирани по објективната, а не по амортизираната вредност.

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

5. Приходи од камата

	Одобрени кредити	Депозити	Хартии од вредност	Вкупно 2007	Вкупно 2006
Држава	-	-	41.387	41.387	156.208
Домашни банки	286	-	-	286	471
Странски субјекти	-	2.447.686	6.228	2.453.914	2.035.369
Останати	2.694	-	-	2.694	-
Вкупно 2007	2.980	2.447.686	47.615	2.498.281	2.192.048
Вкупно 2006	471	2.015.887	175.690	2.192.048	-

6. Расходи за камати

	Добиени кредити	Примени депозити	Издадени хартии од вредност	Вкупно 2007	Вкупно 2006
Држава	-	593.774	-	593.774	351.294
Домашни банки	-	159.786	708.888	868.674	628.468
Странски субјекти	41.142	-	-	41.142	113.226
Вкупно 2007	41.142	753.560	708.888	1.503.590	1.092.988
Вкупно 2006	113.226	462.747	517.015	1.092.988	-

7. Приходи од провизии

	2007	2006
Провизии од снабдување на банките со готовина	52.864	52.270
Провизии врз основа на порамнување на плаќања (МИПС)	43.867	39.092
Провизии од домашни банки за долговен промет на сметка	43.018	32.643
Провизии од продажба на административни и судски таксени марки	18.922	16.529
Провизија врз основа на надомест за работи на чувар на имот на пензиски фондови	10.062	9.278
Провизии од администрирање на странски кредитни линии	5.605	7.716
Провизии од девизно работење	13.596	10.616
Провизии за купување право за купување на девизи	97.560	51.238
Останати провизии	15.421	15.463
Вкупно	300.915	234.845

Приходите врз основа на провизии од снабдување на банките со готови пари, порамнување на плаќањата преку МИПС-от и водењето долговен промет на сметка се однесуваат на услуги коишто Народната банка им ги врши на домашните банки и другите иматели на сметки во МИПС -от.

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

Провизиите од продажба на административни и судски таксени марки се однесуваат на делот на остварени приходи од продажба на административни и судски таксени марки кој и припаѓа на Народната банка, согласно со договорот склучен со Министерството за финансии со кој се регулираат активностите околу нивното печатење и дистрибуција.

Со воведувањето на вториот пензиски столб во Република Македонија од јануари 2006 година, Народната банка ја доби функцијата чувар на имот на пензиските фондови, за што пресметува месечна провизија од 0,4% од вкупните уплатени придонеси (0,7% до април 2007 година).

Провизиите од девизно работење се однесуваат на остварени приходи од продажба на девизи на државни органи како и од вршење работи за државата во платниот промет со странство.

Провизија во износ од МКД 97.560.000 (2006: МКД 51.238.000) е пресметана врз основа на надоместокот за купени права за купување на девизи од Народната банка за продадени хартии од вредност на нерезиденти.

Висината на провизиите што Народната банка ги наплатува се регулирани со Одлука за единствената тарифа за надоместоци за услуги што ги врши Народна банка што ја донесува Советот на Народната банка, како и со поединечни договори склучени со одредени државни органи.

8. Расходи од провизии

	2007	2006
Провизии на странски банки	6.624	9.757
Останати провизии на домашни банки	4	24
Вкупно	6.628	9.781

Провизиите платени на странски банки се однесуваат на извршени трансакции со депозитите на Народната банка и други трансакции во девизи со странски банки.

9. Нето нереализирани курсни и ценовни разлики

	2007	2006
Нереализирани позитивни курсни разлики	1.000.891	1.568.566
Нереализирани негативни курсни разлики	(1.838.813)	(2.502.441)
Нереализирани позитивни курсни и ценовни промени од злато	2.588.071	2.793.887
Нереализирани негативни курсни и ценовни промени од злато	(1.427.335)	(2.155.538)
Вкупно	322.814	(295.526)

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

10. Нето-приходи од хартии од вредност за тргување

	2007	2006
Реализирана добивка од продадени хартии од вредност за тргување	212.564	37.646
Реализирани загуби од продадени хартии од вредност за тргување	(505)	(64)
Приходи од камати од хартии од вредност за тргување	567.920	102.628
Нереализирани позитивни ценовни промени од хартии од вредност за тргување	221.251	48.742
Нереализирани негативни ценовни промени од хартии од вредност за тргување	(3.734)	(11.644)
Вкупно	997.496	177.308

11. Останати оперативни приходи

	2007	2006
Реализирани позитивни курсни разлики, нето	80.654	213.387
Приход од дивиденда од БИС	7.521	7.538
Приходи од продажба на пригодни ковани пари	1.065	1.668
Останати приходи	82.334	23.718
Приходи врз основа на доделен грант (белешка 13)	18.113	-
Вкупно	189.687	246.311

Реализираните позитивни курсни разлики, нето се остварени врз основа на купопродажба на девизи со домашните банки, посредување со странски банки како и од разликата помеѓу средниот и продажниот курс при продажба на девизи на државните органи за извршување на девизни плаќања кон странство.

12. Расходи за вработените

	2007	2006
Плати и персонален данок	183.198	177.117
Придонеси за пензиско осигурување	56.357	54.509
Задолжителни придонеси	30.992	30.636
Останати трошоци	26.650	24.512
Вкупно	297.197	286.774

Трошоците за плати за клучниот менаџмент на банката за 2007 година изнесуваат МКД 10.036.000 (2006: МКД 10.663.000), вклучени во расходи за вработените.

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

13. Останати расходи

	2007	2006
Услуги	77.182	59.835
Трошоци поврзани со изработка на банкноти и монети	61.075	44.890
Материјални трошоци	23.156	28.471
Други административни трошоци	14.357	12.390
Останати расходи	2.908	13.480
Вкупно	178.678	159.066

Расходите за примени услуги вклучуваат и износ од МКД 18.920.000 за примени услуги за имплементација на МСФИ во банкарскиот сектор. Разликата помеѓу приходите врз основа на доделен грант и трошоците во износ од МКД 807.000 се однесуваат на данок на додадена вредност на примени услуги.

Трошоците поврзани со изработката на банкноти и монети се однесуваат главно на увезени банкноти или увезена специјална хартија за печатење банкноти, како и на набавените материјали за ковање монети. Печатењето банкноти го вршат приватни домашни или надворешни производители, додека ковањето монети го врши Народната банка. Народната банка применува политика на разграничување на трошоците поврзани со изработка на банкноти и монети во зависност од нивната трајност.

14. Резервации и отписи

	Белешка	2007	2006
Ослободени резервации во врска со судски постапки со осигурителни компании	40	-	(23.038)
Издвоени резервации во врска со судски постапки со банки	40	32.662	114.930
Резервации за побарувања од банки	16	(36.317)	59.219
Резервации за други побарувања	24	1.600	-
Резервации за останата актива	29	(6.086)	13.458
Резервации за побарувања од население	29	37.590	-
Останати резервации		3.170	347
Вкупно		32.619	164.916

Приходи во износ од МКД 6.086.000 се остварени како резултат на ослободување на издвоени посебни резерви од претходни години, за побарување по основ на обврски за привремено депонирани ефективни парични средства.

Во 2007 година извршена е целосна исправка на износот од МКД 37.590.000 по основ на побарувања од поранешни вработени на Народната банка за утврден кусок на готовина и исправка на вредност од МКД 2.678.000 за пресметана затезна камата за побарувањата по основ на утврдениот кусок.

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

15. Злато

	2007	2006
Злато во трезорот на Народната банка	14.060	11.914
Златни депозити по видување	7.292	6.179
Орочени златни депозити	7.594.059	6.436.470
Вкупно	7.615.411	6.454.563
Тековни	21.352	18.093
Нетековни	7.594.059	6.436.470

Вкупните златни резерви на Народната банка заклучно со 31 декември 2007 година изнесуваат 218.281,468 унци (2006: 218.281,468 унци) со пазарна вредност од 836,50 САД долари (34.846 МКД) за унца (2006: 635,70 САД долари или МКД 29.528 за унца). Каматните стапки на орочените златни депозити за 2007 година изнесуваат: 0,535% и 0,57% годишно за златни депозити базирани врз основа на цената на златото во ЕУР и 0,31% за златни депозити базирани врз основа на цената на златото во УСД долари (2006: 0,535% и 0,57% годишно за златни депозити базирани врз основа на цената на златото во ЕУР и 0,31% за златни депозити базирани врз основа на цената на златото во УСД долари). Орочените златни депозити ја вклучуваат пресметаната камата во износ од МКД 9.266.000 (2006: МКД 9.154.000).

16. Депозити во странска валута

	2007	2006
Девизни депозити по видување	11.564.338	11.351.094
Орочени девизни депозити	43.688.765	59.422.276
Резервации	(392.175)	(428.492)
Вклучено во пари и парични еквиваленти (белешка 43)	54.860.928	70.344.878
Ограничени сметки	984.955	721.121
	55.845.883	71.065.999

Депозитите носат камата по каматни стапки кои зависат од валутата на депозитот и респективно за соодветните вложувања се движат:

Вид на каматна стапка	2007	2006
- депозити преку ноќ во САД долари	2,14%-5,29%	4,08% - 5,26%
- евро депозити преку ноќ	3,05%-4,04%	2,10% - 3,54%
- орочени депозити во САД долари	4,56%-5,30%	4,56% - 5,43%
- орочени евро депозити	3,26%-4,65%	2,23% - 3,67%

Девизните депозити ја вклучуваат пресметаната камата во износ од МКД 196.942.000 (2006: МКД 261.072.000).

Депозитите по видување содржат депозити во вредност од МКД 984.955.000 кои не се на целосно располагање на Народната банка. Дел од овие депозити во износ од МКД 445.598.000 се дадени како гаранција во корист на странска банка во ликвидација, врз чија основа се ослободени МКД 919.466.000 на име депозити на Народната банка во истата банка.

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сиите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

На 31 декември 2007 година Народната банка има издвоено посебни резерви во износ од МКД 183.893.000 (2006: МКД 196.245.000) за можни загуби за овие депозити. Во истата банка, Народната банка има пласирано субординиран заем во износ од 5 милиони САД долари (на 31 декември 2007 година денарска противвредност од МКД 208.282.000) кој достаса во 2002 година и кој е целосно резервиран. Со оглед на тоа што банката е во ликвидација, достасаноста на овој заем не го измени неговиот субординиран статус.

Движењата на исправката на вредност за загуби по ограничените депозити и субординираниот депозит се како што следи:

	2007	2006
Состојба на 1 јануари	428.492	369.273
Издвојување/(ослободување) на посебни резерви (белешка 14)	(36.317)	59.219
Состојба на 31 декември	392.175	428.492

Депозити во странска валута според вид на субјект

	2007	2006
Меѓународни финансиски институции	78.901	10.593
Централни банки	52.073.117	32.212.258
Странски деловни банки	4.086.040	39.271.640
	56.238.058	71.494.491
Исправка на вредност	(392.175)	(428.492)
Вкупно	55.845.883	71.065.999

Исправката на вредност се однесува на депозитите во странски деловни банки.

Депозити во странска валута според географска локација

	2007	2006
Европа	55.701.060	69.154.554
Америка	507.999	2.285.979
Друго	28.999	53.958
Вкупно	56.238.058	71.494.491
Исправка на вредност на депозитите во Европа	(392.175)	(428.492)
Вкупно	55.845.883	71.065.999

17. Ефективни странски пари

Ефективни странски пари се готови странски пари и чекови кои се чуваат во трезорот на Народната банка. Ефективните странски пари се вклучени во паричните еквиваленти за потребите на Извештајот на парични текови (белешка 43).

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сиите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

18. Странски хартии од вредност

Народната банка има вложувања во странски должнички хартии од вредност и странски сопственички хартии од вредност. Вложувањата во странски должнички хартии од вредност се класифицирани како хартии од вредност кои се чуваат до достасување и хартии од вредност за тргување.

	2007	2006
Хартии од вредност кои се чуваат до достасување	92.331	369.078
3,5% годишна државна обврзница деноминирана во евра која достасува во октомври 2008 година	92.331	92.029
4,75% полугодишна БИС обврзница деноминирана во фунти, која достаса во март 2007 година	-	277.048
Хартии од вредност за тргување	30.849.757	9.400.669
Странски должнички хартии од вредност	30.849.757	9.400.669
Хартии од вредност расположливи за продажба	35.382	37.669
Сопственички странски хартии од вредност	35.382	37.669
Вкупно	30.977.470	9.807.416
Тековни	30.850.477	9.405.139
Нетековни	126.993	402.277

Хартиите од вредност за кои е изразена намера дека се чуваат до достасување носат фиксни приходи. Странските хартии од вредност кои се чуваат до достасување вклучуваат пресметана камата во износ од МКД 720.000 (2006: МКД 4.469.000).

Портфолиото на хартии од вредност за тргување го сочинуваат висококвалитетни должнички хартии од вредност. Вложувањата во хартии од вредност за тргување се усогласуваат со пазарната вредност секојдневно и носат фиксни годишни и полугодишни купонски камати со стапка помеѓу 2% и 5,125% годишно (2006: помеѓу 2% и 4,875%). Странските хартии од вредност за тргување вклучуваат пресметана недостасана камата во износ од МКД 429.420.000 (2006: МКД 66.610.000).

Сопственичките хартии од вредност се состојат од обични акции од БИС чија номинална вредност изнесува 5.000 СПВ по акција (плативи 25% од нивната номинална вредност).

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

19. Специјални права на влечење (СПВ)

Народната банка има тековна сметка кај ММФ деноминирана во специјални права на влечење (СПВ) која се употребува за процесирање и порамнување на сите трансакции со ММФ. Оваа тековна сметка носи камата во висина на таканаречената базична стапка на ММФ. Во текот на 2007 година, базичната стапка се движеше помеѓу 3,79% до 4,38% (2006: помеѓу 3,06% до 4,07% годишно). Специјалните права на влечење се вклучени во паричните еквиваленти за потребите на Извештајот на парични текови (белешка 43).

20. Побарувања од државата за односи со ММФ

	2007	2006
Побарување поврзано со обврската по алокацијата на СПВ	551.548	587.196
Вкупно	551.548	587.196
Тековни	551.548	587.196

Побарувањето се однесува на алокацијата на СПВ кај ММФ која произлегува од кореспондентната обврска за македонскиот дел на обврската кон ММФ за СПВ, во согласност со Законот за правно наследство на Република Македонија на членството во ММФ (белешка 37а).

21. Хартии од вредност на државата

	2007	2006
Хартии од вредност кои се чуваат до достасување		
Обврзница за селективни кредити	712.389	690.760
Обврзница за санација на една деловна банка	-	1.228.053
Вкупно	712.389	1.918.813
Тековни	-	307.013
Нетекковни	712.389	1.611.800

Обврзницата за селективни кредити и обврзницата за санација на една деловна банка, кои се чуваат до достасување, претставуваат хартии од вредност издадени во име и за сметка на Република Македонија, врз основа на одредбите на Законот за реконструкција и санација на дел од банките во Република Македонија од 1995 година.

Обврзницата за селективните кредити достасува за плаќање во вкупен износ во април 2020 година е со номинален износ од МКД 1.039.318.000 и не носи камата. За целите на МСФИ, оваа обврзница е вреднувана по објективна вредност на средствата со кои таа е стекната и се амортизира до достасување на обврзницата.

На 2 април 2007 година, Министерството за финансии изврши предвремен откуп на обврзницата за санација на една деловна банка, издадена во име и за сметка на Република Македонија која требаше да се исплаќа во еднакви годишни ануитети од МКД 307.013.000 до 1 април 2010 година.

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007

(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

Оваа обврзница носеше месечна камата по варијабилна каматна стапка еднаква на есконтната стапка на Народната банка во висина од 6,5% годишно (2006:6,5% годишно). На истиот датум во целост беше наплатено и побарувањето врз основа на пресметана месечна камата од државни хартии од вредност.

22. Членство кај ММФ

Во согласност со Статутот на ММФ, кој е ратификуван од Собранието на Република Македонија, како и во согласност со Законот за правно наследство на Република Македонија на членството во Меѓународниот монетарен фонд, Народната банка делува како фискален агент на Република Македонија и истовремено настапува како депозитар на ММФ во Република Македонија. Во тоа својство Народната банка води евиденција на квотата на Република Македонија за членството во ММФ како и на сметката бр.1 и сметката бр.2. Квотата на Република Македонија за членство во ММФ на крајот на 2007 година изнесува МКД 4.696.154.000, сметка бр. 1 изнесува МКД 11.770.000 и сметка бр.2 изнесува МКД 139.000 (2006: МКД 4.981.932.000, МКД 12.486.000 и МКД 147.000 соодветно за трите позиции, белешка 37 в). Промените се резултат на извршеното вреднување на овие позиции со курс на СПВ од 30 април според финансиската година на ММФ.

23. Кредити дадени на банките

	2007	2006
Долгорочни кредити од конверзијата на селективните кредити во:		
1993 година	-	5.836
1996 година	15.912	18.590
Вкупно	15.912	24.426
Тековни	-	5.836
Нетековни	15.912	18.590

Овие кредити се настанати со реструктурирање на таканаречените селективни кредити на Народната банка кои се користеле за рефинансирање на, главно, земјоделските кредити на банките во поранешна Југославија. Кредитите конвертирани во 1996 година достасуваат на 31 март 2020 година, додека кредитите конвертирани во 1993 година достасуваат од 2003 до 2008 година, во десет еднакви полугодишни рати. Сите селективни кредити носат годишна камата од 1,5%, која доспева за плаќање полугодишно.

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сиите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

24. Други побарувања

	2007	2006
Побарување од банка во стечај	1.034.569	1.034.569
Достасани аукциски депозити	9.268	9.268
Побарување од банка во ликвидација	1.600	-
	<u>1.045.437</u>	<u>1.043.837</u>
Исправка на вредност	(1.045.437)	(1.043.837)
Вкупно	<u><u>-</u></u>	<u><u>-</u></u>

Во јануари 2004 година, Народната банка исплати МКД 1.018.258.000 спрема странски банки врз основа на гаранции за позајмувања на една македонска банка од странски банки, дадени врз основа на Одлуката за критериумите и условите за употреба на дел од девизните резерви по основ гаранции за позајмувања на македонски банки од странски банки, која престана да важи од март 2003 година. Народната банка креираше побарување од домашната банка. Врз банката беше покрената стечајна постапка во текот на март 2004 година. Народната банка има побарувања врз основа на дадени гаранции од банката во стечај на износ од МКД 1.034.569.000. Побарувањето на Народната банка од страна на стечајниот управник беше оспорено во целост. Од оваа причина Народната банка целосно ги резервираше побарувањата од банката во стечај. Процесот е се уште во тек.

Достасани ненаплатени побарувања од банки се однесуваат на аукциски депозити на една банка кои не беа вратени на време. Во 1999 година започна стечајна постапка против оваа банка која се уште е во тек. Народната банка во целост ги резервираше побарувањата од банката во стечај.

Долгорочните кредити од конверзија на селективните кредити дадени на една банка во ликвидација кои достасуваат во наредните години, Народната Банка ги резервираше во целост. Процесот на ликвидација започна во октомври, 2007 година, и се уште е во тек.

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

25. Недвижности и опрема

	Земјиште и згради	Мебел, опрема, и возила	Уметнички дела	Инвести- ции во тек	Вкупно средства- деловни цели	Средства за рекреати- вни цели	Вкупно
Состојба на 1 јануари 2006							
Набавна вредност	852.079	391.241	47.248	12.933	1.303.501	35.719	1.339.220
Акумулирана амортизација	(122.542)	(298.520)	-	-	(421.062)	(9.461)	(430.523)
Сегашна вредност	729.537	92.721	47.248	12.933	882.439	26.258	908.697
Состојба на 1 јануари 2006, сегашна вредност							
Зголемувања на средствата во текот на годината	7.254	25.202	4.713	2.714	39.883	-	39.883
Намалувања на средствата (Отуѓување, расходување, Ревалоризација на уметнички слики)	-	(967)	(3)	(14)	(984)	(1)	(985)
Трансфери	1.632	(1.183)	-	(1.632)	(1.183)	7	(1.176)
Амортизација за годината	(11.175)	(31.745)	-	-	(42.920)	(1.681)	(44.601)
Состојба на 31 декември 2006	727.248	84.028	53.735	14.001	879.012	24.583	903.595
Состојба на 31 декември 2006							
Набавна вредност	860.965	406.055	53.735	14.001	1.334.756	35.699	1.370.455
Акумулирана амортизација	(133.717)	(322.027)	-	-	(455.744)	(11.116)	(466.860)
Сегашна вредност	727.248	84.028	53.735	14.001	879.012	24.583	903.595

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сиите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

25. Недвижности и опрема(продолжение)

	Земјиште и згради	Мебел, опрема,и возила	Уметнички дела	Инвести- ции во тек	Вкупно средства- деловни цели	Средства за рекреати- вни цели	Вкупно
Состојба на 1 јануари 2007							
Набавна вредност	860.965	406.055	53.735	14.001	1.334.756	35.699	1.370.455
Акумулирана амортизација	(133.717)	(322.027)	-	-	(455.744)	(11.116)	(466.860)
Сегашна вредност	727.248	84.028	53.735	14.001	879.012	24.583	903.595
Состојба на 1 јануари 2007, сегашна вредност							
Зголемувања на средствата во текот на годината	3.859	24.633	4.919	6.237	39.648	-	39.648
Намалувања на средствата (Отуѓување, расходување)	-	(30)	-	-	(30)	-	(30)
Трансфери	861	(10)	-	(861)	(10)	10	-
Амортизација за годината	(15.961)	(27.011)	-	-	(42.972)	(2.446)	(45.418)
Состојба на 31 декември 2007	716.007	81.610	58.654	19.377	875.648	22.147	897.795
Состојба на 31 декември 2007							
Набавна вредност	865.685	426.548	58.654	19.377	1.370.264	36.058	1.406.322
Акумулирана амортизација	(149.678)	(344.938)	-	-	(494.616)	(13.911)	(508.527)
Сегашна вредност	716.007	81.610	58.654	19.377	875.648	22.147	897.795

Основните средства за рекреативни цели вклучуваат две згради и други основни средства во рамките на тие згради.

Како дел од реформите на платниот систем, во 2001 година Народната банка ја презеде функцијата за снабдување со готовина од поранешниот Завод за платен промет (ЗПП), како и дел од зградите, опремата и мебелот на ЗПП поврзани со таа функција во десет градови во Македонија. Овие основни средства беа префрлени во владение на Народната банка и во моментот Народната банка ги користи и одржува.

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е инаку назначено)

Народната банка има направено капитални подобрувања кои се прикажани во горната табела како инвестиции во тек. Бидејќи надлежните органи се уште немаат донесено конечна одлука за распределба на имотот од ЗПП, Народната банка се уште не е правен титулар на овој имот. Од истите причини, не е извршена проценка на вредноста на овој имот и тие не се евидентирани во финансиските извештаи на Народната банка.

26. Нематеријални средства

	2007	2006
Состојба на 1 јануари		
Набавна вредност	96.823	82.113
Акумулирана амортизација	(65.476)	(52.117)
Сегашна вредност	31.347	29.996
Состојба на 1 јануари, сегашна вредност		
Зголемувања на средствата во текот на годината	22.627	13.534
Трансфери	-	1.176
Амортизација за годината	(23.204)	(13.359)
Инвестиции во тек	129	-
Состојба на 31 декември	30.899	31.347
Состојба на 31 декември		
Набавна вредност	119.450	96.823
Инвестиции во тек	129	-
Акумулирана амортизација	(88.680)	(65.476)
Сегашна вредност	30.899	31.347

27. Пригодни ковани пари

Пригодните ковани пари се златници и сребреници кои врз основа на одлука на Владата на Република Македонија се произведени за да се одбележат јубилеи значајни за државата. На 31 декември 2007 година Народната банка располагаше со вкупно 7.889 златници и 324 сребреници (2006: 7.992 златници и 387 сребреници). Пригодните ковани пари во трезорот на Народната банка се наменети за продажба.

28. Побарувања

Побарувањата ги сочинуваат побарувања врз основа на надоместоци и провизии за извршени услуги од страна на Народната банка и побарувања за одржувањето на комплексот банки и останати побарувања:

	2007	2006
Провизии	18.698	18.605
Побарувања за одржување на комплексот банки	2.962	4.119
Вкупно	21.660	22.724

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сиите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

29. Останата актива

	2007	2006
Пресметани трошоци за печатење на пари	80.582	46.872
Останати пресметани трошоци	1.366	1.082
Останати средства	8.244	3.115
Канцелариски и други материјали	10.835	10.526
Останати побарувања	325.782	294.278
Исправка на вредност на останати побарувања	(325.782)	(294.278)
Вкупно	101.027	61.595
Тековни	90.192	51.069
Нетековни	10.835	10.526

Движењето на провизиите за останатите средства се прикажани во продолжение:

	2007	2006
Состојба на 1 Јануари	294.278	280.820
Зголемување / намалување на провизии (белешка 14)	(6.086)	13.458
Зголемување на провизии (белешка 14)	37.590	-
Состојба на 31 Декември	325.782	294.278

30. Готови пари во оптек

Обврските на Народната банка за издадени готови пари изнесуваат:

		2007	2006
Готови пари во оптек			
	МКД		
Монета во апоени	0,5	1.603	1.594
Монета во апоени	1	58.972	53.836
Монета во апоени	2	74.765	67.440
Монета во апоени	5	124.316	109.845
Банкнота во апоени	10	250.374	229.268
Банкнота во апоени	50	291.327	275.413
Банкнота во апоени	100	993.212	954.720
Банкнота во апоени	500	3.781.417	3.232.658
Банкнота во апоени	1000	13.696.327	12.270.534
Банкнота во апоени	5000	621.010	572.910
Готови пари во оптек		19.893.323	17.768.218

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сиите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

31. Депозити на банки

Обврските врз основа на депозити спрема банките ги одразуваат состојбите на сметките на банките кај Народната банка за порамнување на платните трансакции. Средствата на сметките на банките се вклучуваат во исполнување на задолжителна резерва во денари на банките, на која Народната банка плаќа надомест во пропишан процент (белешка 32).

32. Задолжителна резерва на банки и штедилници

	2007	2006
Задолжителна резерва на штедилници во денари	17.212	14.123
Задолжителна резерва на банки во девизи	7.277.119	6.372.759
Вкупно	7.294.331	6.386.882
Тековни	7.294.331	6.386.882

Согласно со регулативата банките имаат обврска за исполнување на задолжителна резерва во денари и во девизи.

Народната банка плаќа надомест по стапка од 2% на задолжителна резерва во денари на просечно издвоените средства на сметката на банката во текот на периодот на исполнување (2006: 2%). Од јануари 2005 година, Народната банка не плаќа надомест на девизната задолжителна резерва.

Согласно регулативата штедилниците имаат обврска за задолжителна резерва во денари. Обврската за задолжителна резерва на штедилниците се исполнува на фиксно ниво. Народната банка плаќа надомест на задолжителна резерва на штедилниците по стапка на надомест на задолжителна резерва во денари на банките.

33. Благајнички записи на Народната банка

Во текот на 2007 година рокот на достасување на балајничките записи изнесуваше 28 дена. На аукциите на балајнички записи се применуваше тендер со каматни стапки. Каматните стапки на аукциите имаа тренд на намалување и се движеа од 5,71% во јануари до 4,77% во декември. Најниската месечна пондерирана каматна стапка беше регистрирана во ноември и изнесуваше 4,66% (2006 година: рок на достасување 28 дена; тип на тендер со каматни стапки, каматните стапки се движеа од 7,31% во јануари до 5,74% во декември). Балајничките записи на Народната банка ја вклучуваат пресметаната камата во износ од МКД 44.949.000 (2006: МКД 24.232.000).

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сиите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

34. Денарски депозити на државата

Народната банка врши депозитни работи за државата и органите на државната управа, согласно Законот за Народната банка.

	2007	2006
Единствена трезорска сметка	9.310.218	10.311.031
Останати денарски депозити	2.860.443	2.557.633
Посебен депозит - државни хартии од вредност за монетарни цели	4.597.550	4.611.403
Вкупно	16.768.211	17.480.067
Тековни	16.768.211	17.480.067

Во текот на 2007 година Народната банка плаќаше камата на депозитите на државата по каматна стапка од 1% на годишно ниво (2006: 0,7% годишно). Депозитите на државата ја вклучуваат пресметаната недостасана камата во износ од МКД 16.462.000 (2006: МКД 9.273.000)

Со цел апсорбирање на вишокот ликвидност и развивање на пазарот на хартии од вредност од март 2006 година Народната банка, во соработка со Министерството за финансии, започна да употребува државни записи за монетарни цели. Државните записи за монетарни цели се издаваат на редовните аукции на тримесечни државни записи. Државните записи за монетарни цели по дисконтирана вредност се водат како посебен депозит на Министерството за финансии. Каматата за државните записи за монетарни цели претставува расход на Народната банка. Во текот на 2007 година каматна стапка на тримесечните државни записи се движеше од 6,51% во јануари до 5,15% во декември. Најниската месечна пондерирана каматна стапка беше регистрирана во септември и изнесуваше 3,71%. Државните хартии од вредност за монетарни цели ја вклучуваат пресметаната недостасана камата во износ од МКД 37.834.000 (2006 : МКД 38.469.000).

35. Девизни депозити на државата

Согласно Законот за Народната банка и Законот за девизно работење, Народната банка е агент на државата за вршење платен промет со странство. Органите на централната државна власт и дел од јавните фондови ги депонираат своите девизни приливи на девизни сметки кај Народната банка, под услов Министерството за финансии формално да им одобри да отворат ваква сметка. На 31 декември 2007 година овие депозити изнесуваат МКД 5.520.143.000 (2006: МКД 17.686.878.000). Во 2007 година Народната банка плаќаше камата на девизните депозити на државата по каматна стапка од 0,7% на годишно ниво (2006: 0,5% годишно).

Во девизните депозити се вклучени и депозитите на државата врз основа на главница и камата од деловните банки учеснички во кредитните линии кои се администрираат преку Апекс единицата формирана во Народната банка. На 31 декември 2007 година овие депозити изнесуваат МКД 454.481.000 (2006: МКД 627.718.000). Народната банка не плаќа камата на овие депозити.

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

36. Ограничени депозити

Ограничените депозити главно вклучуваат девизни средства на депонентите (државата) кои чекаат извршување на дознака во странство и средства на депонентите (државата) кои претставуваат 100% покритие за акредитив кој е отворен за нивна сметка од страна на Народната банка. Народната банка не плаќа камата на овие депозити.

37. Обврски спрема ММФ

Обврските спрема ММФ ги сочинуваат обврските врз основа на нето кумулативната алокација, позајмувања и обврски врз основа на членство и депозити на ММФ.

а) Обврски врз основа на нето кумулативна алокација

Со одлука на Извршниот одбор на ММФ од 14 декември 1992 година, Република Македонија наследи 5,4% од обврската во согласност со Законот за правно наследство на Република Македонија на членството во ММФ по нето алокацијата на СПВ од поранешна Југославија, во износ од СПВ 8.378.694.

Според Статутот на ММФ, обврската за алокацијата на СПВ достасува за наплата само во случај и во износ на откажаната алокација на СПВ, за што е потребна одлука од Советот на гувернери на ММФ, со 85% мнозинство гласови, или во случај на укинување на учеството во Одделот на СПВ во рамките на ММФ.

Народната банка плаќа камата на постојниот износ на обврската по алокацијата на СПВ по основната каматна стапка на ММФ и почнувајќи од 2005 година истата ја рефундира од Буџетот на Република Македонија.

б) Обврски врз основа на позајмувања од ММФ

	2007	2006
Enhanced Structural Adjustment Facility (ESAF)	-	382.374
Poverty Reduction and Growth Facility (PRGF)	-	96.573
Extended Fund Facility (EFF)	-	46.946
Stand-by arrangement	-	1.331.558
Stand-by arrangement	-	735.861
Вкупно	-	2.593.312
Тековни	-	391.246
Нетековни	-	2.202.066

Средствата од повлечените кредити врз основа на склучени аранжмани со ММФ пред сè беа наменети за поддршка на платниот биланс. Народната Банка на 23 мај 2007 година изврши целосна предвремена отплата на обврските на Република Македонија спрема ММФ (концесионални и неконцесионални заеми) во вкупен износ од МКД 2.008.700.000 (29.200.000 СПВ односно 32.800.000 ЕУР).

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

в) Обврски врз основа на членство кај ММФ (види белешка 22):

	2007	2006
Обврски врз основа на издадена меница за членство кај ММФ	4.696.154	4.981.932
Обврски врз основа на сметка 1	11.770	12.486
Обврски врз основа на сметка 2	139	147
Вкупно	4.708.063	4.994.565
Тековни	4.708.063	4.994.565

38. Останати депозити

	2007	2006
Обврски врз основа на денарски депозити спрема други домашни субјекти	2.006.574	1.883.008
Обврски врз основа на денарски депозити спрема Меѓународни финансиски институции	2.747	16.547
Вкупно	2.009.321	1.899.555
Тековни	2.009.321	1.899.555

Обврските врз основа на денарски депозити спрема други домашни субјекти ги сочинуваат: клиентските сметки на брокерските друштва, сметката на Централниот депозитар за хартии од вредност и сметката на Фондот за осигурување на депозити. Клиентските сметки на брокерските друштва и сметката на Централниот депозитар за хартии од вредност служат за порамнување на трансакции за работи со хартии од вредност. Народната банка не плаќа камата на овие депозити. Сметката на Фондот за осигурување на депозити, согласно Законот за осигурување на штедни влогови се држи кај Народната банка. Народната банка плаќа камата на сметката на Фондот за осигурување на депозити од 0,85% годишно (2006: 0,70% годишно).

Сметките на меѓународните финансиски институции се депонирани кај Народната банка. Народната банка не плаќа камата на овие депозити.

39. Останати обврски

Обврските се анализирани на следниот начин:

	2007	2006
Обврски по распределена добивка	1.288.761	257.757
Обврски произлезени од стечајот на БНТ	148.450	149.323
Обврски по наплатени ануитети од продадени општествени станови	14.982	6.265
Обврски врз основа на даноци	825	1.473
Други обврски	9.554	9.529
Вкупно	1.462.572	424.347

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сиите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

Обврските по распределена добивка се однесуваат на добивка која треба да се исплати во Буџетот на Република Македонија, а во согласност со одредбите на Законот за Народната банка.

Обврските произлезени од стечајот на Банката за надворешна трговија (БНТ) се однесуваат на наследени обврски на Народната банка врз основа на штедни влогови на граѓани затекнати во моментот кога беше објавен стечајот на банката во 1995 година, во висина од МКД 292.442.000. За измирување на овие обврски, од стечајната маса на БНТ на Народната банка и беа обезбедени недвижности кои Народната банка веднаш, без надомест, ѝ ги отстапи на Владата на Република Македонија.

Обврските по наплатени ануитети од продадени општествени станови претставуваат обврски спрема Буџетот на Република Македонија за неисплатена денарска противвредност на девизни приливи врз основа на наплатени редовни ануитети од продадени општествени станови на физички лица. Уплатите од физичките лица ги примаат деловните банки и ги пренесуваат на посебна девизна сметка на Буџетот на Република Македонија кај Народната банка. Овие уплатени девизни средства се акумулираат на посебна сметка во Народната банка и нивната денарска противвредност Народната банка еднаш неделно ја пренесува на Буџетот на Република Македонија.

40. Посебна резерва

	2007	2006
Посебна резерва за потенцијални обврски врз основа на судски спорови со банки	262.599	229.937
Посебна резерва за потенцијални обврски врз основа на судски спорови со осигурителни компании	16.227	16.227
Вкупно	278.826	246.164

Посебните резерви за потенцијалните обврски врз основа на судски спорови се однесуваат на проценетиот износ на главница и камата кои Народната банка очекува дека можеби ќе мора да им исплати на деловните банки (поради неизвршување на инструмент за обезбедување за банка во стечај) и осигурителни компании кои имаат поднесено тужба против Народната банка).

Движењето на посебните резерви за потенцијалните обврски врз основа на судски спорови се прикажани во продолжение:

	2007	2006
Состојба на 1 јануари	246.164	154.272
Ослободени посебни резерви поврзани со судски спорови со осигурителни компании	-	(23.038)
Зголемување на посебните резерви за потенцијални обврски врз основа на судски спорови со банки (белешка 14)	32.662	114.930
Состојба на 31 декември	278.826	246.164

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сиие износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

41. Останата пасива

	2007	2006
Депонирани средства врз основа на одземена ефика и депонирани емства	399.951	331.305
Контра-ставка на пригодни ковани пари	78.118	79.182
Одложени приходи	22.374	11.770
Уплати на капитал во очекување на лиценца за вршење на дејност	-	51.998
Пасивни временски разграничувања ММФ	-	18.765
Обврски кон добавувачи и други обврски	18.912	64.397
Вкупно	519.355	557.417

Обврските врз основа на депонирани средства по одземени ефективни средства и депонирани емства се однесуваат на депонирани девизни средства кои надлежни државни органи ги одземале од правни и физички лица како задолжителна мерка и против кои покренале тужби кај надлежните судови. Во зависност од судското решение, овие девизи му се враќаат на лицето од кое се одземени или во денарска противвредност се исплатуваат во Буџетот на Република Македонија. Народната банка не плаќа камата на овие средства.

Уплатите на капитал во очекување на лиценца вклучуваат депозит кој се однесува на барање за издавање лиценца од Министерството за финансии за вршење на осигурителна активност, а во согласност со Законот за супервизија на осигурувањето. Народната банка не плаќа камата на овие средства.

Контра-ставката на пригодните ковани пари е резултат на сметководствената политика во однос на пригодните ковани пари (како што е објаснето во белешка 2Љ и белешка 27).

42. Капитал и резерви

Капитал

Капиталот на Народната банка е дефиниран со Законот за Народната банка и истиот на 31 декември 2007 година изнесува МКД 1.289.789.000 (2006: МКД 1.289.789.000).

Општи резерви

Во согласност со одредбите на Законот за Народна банка, по издвојувањето на нереализираните приходи во ревалоризациони резерви, 70% од остатокот на добивката се распределува во општи резерви се додека не се постигне нивото на примарниот капитал на Народната банка. По достигнување на примарниот капитал, 15% од остатокот на добивката се распределува во општи резерви, а остатокот се распоредува во Буџетот на Република Македонија. Општите резерви се користат за покривање на општите ризици од работењето на Народната банка.

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Белешки кон финансиските извештаи за годината завршена на 31 декември 2007
(Сиите износи се искажани во илјади МКД, доколку не е поинаку назначено)

Ревалоризациони резерви

	2007	2006
Ревалоризациони резерви од нереализирани курсни и ценовни промени		
○ Ревалоризациони резерви од курсни разлики	2.578.252	3.416.173
○ Ревалоризациони резерви од ценовни и курсни промени на злато	3.665.954	2.505.218
○ Ревалоризациони резерви од ценовни промени на хартии од вредност за тргување	221.846	48.742
Вкупно	6.466.052	5.970.133

Ревалоризационите резерви претставуваат акумулирани нето нереализирани позитивни курсни и ценовни промени од периодичните курсни ревалоризации на девизните средства и обврски, кои се користат како резерва против можни идни негативни трендови во движењето на курсните и ценовните промени соодветно.

Ревалоризационата резерва од пресметани курсни разлики од девизните средства и обврски, е намалена поради покривање на износот на пресметани нето негативни курсни разлики за 2007 година во износ од МКД 837.921.000 (2006: пресметаните нето негативни курсни разлики во износ од МКД 933.874.000 се покриени од Ревалоризациони резерви).

Ревалоризационата резерва од курсни и ценовни промени на златото за 2007 година е зголемена за износ од МКД 1.160.736.000 врз основа на распределба на нереализираните нето позитивни ценовни и курсни разлики на златото (2006: МКД 638.349.000).

Ревалоризационата резерва за ценовни промени на хартиите од вредност за тргување е зголемена за износ од МКД 221.251.000 врз основа на распределба на нереализираните нето позитивни ценовни промени на хартиите од вредност за тргување по принципот хартија по хартија. Ревалоризационите резерви врз основа на реализирани ценовни промени од хартиите од вредност во износ од МКД 48.147.000 се распределени во општи резерви и Буџетот на Република Македонија.

43. Пари и парични еквиваленти

	2007	2006
Депозити во странска валута (белешка 16)	54.860.928	70.344.878
Ефективни странски пари (белешка 17)	90.101	206.660
СПВ средства кај ММФ (белешка 19)	60.484	138.555
Вкупно	55.011.513	70.690.093

44. Преземени и потенцијални обврски

а) Тужби

Во моментот се водат неколку судски постапки против Народната банка кои произлегуваат од тековното работење. Народната банка се спротивставува на овие тужби и врз основа на правен совет смета дека нема да се јават значајни материјални загуби, освен износот за кој веќе е направена резервација (белешки 14 и 40).

45. Трансакции со поврзани субјекти

Народната банка има трансакции со поврзани субјекти, со Владата на Република Македонија и со сите членови на Советот. Трансакциите и состојбите со поврзаните субјекти се прикажани во белешките 5, 6, 12, 21, 34 и 35.